

Тетяна Фролова

КАЗКИ

©

БАБУСІ ТЕТЯНИ

©

Львів
Видавництво «БОНА»
2016

УДК 000.000(00+0000+000)(00)
ББК 00.000(0AAA+0AAA+0AAA)a0

Тетяна Фролова

Казки бабусі Тетяни [Текст] : довідник. — Львів: ПП «Видавництво «БОНА», 2016. — 308 с. : іл.

ISBN 000-000-0000-00-0

УДК 000.000(00+0000+000)(00)
ББК 00.000(0AAA+0AAA+0AAA)a0

Авторка дякує своєму старшому сину Леоніду Фролову за фінансування видання цієї книжки. Ти, сину, ріс на моїх казках. Добре, що ти про те пам'ятаєш.

ISBN 000-000-0000-00-0

© Тетяна Фролова 2016
© Видавництво «БОНА» 2016

❧ **ПРИКАЗКА** ❧

Ходить казка по світу
Зодягнена в свиту.
На голові хустина,
За плечима торбина.
Як захоче їсти,
Шукає, де сісти.
Хоч на порозі,
Аби не на морозі.
Хоч на горбочку,
Аби в холодочку.
У хаті тепленькій,
Де діти маленькі,
Де котик воркоче,
Дитя спатки хоче.

Ходять казки по стежках
У новеньких фартушках.
Ходять, пишаються,
У дітей питаються:
- Чи ви любите казки?
Чи читаете книжки?
- Ні, читаємо не всі.
Нам читають дідусі,
І бабусі, мами й тата.
Знаєм ми казок багато.
До казок ми не байдужі.
- А чи чемні ви? - Не дуже.
Чемними бути - не шкодить,
Та в нас це не дуже виходить.
Правда, ми стараємось,
Правда, намагаємось.
Та однак
У нас виходить не зовсім так.
Ми діти прості.
Ходіть до нас в гості.
Ми вас хлібом нагодуємо,
Ми вам каші приготуємо.
Ми вас спати повкладаємо,
Колискову заспіваємо.
І наші мами
Співатимуть з нами.
А коли ви відпочинете з дороги,
Коли відпочинуть ваші втомлені ноги,
Тоді, якщо зважитесь,
Самі нам розкажетесь.

НАЙКРАЩА В СВІТІ ПОСМІШКА

(замість передмови)

Давайте знайомитися. Я - бабуся Тетяна. Мої сини вже виросли. А внуки... Одні вже виросли, а другі ще ростуть. І всі люблять казки: і ті, що вже виросли, і ті, котрі ще ростуть. Я також люблю казки. А ще люблю дітей і внуків, своїх і чужих, для них і пишу. А часом і дорослі ті казки читають. А чого ж? Всі дорослі колись були дітьми. А якщо хочете знати... Я народилася в казці. Так, так. Не дивуйтеся. Моя казка народилася разом зі мною у мальовничому селі, що на Тернопільщині. У тій казці поряд зі мною жили мама і тато, брати і сестри, а ще кіт і собака, а ще ягнятко зі своєю мамою, корова з телятком і ще багато всякої живності. В моїй казці цвіли квіти, падали яблука в траву, сміялася весна, раювало літо, сумувала осінь, а взимку випадав сніг. Ви скажете, що це не казка? Що нічого казкового тут нема? Це як для кого. Для мене це була найдивовижніша казка. Вона росла разом зі мною і прийшла за мною в моє доросле життя. Живе й досі. Подорослішала, правда. Я старію, а моя казка дорослішає. Тільки тепер ми з нею живемо у Львові, де живуть химерні леви. Вони захищають і мене, і мою казку, і всіх львів'ян, маленьких і дорослих, бо вони - леви, бо Львів - це їхнє місто. І наше також.

А що з казкою? А нічого. Живе собі. Любить, коли її розказують, а ще краще - коли її читають. А щоб ту казку читали, треба, аби вона увійшла в книжку, і щоб та книжка вийшла у світ і потрапила до тих, хто любить казки. Хтось візьме ту книжку з полиці і прочитає собі, своїм дітям чи онукам. Прочитає і скаже:

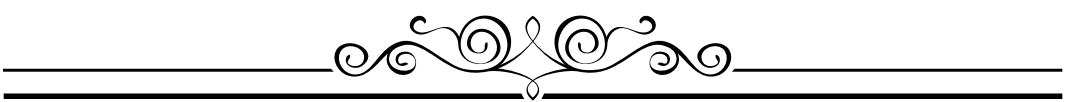
- Гарні казки написала бабуся Тетяна. А головне - добрі.

Хотілося б, дуже хотілося б, щоб так сказали про мене і про мої казки. А найбільше мені хотілося б, щоб мої казки любили діти. Бо ж для них вони пишуться. Найперше для них.

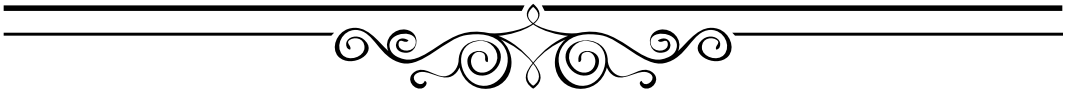
Діти ростуть, а казки залишаються такими ж. Ви подорослішаєте, прочитаєте ті казки ще раз - і посміхнетеся. І це буде найкраща посмішка на землі. А ще... Це буде зустріч з вашим дитинством.

Ми живемо у дивовижному світі. Кожного дня докола нас відбуваються дива, великі і маленькі. Просто ми не завжди їх помічаємо. Треба навчитися бачити дива докола себе. Сходить сонце. Хіба ж не диво? Розумію, ви ще спите. А ви встаньте, хоч раз, раненько-раненько, коли ще роса свіжиться на траві, на квітках і деревах. О тоді й побачите справжнє диво - схід сонця. А ось поряд ще одне диво - розцвіла квітка. Вчора був пуп'янок, а сьогодні вже розкрився - і став дивовижною квіткою. А небо, а птахи, а люди! Просто треба навчитися ті дива бачити і милуватися ними, бо з них складається наш світ. А ще з див, великих і малих, народжуються казки. Так, так. А ви не знали? Як же так? Хіба я вам досі про те не розповідала? То послухайте, а потім роздивіться довкіл - і самі всі дива побачите. А може й свою найпершу казку придумаєте. А чого ж? Спробуйте. Раптом вийде. Неодмінно вийде. Он гляньте, метелик опустився на квітку. Гарний такий. А може це не метелик зовсім? А хто? А може це... Зачарований принц, що шукає свою принцесу? Може... А он соловейко обізвався і щебече, щебече, довго і натхненно. А це що? О, чуєте? Сива зозуля озвалася. Чи не до нього часом? Кує та й кує. Ото, щоб ви знали, брат і сестра. Зла мачуха їм таке зробила: обернула їх на соловейка та зозулю. З того часу шукають вони одне одного, щоб своїм пташиними словом перемовитися. Отак і народжується казка. А далі вже ваша фантазія. І ще не забувайте, що в житті і в казці має перемагати добро. Ну, на жаль, в житті так буває не завжди. А в казці неодмінно має так бути. Бо без доброго кінця і казка - не казка. А нам, і дорослим, і малим, добра казка дуже потрібна, просто необхідна. Тому вчіться помічати дива, великі і маленькі, і неодмінно вчіться творити свою добру казку.

Написано начебто чимало. Та що робити, коли пишеться? Це начебто якось... Поза мною. І вік мій вже відпочинковий, і сама я вже у затінку часу, та ... Вірші просяться на папір, а казкам не терпиться потішити дітей. І мені не терпиться долучити до своїх надбань ще хоч щось. А ще хочеться, щоб ви посміхнулися - і це буде найкраща посмішка на землі.

ЧОТИРИ ВЕСІЛЛЯ

Хто любить казку, той любить приказку. А тут приказки нема, тільки казка сама. Хочете – читайте, хочете – розказуйте. На те вона і казка, щоб її казати. Але, якщо її вже казати, то треба, щоб хтось слухав. А хто буде слухати? Діти. Великі і маленькі, чемні і неслухи. Всі люблять казочку, щиру і цікаву, котра добре починається, а ще краще закінчується.

Моя казочка про дівчинку Олю, котра жила собі з татом і мамою, була не велика, не маленька, а така, як має бути дівчинка, котрій вже виповнилося аж шість років. Вона була чемна і слухняна, допомагала мамі, курей та курчаток годувала і навіть читати вже вміла, правда, тільки по складах. А що вже малювати – то так любила, так в неї це добре виходило, що всі дивувалися. А бабуса Ганя казала, що в Олі справжній талант і що її треба неодмінно віддавати до школи, де вчаться на художників. А доки ще тато з мамою остаточно не вирішили, в яку школу віддавати свою талановиту донечку, Оля бавилася і росла собі. Найбільше дівчинка любила малювати коней. Вони були у неї, як живі. А це тому, що Оля мріяла про справжнього коня.

– Коли я виросту, – казала Оля, – я куплю собі справжнього коня. Він буде великий, білий, з розкішною гривною. Я на нього сяду і поскачу далеко-далеко.

Мама посміхалася.

– Це хлопчики мріють про коней. Бо на конях гасати – це справа хлоп'яча. А дівчата мріють про щось інше. Ну, скажімо, про гарні сукні, про кришталеві черевички від Попелюшки, про гарні ляльки, ну, про машини. А ти чомусь мрієш про коня.

– А я мрію про коня. Бо що та машина? Металева, холодна, пропахла бензином і мастилом. А кінь... він живий, теплий, гривастий, мову людську розуміє.

– А звідки ти знаєш, що кінь мову людську розуміє?

– Аякже! Розуміє. І коти розуміють, і собаки. От скажу я нашому Рексу: «До буди!» – і він йде до буди. Скажу Мурчику: «Як тобі не соромно по столу лазити!» – і він, засоромившись, тікає геть. От якби мені коня! Я б його ніколи не била. А навіщо бити? Сказала б коню: «Будь ласка, трохи швидше, конику» – і він побіг би скорше.

– Мрійниця ти, Олю, велика мрійнице, – посміхнулася мама. – Незабаром підеш до школи, тоді менше буде часу для мрій. Треба буде уроки вчити.

– Без мрій не можна. Тоді сумно і нецікаво. Мрії – це як казка.

Мама погладила по голівці свою розумну донечку.

– Мрій, моя донечко, і нехай всі твої мрії збуваються.

Якось ввечері, коли маленьким дівчаткам (та й хлопчикам також) вже час настав лягати спати, Оля сказала татові мамі: «на добраніч» і пішла до своєї кімнати, щоб лягти у своє м'яке і зручне ліжечко. В Олиному ліжечку були аж дві невеличкі пухові подушечки і пухова ковдрочка. Це їй бабуса Ганя зробила. Бабуса Ганя живе на селі. У неї живуть великі білі гуси. Оля їх трохи боїться. Особливо гусака. Він захищає своїх гусей і шипить на кожного, хто до них підходить. І на Олю шипить. Вона вже казала йому:

– Дурненький, не бійся, я не скривджу твоїх гусей.

Але він і далі продовжує на неї шипіти. Певно, не вірить їй.

Оля задумалася і якийсь час непорушно стояла біля свого ліжечка. Потім вона відкинула ковдрочку, щоб вже лягти – і ледве не скрикнула: на її ліжечку, підклавши під голівку крихітний кулачок, спала маленька голуба дівчинка. Оля якийсь час мовчки стояла і дивилася на гостю,

а потім легенько торкнула її за руку. Голуба дівчинка розплющила очі, стала потихеньку протирати їх кулачками, а потім солодко потягнулася.

– Ти вибач мені, що я тебе розбудила, – тихо сказала Оля, – але я просто не маю де спати. У мене нема другого ліжечка. Тому...

– Я розумію, – сказала голуба дівчинка. – Я лягла просто відпочити і незчулася, як заснула. У тебе зручне ліжечко. Особливо подушечки і ковдрочка.

– Це мені бабуся Ганя подарувала. Вона їх сама пошила. У мене є ще одна бабуся – Марія, але вона живе в місті і у неї немає великих білих гусей. Бабуся Марія також мене любить. Вона мені все купує: банани, апельсини, книжки, іграшки. Бабуся Марія купила мені аж дві Барбі.

– Бачиш, як тобі добре: ти маєш аж дві бабусі. А в мене нема жодної. Хіба ж це справедливо?

– Звичайно, ні. Але я нічим не можу тобі зарадити. Хіба що приходь до мене бавитися. Я навіть зможу взяти тебе на село, де живуть великі білі гуси. Мої обидві бабусі тебе також любитимуть. Я попрошу бабусю Ганю, щоб вона і для тебе зробила пухові подушечки і ковдрочку. Вона зробить, бо вона в мене дуже добра. Але скажи, чому ти вся голуба? Хіба ж бувають голубі дівчатка?

– Дівчатка може й не бувають, але я не просто дівчинка. Я – Голуба Фея.

– Фея? То ти з казки?

– З казки. А чого ти дивуєшся? Ти ж любиш казки?

– Дуже люблю.

– Я знаю. А ще ти мрієш про коня.

– Ой, дуже мрію. А звідки ти знаєш? Хто тобі сказав?

– А мені й казати не треба. Я ж фея. У нас в країні казок кожен чимось займається. Попелюшка вчить всіх принцес танцювати, баба Яга вчить всіх бабів Яг літати на помелі чи у ступі, Котигорошок вчить богатирів боротися, а я ще маленька і якраз займаюся дитячими мріями і намагаюся зробити все, аби вони здійснювалися. Якщо не в житті, то бодай у сні.

– У сні, звичайно, цікаво. Але краще в житті, насправді. Уявляєш? Тоді у мене був би кінь.

– Може колись і буде. Коли ти підростеш. А зараз... послухай, Олю, а ти не можеш спати на столі, на трояндових пелюстках, що облетіли з твого букета? А я б тим часом поспала у твоєму ліжечку.

– Ні, не можу. У нас дівчатка сплять лише у своїх ліжечках.

– Дуже шкода. Тоді я вже встаю. А ти лягай спати і скоріше засинай.

Там у сні на тебе хтось чекає.

– Хто чекає?

– Е, не скажу. Тоді буде нецікаво.

– Буде цікаво, скажи.

– Ні, засинай і побачиш.

Голуба дівчинка встала і наче розтанула, аж Оля засумнівалася, чи вона й була.

– Але ж була, була! Не приснилася ж вона мені. Я ще ж не спала. Он на подушечці зосталася її голуба волосинка. Тільки одна...

Оля лягла в ліжечко і заплющила очі. А як тільки вона заплющила очі, то відразу й почула тоненьке іржання коня. Схоже було, що той кінь був іграшковий.

«О, коник ірже. Мабуть, маленький» – подумала дівчинка. І як тільки вона так подумала, до кімнати через вікно ускочив зовсім маленький коник. Ускочив – і зацокотів маленькими копитцями по підлозі. Та так лунко стукотіли його копитця, що Оля подумала:

«Ой, він зараз всіх розбудить. І що скаже тітонька Наталя, що живе під нами? Вона старенька і в неї безсоння. Мама ніколи не дозволяє мені ні стрибати, ні м'ячиком стукати. Ото завтра буде!».

Але дівчинка нічого не сказала. Бо що мала казати? Адже коник був її гість. І до того ж він був зовсім маленький і такий гарний, як Олина мрія.

– Іго-го! Чи не дала б ти мені, дівчинко, чого-небудь поїсти? Бо я дуже голодний.

– Я б з радістю, але я не знаю, що їдять маленькі коники.

– А можна, я трішечки поїм пелюстків, що облетіли з твого трояндового букета?

– Можна, звичайно, можна.

– А можна, я зап'ю ті пелюстки «Живчиком»? Он у тебе ціла пляшечка.

– Ніколи не думала, що маленькі коники, як маленькі діти, люблять «Живчик».

– А що ж тут дивного? Це смачно і корисно. У нас всі його люблять.

– Де це у вас?

– А хіба ж ти і досі не здогадалася? Я ж не зовсім звичайний коник. Я з країни казок. От я вже і підкріпився. А тепер сідай скоріше на мене та й помандруємо в країну казок.

– Ой! Але як же ж я на тебе сяду? Ти ж зовсім маленький.

– Зараз і ти станеш маленькою.

– На зовсім? – злякалася дівчинка.

– Ні, тільки на час нашої мандрівки. А потім ти знову станеш такою, як і була.

І коник дихнув на дівчинку і стукнув копитцем. Тільки тепер Оля побачила, що у коника копитця не прості, а срібні з золотими підківками.

– Ой, конику! А ти і справді казковий.

– А ти ж як думала? Іго-го! Сідай скорше, бо ніч на місці не стоїть. А нам ще до ранку треба повернутися. Сідай і нічого не бійся. Тільки міцніше тримайся за мою гриву. Бачиш, яка вона у мене густа та пишна? Із-за неї мене Гривастиком назвали. Ну, сідай. Та вниз не дивися, щоб голова не запаморочилася.

Ви коли-небудь літали попід хмарами? Ні? І я не літала. Але Оля мені розповідала, що це дуже цікаво. Летиш, як маленька зірочка, а довкола ніч. Головне – вниз не дивитися. Тоді і не страшно зовсім.

Але подорож тривала недовго. Коник з дівчинкою дуже швидко опинилися в країні казок. Опустилися вони на галявинці саме перед будинком, де жила голуба фея. Тут зібралося багато казкових жителів, і всі конче хотіли поспілкуватися з дівчинкою з людського світу. Їм дуже кортіло знати, чи дівчинка читала їхні казки. Голуба Фея заборонила всім бабам Ягам, вовкам, драконам, злим чарівникам і близько підходити до тієї галявинки, і вони за те на неї образилися.

– Хіба ми не знаємо, що таке гостинність? – сказала баба Яга.

– Ми гостям ще ніколи кривди не робили, – обурено казав дванадцятиголовий змії.

– Ми також жителі казкової країни, а якась маленька Голуба Фея хоче нас позбавити наших законних прав. Без нас і казка – не казка.

Тут наперед вийшов Іван Царенко зі своєю могутньою палицею.

– Ще одне слово про Голубу Фею – і ви скуштуєте моєї палиці.

Тут-таки всі замовкли, а голуба Фея лагідно сказала:

– Ну як ви не розумієте? Ви можете дівчинку просто перелякати. А я – фея дитячих мрій і добрих снів. Я такого не можу допустити. Дівчинка любить казки, і я хочу, щоб їй у нас сподобалося.

Отже, Гривастика і Олю зустрічали всі добрі сили казкового світу. До Олі підійшла Попелюшка.

– Олю, хочеш, я дам тобі поміряти свої кришталеві черевички? Якщо вони тобі підійдуть, то я тобі їх подарую.

Але черевички на Олю були ще завеликі.

– Ну, нічого, не сумуй, – сказала Попелюшка, – твоя ніжка підросте – і я неодмінно подарую тобі свої черевички. А потім в тебе закохається принц. А може він ще й раніше закохається.

Дівчинка засміялася.

– Я ще зовсім маленька. Я ще навіть не ходжу до школи.

– Це нічого. Принц також ще малий. Але ти неодмінно виростеш, і принц також.

Тут на галявину вийшов Кіт в чоботях. Він поважно так пройшовся перед дівчинкою.

– Ой, котик, – зраділа Оля, – а можна його погладити? Я дуже люблю котів.

– Мене можна погладити, – сказав Кіт в чоботях. Мене можна навіть взяти на руки. Я не дряпаюся і не кусаюся. Я дуже чемний і лагідний кіт.

Й Оля взяла на руки Кота в чоботях, а всі на них дивилися і посміхалися. Але раптом все заворушилося, захвилювалося.

– Принцеса Даринка! Принцеса Даринка! – загукали всі. Кіт побіг її зустрічати. Дарина їхала верхи на своєму улюбленому коні. В руках принцеса тримала дивовижну квітку, від якої маленькими промінчиками розходилося світло.

– Всім привіт, – привіталася Дарина. – І тобі, дівчинко. Я чула про тебе і захотіла сама тебе побачити і подарувати тобі ось цю квітку.

– Мені? – здивувалася Оля.

– Тобі. Ця квітка жива. Вона ніколи не зів'яне і буде тобі доброю порадицею. Коли ти не знатимеш, як тобі вчинити, спитаєш у квітки. Якщо її світло погасне, значить, ти робиш щось не так.

Тут на галявину з голосним криком «гол!» вибіг хлопчик з м'ячем. Кіт в чоботях відразу про всякий випадок заліз на дерево. Хлопчик побачив принцесу Дарину, але не розгубився.

– Всім привіт! І тобі, принцесо Дарино.

– Ми всі вітаємо тебе, маленький принце. Але чому ти такий галасливий і розв'язний? У нас тут гостя, дівчинка Оля, що любить казки. Вона з людського світу. Що вона про нас подумає?

– Ах, так, мені казали, але я зовсім забув.

Він підійшов до Олі і спробував їй поклонитися, але ненароком опустив свій м'яч, і він покотився дівчинці під ноги. Оля якось нехотячи вдарила його ногою і м'яч побіг до ніг принцеси Дарини. Принцеса посміхнулася і штовхнула м'яч до Голубої Феї. Якийсь час всі, і молодші, і зовсім вже статечні, бавилися тим м'ячем, а хлопчик, якого чомусь називали маленьким принцом, хоч на принца він був зовсім не схожий, поглядом слідкував за м'ячем і посміхався. І всі мимоволі й собі посміхалися. Потім хлопчик несподівано запитав:

– Скажи, Олю, а ти любиш футбол?

– Я... не знаю. Я на стадіоні ще ніколи не була. Тільки по телевізору бачила.

– Е, по телевізору то не те. Ти неодмінно піди на стадіон. Я, знаєш, іноді, щоб ніхто не знав, тікаю з нашої країни у ваш світ і йду на стадіон. І вже команда, за яку я вболіваю, неодмінно виграє. А потім всі дивуються: як таке могло статися? Вони ж не знають про мене. От як воно буває. А ти обов'язково ходи на футбол. Коли я виросту і ти виростеш, я приїду тебе сватати. На баскому коні приїду. Але я дуже хотів би, щоб моя наречена любила футбол.

Оля почервоніла і тихо сказала:

– Добре. Я спробую.

Всі довкола доброзичливо посміхалися. До Олі підійшла Голуба Фея.

– Тобі, Олю, пора. Незабаром вже ранок. Хочу сподіватися, що тобі було цікаво.

– Дуже цікаво, – захоплено сказала дівчинка. – Я дякую тобі. А ще... ти в мене на подушці забула свою голубу волосинку.

– Візьми її собі на згадку. А ще... коли тобі захочеться мене побачити, дмухни на неї – і я приїду. Але є одна умова. Ніколи не клич мене для когось. Ну, знаєш, часом таке буває, що хочеться перед кимось похвалитися. Того робити не треба. Я можу приходити чи прилітати тільки до тебе. Тобі відкрився наш казковий світ. Ти можеш розказувати про нього своїм друзям, але нікому не кажи, як до нас можна потрапити. А тим паче, ніколи не клич мене для когось. Бо тоді це буде остання наша зустріч. Зрозуміла? Такий закон нашого казкового королівства.

– Так у вас королівство чи царство? Я так і не зрозуміла.

– Та у нас тут всі казки перемішалися. Є тут і королі, і царі, і безліч всяких принців і принцес. Так що, як хто хоче, так нас і називає.

Тим часом маленький принц нишпорив по своїх кишенях, шукаючи що-небудь, придатне для подарунку.

– Знайшов! – радісно і несподівано вигукнув хлопчик. – Ось тобі гривастикова золота підкова. Її Гривастик загубив, а я знайшов. У вас, у людей, кажуть, що це на щастя. Будь щаслива, рости і чекай мене.

Оля зі всіма попрощалася і сіла на Гривастика.

Прокинулася дівчинка вже досить пізно. Біля неї стояла мама і посміхалася.

– Щось тобі, доню, сьогодні сон дався. Це на тебе не схоже. Ти у мене рання пташка. Вставай, вмивайся та йди снідати.

– Ой, мамо, який мені сон снівся. Аж не хочеться очей розплющувати.

– Однак треба.

Дівчинка розплющила очі і посміхнулася. Мама підійшла до стола, а потім спитала:

– Скажи, Олю, а що це в тебе за квітка така незвичайна? Вона світиться. Де ти її взяла? Звідки вона в тебе? Я її раніше не бачила.

– Вона... з мого сну. Я була в казковій країні, там цю квітку подарувала мені принцеса Дарина. Така, мамо, гарна принцеса. А ще там живе коник Гривастик і Голуба Фея. І маленький принц.

– Ну добре, добре. Ти в мене фантазерка. Я це знаю. Скажи, а дракони, змії, баба Яга і ще всякі страховиська там не живуть? – поцікавилася мама.

– Не знаю. Мабуть, живуть, бо казки ж всякі бувають, але я їх не бачила.

– Все це тобі наснилося, моя казкова донечко.

– Але це був дуже гарний сон.

– Ну добре. Але вже вставай, бо час снідати.

– Мамо, – раптом занепокоїлася дівчинка, – якщо це був лише сон, то ... звідки у мене ця квітка? Бо тоді виходить, що і принцеса Дарина – також сон. А ще...

Дівчинка стала нишпорити скрізь. Вона не знаходила того, чого шукала, і ледве не плакала від жалю.

– Що ти шукаєш, Олю? – стурбовано запитала мама.

– Знайшла! Знайшла! – радісно загукала дівчинка, знайшовши нарешті під подушечкою маленьку золоту підкову.

– Що це? – здивувалася мама.

– Це, мамо, на щастя. Це підкова маленького коника Гривастика. Мені її принц подарував.

– Який принц? – все більше непокоїлася мама.

– Принц з казкової країни. Він ще малий, хлопчисько зовсім. А ще той принц любить футбол. Він казав, що, коли виросте, коли ми обоє виростимо, він приїде за мною на баскому коні.

– Ну, будемо сподіватися, що це буде не дуже скоро, – посміхнулася мама.

– Звичайно. А ж тоді, коли ми станемо дорослими. А ще, мамо, там живе Голуба Фея.

– Про всяких фей я трохи щось чула, але про Голубу Фею чую вперше.

– А ось! Ось! Це її волосинка! Вся голуба!

Мама уважно розглядала феїну волосинку, не перестаючи дивуватися.

– Так... це справді волосинка. І голуба. Щось у твоєму сні, Олю, є таке, що мене лякає. Я навіть не знаю, що думати. Мені якось тривожно, донечко. Я розумію, що все це твої вигадки, сон, казка. Але звідки тоді ця квітка, підкова і ця голуба волосина? Я того не можу пояснити, і тому це мене непокоїть.

– Не треба переживати, мамо. Вони всі дуже хороші.

– Хто це – вони?

– Ну... Голуба Фея, коник Гривастик, маленький принц, принцеса Дарина. А ще там була Попелюшка і Кіт у чоботях. Я того Кота на руках тримала. Він такий поважний, але дуже лагідний.

– Ну, годі. Досить з мене. А то мені вже у голові паморочиться. Ходімо снідати.

Минав час. Мама постаралася якнайскорше забути про мандри доньки у сні. Дорослі часом думають, що, коли про щось забути, то те «щось» зникне. А воно ж не так. Та дорослі того не знають. Час від часу за Олею прибігав Гривастик, і дівчинка мандрувала в країну казок. Але під ранок вона поверталася, і все ставало на свої місця. Оля зрозуміла, що мама їй не вірить, тільки даремно переживає і все доторкається до Олиного лоба: чи не має доня часом гарячки? Оля перестала матері розповідати про свої сні чи мандри насправді. Це була її маленька таємниця. Іноді дівчинка діставала із своєї гарненької коробочки голубу волосинку, дмухала на неї, і тоді з'являлася голуба Фея. Часом з Гривастиком, часом без нього, але завжди була весела і щось цікаве розповідала. Казала, що маленький принц про Олю не забув, що він чекає, коли вони з Олею виростуть, щоб приїхати за нею на баскому коні.

Коли Оля пішла до школи, їхні зустрічі порідшали. Натомлена дівчинка швидко засинала і їй нічого не снилося. Але тоді Олі ставало сумно і нецікаво, і вона знову виймала з коробочки голубу волосинку. Вчителька хвалила дівчинку. Вона добре вчилася і вміла вже читати. А коли мова заходила про казки, то Олині очі аж горіли.

– Виглядало так, що дівчинка особисто знайома з усіма персонажами казок, – дивувалася вчителька. Мама тільки зітхала і знижувала плечима. Їй не хотілося розповідати про дивовижні доньчині сні.

– Оля просто дуже любить казки, – казала мама. А сама подумала:

«Щось у тому є. Щось незвичайне і загадкове. Тільки про те мені не хочеться думати – якось страшно, а думати треба. А що, коли дитині загрожує небезпека від того казкового світу? Оля ще зовсім маленька».

Засмучена і стривожена мама пішла додому і вирішила якось прослідкувати за донькою, ревно пильнувати її сон. Серед ночі мама іноді прокидалася і тихенько заходила до Олиної кімнати. Оля солодко спала на своїх гарненьких подушечках, підклавши під голову ще й кулачок.

– Даремно я так тривожуся, – заспокоювала себе мама. – Просто у дитини непомірно розвинута фантазія.

Та якось мамі не спалося. Час був пізній. Вона тихенько встала і пішла у доньчину кімнату. Зайшла і тихенько скрикнула. Олі в ліжечку не було. Увімкнула світло. Доньки не було ніде. Прокинувся і тато. Вони обоє тривож-

но перемовлялися, не знали, що й думати. Все ж вирішили почекати до ранку, не знімати зайвої тривоги і не панікувати. Як перелякані діти, батьки, побравшись за руки, сиділи в Оліній кімнаті і чекали. І раптом десь над ранком вони почули тихий шум за вікном. Наче щось тоненько заіржало. Коли дивляться – а через вікно до кімнати вскочив маленький гривастий коник, а на ньому – їхня Оля, тільки чомусь маленька-маленька, наче лялечка.

– Оп-ля, – сказала Оля та зіскочила на підлогу. Тут-таки дівчинка знову стала такою, як вона була, набрала свого зросту і ваги, тільки личко її зарум'янилося, оченята горіли дивовижним блиском. Дівчинка вже хотіла лягти у своє ліжечко, коли помітила батьків.

– О, а ви чому не спите? – зашарівшись, запитала Оля.

– Олю, – суворо обізвався тато. – Де це ти бродиш по ночах, коли всі сплять?

Мама плакала.

– Я вже мамі колись казала. Я іноді буваю в країні казок. Там живе багато моїх друзів.

– Але ж це дурниці! Яка там країна казок! Все це твої вигадки.

– Тату, але ж ви самі бачили Гривастика. Ви самі бачили, як я на ньому примчала. Ух, як ми летіли! Аж попід хмарами. Я трохи затрималася і вже спізнювалася. Треба було поспішати. Тепер ви налякали мого Гривастика, і я не знаю, чи він ще до мене приїде.

Батьки слухали, похитували головами. Вони і досі не вирішили, як до того ставитися. Врешті тато суворо сказав:

– Тобі жаль якогось там Гривастика, чи як там його, котрого ми нібито перелякали. А нас тобі не жаль? А ти собі уявляєш, як ти нас перелякала? Мама ледь не збожеволіла. А я? А головне – ми ж не знали, де тебе шукати, де та твоя країна казок. Уявляю собі, якими очима глянули б на нас у міліції. Подумали б, що якісь хворі. А тепер, дочко, от що: я не хочу більше чути ні про яку країну казок. Казки тільки в книжках, і їх треба читати. Ми з мамою не хочемо, щоб наша донька кудись зникала по ночах. Вночі діти мають спати. Все. Я більше не хочу про те говорити. А зараз лягай спати. Добре, що сьогодні вихідний.

– Тату, я завжди була слухняна. Правда?

– Ну правда. Так і має бути.

– Але цього разу я не можу послухатися. Там, в країні казок, мої друзі. І Голуба Фея, і Кіт в чоботях, і принц...

– Який ще принц?

– Маленький принц, котрий любить футбол. Коли ми виростимо, він до мене приїде на баскому коні.

– Ну от що. Тобі ще рано думати про принців. І не смій мені нікуди зникати. Бо я тобі таку казку випишу, що більше не захочеться. Я завжди казав, що ізольовані кімнати до добра не доведуть. Дитина має бути на очах. Ні, їй, бачте, треба окрему кімнату! Видумки!

З Олею вперше так суворо розмовляли. І за що? Вона була слухняна, добре вчилася, всі її хвалили. А що вона любить казки і що в неї є друзі в казковому світі – то хіба ж це зле? І дівчинка заплакала. Від образи. Чому ті дорослі нічого не можуть зрозуміти? Тато вже пішов, сердитий і знервований, а мама голубила і заспокоювала свою доню.

– Ну... цить, Олечко. Лягай, поспи ще трішки. А я піду готувати сніданок. Ти, доню, не права. Ти собі навіть не уявляєш, як ти нас перелякала.

І мама також вийшла з кімнати. Оля спробувала заснути. Їй це нарешті вдалося. Тільки сні повтікали від неї, і їй нічого не снилося.

– Всі мене покинули: і Голуба Фея, і Гривастик, і навіть сні. Але ж я невинна, що тепер мої батьки будуть пильно за мною стежити, бо їм за мене страшно. А чого їм має бути страшно? От коли у мене буде дочка...

Дівчинка спала довго. Їй у сні підморгував маленький принц. І від того їй стало веселіше.

Гривастик більше не приходив. Голубу Фею Оля кликати не зважувалася. Тепер батьки і справді її пильнували. Дівчинці стало сумно. Була, звичайно, школа, були книжки, були друзі, але їй так хотілося справжньої, живої казки. А ще був альбом для малювання. Це була розрада. Тут вже Оля давала волю своїй фантазії. Вона малювала всіх жителів казкової країни такими, якими вона їх бачила. А найчастіше і найкраще малювала Гривастика. Він був з пишною гривовою, срібними копитцями, а на них виблискували золоті підківки.

Якось вчителька попросила:

– Діти, мені хотілося б, щоб ви принесли те, що ви малюєте вдома, поза класом.

І Оля принесла свій альбом. Вчителька довго роздивлялася Оліні малюнки, а потім сказала:

– Дуже цікаво. Вони в тебе... як живі.

– А вони і справді живі.

– Видно, ти дуже любиш казки, – сказала вчителька і поставила Олі в журнал дванадцять.

На перерві між однокласниками виникла суперечка.

– Як можна вірити в казки настільки, щоб стверджувати, що персонажі казок живі? – дивувалася і обурювалася Світлана. У неї був найкращий імпортований рюкзачок, а вдома Світлана мала свій власний комп'ютер. Все це зробило дівчинку задавакою, і у неї в класі майже не було друзів. Але тут з нею погодилися, її підтримали майже всі однокласники.

– Звичайно, – сказала Іринка, найкраща Оліна подружка, – звичайно, казки – це дуже цікаво, це найцікавіше, що може бути. Але казати, що вони живі... це просто смішно.

І найприкріше було те, що це казала Іринка. Олі стало сумно і образливо. Не тішило навіть те, що її альбом похвалила вчителька. Не тішила навіть оцінка дванадцять в класному журналі. У розпачі Оля сказала:

– Якщо ви мені не вірите... якщо ви мені не вірите, то завтра після уроків я принесу голубу волосинку і викличу з казкового світу Голубу Фею.

Сказала так Оля, і їй зробилося ще сумніше, бо вона знала, що того робити ніяк не можна, що Голуба Фея, напевно, образиться на неї. Але слово вже було сказано, і тепер його треба було дотримати.

Сумна повернулася дівчинка додому.

– Щось трапилося? – запитала мама.

– Ні, нічого не трапилося, – відповіла Оля і ще більше похнюпилася.

– Може, погану оцінку одержала? То і тоді так сумувати не треба. Буває.

– Ні, я одержала дванадцять. За домашній альбом.

– То що ж тоді? – допитувалася мама.

– Нічого. Так собі.

І мама зрозуміла, що у її доньки є вже свої таємниці, які вона не хотіла б комусь розповідати. І мамі також раптом стало якось сумно, бо досі дівчинка розповідала все, між ними таємниць не було. Правда, її розповіді були часом химерні, але...

Оля дістала зі свого схову живу квітку. Вона... не світилася.

– Квіточко, люба, ти... я роблю щось не так?

Квітка не світилася.

– Скажи, квіточко... мені не можна кликати Голубу Фею?

Квітка засяяла всіма своїми промінчиками.

– Я знаю, я не повинна того робити. Але я зопалу пообіцяла своїм однокласникам, що покличу Голубу Фею. Тепер я мушу її покликати, бо мої друзі подумують, що я хвастунка і брехунка.

Квітка знову згасла. Оля заховала її. Тепер вона знала, що надумала зробити щось таке, чого не хоче казковий світ.

Спалося Олі погано. Вранці вона встала бліда і з головним болем.

– Ти зле себе почуваєш? – спитала мама. – Тоді, може, не підеш до школи?

«Може й справді не піти до школи? – подумала дівчинка. – Але ж тоді всі однокласники подумують, що я просто злякалася і тому не прийшла. Треба йти».

– Ні, мамо, я просто погано спала. Вийду надвір – і все пройде.

– Погано спала? Ти, може, знову вночі кудись мандрувала?

– Ні, не мандрувала. Ви з татом налякали мого Гривастика, і він більше до мене не приходить.

– То й добре, що не приходить. Мандрувати вночі – це дуже небезпечно. Ну, йди вже, а то спізнишся.

Цього дня всі з нетерпінням чекали, коли закінчатся уроки. Кожен хотів подивитися, що ж воно буде, що покаже їм Оля. Це мало бути щось таке, що б змусило дітей повірити у справжність казки.

Вчителька нарешті пішла. Діти залишилися самі. Вони ще мали прибрати клас, але це потім. Їм не терпеливилося.

– Олько, ну що ти нам хотіла показати? – запитав хтось із хлопців.

– Нічого, – посміхнулася Світлана, у якої був комп'ютер. – Вона передумала. Правда, Олю?

– Ні, зовсім я не передумала. Ось зараз...

І дівчинка дістала волосинку Голубої Феї.

– Покажи, покажи, – залунали голоси.

– Ні, в руки нікому не даю. Дивіться віддалік. Це волосинка Голубої Феї. А зараз... вона тут буде сама.

«А раптом не буде? А раптом вона не захоче? Вона ж просила... та що вже тепер?..».

І Оля дмухнула на голубу волосинку. Настала затяжна пауза. Всі завмерли. Вже в декого на устах зависла ехидна посмішка, ладні були зірватися дошкульні слова. Коли раптом відчинилися двері і до класу на гривастому коникові вїхала маленька голуба дівчинка, а за нею поважно увійшов Кіт в чоботях, а потім вбіг з м'ячем маленький принц і загукав:

– Гол!

– Привіт! – привіталася голуба дівчинка. – Нас не хотів пропускати сторож. Смішний такий. І де ви тільки такого взяли? «З конячкою не можна!» і не пускає. Довелося схитрувати: Гривастика зробити невидимим. Чи ви бачили таке? Привіт, Олю! Це ти тут вчишся? Це твої друзі?

– Так, це мій клас, – сказала Оля і сумно глянула на Голубу Фею.

– Не сумуй, Олю. Я все розумію. Я прийшла, бо я не могла тебе підвести. Бо що тоді про тебе подумали б твої друзі? Мені дуже хотілося, щоб твої однокласники повірили у справжню, добру казку. Казка – це ж так цікаво і так прекрасно.

До Голубої Феї підійшов Микитка – найпустотливіший хлопчик у класі. На диво зараз він був дуже серйозний.

– Скажіть, а ви часом не з цирку? Може, Оля просто вас замовила?

– Ні, хлопчику, ми не з цирку. Ми із справжньої країни казок. Оля з нами дружить.

– А в якому цирку ви змогли б побачити такого коника, як я? – спитав Гривастик. – Та таких коників просто нема. Такий коник буває тільки в казці.

– Ой, розмовляє! – здивувалися діти. – Розмовляючий кінь! Фантастика!

– Це наш Гривастик, – погладила коника Оля. – Він не тільки розмовляє, а ще й швидко бігає і навіть літає.

– Ого! – захоплено сказав Микитка. – А можна його погладити?

– Спитай у нього.

– Можна, конику?

– А чому ж... мені подобається, коли мене гладять.

– Мур! І мені подобається, коли мене гладять, – ображено сказав Кіт в чоботях, на якого чомусь ніхто не звертав уваги. Всі засміялися, а Оля взяла котика на руки.

Маленький принц від повноти почуттів вигукнув своє улюблене: «Гол!» і зовсім ненароком поціливі м'ячем у шибку. Посипалося скло. Клас завмер: що ж тепер буде? Голуба Фея скрушно похитала головою.

– От бачиш, принце, ми наробили шкоди. Хіба тебе можна з собою кудись брати? Ув'язався за нами, а тепер маємо з тобою мороку. І коли ти вже виростеш?

– Я хотів побачити Олю. Дуже хотів. А з м'ячем... якось так вийшло.

– Дякую тобі, принце, – сказала Оля, зашарівшись. А бешкетник Микита запропонував:

– Можна сказати, що це я вікно розбив. Вчителька повірить, бо я такий. Нічого мені не буде. Ну насварять зайвий раз. Подумаєш, я вже звик.

– Ні, так не годиться, – заперечила Голуба Фея. – Я ж таки чарівниця, хоч і маленька. І, дивлячись на розбиту шибку, сказала:

– Раз, два, раз, два. Шибка буде, як нова. Раз, два, раз, два, – от і всі дива.

І шибка стала ціла, наче нічого не сталося, наче її ніхто й не розбирав. Клас загудів. Важко було повірити в таке чудо, але воно було. Маленький принц підійшов до Микитки.

– Ти справжній хлопець! Справжній друг!

І став нишпорити по своїх кишенях.

– Я, правда, не знаю, що тобі подарувати...

– Та нічого не треба. А скажи, ти справжній принц?

– Так, справжнісінький. Тільки ще маленький. Це дуже важко – бути маленьким принцом. Всі хочуть, щоб я був поважним. А я не можу. Бо я не тільки принц, а ще хлопець. Але я виросту і тоді... послухай, а ти любиш футбол?

– Ще й як люблю. Я за львівські «Карпати» вболіваю.

– Тоді я подарую тобі свій м'яч. На згадку. Тримай. Але тут Голуба Фея сказала:

– Все. Прощаємося. Нам пора. Прощай, Олю. На жаль, ми з тобою, мабуть, більше не зустрінемося. Ти порушила закон нашої казкової країни. Не можна було кликати мене для всіх. Ти це знала, але покликала. Я тебе розумію. Тому й прийшла. Щоб тебе не підводити. Але, на жаль... такий у нас закон.

Оля плакала. До неї підійшов маленький принц. Він був уже без м'яча. М'яч був у щасливого Микитки.

– Не плач, Олю, – сказав маленький принц. – Коли я виросту, я зруйную всі ті неправильні закони. Я приїду до тебе на баскому коні.

І все веселе товариство зникло за вікном, покрившись хмаринкою, щоб не лякати і не дивувати перехожих. Тільки голос маленького принца долинув на прощання:

– Чекай мене, Олю.

І вже зовсім тихо:

– А львівські «Карпати» таки візьмуть кубок... А який кубок візьмуть львівські «Карпати», діти вже не почули. Всі ще якийсь час ошелешено стояли, а потім, наче прокинулися з якогось чарівного сну, і стали розходитися. До Олі підійшов Микитка з м'ячем.

– Олько, ти уявляєш? Він мені м'яч подарував! Справжнісінький принц! Знаєш, Олько... я тепер буду зовсім іншим. Не віриш? От побачиш. І вчитися буду. Думаєш, не зможу? Зможу. Хіба ж я дурень якийсь? От, розумієш, мені просто захотілося стати кращим. А ще... як тільки хтось до тебе полізе, скажи мені. Зрозуміла?

– Зрозуміла. Дякую.

– Ще не дякуй. Нема за що. Я ще для тебе нічого доброго не зробив. Але неодмінно зроблю.

Всі розійшлися. Сумна і самотня йшла додому Оля. Вона прощалася із своїм казковим світом. Але разом з тим на серці у неї була якась дивовижна полегкість. Тепер всі в класі знали, що вона казала правду. Вона ніби подарувала однокласникам свою казку. А головне – вони в неї повірили.

Оля росла. В неї стали з'являтися дорослі проблеми. Потрохи стали пригасати спогади про Голубу Фею, про Гривастика, її мандри в казковий світ. Часом аж не вірилося, що все це з нею було насправді. А може все це їй наснилося? Тоді Оля виймала з коробочки свої скарби: квітку, що промінилася світлом, голубу волосинку і золоту підкову Гривастика. Дивилася довго і уважно, зітхала і ховала все знову. Це був спогад про її дитинство, найсвітліший спогад. Тільки про маленького принца Оля ніколи не забувала. Вона вірила і чекала, що він колись таки приїде до неї на баскому коні. Може й смішно було в таке вірити, а тим паче чекати, але Оля вірила і чекала.

А тим часом в казковому світі назрівали цікаві події. Надумав якось Змій Горинич свого сина оженити. Розіслав він своїх слуг, щоб знайшли вони наречену, гідну стати дружиною його сина. От полетіли, побігли, поповзли слуги Змія Горинича у всі краї. Шукали, шукали – так нічого і не знайшли. Зібралися вони всі разом та й кажуть Змію Гориничу:

– Нема, господарю. Не знайшли ми такої дівчини, щоб була гідна твого сина.

– Ах, ви, ледачих батьків діти! Та бути такого не може, щоб у такому великому світі не знайшлося нареченої для мого сина. Погано шукали. Спробуйте ще раз.

І вдруге розбрелися слуги Змія Горинича по світу. І знову повернулися ні з чим. Дуже розсердився Змій Горинич та як закричить:

– То це так ви мені служите? То це так ви виконуєте мою волю? Негайно мусите знайти наречену для мого сина. А якщо ні, то оберну вас на жаб та й будете кумкати у болоті, поки віку.

Полякалися слуги і вирішили без наречених не повертатися. А оскільки вони не дуже розумілися на дівочій вроді, то кожен вхопив, кого впіймав, та й помчали до Змія Горинича.

– Ну як, знайшли наречену? – питає змій.

– Знайшли, господарю. Та й не одну, а он їх скільки.

Як глянув Горинич на тих наречених, то аж сваритися забув. Одна крива, друга горбата, у третьої очі булькаті, у четвертої брови, як стріха у нечепурного господаря. Навіть одна старенька бабуса попалася. Саме в полі щось робила – її й загребли.

– Олухи! Обормоти! Кашалоти! Кого ж ви принесли? Та чи ви самі хотіли б мати таких дружин?

– Ні, господарю.

– То чи ви думаєте, що мій син гірший за вас?

– Ні, господарю.

– Телепні! Ідіть геть. І на очі мені не попадайтеся.

Всі чимдуж розбіглися, раді, що господар їх на жаб не обернув. А один затримався і тихо сказав:

– Я не знаю, чи смію, господарю, але...

– Говори. Тільки щось розумне. Бо я сьогодні сердитий, то гляди, щоб у болоті не опинився та й не закумкав від радості.

– Помилуйте, господарю, але я чув, що в казковому царстві живе Голуба Фея. Сам я її не бачив, але кажуть, там така красуня, що ні в казці розказати, ні пером описати.

– Дурню, де ти тепер бачив перо, щоб ним писали? Ну? Тепер кулькові ручки, а ще комп'ютери. Темнота! Дичина! І чому тебе тільки в школі вчили! З якої ти школи до мене втік, щоб на уроки не ходити?

– З ... з...

– З... якої?

– Не скажу, – і заплакав, розтираючи кулаками сльози по брудному обличчі.

– Не скажу, бо школа тут ні до чого. Школа у нас хороша. Це я такий...

– Ну добре, добре. То хто вона, кажеш? Голуба Фея?

– Так. Красуня, кажуть.

– Фея – це ніби чаклунка чи як?

– Щось таке.

– Ні, це нам не годиться. Візьме та й оберне мене на якого-небудь павука. Чи ще на когось. Ні, не треба нам ніяких фей. Нам треба звичайну дівчину. Аби тільки гарна була. Бо інакше мій бовдур і дивитися на неї не схоче.

– І не схочу, – зухвало втрутився в розмову молодий Змієнко, раптом вигукнувши. Всім він скидався на свого батька. Тільки-от вогнем так пихати ще не навчився. І тому сердився. Бо який він тоді Гориниченко?

– А все це тому, що ти вчитися не хочеш, – поблажливо докоряв батько. – Наука, сину, у всьому потрібна.

– Навіщо мені та наука? – сердився Змієнко. – Мені б тільки ось так як ти, вогнем, пих! Пих! Вийшло! Вийшло! Ти бачив, тату? Вийшло!

– Я ж казав: у всьому найперше наука потрібна. Це, брат, велика сила – наука!

– Я чув, ви щось тут про моє весілля говорили.

– Та говорили. Ми все прикидаємо, яку б тобі наречену посватати.

– Ти, татуню, не крути. Я добре чув, про що ви тут говорили.

– І про що ми тут говорили, мій нечемний, невихований сину?

– Про Голубу Фею – от про що.

– То й що з того, що про Голубу Фею? Вона нам не годиться.

– Годиться, таточку, годиться. Я чув, що вона – красуня. Я хочу на ній женитися. І нехай вона оберне тебе на кого схоче, мені байдуже. Але я хочу мати за дружину Голубу Фею. Тільки її.

– Чи не здається тобі, сину, що ти забагато собі дозволяєш?

– Ні, не здається, любий таточку, не здається.

– Тоді як припну тебе до вітряка, і ти будеш його замість вітру крутити, доки світу. І ніякої женячки. Я – твій батько, і ти мусиш мені коритися.

– А от і не буду я тобі коритися. І не буду я того вітряка крутити. Я вже вмію вогнем пихкати, майже, як ти. Сплю того вітряка, втечу у царство казок, знайду Голубу Фею і візьму її за дружину. А потім вже вона оберне тебе на павука.

– А тебе на кого?

– Мене? А навіщо їй мене на когось обертати? Я молодий і гарний, і літаю, і вогнем вже навчився пихкати.

– Дурень ти. От що я тобі скажу. І дівчат ще зовсім не знаєш. Ти думаєш, Голуба Фея так і чекає, доки ти її посватаєш, і з того дуже втішиться?

– Звичайно. А як же інакше?

– Ну-ну. Хотів би я, щоб так і було.

Голуба Фея – це не проста дівчина, котру можна просто вкрати. Тут треба було діяти обачно, щоб у халепу не вскочити. Послали поважних сватів, як годиться. Це ж таки фея. Батьки дали свою згоду. Бо хто хоче зі Змієм Гориничем заводитися? Сватам було наказано: привести Голубу Фею, нікого іншого. Мати плакала. Бо кому хочеться такого щастя для своєї доньки? А Голуба Фея не плакала, хоча й не тішилася. Вона придумала, що їй робити. Влетіла в комин, вимастилася сажею і вилетіла з комина чорна, як галка. Літала над своїм подвір'ям та й собі сміялася, що ніхто її впізнати не може. Посиділи свати, почекали – нема нареченої. І куди зникла – ніхто не знав. Тільки літала над ними якась чорна фея. Але чорну фею їм ніхто не казав привозити. Так і поїхали ні з чим. А фея тим часом пірнула у тепле казкове море, змила з себе кіптяву – і стала знову голубою і прекрасною. Мати дуже тішилася, що донька все так гарно придумала, а батько сказав:

– Ой, дочко, накоїш ти нам лиха. Чи можемо ми змагатися зі Змієм Гориничем та ще з його сином?

– Мусимо змагатися, якщо він такий нахаба. А що робити? Не хочу я заміж за Змієнка. Не хочу – та й усе.

І Голуба Фея тупнула крихітною ніжкою. А ж її мати посміхнулася.

Минав час. У країні казок час теж не стоїть на місці. Тут вже й забули про те сватання. Голуба Фея забавлялася тим, що літала до людських дітей і навівала їм чарівні сни, тільки неодмінно добрі. А ще вона підливала свої квітники і тішилася, коли зацвітали її улюблені квіти. Мати інколи злегка докоряла їй:

– Доню, я розумію, що ти – фея. Але ж не можна так. Пора дорослішати. Феї теж ростуть.

– А навіщо? Хіба ж так зле? Я собі живу без турбот і без проблем, зла нікому не роблю. А як би ви бачили, мамо, як посміхаються діти у сні, коли я дарую їм свої найкращі сни. Тоді і мені гарно стає, тоді і я посміхаюся.

– Але в країні казок кожен персонаж має свої обов'язки. Ми не ледарі якісь. Кожен з нас має щось робити. І принцеса Кароліна гнівається, що ти у неї не буваєш. От недавно у неї був бал. Всі казкові дівчата танцювали на тому балу, а тебе не було. Кажуть, що Іван Царенко питав за тобою. Це тобі не Змієнко, а пристойний хлопець. Пора вже про заміжжя подумати.

– Ще рано, мамо. Я ще зовсім мала.

– Ну-ну, – насварилася мама пальцем.

– А до принцеси Кароліни не йду, бо в неї нудно. Чарівники показують ті самі чаклування, з місяця в місяць, з року в рік. Я незабаром вже їх сама буду вміти. Нічого нового. Нудно, мамо.

– Ну дивись. Розгніваєш принцесу, тоді начувайся.

– Овва! А що мені принцеса?

– Цить, не кажи так, бо вона зараз велику силу має. Скрізь потай розсилає своїх слуг і чарівників, аби вони підслуховували, вивідували та їй доносили, що там хто про неї говорить. І навіщо це їй – сама не знаю. Так що дивись мені, дочко, думай, що казати, а про що може й промовчати.

– Це вона щось затіває проти принцеси Дарини. Але Дарина її не боїться. За неї всі лицарі стануть. А чого мені боятися? А ж таки фея.

– Але фея голуба і маленька, а довкола принцеси позбиралися могутні і досвідчені чарівники.

– То й що! Я теж колись буду велика, могутня і досвідчена.

– Але поки ти ще маленька, то, я тебе прошу, бережися. Бо, якщо, з тобою щось трапиться, я того не переживу.

– Матусю, рідненька моя, не треба за мене так хвилюватися. Я буду чемна і слухняна.

– Ах, ти, моя пустунко! Цікава я буду це побачити.

А тим часом син Змія Горинича молодий Змієнко не забув про Голубу Фею. Він сам не забував про неї і нікому не давав про неї забути.

– Тату, – чіплявся до Змія Горинича, – якщо ніхто не поїде за Голубою Феєю, я сам за нею поїду. І привезу її, от побачиш, що привезу. Хіба я не твій син?

– Не горячкуй, потерпи ще трохи, – вмовляв батько свого запального сина. – Ми обов'язково щось придумаємо. Я б і сам полетів за твоєю нареченою. Та ти добре знаєш, що нам не можна потикатися в казкове царство.

– Чому? І справді, чому ми не живемо в казковому царстві? Хіба ж ми не з казки?

– Нас звідти вигнали.

– За що?

– Бо ми набридли мешканцям казкового царства своїми витівками. Ти пам'ятаєш, як ти, ще зовсім маленьким буди, вкрав у Попелюшки її кришталеві черевички, а в Кота в чоботях його знамениті чоботи. Того не можна було робити. Та й я не кращий був. Якось теж відзначився. У короля вкрав корону, у принцеси її золоту лійку, якою вона підливала свої квітники, у чарівника я тоді ж викрав його чарівну паличку, але не знав до ладу, що з нею робити. А на довершення всього я сів на килим-літак та й піднявся вгору. Якби ти тільки побачив, що тут почалося. Іван – селянський син таки влучив у мене своєю могутньою палицею.

Горинич почухав спину і скривився.

– Спина і досі болить, особливо на зміну погоди. Отоді й вирішили виселити нас з казкового царства. Кепсько це, звичайно, бо ми змушені тепер жити в лісах та нетрях. Робимо людям час від часу яку-небудь шкоду. Та того, звичайно, замало. Я замолоду з розмахом був, як от це ти зараз.

Все мені хотілося королем бути. Я собі колись думав, що, коли ти викрав корону, то вже й король. А воно ж не так.

— А мене зараз не цікавить ні корона, ні королівський палац, ні навіть золото, — напищено сказав Змієнко. — Мене цікавить Голуба Фея. І я мушу її здобути, хоч би там що. Навіть, якщо заради того все казкове царство перестане існувати.

— Такого навіть не кажи, бо тоді перестали б існувати всі казки на світі. І ми з тобою. Бо ми також з казки. Та й сил у тебе, синку, ще замало. Ти ще навіть не навчився як слід вогнем пихкати.

— Чому там не навчився? От дивися. Пих! Пих! Ой, не виходить. Пих! Пих! Я ж умів. Пих! Пих! Не виходить.

— От бачиш. Я ж тобі казав: у всьому головне — це наука. А ти ледачий, вчитися не хочеш. От і маєш.

— Та я ж умів! Вже пихкав майже, як ти!

— Ну, до мене тобі ще далеко, але, якщо будеш старатися, то зможеш пихкати цілком пристойно.

— Як собі хочеш, татусю мій дорогий, а я їду в казкове царство за Голубою Феєю. Там є Чахлик Невмирущий, думаю, він мені допоможе. От якби я мав чарівну паличку, тоді б не було ніяких проблем. Ну навіщо, тату, ти її віддав?

— Нерозумний ти, синку, а простіше кажучи, цілковитий дурень. Не ображайся, це по молодості. Підростеш — порозумнішаєш.

Змієнко від злості аж вогнем запихкав. І в нього це дуже добре вийшло. Він і сам від себе такого не сподівався.

— Вийшло! Вийшло! Ти бачив? Вийшло! — загукав Змієнко і аж сердитися забув.

— Ну... ти ж таки мій син, — з гордістю сказав Змій Горинич.

— Ну гаразд. Бери добрих хлопців та й їдь в казкове царство здобувати собі наречену. Не мені ж і справді за нею їхати. Тільки дивись мені, будь обережний, бо, знаєш, у тому казковому світі живуть хитрі і підступні чарівники. Та й сам Чахлик Невмирущий не викликає у мене великої довіри. Так, так, синку. Чого витріщився? Це я тобі кажу, твій батько. А вже я щось, та знаю. Ну дивись. Як собі хочеш. Я тебе попередив, а ти вже роби, як сам собі знаєш.

Змієнко-Гориниченко зі своїми друзями та прислугою потрапив у казкове царство рано-ранесенько. Тут було прохолодно і росяно. Чи ви собі думаєте, що в казковому світі нема ні прохолоди, ні роси? Ви дуже помиляєтесь. Тут буває все так самісінько, як у нас. Або майже так. Замаскувавшись в кущах, Змієнко дивився на Голубу Фею, що саме рвала квіти для свого вінка. Вона плела з тих квітів собі вінок, приміряла його на свою голівку і все дивилася та й дивилася у маленьке прозоре озерце, як у дзеркало.

– Почекайте, хлопці, – тихо сказав Змієнко, – нехай вінок доплете.

Хлопці сердилися: ну до чого тут якийсь вінок? Тьху! Зовсім розкис молодий Гориниченко. Квіточки, віночки! Брати її треба, доки не оговталася.

– Берімо скорше.

– Ні, почекайте. Яка вона гарна, яка ніжна. Я просто боюся, що ви перелякаєте її. А вже як схопите... ні, з нею так не можна.

– А чого ж ми тоді сюди пхалися, ніч не спавши?

– Почекайте ще. Нехай надивлюся на неї.

– Надивишся потім, коли стане твоєю дружиною.

Тим часом фею щось напалохало. Вона перестала наспівувати свою улюблену пісеньку, напружилася і наче до чогось дослухалася.

– Берімо її, – скомандував хтось, не чекаючи, доки Змієнко намилиється своєю коханою. Але фея була вже уважна. Вона раптом підстрибнула і злетіла високо-високо. Вона стала схожа на легку білу хмаринку з голубуватим відтінком.

– Змієнку, – торсали його приятелі. – Чого ти ще чекаєш? Більше ніхто з нас літати не вміє. Лови її, якщо хочеш мати за дружину.

– Яка ж вона гарна, – ніяк не міг отямитися Змієнко.

– Бовдуре, ти її втрадиш. Дивися, як вона вже високо летить.

– Втрачу? Ні, бути такого не може.

Це слово наче розбудило Змієнка.

– Втрачу? Хто це сказав, що я її втрачу? Це ворог мій. Бути такого не може!

І Змієнко-Гориниченко пустився в погоню за Голубою Феєю. Вона летить швидко, а Змієнко ще швидше. Вона летить високо, а Змієнко-Гориниченко ще вище. Ось відчуває вже Голуба Фея за собою вогняне дихання Змієнка. Ще трішки – і воно обпече або спалить її.

– Стій, прекрасна дівчино, не тікай. Ти мусиш бути моєю дружиною.

Страшно Голубій Феї. Нема кому її захистити. І куди поділися всі богатирі і всі чарівники казкового світу? Чому ніхто не рятує її? І тоді Голуба Фея гукнула на весь свій маленький голос:

– Зливо, громе, рятуйте мене!

Тут ударив грім і пролилася на казковий світ небачена злива. Змієнко не міг боротися з нестримним водяним шквалом. Вогонь його погас, і Змієнко поволі опустився на землю. З нього струмками стікала вода. Його приятелі мали зовсім жалюгідний вигляд.

– Оце так дівчина! – в захопленні вигукував Змієнко. – Оце так ніжна, у віночку! Але вона таки мусить стати моєю дружиною.

А Голуба Фея долетіла до хатинки Місяця, який саме відпочивав після нічної зміни, і постукала у віконечко.

– Місяцю ясний, порятуй мене, заховай мене. За мною женеться Змієнко-Гориниченко. Хоче мене піймати, зв'язати та за дружину взяти.

Відчинив вікно Місяць – а до нього з потоками зливи влетіла мокра і знесилена Голуба Фея. А ж злякався Місяць, побачивши Голубу Фею у такому вигляді. Покликав він свою матір та й каже:

– Цю дівчину треба обсушити, переодягнути, та й від погоні заховати. А ще напій її калиновим чаєм, щоб не простудилася.

Все зробила мати, як син її просив. Обігріта Голуба Фея сиділа за столом і пила смачний калиновий чай.

Злива вщухла. Виглянуло ясне сонечко. Змієнко та його слуги чи приятелі обсохли та й стали раду радити, як їм далі бути.

– Через тебе, Змієнку, ми повернемося додому без нареченої.

– Казали тобі: брати треба, а ти...

– Засміють нас вдома.

– Не заміють, – сказав Змієко-Гориниченко та й злетів угору. Підлетів до чорної градової хмари та й питає:

– Агов, чорна хмаро, чи ти не бачила Голубу Фею?

– Як не бачила! Бачила! У Місяця в хатинці ховається.

Розсердився Змієнко. Як напружився, як натужився, так притьмом і до місяцевої хати долетів. Побачив те Місяць та й назустріч Змієнку вилетів.

– Чого тобі тут треба, Змієнку-Гориниченку? А ну забирайся звідси!

– Віддай мені Голубу Фею, тоді й заберуся.

- Нізащо не віддам. Не хоче тебе дівчина. Чого в'язнеш?
- Не хоче? Мене? Як це не хоче?
- Отак. Не хоче та й усе.
- Бути такого не може.
- А от і може. Забирайся звідси, доки я богатирів не покликав.
- А ти думаєш, що я тих богатирів боюся? Як торішнього снігу.
- Не боїшся, то злякаєшся.

Розсердився Змієнко-Гориниченко та як закричить:

- Та я... та я...

Пащу від неба до землі роззявив та й... та й проковтнув Місяць. Злякалася Голуба Фея, що із-за неї Місяць загинув. А ще дужче злякалася місяцева мати та як заплаче:

- І що нам тепер на світі робити? І хто нам тепер вночі світити буде?

А легенькі білі хмаринки, що не раз милувалися Голубою Феєю, гомоніли між собою.

– Яке нахабство! У нашому казковому царстві на таке досі ніхто не зважувався.

– І де ті богатирі та чарівники? Чи сплять серед білого дня, чи бояться того урвителя?

- І що нам тепер робити? Як нам бути без Місяця?

- Ні, без Місяця вони не уявляли собі нічного неба і власного життя.

А що ж Змієнко? О, йому непереливки. А ви думали, що, проковтнувши місяць, можна й далі шукати у піднебессі? От і не вгадали. Нічого подібного. Місяць – це вам не камінчик і не млинець. І не такий він вже й маленький. І важкий, нівроку. Як тільки Змієнко його проковтнув, то так і гепнувся на землю. А висота ж таки чимала. Ох, і падіння було, скажу я вам. А тут вже й мешканців назбиралося – чи й не всі. Спершу сердилися так, що аж страх. А побачивши, який жалюгідний вигляд мав той Змієнко, стали з нього сміятися. А він лежав, розпростертий і нещасний, і жалібно стогнав. У нього боліло все тіло, кожен м'яз. А тут ще Місяць в животі крутиться та й гукає:

- Гей, випустіть мене звідси. Тут дуже неприємно.

Та ще й... і хто таке видумав, що місяць холодний? Це неправда. Гарячий, аж пече. Ох, як пошкодував Змієнко, що зв'язався з тим Місяцем. Він

би й сам не проти якось звільнитися від нього. Та як? А тут, пересміявшись, мешканці казкової країни стали й далі сердитися.

– Але ж подумати тільки! Проковтнути Місяць! Яке нахабство! І як нам тепер його визволити?

– Та як! Розрізати живота – та й усе. А що з ним панькатися?

– Ой, не треба різати живота, – запросився Змієнко, – може якось інакше.

Аж тут нарешті казкові лицарі примчали: Котигорошко, Іван Царенко, Іван-селянський син та ще Кирило Кожум'яка.

– Та де ж ви, хлопці, валандаєтеся? – стали на них сваритися мешканці.

– Чи ж не ваша справа наше царство охороняти?

– Та ми собі в полі та на роздоллі лицарської науки доходили.

– Отаке! Вони собі бавляться! А у нас тут заледве разом Голубу Фею не вкрали. Місяць за неї заступився, так отой Змієнко взяв його і проковтнув.

– Хто? Ота дирява панчоха? Наш Місяць проковтнув? Та ми йому зараз...

Та й ну лупцювати Змієнка своїми могутніми палицями, та й ну дубасити. Непереливки Змієнку. Терпів, терпів, а потім як закричить! Роззявив пащу від неба до землі, а місяць і вилетів.

– Спасибі вам, хлопці, що визволили мене, – зрадів Місяць та й помчав до річки купатися. Ледь живий, Змієнко лежав і відсапувався. Радів, що про нього на якийсь час забули – втішилися, що Місяць визволився. Відсапався Змієнко та й тихцем поволі відповз в кущі, а потім чимдуж, наскільки ще було його сил, давай тікати, доки хлопці-молодці за ним не зогляділися.

«А де ж мої харцизяки? – думав Змієнко. – Не що інше, як десь вдома вже відпочивають, їдять вареники та про мене всякі жахітні історії розказують – страху на всіх наганяють. Ледачого батька діти! Лишили мене – і хоч би їм що! Ну почекайте, доберуся я до вас! А я ж і пропасти міг. А їм що? Назбирав мій татуньо приبلуд всяких та й тішиться. Жодного надійного ні приятеля, ні слуги. Зброд всякий. От як щасливо додому повернуся, наведу порядок. Половину порозганяю, а решту заставлю батька на жаб обернути. Знатимуть! Так то воно так, але хто ж тоді біля нас ходитиме, хто нам служитиме? Ет! Потім розберемося. Зараз мені треба якось Чахлика Невмирущого розшукати. Хоч батько йому не дуже

йме віри, але він таки наш. Тільки як ти його знайдеш, коли ти сам? В кого запитаєш?»

Не встиг Змієнко свою думку додумати, коли чує – наче грім гри- мить. Хотів заховатися, коли дивиться – баба Яга у ступі летить, пестом поганяє, помелом слід замітає. Став Змієнко гукати, вогнем пихкати, бабу Ягу кликати. Опустилася баба Яга на землю, загальмувала свою ступу та й сердито так до Змієнка:

– Ну? Чого тобі? Розкричався!

– Не сердься, бабо Яго, на мене. Я й так ледве по світу волочуся.

Та й розказав бабі Язі свою пригоду.

– Тепер би мені якось до Чахлика потрапити.

– До Чахлика – то не проблема. Та тільки нічим він тобі не допо- може. Свого бовдура має. Точнісінько такого, як ото ти. І теж на голубій феї помішаний, як ото ти. Чи вона вас обморочила? Чи вона вас зіллям яким напоїла, що ви за нею пропадаєте? Хвалитися не буду, але от у мене дві донечки-близнючки, гарні, як квіточки. Жодна ще пари не має. Самі сумують. А гарні ж які! Та що з того? Всім Голубу Фею подавай! А якщо дівчина не фея, та ще й не голуба? То що їй? В дівках сивіти? От і їду якраз до Чахлика, хочу з ним побалакати. Посватав би його син одну мою доньку, а ти другу – та й всім би добре було.

Змієнко скося подивися на бабу Ягу. Мати таку тещу! Нічого собі! Таке йому щось не дуже посміхалося. Та він нічого на те не сказав. Лише спитав:

– А далеко до Чахлика?

– На моїй ступі півгодини льоту. Можу підкинути.

– То ти хочеш, щоб я на твоїй ступі летів?

– А що ж тут такого? Транспорт як транспорт. У нас в казковому світі хто на чому хоче, на тому й літає. Якщо можеш самотужки – то прошу.

– Я б міг, але після такої оказії у мене всі м'язи болять.

– А як болять, то чого комизишся? Сідай у ступу та дякуй, що безкош- товно тебе до місця доправлю. Авто, вибачайте, у мене нема.

І тут обізвалася ступа. Аж Змієнко злякався з такої несподіванки.

– Ти, бабка, зовсім знахабніла. Мало того, що я тебе, старе луб'я, везу, то ти ще хочеш, щоб я везла якогось охломона? Я тобі що, коняка?

– Поговори в мене! Віддам у музей – тоді знатимеш. З мене і так всі сміються, що я така застарілу техніку використовую.

Ступа замовкла, а Змієнкові не залишилося нічого іншого, як сісти у ступу баби Яги та й радіти, що незабаром він вже добереться до Чахлика. Може хоч відлежиться трохи, бо потовчене тіло боліло так, що годі було про щось думати. Навіть образ Голубої Феї трохи зблід, бо це він через неї зазнав такої наруги.

Чахлик Невмирущий і його син Чахленко Невмирущенко зустріли гостей дуже люб'язно. Доки сиділи за столом, розмова точилася про це, про те, а вже перейшли потім до справ. Мову почала баба Яга.

– Ніяково мені, куме Чахлику, заводити про таке мову, але мушу. Всі ми, злі сили казкового світу, мусимо єднатися, бо й так всі налаштовані проти нас. Хоча, якщо подумати, то без нас жити було б нудно і нецікаво. Та хто про те хоче думати? І казки без нас, мов і не казки зовсім. Без нас і лицарів не було б, бо їм не було б з ким боротися. Без нас і люди, і мешканці казкового світу геть зовсім зледачіли б.

– Ну годі тобі, стара, наші заслуги малювати, – обірвав її Чахлик. – Хвалитися ми вміємо. Розкажеш комусь іншому. Я все це і так добре знаю. Ти краще розкажи, чого тебе принесло. Не просто ж з доброго дива ти до нас прилетіла у своїй ступі, яку вже давно пора здати в архів.

– І ти, куме, дорікаєш мені тією ступою. І не сором? А потім – оте «стара!» сам подумай: ну хіба я вже така стара? Мені всього триста шістдесят п'ять років. Хіба ж то старість.

– Ну вже, ну! Не ображайся. Ми ж свої. Не треба все так близько брати до серця. Кажі краще, чого тебе принесло.

– Ну й люб'язний ти, куме, нічого не скажеш! Принесло! Та другий би зрадів такій okazії. Кума приїхала! Гостя дорога! А ти...

– Я ж радію. Чого ти? Хіба ж не бачиш, який я радий?

– Та бачу, бачу. Але кажи вже нарешті, що там у тебе.

– То я й кажу. Єднатися нам треба. Є у мене дві доньки – близнючки. Гарні, як квіточки.

– Обидві в тебе?

– А ти думаєш, я в молодості вродлива не була?

– Та вірю, вірю, була вродлива.

– А моїх доньок не тільки я хвалю. Всі кажуть, що вони – красуні. А твій син замість того, щоб котрусь з них посватати, на Голубу Фею задивляється. Ото дивовижу знайшов!

– Ти не думай, кумо, що я проти такого весілля. Ну навіщо мені в родині та Голуба Фея? Тим паче, що за нею Іван Царенко упадає. Але ж хіба йому поясниш? Хіба ж послухається?

Тут подав голос молодий Чахленко.

– І не послухаюся. І не хочу я брати за жінку доньку баби Яги. Не хочу, щоб моя жінка у ступі літала.

– Не хочеш у ступі, то буде літати на помелі. А таки буде вона твоєю жінкою.

– От і не буде.

– Ні, таки буде, бо я тобі наказую.

– А я твого наказу й не послухаюся.

– Мусиш.

– Ба, не мушу.

– Бачиш, які тепер діти пішли? І що ти йому зробиш? Ну, добре. З тим ми розберемося. А той чого прителесенився? – ткнув пальцем у Змієнка.

– Чого, чого! Теж за Голубою Феєю мліє. І що вони в ній знайшли? Хоч би дівчина була, як дівчина, а то тьху! Змієнка трохи віддубасили ті лицарі. То може вже викине дурне з голови. Дивися, аби твоєму таке не було. Ото втіх!

– Чув, дурню? – до Чахленка.

– Чув. Але я не дурень. І не боягуз. І Голуба Фея однак моя буде.

Змієнко Гориниченко сидів ні в сих, ні в тих і не знав, чи казати йому щось, чи й далі мовчати. А Чахлик продовжував розмовляти з бабою Ягою, наче його тут не було.

– То чого він хоче? Отой...

– Та, видно, відлежатися трохи в тебе, бо добряче-таки його потовкли. Каже, що все тіло болить. Я б його до себе взяла, але незручно, бо у мене доньки.

– Відлежатися! Бач, кумо, чого захотів! Хіба в мене шпиталь?

І звернувся вже до Змієнка:

– Ти от що... їдь туди, звідки приїхав, і не морочи мені голови. Вона в мене і так заморочена. Віддубасили тебе, кажеш? То скажи своєму батькові,

щоб ще додав, коли ти такий дурний. А в мене тобі робити нічого. Нагодував тебе – і того забагато.

І поплуганився Змієнко додому, як побитий пес, стогнучи та нарікаючи на своїх приятелів, що покинули його, на прислугу, на Чахлика та на свого батька, що нічим йому не допоміг.

– От приїду додому, порозганяю всю прислугу і всіх своїх приятелів-страхопудів, посварюся з своїм батьком, наберу нову команду та й знову вирушу за Голубою Феєю.

Довго плентався Змієнко, поки дійшов додому. Є коротший шлях до країни казок. Але для того треба знати чарівні слова. А Змієнко їх не знав, то мусив натомитися і настраждатися у довгій дорозі. Але думки про незвичайну дівчину – про Голубу Фею таки не зрікся. Вдома вже Змієнка й чекати перестали. Думали – загинув. Змій Горинич трохи пожурився за своїм єдиним сином, а потім сказав:

– Дурнем жив, дурнем і здох.

Та й перестав про нього думати. А тут він і на поріг.

– Здоров, сину, – наче й не здивувався батько.

– Ага, здоров! Ледве зі світу не пішов, а тобі й байдуже.

– Чекай-но. А хіба ж не я тебе застерігав, що це небезпечно?

– Та ти, ти. Але міг би і допомогти. Ті твої свинопаси покинули мене, а самі повтікали. Те ж мені слуги, теж мені приятелі!

– А ти хотів, щоб вони із-за тебе життям своїм ризикували? У нас такого не буває. Таке, голубе, буває тільки серед людей.

– То я піду до людей. Буду серед них жити.

– Не будеш. Ніхто тебе не прийме. Бо я тим людям уже стільки шкоди наробив, що вони, як тебе побачать, так гляди, аби ще гірше тебе не віддубасили, як ті харцизяки з казкового світу. Ти краще заспокойся та й живи, як ото я живу. Якщо можеш, живи краще, але не дурій, прошу тебе.

– Я не дурію. Але Голуба Фея таки моя буде.

– Як? Ти ще її не забув? Натерпівся, настраждався і не забув? Тоді ти, мабуть, не мій син.

– От зберу добру компанію – та й спробую ще раз в казковий світ про-братися та таки здобути Голубу Фею.

– Ну хіба ж тобі дівчат мало? Які хочеш, на вибір.

– Е, тату, ви таки вже старий. Якби ви молодший були, то такого не казали б. Та це ж така дівчина, кращої за яку й на світі нема.

Посперечалися ще трошки та й розійшлися. А Змієнко, відлежавшись та відживши на батькових харчах, став знову в дорогу ладнатися. Зібрав кілька шибайголів, що у вогні не горять і у воді не тонуть, та й знову вирушив у казкове королівство, де на вербі грушки ростуть, де русалки лебедів пасуть, де лисиця кашу варить, а лелека дітей бавить. Тут такі дива, що йде кругом голова. Та до див тих Змієнкові було байдуже. Йому тільки Голубу Фею запопасти. Іншої думки у нього не було. Добре, що тіло зажило. А що його потовкли трохи, то це байка. Відболіло, та й забулося.

А Чахленко в королівстві казок теж не дрімав. Не слухав ні батькових умовлянь, ні материних нарікань. От фею йому треба – і все, наче на тій Голубій Феї світ клином зійшовся.

Якось з приятелями підстеріг він Голубу Фею, схопив її, бідолашну, та й помчав у батьківський замок. Заточив він її у високу вежу, де було одним-одне віконечко, та й те загразоване. Замкнув ту вежу і переможно так гукнув:

– Нехай сидить тут, доки не порозумнішає. Цей замок ніхто не відімкне: ні майстри, ні лицарі, ні чарівники. Єдиний, хто міг би цей замок відімкнути, це дівчина з людського світу. Тільки їй це підсилу. Та де їм взяти таку дівчину?

Отак сказавши, помчав Чахленко до весілля готуватися: друзів скликати та вказівки віддавати, аби страви готувалися, щоб на його весіллі від наїдків та напитків столи вгиналися.

А тим часом у людському світі дівчина Оля, про котру йшлося на початку казки, доросла вже до гарної нареченої. Бо час на землі, як і в казковому світі, на місці не стоїть. Була гарна і працьовита. Батьки тішилися нею та мріяли, щоб їхню доньку не обминула добра доля. Казкові химери давно повилітали з Олиної голови, і вона вже й сама не знала, чи все це було з нею, чи наснилося їй. Лише квітка-порадниця жила, пломеніла світлом, і дівчина інколи все ж зверталася до неї за порадою, коли не знала, як їй бути. Волосинка Голубої Феї голубіла собі, як давній гарний спогад. Золота підкова Гривастика не тьмяніла від часу і блищала щирим золотом, як нова. Дівчина спробувала носити її на ланцюжку, як прикрасу, та дівчата

розпитування замучили: де взяла та скільки коштує. А що їм скажеш? Не могла ж вона і справді сказати їм, звідки вона її взяла. Однак не повірять та ще й засміють. Голуба волосинка вабила око. Часом дівчині хотілося дмухнути на неї, щоб знову, як колись, біля Олі з'явилася Голуба Фея. Тоді б вона у неї і про маленького принца розпитала. А так... значить, ще не всі казкові химери повилітала з Олиної голови. Та й чи химери це були?

День видався хмарний. Навіть трохи дощило. Тому на городі робота не робилася. Оля сиділа біля вікна і щось вишивала. Вишивка потребувала уваги, і дівчина захопилася нею так, що й нічого не помічало довкола. Аж раптом під вікном почувся тупіт кінських копит. Отоді й глянула у вікно. Глянула і обімліла. До них на подвір'я в'їхав на баскому коні ставний та гарний хлопець.

«Принц, – подумала Оля, – тільки не маленький, а дорослий, як, між іншим, і я»...

І присоромила себе:

«Скільки ж можна вірити в казки? Дитинство давно закінчилося».

А ж тут і гість до хати. Що це в нього в руках? М'яч! Футбольний м'яч!

– Гол! – сказав хлопець замість привітання.

– Привіт! – відповіла дівчина і гарно так посміхнулася.

– Я ж тобі казав, що приїду до тебе на баскому коні. Чи ти не вірила?

– Не знаю. Може й вірила.

– То може ти й не чекала мене?

– Ні, чекала. Не дуже вірила, але чекала. І сварила себе не раз за те чекання, а все ж чекала.

– А чому ж сварила?

– Бо дорослі чомусь менше вірять у казки, ніж діти. В дитинстві все здається вірогідним, а коли дорослішаєш...

– Але ж я приїхав. Як обіцяв. На баскому коні. За тобою. То чи ти вийдеш за мене заміж?

– Не знаю.

– Чому ж ти й досі не знаєш? У тебе ж стільки років було для роздумів.

– Я ж не сподівалася, що все настільки серйозно.

– Серйозніше не буває. То як?

– Я б, звичайно, погодилася. З радістю погодилася. Але...

– Але що?

І хлопець від хвилювання підкинув догори свого футбольного м'яча.

– Ой, – несамохіть вирвалося в Олі.

– Злякалася, що я знову, як тоді, вікну розіб'ю? Не розіб'ю.

Дівчина посміхнулася.

– А ти пам'ятаєш того хлопця, котрому ти свій м'яч подарував.

– Аякже! Пам'ятаю. Хороший хлопець. Справжній товариш.

– Знаєш, після того він змінився. Перестав пустувати, став добре вчитися. А зараз відомим футболістом став.

– Я ж казав, що це справжній хлопець. Але ти мені не відповіла. Яке там у тебе «але»?

– Я б хотіла жити не в казковому, а в нашому світі. Знаєш, у мене батьки...

– Зрозумів. Нема питань. Тільки, будь така ласкава, не кажи, що там, де ми будемо жити, нема стадіону і ніхто не грає у футбол.

– Ну чому ж... у Львові є прекрасний стадіон, і львівські «Карпати» зараз непогано грають. Я часом ходжу на футбол, як ти колись хотів.

– Так ми з тобою будемо жити у Львові? Прекрасне місто. Майже казкове. Знаєш, я тут колись з левами розмовляв.

– З левами? Вони ж неживі. Як ти з ними міг розмовляти?

– Хто тобі таке сказав, що вони не живі? Не вір. Живі-живісінькі. Я з ними розмовляв, як от з тобою розмовляю. Вони мені стільки цікавого розповіли. Звичайно, леви не з кожним будуть розмовляти. Але зі мною розмовляли. Словом, згода. Будемо жити у Львові. Гол!

І хлопець знову підкинув і зловив свій футбольний м'яч.

– Але...

– Ще якесь «але»? Ну знаєш!

– Але ти тут не будеш більше принцом. Ти будеш звичайним хлопцем. Тут принців нема.

– Дурниці! Мені достатньо того, щоб ти знала і вірила, що я – справжнісінький принц. Але я забалакався. Збирайся. Ти мусиш їхати зі мною.

– Куди?

– В наше казкове королівство.

– Зараз?

– Негайно. Я й так занадто захопився нашими справами, що про все на світі забув. Це тому, що я давно тебе не бачив. А тепер нам треба поспішати. Ти мусиш рятувати Голубу Фею. Вона в небезпеці.

– А що з нею трапилося? І як я, слабка дівчина, можу її порятувати?

– Можеш. І тільки ти. Її полонив син Чахлика Невмирущого. Він хоче взяти її собі за дружину.

– Але ж це жахливо! А де ж ваші лицарі, ваші чарівники?

– Ніхто нічого не може зробити. Чахленко посадив Голубу Фею у вежу і замкнув її на такий замок, котрий може відімкнути лише дівчина з людського світу. От ми і вирішили просити тебе...

– Все. Їдемо. Негайно.

– Я так і знав. Я ж казав, що ти у мене найкраща в світі.

Біля вежі, де сиділа полонянкою Голуба Фея, зібралися всі добрі сили казкового світу. Всі чекали Олю і хвилювалися, чи вона погодиться приїхати. Ніхто не міг відімкнути незвичайний замок. Чахленка не було, а Чахлик заховався у потайне підземелля, де зберігав свої скарби, бо він, хоч і Невмирущий, але і йому болить, якщо його добре відлущувати. Чахлик сердився на свого сина. Ну навіщо йому та Голуба Фея? Із-за неї стільки мороки. Женився б краще на відьмі хвостатій, аби тільки тихо було. Сюди ледве долинав шум голосів, а надто нахваляння Івана Царенка зруйнувати його, чахликів, замок. А палицею своєю він так гунав, що аж стіни двигтіли. Хтось гукнув:

– Виволокти Чахлика і віддати його диким звірам – нехай поласують.

– Та він же ж невмирущий.

– От він про те й пошкодує. Його звірі терзатимуть, а він і померти не зможе.

Чахликові аж мороз поза плечі пройшов: ото придумали, диявольські діти. Навіть Чахлику таке б до голови не прийшло. А ще добрими силами себе називають. Та хтось тихо сказав:

– Ну що ви! Ми ж не бандити якісь. Та й Чахлик тут не винен. Хіба тільки в тому, що виховав такого безпутного сина.

Чахлик і справді не почував за собою вини. Він, якби міг, і сам відімкнув би той клятий замок і випустив би те дівчисько, через яке має стільки мороки.

Раптом надворі все стихло. Як Чахлик не дослухався, до нього не долинало жодного звука.

«Що вони там затівають?» – думав Чахлик. Йому було і страшно, і цікаво. А це саме приїхав принц і привіз Олю. Дівчина відразу заходила-ся біля замка. Але замок не піддавався. І хто таке вигадав, що звичайна дівчина може його відімкнути? Не може вона! Не може! Від безсилля і розпачу Оля заплакала. І як тільки її сльоза впала на той замок, він тут-таки розсипався на порошок. Переможний крик радості вирвався з грудей казкових жителів, і тут-таки Голуба Фея вийшла на волю. Іван Царенко взяв її під руку і тихо сказав:

– Більше я тебе від себе нізащо не відпущу. Якщо ти згодна, ми негайно одружуємося. Сьогодні ж!

– І ми, – сказав принц, підходячи до Олі.

– Слава молодим, – гукнув хтось. – Сьогодні на карнавальній площі відбудеться два весілля.

– Почекайте, є план. Якщо ми його здійснимо, то весілля на нашій площі може й побільшає.

– Так сказав чарівник Олейко – наймудріший і найдобріший чарівник казкового світу, з котрим рахувалися і добрі, і злі сили.

– Де наші скороходи? – запитав чарівник Олейко.

– Тут, – почулося кілька голосів.

– Негайно треба покликати бабу Ягу з її доньками.

Через дуже короткий час загуркотіла ступа і на галявині опинилася баба Яга зі своїми близнючками. Дівчата були навіть дуже симпатичні, як дві краплі води, схожі одна на другу. Тільки те, що обидві були доньками баби Яги, не давало їм можливості щасливо вийти заміж. Бо кому хочеться мати за тещу бабу Ягу? Баба Яга спершу розсердилася, що її потурбували, а потім, коли їй розказали, у чому річ, пом'якшала і навіть посміхнулася.

– Ну й фантазери! Ну й витівники! – загукала вона і засміялася лунко, як молода.

Чарівник Олейко підійшов до одної з близнючок.

– Як тебе звати, красуне?

– Мене? Маруся.

Дівчина сором'язливо опустила очі і від того ще погарнішала.

– Скажи, Марусю... тільки не соромся. Тут всі хочуть тобі добра. Скажи, Марусю, чи є у тебе в казковому світі хлопець, за котрого ти хотіла б вийти заміж?

– Є...

І зашарілася.

– І хто він?

– Чахленко Невмирущенко.

Всі здивовано ахнули.

– Чи хочеш ти на якийсь час стати схожою на Голубу Фею?

– Звичайно, хочу. А хто б не хотів? Тільки, якщо вона на мене за таке не образиться.

– Не образиться. А чого їй ображатися? Її краса залишається з нею. Попелюшко, будеш мені допомагати. Ми Марусю зараз перефарбуємо під Голубу Фею. Тільки це треба зробити якнайшвидше, доки Чахленко не повернувся.

Відразу ж взялися до роботи. Всі довкола, затамувавши подих, стежили, як змінювалася дівчина і ставала схожою на Голубу Фею.

– Так... по-моєму, у нас це добре виходить, – підсумував чарівник Олейко. – Тепер ми посадимо тебе у вежу під замок. Тільки нічого не бійся. Коли повернеться Чахленко, ти вдаватимеш Голубу Фею. Як у театрі. Зрозуміла? От він тебе і посватає. Але пам'ятай, Марусю, це диво до першого дощу. Дощ змие фарбу – і ти знову станеш сама собою.

– І що тоді? Він же мене вб'є.

– Не вб'є. А ми для чого? Ми вже придумаємо, що робити, як тебе захистити. Тільки ти не бійся і роби все так, щоб бути схожою на Голубу Фею.

І Марусю замкнули у вежу на той самий замок, який Олейко вправно відновив з пороху.

– А тепер, – весело сказав чарівник, глянувши на сонце. – Думаю, ми ще встигнемо. Досвід у нас вже є. Тепер у нас все піде швидше і вправніше.

І покликав другу доньку баби Яги.

– Іди сюди, красуне, не бійся. А тебе як назвала твоя мама?

– Олена.

– Гарні імена придумала вам ваша мати. А скажи-но нам, дівчино Олено, чи є у тебе хлопець, за котрого ти хотіла б вийти заміж?

– Є...

Ах, якже вона була схожа на свою сестру Марусю. Навіть очі так самісінько сором'язливо додолу опустила.

– І хто ж він?

– Змієнко-Гориниченко.

– Ну що ж, доведеться і тебе фарбувати під Голубу Фею. Ти не проти?

– Ні, не проти. Тільки якось воно не зовсім чесно виходить.

– Ну, тут вже нічого не поробиш. Де ж нам взяти на кожного хлопця по Голубій Феї? Тоді виходить так, що Іван Царенко бере собі за дружину Голубу Фею, а всі інші хлопці будуть ходити неодруженими.

– А потім що?

– За «потім» не хвилюйся. Все владнається. Ми допоможемо. Пам'ятай: ця фарба, ця краса до першого дощу. Але вроди тобі і своєї не бракує.

Тепер справа у фарбувальників пішла скорше. Був уже досвід. Незабаром ще одна Голуба Фея стояла перед здивованими мешканцями казкового світу.

– Ти, пане Олейку, справжній чарівник, – казали декотрі.

– Та я не стільки чарівник, скільки умілець, – посміхався Олейко. – А зараз – всі розходимося. Щоб нікого і сліду. Особливо ти, Голуба Феє, до пори до часу, щоб не потрапляла на очі ні Змієнку, ні Чахленку. Бо все зіпсуєш.

– Я вже її припильную, – посміхнувся Іван Царенко, беручи під руку свою наречену.

– А ви, матусю, – це Олейко до баби Яги, що розгублено товклася у своїй ступі. – Ви летіть собі додому і спокійно чекайте, доки вас покличуть на весілля.

– Ой-ой -ой, – залемітїла баба Яга. – А з моїми донечками нічого не трапиться? Я того не переживу. У мене серце розірветься.

– З дівчатами вашими нічого лихого не трапиться. Але вам тут вершатися не можна. Ваша присутність може їм зашкодити. Моя вам порада: летіть додому, щоб ми знали, де при потребі вас шукати.

– Я могла б дати вам свій мобільний телефон.

Всі засміялися.

– А чого ви смієтеся? – обурилася і образилася баба Яга. – Ви думаєте, що, коли я баба Яга, то у мене не може бути мобільного телефону?

– Не зважайте, нехай собі сміються, – заспокоював стару Олейко. – Просто, вибачайте, ваша ступа і мобільний телефон... якось воно, знаєте, вражаюче. Але ми дурно тратимо час на теревені. Всі негайно зникайте. А ми з Оленкою йдемо назустріч її щастю, тобто, назустріч Змієнку-Гориниченку. Я буду невидимим свідком.

Коли все стихло, Чахлик виліз із свого підземелля. Спершу виглянув, а потім вийшов. Вежа була замкнена, а кругом – нікого.

– Значить, не відімкнули. Не змогли, – тихо сказав Чахлик. – Але чого вони так голосно сміялися? А може, це мені здалося? Напевно, здалося. Бо чого б їм сміятися, якщо вежу не відімкнули?

А тут і Чахленко надійшов, веселий такий.

– Все, тату. Домовився. Сьогодні увечері на Карнавальній площі. Домовився і гостей покликав. Там сьогодні, виявляється, ще три пари весілля гуляють. Чотири весілля!

– А хто ж ще?

– Не знаю. Не цікавився. Ми однак будемо найкращою парою. Тільки б моя наречена не вередувала. Бо тоді буде зле. А тут як? Все спокійно?

– Приходили тут. Трохи пошуміли та й розійшлися.

– А хто був?

– Я доладу не знаю. Я в підземеллі пересидів. Знаєш, не хотів нариватися. Але чув, що багато їх було. Здається, пробували замок відкрити.

– Ага, нехай пробують. Нічого в них не вийде.

– Отож, помудрували та й розійшлися.

– А вона, голубонька, що? Сидить?

– Та сидить.

– Зайду до неї, подивлюся.

Зайшов у вежу. А там, ви вже знаєте, Маруся, донька баби Яги, пофарбована під Голубу Фею. Нічого не запідозрівши, Чахленко сказав:

– Сьогодні увечері ти станеш нарешті моєю дружиною. Як тобі таке?

– Я рада, – сказала Маруся тремтячим голосом. Вона не збрехала, бо й справді була рада вийти заміж за Чахленка, який їй дуже подобався.

– Що я чую? – сам собі не повірив Чахленко. – І ти згідна вийти за мене заміж?

– Так, – тихенько відповіла Маруся.

– Тоді я щасливий. І ти, моя люба, також будеш щаслива. Я буду для тебе добрим чоловіком. Все прекрасно. Незабаром прийдуть тебе наряджати. Ти в мене будеш найкраща наречена.

– А як там погода? – запитала дівчина.

– Хмариться. Але поки що дощу нема. А що тобі дощ? Візьмемо парасольки. А там на площі, думаю, чарівники щось вигадують, щоб захистити нас від дощу. Ну, я теж пішов збиратися. Я дуже радий, що ти в мене така розумниця.

Доки тут велися такі любі весільні перемовини, Оленка з чарівником Олейком йшли назустріч Змієнку-Гориниченку. Олейко, як на екрані, бачив всю його дорогу.

– Ось зараз він вийде з того переліска, – сказав чарівник. – Я зникаю, стаю невидимим, а ти йди і нічого не бійся. Я тут, я поруч з тобою.

Як тільки побачив Змієнку свою омріяну красуню, то так і кинувся до неї.

– Стій, моя люба, отепер ти вже від мене не втечеш. Досить я вже за тобою наганявся.

– А я й не тікаю. Хіба ж ти не бачиш? Я сама тобі назустріч вийшла.

– І ти погодишся стати моєю дружиною?

– З радістю. Тільки проте і мрію.

– І забудеш думати про Івана Царенка?

– А я ніколи про нього не думала.

– Ну й дива! То чого ж ти мені стільки часу голову морочила?

– Ну, знаєш. Погана та дівчина, котра хлоцеві трохи голову не поморочить.

– І то правда. То ти вже від мене тікати не будеш?

– Звичайно, не буду. Хто ж від свого щастя тікає?

– Я не хотів би відкладати, тільки де б ми з тобою відсвяткували своє весілля? Сама розумієш, я не тутешній, а тому...

– У нас такі урочистості проходять на Карнавальній площі. Там вже, здається, є дві чи три пари. Ми будемо ще одною парою. Там весілля святкується дуже пишно і гарно. Сам король неодмінно буває на таких весіллях.

– Мене це, знаєш, якось не дуже хвилює. Мені це якось байдуже. Для мене найважливіше те, що ти згодна стати моєю дтружиною. Тоді веди мене на вашу Карнавальну площу.

Після обіду на площі стали збиратися гості. Це були гості всіх весіль одночасно. Так тут було заведено. Столи накривалися з чотирьох рогів величезної площі. Посередині розташувалися оркестри. Тут лунала музика і, хто хотів, міг собі танцювати. Багаті столи накривалися з королівських припасів. Страви готувалися на королівській кухні. Король дбав про своїх підданих, очевидно, таке буває тільки в казках. А сьогодні день був і зовсім незвичайний. Сьогодні король і королева женили свого сина – маленького принца, котрий вже встиг вирости. Король і королева були дуже раді з такої okazji. Може їх безтурботний син ну хоч трохи нарешті споважніє і перестане бігати, як хлопчисько, зі своїм м'ячем і вигукувати своє незмінне «гол». Те, що він бере дівчину з людського світу, батькам навіть подобалося. Нічого кепського вони в тому не бачили. Та й дівчина була дуже гарна. Засмутило королівську родину те, що сьогодні їхній нерозважний син заявив, що після весілля буде жити у людському світі, у місті Львові. Король негайно відвідав це місто. Львів йому сподобався. Просто вражаюче, це місто майже казкове. Поспілкувався з камінними левами. Вони розповіли королю багато цікавого про заснування міста, про всі його дива. Король і сам би не проти пожити якийсь час у такому місті. Але назовсім? Ну, знаєте! А хто ж тоді буде правити казковою країною? Про цю пару знали всі. А от про інших молодят ніхто нічого не знав. І це інтригувало. Тут зарання всі все знали. А цього разу ніхто нічого не знав.

Нарешті стали з'являтися пари. І тут всі побачили, що серед наречених аж три Голубих Феї. І всі три були настільки подібні, що їх, мабуть, не розпізнала б навіть рідна мама. Всі три були напрочуд гарні і усміхнені, як і належало б бути молодим. Але чому їх три? На те питання відповіді не мав ніхто. А тепер уявіть собі, як були здивовані женихи. Іван Царенко був спокійний і посміхався. Він знав, що його наречена – справжня фея. А Чахленко і Гориниченко непорозуміло і перелякано дивилися на трьох голубих фей і ніяк не могли второпати, що робиться. Гриміли оркестри, танцювали гості. Декотрі вже сідали за столи. Ось зараз, мабуть, король виголосить промову, як робив це завжди, а Чахленко та Змієнко ніяк не

могли прийти до тями. Вони все дивилися та й дивилися на своїх наречених, і кожен думав, що саме його наречена – то справжнісінька Голуба Фея.

Тепер треба нам згадати про одну особу, якої не було на весільному бенкеті. Не було, бо її ніхто не кликав, а з'явитися без запрошення їй не хотілося, бо це була знатна особа. А не кликали її, бо вона була зла і підступна. Це була принцеса Кароліна. Вона дивилася у своє чарівне дзеркальце і бачила, що робиться на Карнавальній площі. Злість спотворила її обличчя.

– Ага, бавитеся! – ехидно засміялася Кароліна. – Ну я вам зараз влаштую забаву.

Вона гукнула свого придворного чарівника і звеліла йому зробити так, щоб над Карнавальною площею пройшов рясний дощ. Біди в тому великої не було, бо дощ був теплий. Але феї! Отут було найбільше лихо, бо з доньок баби Яги дощ тут-таки став змивати всю фарбу, і вони стали звичайними, хоч і трохи переляканими, принадними дівчатами.

«Що ж тепер буде?» – думала кожна з них. А Чахленко питав у своєї нареченої:

– То ти не Голуба Фея?

– Звичайно, що ні.

– То виходить, що ти мене надурила?

– І зовсім я тебе не надурила. Хіба ти питав мене, чи я Голуба Фея? Ні, не питав. Якби запитав, то я б тобі сказала. Ти тільки питав, чи згідна я вийти за тебе заміж. Адже так? Ну скажи, ти ж нічого не питав мене про Голубу Фею?

– Не питав. Ти ж була голуба.

– То й що? Ми з сестрою вирішили пофарбуватися під Голубу Фею. Це зараз модно. А ти купився – от і все. А заміж за тебе я погодилася вийти, бо я тебе давно люблю.

Чахленко, спантеличений і розгублений, виглядав дуже жалюгідно і смішно. До молодят підійшов Олейко.

– Чого ти, Чахленку? Ти глянь на свою наречену. Та ж вона гарна, як сонечко. А що не фея... то вже вибачай. Маленькі дівочі хитрощі. Дівчина хотіла бути гарною. Хоча вона і так гарна. А Голуба Фея однак вже наречена Царенка. Другої феї нема. Так що святкуй своє весілля і будь щас-

ливий. Не будеш же ти ганьбитися перед королем і розказувати всім на сміх, як ти пошився в дурні. За таке король може розгніватися. Та й батько твій, наскільки я знаю, хотів таку невістку.

– Втіха велика! Мати за жінку бабу Ягу! А теща? Це ж жахіття – мати таку тещу.

– Я ніколи не буду бабою Ягою. Я ніколи не буду літати ні в ступі, ні на помелі, ні ще на чомусь іншому. По-перше: я боюся висоти, а по-друге: мене ніколи не вабила мамина професія.

Махнув рукою Чахленко та й повів свою наречену у танець. Олейко полегшено зітхнув та й пішов до Змієнка, що все ще розгублено стояв і дивився на свою беззахисну наречену, з якої дощ також змив фарбу Голубої Феї. Розмова майже повторилася. Коли і ця пара закружляла нарешті у веселому танку, Олейко вже подумав, що його робота на сьогодні скінчилася. Може і він нарешті відпочине та розважиться. Окинув поглядом площу – і побачив, що стоять і про щось наче сперечаються Оля і маленький принц.

– А що ж там у тих? – занепокоївся Олейко. – У них же наче все гаразд. Підійшов ближче.

– А у вас тут що за проблеми? – запитав, посміхаючись. – Либонь, дощ не завдав вам шкоди?

– Ні, не завдав, – сказав заклопотано маленький принц. – Та проблема все ж є. Оля сумує, що на її весіллі нема батьків. Чи не можна якось...

– Без проблем. Через мить вони будуть тут.

Олейко вже хотів зникнути, але Оля притримала його за рукав.

– Тільки... тільки ви їм якось це поясніть, щоб вони не перелякалися. І нехай зберуться.

– Добре. Тоді будемо не через одну, а через дві миті.

Та й щез Олейко. А по дуже короткім часі на Карнавальній площі стояли і розгублено роззиралися довкола Оліні батьки. Молодята їх привітали, однак не могли зняти чи розвіяти їхньої розгубленості. Посадили батьків на почесне місце, а тут саме встав король, аби привітати молодих. А короля годилося слухати. Промова була, як годиться, з привітаннями, побажаннями. А під кінець король сказав:

– А тепер нехай здійсниться найзаповітніша мрія кожної нареченої, щоб всі пам'ятали, що вони в казці.

Чарівники чаклували, всі посміхалися, плескали в долоні. Ще мить – і біля кожної нареченої з'явилося, як вродилося, те, про що вона найбільше мріяла. Біля близнючок баби Яги – скрині з посагом, біля Голубої Феї – квітник з такими квітами, яких ще досі ніхто не бачив. А біля Олі – великий білий кінь з добрими очима.

– Люба моя, – здивувався принц, – то ти мріяла про коня?

– Так. То була моя давня дитяча мрія.

Гриміли оркестри. Всі веселилися до самого ранку. Чотири весілля разом – це вам не жарти. Такого не пам'ятали старожили. Нарешті потихеньку стали розходитися, щоб хоч трішки заснути, а потім братися до своїх справ. А ви як думали? У казковому світі у кожного є також свої справи. Щоб жити у казці, її треба творити. До Олі підійшли її батьки і мама сумно спитала:

– Тепер, Олю, ти житимеш тут?

І їй на очі навернулися сльози.

– Ні, мамо, ні. Ми будемо жити у Львові.

І мамине обличчя засіяло посмішкою.

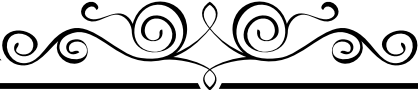
Кажуть, що вони й досі живуть у місті Львові: чи то на вулиці Пасічній, чи на вулиці Медової Печери. Придивіться уважніше. Може ви їх впізнаєте. Вона казково гарна, а він з нерозлучним своїм м'ячем. І не здивуйтеся, коли на ваше привітання він вигукне:

– Гол!

І підкине свій м'яч вгору. Він нізащо не признається, що він – принц.

– Який принц? Хіба у Львові живуть принци?

Але ми з вами знаємо, що це справжнісінький принц.

❧ ЦВІРКОНЯ, АБО РІЗНОПЕРКА ❧

Хлопчик Данилко любив майструвати годівнички для пташок. Він порозвішував їх у своєму садку і не забував за них: кожного дня обходив свої годівнички, насипав зерна всякого, круп, насіння, а для синичок окремо сало розвішував. Нехай ласують. Тільки, щоб несолоне було, бо інакше синичкам може зашкодити. Стояв Данилко віддалік та й дивився, як птахи ласують, і посміхався: гарно йому було. Інколи в садок виходила й Данилкова мама. Вона теж дивилася на птахів і теж посміхалася.

А одного разу хлопчик так і завмер: до його годівнички прилетіла дивовижна пташка, у якої кожне перо було іншого кольору. Всі пера якось по-особливому світилися.

– Різноперка, – пошепки сказав Данилко. Таке ім'я пташці він сам придумав, бо такої пташки він ще ніколи не бачив і не міг знати, як вона називається. Хлопець стояв і боявся поворухнутися, щоб не наполохати Різноперку. Наступного ранку Данилко покликав у садок маму.

– Мамо, ходіште, подивитеся на небачену пташку – Різноперку, що прилітає до наших годівничок. Ходіште. Може вона сьогодні знову прилетить.

– Що ж там за пташка така?

– Не знаю, мамо. Я ще такої не бачив. Хоч би вона тільки сьогодні прилетіла. Дуже хочу, щоб ви її побачили.

Вони стояли, дивилися і чекали. Довго та пташка не прилітала. Данилкова мама вже хотіла йти, бо ж роботи в неї – аж пищить, ніколи і в гору глянути.

«А може все це нафантазувалося Данилкові? – подумала мама. – У дітей таке буває. Казки люблять». Та Данилко в ту мить стиснув їй руку – прилетіла! І мама забула про всю свою роботу і про все на світі. Вона завмерла, стояла і дивилася.

«Як ту пташку Данилко назвав? Різноперка? Що ж... У неї й справді кожна пір'їнка іншого кольору. А кольори які! Дивовижні! А може це жарптиця?» – подумала мама. Але ще нічого не встигла сказати, бо пташка раптом пурхнула від годиннички і сіла на гіллячку зовсім близько від них. Сіла і заспівала. Та так заспівала, що ні Данилко, ні його мама не чули ще такої пісні.

– Цір-р-рконя! Цвір-р-рконя!

– Вимовляє, – тихо сказав Данилко.

– Так, вимовляє. Цвірконя. Це її так звати чи що?

– Мабуть. Тихенько, тихенько. Щоб не наполохати.

– А вона, здається, зовсім нас не боїться.

– Розуміє, що ми їй кривди не зробимо.

– Ой, Даниле, глянь, коршун! Він летить сюди. Тікай, Цвірконя.

А пташина несподівано пурхнула до Данилка, сіла йому на плече і перелякано сказала-проспівала:

– Заховай мене, хлопчику. Це мій ворог полює за мною.

– Сюди, сюди, до мене під куртку, – не розгубився хлопчик.

Аж тут і коршак зробив коло і кинувся прямисінько до Данилка, аж мати злякалася. Хижак закричав-заговорив:

– Віддай мою здобич. Вона моя!

– Неправда! Ти її не вполював, і я тобі її не віддам.

– Віддай, а то гірше буде. Ця пташка належить мені.

– Вона не належить нікому. Вона вільна.

– Ні, це моя здобич, і вона належить мені.

– Тоді ти – моя здобич і належиш мені, – гукнув Данилко і обіруч схопив птаха за крила. На таке коршун не сподівався. Він рвонувся, страшно закричав, та хлопчик був не з лякливих і тримав хижака міцно. Данилко

не злякався, зате злякалася його мама. Вона стояла з дрючком в руках, готова боротися, захищати свого сина і ту маленьку пташину Різноперку, що принішкла у нього під курткою.

– Даниле, відпусти його. Аби він тобі нічого не зробив.

– Не зробить, мамо. Я хочу, щоб він назавжди забув дорогу в наш садок.

– Забуду, забуду. Тільки перше тобі очі виключю і розтерзаю Цвірконю.

– Ах, ти ж, негіднику! Тоді я тебе зв'яжу і в клітку посаджу. Несіть, мамо, якогось мотузка, аби я міг його зв'язати. Ох, і класне пугало з нього вийде. Ще може щось навіть заробимо. Оце здобич – так здобич.

– Відпусти його, Даниле. Нехай летить собі.

Бачить коршун, що йому ніяк не вирватися з міцних хлоп'ячих рук, та давай проситися.

– Відпусти мене, хлопче, нехай я полечу собі. Я нічого тобі не зроблю. Ні тобі, ні тій дрібноті, що з неї ні наїдку, ні втіхи. Теж мені здобич!

– Ну, лети. Але тільки на цей раз відпускаю я тебе безкарно. І пам'ятай: ще раз прилетиш – все пір'я вискубу, тоді знатимеш, розбійнику.

Та й відпустив коршуна. Той злетів у небо, ще зробив кілька кіл, дивлячись пильно вниз, а потім голосно крикнув та й зник з очей. Данилко з мамою ще трохи почекали, чи не повернеться хижак, а потім Данилко розгорнув свою куртку.

– Ти жива, Цвірконя?

– Ой, – писнула пташка. – Я ледве не вмерла від страху.

– Ну... Полетів твій напасник. Не бійся.

– Дякую вам, люди добрі. Якби я могла, я б віддячилася щедріше, а так...

– Що ти, що ти, Цвірконя. Живи собі у нашому садку і рятуйся у нас, коли біда, – сказала Данилкова мама.

– А я, хлопчику, чула... Я чула, як билося твоє серце. І я подумала: добре, що у цього хлопчика є серце.

Цвірконя сіла на гілку та й заспівала свою найкращу пісню. Поспівала отак, славлячи сонце і небо, і тих добрих людей, а потім сказала:

– Цей коршун – то злий чарівник. Доки він коршуном літає, його чари втрачають свою силу. Тоді він страшний як хижак. Але бережіться, щоб

він в людській подобі не зайшов у ваш дім. Тоді він може накоїти лиха. І не передбачиш, що йому до голови прийде. Та я вас від нього спробую захистити. Ось вам дві мої пір'їни. Носіть їх з собою. Перед тими пір'їнами він безсилий.

Кинула дві кольорові пір'їни та й полетіла собі. Майже щодня прилітала Цвірконя до їхньої годівнички. Коршун більше не з'являвся.

– Він вичікує, – казала Цвірконя, наполохано оглядаючись.

– Вичекає, вичекає, коли ми втратимо пильність, та й прилетить. А, як прилетить, то буде пантрувати за мною, аби мене вполювати.

– Не бійся. Ми з мамою нікому не дамо тебе скривдити, – запевнив Данилко.

Час минав. Данилко з мамою про коршуна вже й забувати стали, чи й був він на світі. Аж гульк – чоловік захожий до їхньої оселі проситься.

– Люди добрі, нагодуйте та напійте подорожнього чоловіка.

Данилко й згадав, що казала йому Цвірконя. Та як ти довідаєшся, що це за чоловік? Стоїть собі, на ціпок спирається, старий, втомлений. Тільки очі. Його видавали очі. Вони були злі та хижі. Він прикривав їх віями, але цей хижий блиск важко було приховати.

– Зараз, дідусю, – сказав Данилко та й метнувся до хати.

– Мамо, там він.

– Хто, сину?

– Та коршун.

– Я зараз вийду.

– Тільки пір'їну прихопіть.

Та й вийшов, тримаючи кухоль з водою.

– Пийте, дідусю, на здоров'я.

– Вип'ю, вип'ю. На здоров'я!

Та й став пити. А рештки води вилив Данилкові під ноги, щось проказуючи. А тут і мати на поріг з окрайцем хліба. Старий майже вихопив у жінки з рук той окраєць, скоренько з'їв, наче проковтнув, не жуючи, та й жбурнув скоринкою у жінку.

– О, дідусю, – здивувалася Данилкова мати. – Замість того, щоб подякувати, ви хлібом кидаєтеся. Не личить це такому статечному чоловікові. Поганий приклад моему синові.

А він стояв та й здивовано дивився на Данилка та на його матір.

– Чому ви так на нас дивитеся, дідусю? – занепокоїлася Данилкова мати.

– Та от... Думаю. Це вона, Цвірконя, ота дрібнота, дала вам своє пір'я.

Так чи ні?

– А якщо й дала, то що?

– А те, що я нічого вам не можу зробити. Я перед вами безсилий. Це все її пір'я.

– Зло над нами влади не має, бо ми нікому зла не робимо.

– Я її знищу, розірву. Від її вроди й сліду не залишиться.

– А чим вам її врода завадила?

– Бо вона мала б належати мені.

– А ви звикли мати все, чого вам хочеться.

– Так. Так мусить бути. Так досі було.

– А тут не вийшло.

– Не вийшло. Тому я затаїв на неї злість і мушу з нею поквитатися.

– Але ж вона перед вами нічим не завинила.

– Завинила. Ще й як завинила.

– Чим же? В чому її вина?

– А тим вона переді мною завинила, що гарна і не моя.

Доки точилися ті розмови, Данилко вибіг у садок та й загукав:

– Різноперко, Різноперко!

Пташка пурхнула йому на плече.

– Ховайся, Різноперко. Твій ворог у нас. З мамою розмовляє. Твої пір'їни врятували нас від його чарів.

– Ой, лишенько! Куди ж він?

– Лети ось сюди, в комору. Тут він тебе не знайде.

– Ой, старшно ж як.

– Не бійся. Потім я тебе випущу.

Та й зачинив комору.

А тим часом злий чарівник обернувся на коршуна та й полетів у садок. Тут він побачив Данилка та й запитав:

– Де вона?

– Не знаю. Сам її шукаю. Мабуть, полетіла кудись.

– А не брешеш? Либонь, сам її сховав.

– Та не ховав я її. А якби й сховав, то ти б її ніколи не знайшов.

– Послухай, хлопче, ти знаєш, де вона. Віддай її мені. Я тебе багатим зроблю. Будеш мати машину і все, що захочеш. А коли захочеш, то станеш королем, царем, президентом, чемпіоном, ким захочеш, тим і станеш. Тільки віддай її мені.

Данилко дивився на свого супротивника і посміхався. От перед ним злий чарівник, дорослий чоловік, а його, хлопчика, здолати не може. Невже сила в тій маленькій пір'їні?

«Може й так. Але не зовсім. Сила, мабуть, і в моєму характері, – думав Данилко. – От не може він спокусити мене ні багатством, ні титулами. Тут вже пір'їна ні до чого».

А вголос сказав:

– Лети звідси, ворог всього живого. Не треба мені твого багатства і твоїх титулів. Не віддам я тобі Цвірконю.

– Тоді я тобі очі виключю.

– Не виключеш. Хіба забув, як просився з моїх рук, коли я тебе за крила тримав? Лети собі і забудь дорогу в наш садок.

І коршун полетів. Данилко ще якийсь час дивився йому вслід, а потім кинувся випускати Цвірконю.

Данилко з мамою часто говорили про Цвірконю. Розмовляючи пташка. Хіба ж не диво? І коршун – злий чарівник. Хіба ж не казка? Але мама просила Данилкові про Цвірконю не розказувати нікому.

– Не повірять в таке. Ще й, гляди, сміятися будуть. А потім... В нашому садку завжди буде повно цікавих. Тоді Цвірконі спокою не буде.

Це була їхня таємниця. Не розкривали її нікому. Дуже кортіло знати історію Цвірконі, та якось незручно було розпитувати. Хоча... А власне.. Чому незручно? Історія незвичайна. Кожному цікаво було б. І якось Данилко таки зважився, таки не витримав і запитав:

– Скажи, Цвірконю, ти колись була принцесою?

– Ні, принцесою я не була ніколи. А чому ти так подумав?

– Просто... У казках так часто буває. А твоя історія дуже схожа на казку.

– Так, схожа. Але прицесою я не була. Я була простою дівчиною, єдиною донькою у своєї мами. Всі казали тоді, що я гарна.

– А ти й зараз гарна.

– Ні, це зовсім не те. Хіба ж це я? Це жаль мій, це розпука моя... Але слухай, коли цікаво. Доросла я до пори, коли дівчата заміж виходять. І тут... Посватався до мене старий, бридкий, а головне – злий дід. Я ще тоді не знала, що це злий чарівник. Вихвалявся своїм багатством, своєю могутністю. Мене обурило таке сватання, і я йому відмовила. Він страшенно розсердився.

– Ну, почекай, горда красуне, – сказав, – будеш ти мене пам'ятати. На все життя запам'ятаєш.

Тут він вдарився об землю, обернувся на коршуна та й полетів. Я нічого. Дивилася, як на диво якесь. А мама заплакала.

– Ой, донечко, – голосила, – чекати нам тепер лиха від того недоброго чоловіка.

Я маму заспокоюю, як можу, а самій страшно стало. З таким я в житті ніколи не стикалася, але казки читала і добре знала, як воно в казках буває. Не вірилося, бо ж казка – це казка. Але ж я на власні очі бачила, як він на коршуна обернувся. Ми з мамою втратили спокій. Але що робити? Жити треба. І працювати. Люди ми були бідні. З своєї праці тільки й жили.

Якось я в полі була, просо полола. Полола та й співала щось собі тихенько. Аж гульк – а він переді мною стоїть. Дивиться на мене і посміхається. Тільки, що це за посмішка була! Довіку її не забуду. Єхидна, зверхня і зла. Ніколи не думала, що посмішка може таїти в собі стільки зла.

– Що? Співаєш? – спитав. – Співай, співай. Це в тебе добре виходить. А вийде ще краще, коли я постараюся. Востаннє тебе питаю: ти будеш моєю дружиною?

– Ніколи.

– Тоді... Прощайся зі своєю вродою. Не з життям, а з вродою. Тепер вже співатимеш, аж набридне.

Махнув рукою, зілля якогось сипнув з рукава, щось проказав – і я стала Цвірконею.

– Тепер співай, – сказав злісно, – доки я не вполюю тебе.

Сказав так, обернувся коршуном та й погнався за мною. Отут вперше я по-справжньому відчула, що таке страх. Я летіла додому, а моя мама вже знала, вже відчувала, що сталося непоправне лихо.

– Нащо ж я, доню, купала тебе в любистку та хрещатому барвінку? Нащо дала тобі вроду писану та мальовану?

Плакала моя мати, а я не знала, як маю її потішити. Хіба що своєю піснею пташиною. Плакала мати, а я співала-квiliла жалібно так і розпачливо.

– І нема на те ради? – співчутливо спитав Данилко. – Мусить же бути хтось такий, що міг би порятувати тебе.

– Є така жінка. Звуть її Лександра. Вона стара-стара. Може навіть старша за оцей ліс і оці гори. Багато віків живе вона на світі. Чути то я про неї чула, а от бачити її не бачила. Бо живе вона за тридев'ять земель, за тридесять морів, серед океану, на скельному острові. Кораблі туди не плывуть, птахи туди не літають, тільки хвилі б'ються об скельний острів та буйні вітри свою пісню співають і вісті, добрі та злі, з землі приносять. Ота добра чаклунка може мене порятувати. Та, як до неї доплисти, добрести чи долетіти? Мої маленькі крилята не здолають такої відстані. Не долечу я, пропаду.

Задумався Данилко. Думав, думав, а потім сказав:

– Я знайду той скельний острів серед океану. Я випрошу, виблагаю ту чаклунку, щоб врятувала тебе.

– Куди тобі! Ти ще такий малий.

– Чого там малий? По дорозі виросту.

– Це дорога далека і небезпечна.

– Жити зі злом поруч і нічого не робити – це ще більш небезпечно. Тільки от що: розважай мою маму, коли мене тут не буде. Я один у неї. Вона буде за мною сумувати і плакати.

– Печіть, мамо, хліб та збирайте мене в дорогу.

– Ой, лелечко! Що це ти, сину, надумав?

– Піду я, мамо, в далеку дорогу, за тридев'ять земель, за тридесять морів. Там посеред океану є скельний острів, а на ньому живе стара-пре-стара чаклунка Лександра. Піду я її шукати. Тільки вона може врятувати Цвірконю.

Заплакала тут мати, об підлогу руками вдарилася.

– Пропадеш ти, сину. Нізащо пропадеш. Жаль мені Цвірконю, але ще більше жаль мені тебе, бо ти ж мій єдиний син, моя кровиночка.

– У Цвірконі також мати є. Вона також плаче і побивається за своєю дочкою. Піду я, мамо. Не зупиняйте мене. Чи ж не ви мене вчили змалечку робити добро? Не плачте за мною. Я повернуся. І тоді вже ніщо на світі нас не розлучить.

Поклала мати в торбину двоє хлібів та вузлик солі, сорочок чистих та теплу одежину на зиму, благословила сина та й пішов він, подумки прощаючись з домом, бо хто те може знати, як воно буде?

Вийшов Данилко за ворота й задумався: куди ж йому йти? Якби ж знати, в який бік, за яку гору. Та не знав він, де живе стара чаклунка, яка найкоротша дорога до неї веде. Не знав хлопець навіть того, де той океан хвилями б'є об скельний острів.

– Піду за вітром, – вирішив хлопець. Він був ще малий і не знав, що вітер – собі вітер: бездумно віє, куди хоче. Та незабаром Данилко це зрозумів.

– Е, ні, – вирішив він, – вітер – це несерйозно. Так я ніколи не дійду до старої чаклунки. Піду я краще за сонцем. Піду я в той бік, звідкіль сонце сходить.

Вирішив так та й пішов. Ішов та й ішов, не день і не два, не тиждень і не місяць. І навіть не рік і не два. А хто його знає, скільки часу він так ішов. Уже йому й вус засіявся, уже давно виріс Данилко з тих сорочок, що йому мати на дорогу поклала. От тільки тим рятувався хлопець, що не цурався ніякої роботи. Все він вмів, всього навчився. Пристане в селі чи в місті до якогось господаря, заробить на шматок хліба чи на якусь одежину – та й далі йде. Йде та й журиться, що дорога його така довга.

«Як там мати моя безталанна без моєї помочі? – думав Данило. – Я расту, а вона старіє. Десь там плаче за мною та побивається, докидаючи собі сивини. А Цвірконя... А може її вже й на світі нема? Може, розтерзав її лютий коршун? Не розумно я вчинив, пішов з дому, дороги ні в кого не спитавши. Та ні в кого й питати було. Одні в казки не вірять, другі сумніваються, що Цвірконя на світі є. А про чаклунів хоч і не кажи – засміють».

Отак думав собі хлопець, а сам все йшов та йшов. В кого не питає про чаклунку Лександру, всі дивуються, дивляться на нього та посміхаються: такий великий, а й досі в казки вірить.

Сів якось Данило край дороги шматок хліба з'їсти. Сидить, відпочиває, ноги аж гудуть від втоми – не первина у них. Коли дивиться – старень-

ка бабуся йде. Стара та немічна, на костурець спирається, ледве ноги переставляє. Сіла вона поряд з хлопцем, пригостив він її хлібом-сіллю, а вона й каже:

– Знаю я, хлопче, куди ти йдеш. До чаклунки Лександри. Далека та нелегка дорога твоя. Та серце в тебе чисте, благородне. А хто добро творить, тому й Бог помагає. І Бог, і природа.

– А ви, бабусю, знаєте про чаклунку Лександру? То розкажіть про неї, бо йду та йду, а сам не знаю, де її шукати. Всі, кого не спитаю, дивляться на мене, як на дурника, та й посміхаються.

– Про Лександру я знаю не з чужих слів. Вона й справді стара-стара, як світ. Вже я стара, а вона старша буде. Либонь, років на п'ять старша Лександра за мене. Та що таке для вічності п'ять чи десять років? Це навіть і не мить. Пам'ятаю, Лександра, молода і гарна, в мене на весіллі за дружку була. Ох, і гарне ж весілля було.

Поринула бабуся в спогади про своє весілля, то й про Лександру забула. Слухав Данило, слухав ті спогади, а нарешті сказав, бо нетерплячка його брала – скорше щось про Лександру довідатися.

– Добре, бабусю. А Лександра що?

– Лександра... Люди їй світ засмутили – її з милим розлучили. З того часу поселилася вона на відлюдді, за тридев'ять земель, за тридесять морів, посеред океану, на скельному острові.

– А що ж вона там робить? Без людей...

– Хвилю голубить, з вітрами розмовляє, їх пісні слухає. Вітри їй звістку про людей приносять. А часом Лександра чайкою обертається, над морем кигиче, свого милого з морських глибин кличе. Вирине він з морських хвиль, лише на єдину мить, впаде Лександра йому на груди та й зімліє, як колись, дівчиною бувши.

– А чому ж він не може з нею бути?

– Не може, хлопче. Як розлучили його лихі люди з Лександрою, став він моряком. Плавав він на кораблі, довго плавав, шукаючи скельний острів. А коли заплив у тридесяте море, а потім в океан, вже й острів скельний побачив, і Лександра на березі стояла, хустинкою махала – свого милого до себе кликала. Аж тут з ним пригода сталася, став тонути його корабель. Голосить Лександра, рве свої довгі коси, а милого поря-

тувати не може. Загинули всі моряки, що на кораблі з ним були. Однак Василь не загинув. Його взяв морський цар у свої підводні хороми, бо думав зробити його своїм зятем. Полюбила його царева донька. Та хлопець не захотів стати зятем морського царя. Не вабили його ні коштовності, ні багаті скарби. Щиро любив він Лександру, тільки про неї й думав, за нею побивався. Морський цар відпустити його не захотів, а лиш на коротку хвиличку відпускав на побачення з Лександрою, а потім знову забирав у свої підводні хороми.

— А чом же Лександра нічим не може собі зарадити? Вона ж чаклунка.

— Не може. Бо морський цар сильніший за неї.

— А Цвірконю вона порятувати зможе?

— Зможе. Тільки одна біда: ти ніяк не зможеш до неї дістатися: ні доплисти, ні добрести.

— Це велике горе, бабусю. Стільки сил затрачено, стільки років.

— І все це із-за тієї маленької пташини?

— Але ж це людина, це ж дівчина.

— Добре в тебе серце, юначе. Думаю, Лександра тобі допоможе. Вона цінує людську доброту. Тільки, як же тобі до неї добратися?

— Порадьте, бабусю, придумайте щось, бо окрім вас, ніхто мені не допоможе. Коли питаю про Лександру, то одні сміються, другі мені показують, що я дурний, бо такий великий, а вірю в казки і в чаклунів, а треті — так ті зовсім відвертаються. Допоможіть, бабусю. Довіку не забуду.

— Не знаю, хлопче, що й придумати... Хоча... Є у мене одна річ. Від діда мені дісталася. Це дудочка-сопілочка. Казав дід, що вона чарівна. Та я не знаю, ніколи не пробувала в неї грати. Раз те, що грати я не майстриня, а друге те, що потреби у тому не було. А може та сопілочка від часу вже й свій голос втратила? На, спробуй.

Дістала бабуся зі своєї торбини дудочку-сопілочку та й дала хлопцеві. Той взяв її, наче з якимсь страхом, приклав до уст та й заграв. Що то за голос був! Тиша запанувала на землі. Все птаство позліталось ту сопілочку слухати. Дикі звірі з лісових нетрів повиходили та й повкладалися Данилові до ніг. Вітри зусібіч позліталися та й завмерли, слухаючи, ані шелесть. Сухі дерева — то й ті позацвітали, а старенька бабуся наче аж помолодшала.

— Е, бабусю, — сказав Данило, — та ваша сопілочка і справді чарівна. Гарний спогад маєте від діда.

— То бери її, хлопче. Може вона тобі в пригоді стане.

— Якось воно ніяково. Це ж таки пам'ятка.

— Бери. Для доброї справи. А може ти й справді допоможеш тій пташині, а заодно може й Лександрі прислужишся.

Взяв хлопець дудочку-сопілочку, подякував та й далі пішов. Йшов він, йшов та й дійшов до тридесятого моря, а потім і до океану. Кругом безлюддя, мов вимерло все. Тільки хвиля об берег б'є і чайки над хвилею літають та кигичуть.

«Може серед них і Лександра? — подумав хлопець. — Та як ти вгадаєш? У кого питаєш?.. Спитав би у хвиль, так хвилі ж не скажуть».

Дістав хлопець свою дудочку-сопілочку та як заграє. Аж хвилі завмерли, перестали об берег битись, чайки позліталися той голос послухати, русалки повипливали. А риба всяка, а дельфіни. Вони, здається, й забули, що людину боятися треба. Все завмерло, заслуhalося. А одна русалочка підпливла найближче та й заговорила до хлопця.

— Послухай, хлопче... Мій батько, морський цар, хоче зблизька твою сопілочку послухати. Чи не погодився б ти бути нашим гостем?

— Гостем, кажеш? Щоб отак я з доброго дива пірнув в океанську глибину? Щоб пірнув отак та й пропав? Ні, красунечко, красенько дякую. Це мені не годиться. Не такий я вже дурень.

— Мій батько сказав, що зробить для тебе все, чого тільки ти забажаєш. А хвиль не бійся. Я легенько розгорну їх — і ти пройдеш по океанському дну, як по суші, ніг не замочивши. Ось дивися.

Русалка повела рукою — і хвилі розійшлися на два боки, а дно океану, наче аж сухе стало.

— Бачиш? Можеш спокійно пройти. І ніг не замочиш.

— То правда, — здивувався вражений Данило. — Але звідки я знаю, що, як тільки я відійду від берега, то хвиля не зімкнеться над моєю головою?

— Не зімкнеться.

— Е, ви, русалки — істоти непевні. Словом, як у нас кажуть, бісова личина.

— Зле у вас про нас кажуть. Неправильно кажуть.

– Е, любонько, народ скаже – як зав’яже... Не вірю я вам. А звідки я знаю, що ваш цар відпустить мене, а не триматиме, як свого полоненого.

– Відпустить він тебе. Лише заграєш йому на своїй сопілочці, а цар морський послухає, бо такого він зроду-віку не чув. А потім батько мій дасть тобі перлів, самоцвітів і коштовностей всяких – та й підеш собі, як і прийшов, по сухому дну.

– Так все гарно ти розказуєш, моє кралечко. А чому тоді твій батько хлопця Лександри Василя віддавна у себе як полоненого тримає? Чому? Ти думаєш, я про те не знаю? Знаю, красунечко.

Русалка від несподіванки та ніяковості забила хвостом – аж хвилі заходили.

– Це мій батько захотів, аби той Василь на мені женився. Я вже йому давно казала, щоб відпустив його. Та батько все ще на щось надіється.

– Бачиш, як воно буває. А Лександра і досі тужить за ним, чайкою кигиче. Ти думаєш, я не знаю? Знаю. Злий і жорстокий твій батько. Ні краплиночки жалю в черствих грудях не має. Тому й не вірю я йому.

– Це тому, хлопче, що не чув він зблизька голосу твоєї сопілочки. Як почув здалеку, відразу й мене послав.

– Пливи, – каже, – та поклич того хлопця, нехай заграє мені. Нічого для нього не пошкодую, що захоче, все для нього зроблю. Аби тільки він заграв мені.

– Не спокушай мене багатством. Я до нього не ласий. От, якби він того Василя відпустив, то я б ще подумав.

– А може й відпустить, почувши твою сопілочку. Бо, хто її слухає, у того серце, наче в доброті розчиняється.

Задумався Данило. І цікаво йому у морського царя в гостях побувати. Бо, коли ще така нагода випаде? А може й не випаде ніколи. Але ж лячно як. І себе можна згубити, і Цвірконі тоді вже ніхто не допоможе.

«А може це єдина нагода врятувати Лександриноного Василя? А раптом вдасться...»

Приклавши до уст свою сопілочку, заграв гучно і ніжно, махнув рукою та й ступив на океанське дно і пішов, як по суші. Обабіч височенною стіною непохитно стояли хвилі, наче то була не вода, а закам’яніла магма. Лише акули та ще якісь дивовижні морські чудовиська клацали до Да-

нила зубами, а потім затихали, слухаючи музику, а тих, хто не піддавався чарам музики, русалка немилосердно била по роззявлених пащах. Данило чомусь не боявся тих чудовиськ. Він йшов собі, безтурботно, ні про що не думаючи, та все награвав на своїй сопілці дивовижні мелодії, яких і сам не знав, і не чув ніколи. І звідкіля вони бралися, ті мелодії? А може це сопілка сама награвала їх? Може. Данило зараз про це не думав. Раптом хлопець почув голос. Це, либонь, чайка крикнула. Але ж людською мовою.

– Пропадеш, хлопче. Не йди.

– Пізно, – відповів юнак.

– Я вже не можу зупинитися. Я вже ступив у володіння хвиль, у володіння морського царя.

Сказав так Данило та й знову заграв. Він просто не уявляв собі, що буде, коли він перестане грати... Дорогу перегороджували уламки затонулих колись кораблів. Страшно було їх обминати, бо на них вже колись плавали люди.

Ось вже й засяяли хороми морського царя. Все тут блищало, світилося небаченими коштовностями. Такого Данило ще не бачив. Та й де б міг бачити? Сам морський цар вийшов йому назустріч. Він був у блискучому одязі, але чомусь блискітки його одягу скидалися на ryb'ячу луску. Поряд з руками у нього були потужні, міцні плавники. У довгій бороді заплуталися манюсінські рибки, чи то для прикраси, чи ненароком вони в тій бороді заплуталися.

«Ну і проява, – подумав Данило. – Таке у сні побачивши, злякався б не на жарт».

– Привіт тобі, людський хлопче, – привітався морський цар. – Твоя музика володіє дивовижними чарами, а сам ти сміливий, мушу визнати. Таки зважився ступити в мої володіння.

– Ти помиляєшся, царю. Зважився не тому, що я такий сміливий. Просто у мене вибору не було.

– Морський цар ніколи не помиляється. Та ти грай, грай. Я дуже хотів почути тебе зблизька. Ах, що за музика! Скажи, хлопче, ти часом не чаклун?

– Ні, не чаклун. Я просто людина. А люди – це диво небачене і незбагненне. Просто ти, царю, мало про людей знаєш.

– Морський цар знає все. Знаєш, скільки людей я на своєму віку бачив?

– Хіба ти їх бачив, царю? Вибачай, але я думаю, що ти їх просто топив. А, якби ти людей краще знав, ти б подружився з ними і ніколи не чинив їм зла.

– Мушу визнати, хлопче, що ти маєш рацію. І, хоч я цар над царями, я схиляюся перед твоїм розумом. Бачиш, яка честь тобі випала. Та ти грай, грай. Ах, яка незвичайна музика. В ній і гомін морських хвиль, і ще щось таке, чого я не знаю.

– А ти й не можеш знати, царю морський, бо то шум лісів, що ростуть на землі, шум гірський вітрів, спів птахів, що живуть в наших лісах та садах.

– То у вас там, мабуть, гарно.

– Гарно. Кожна стихія має свою красу. І в тебе тут гарно. Але кожному найкраща і найближча та стихія, де він народився.

Довго хлопець грав, а океан слухав. Слухав і морський цар, і русалки, і ще якісь чудернацькі істоти, про котрих хлопець і не чув ніколи. Осторонь стояв і Василь. Він теж слухав. Данило здогадався, що це він, по смутку в його очах.

«Але ж чому він такий молодий? Ну зовсім наче мій ровесник... А він би мав бути старим дідуганом... Гей, світку мій! А може тут у них час поіншому спливає? Може ж таке бути... Я ж потрапив зовсім в іншу стихію. Може, доки я тут розважаю морського царя, на землі вже ціла вічність пройшла? Еге-ге! Треба скорше вибиратися з тієї халепи. Як там у нас кажуть? Не знаючи броду, не лізь у воду. А я поліз. Ще й у яку воду!»

І Данило перестав грати.

– Ну, царю, – сказав хлопець, – потішив я тебе, розважив трохи, а тепер ти з честю мене відпусти, як обіцяла мені твоя дочка.

Морський цар зітхнув.

– Не хотів би я тебе відпускати, та мушу, бо слово дав. Якої нагороди ти хотів би за свою гру і за те, що ти не побоявся до мене під воду в гості прийти. Хочеш – золота тобі дам, перлів, самоцвітів? Я знаю, що люди любляють весь цей блиск.

– Ні, царю. Цей блиск мене не вабить. От, якби ти відпустив зі мною Василя, то я був би тобі довіку вдячний. Подумай сам: навіщо він тобі? Бачиш сам, що він однак не перестане любити свою Лександру.

– Ой, хлопче, і знову ти маєш рацію. Сумно це визнавати, але так вже є... Послухай, я собі подумав... А чому б тобі не одружитися з моєю донькою? Хлопець ти розумний, вправний, бачу – сміливий. Перебрав би те моє царювання та й правив би собі морями і океанами. Я вже старий, прадавній, як море. Мушу тобі признатися... Нікому, тільки тобі... Часом вже роблю щось не те і не так. Сам це розумію, та нічого зарадити не можу – старість. А ти б...

– Е, царю, ми так не домовлялися.

– Розумію, що не домовлялися. Я тобі пропоную, а ти вже сам вирішуй.

– Відпусти мене, царю. А було б добре, якби ще й Василя зі мною відпустив.

– Тату, ти обіцяв, – докинула своє русалочка.

– Обіцяв, обіцяв, вертихвістко.

– А до чого тут мій хвіст? Знаєш, що я того не люблю.

– Цить, коли чоловіки розмовляють. І що за мода пішла? Дівчата у всі чоловічі справи встрявають.

– А я не просто дівчина. Я – царівна.

– Ну добре, добре, царівна. Ти б краще нареченого собі вполювала. А то – царівна!

– А, як я його вполюю, коли він не полюється?

І зиркнула на Данила. У того аж на серці похололо.

«Ото, либонь, я влип» – подумав. Та все на хвилі дивився: чи не сходяться часом? Ні, не сходилися. Так і стояли височенними стінами. Тільки здалека було чути, як шумів океан, деś хвиля об берег билася, і, либонь, штормило.

– Не полюється! Старатися треба. Батько б'ється, як риба об лід, а їй хоч би що!

І вже до Данила.

– Ти собі навіть уявити не можеш, як мені важко з тим хвостатим кодлом. Я вже старий, а вони каверзують, не слухаються. І часи тепер настали, скажу тобі. Колись за царівну і півцарства хлопці на подвиги були готові. А тепер – за так ціле царство віддаєш – і ніхто не хоче. От, якби ти погодився. Дуже ти мені до вподоби прийшовся.

– Не можу я, царю. Де вже там мені! У мене і своїх клопотів доволі.

– Та знаю, знаю.

– То я піду вже собі.

Цар зітхнув.

– Що ж... Іди. Шкода мені, та нічого не вдієш. Слово дав.

– А Василя ти зі мною відпустиш?

– Василя?.. Ти розумієш, і відпустив би я його. Бо, що з нього толку? Сумний весь час – аж дивитися остогидло. Та я вже до нього звик. Маркітно мені буде без нього. Хіба так: ти мені дудку, а я тобі Василя. Отак піде?

– Гаразд. Згода. Але давай так: ми з Василем пройдемо на скельний острів, а тоді я твоїй доньці сопілку віддам. Бо я вашу царську вдачу трохи знаю. Казок наслухався. Ти часом і одурити можеш.

– Можу. Ясна річ, можу. Інакше я б і царем не був.

– Ось бачиш. А я тебе не одурю, бо ти мене скрізь дістав би, навіть на скельному острові.

Посміхнулися, попрощалися та й хлопці пішли собі. Ідуть. Вгорі смужка неба видніється, русалка їм дорогу від хвиль промітає.

– А де ж той скельний острів? – спитав Данило.

– Та тут недалечко, – мовив Василь, і то були перші слова, які він вимовив.

– Онде вже видніється. А он бачиш, мій корабель догниває... Корабель, на котрому я колись затонув... І досі шкода. Гарний корабель був.

Ось і берег. Вийшли хлопці на скельний острів. Приклав Данило востаннє сопілку до уст, загравав ще раз – аж скельний острів весь зеленню та цвітом покрився.

– Заграй ще раз, то може Лександра почує та вийде, – попросив Василь. Ще раз загравав Данило та й віддав сопілочку русалці, котра тут-таки схвильовано чекала: ану ж не віддасть? Попливла русалочка. Буйна хвиля об берег вдарила, наче аж сердито. Бо хто смів її спинити?

– Шкода сопілочки, – сказав Василь.

– Не шкодуй. Нехай старий розважається. Зате ж ти вільний.

– Аж тепер дякую тобі, Даниле. Раніше ні дякувати, ні думати не смів, бо не вірив, що врешті-решт вийду з того підводного царства. Знав би ти, як воно мені остобісіло. Однак... Де ж Лександра? Чому її й досі нема? Он, либонь, і хижа її. І двері відчинені...

– А від кого їй тут двері зачиняти? Злодії не ходять та й красти, ма-
буть, нічого.

– І то правда. І, як вона стільки часу тут жила самотою? А я ще нарікав
на свою долю, живучи в підводному царстві. Їй тут, либонь, ще гірше було.
Однак ходімо у хижу. Може недужа лежить моя Лександра...

Але не встигли вони і кроку ступити, як...

– Киги, киги, – почулося. І чайка, біла, як перший сніг, впала просто
з неба Василеві на груди, аж той злякався від несподіванки.

– Лексandro, як ти мене налякала. А я думав... Чого я тільки не ду-
мав.

А чайка вдарилася об землю та й стала... Ні, не старою бабусею, яку
сподівався побачити Данило, а прегарною молодого дівчиною. І, що той
час з нами робить?

– Лексandro! Ти...

Та й кинулися одне до одного, а Данило осторонь стояв та й посміхався,
бо і він причетний був до їхньої людської радості.

– Лексandro! Шкода, що ти не маєш дзеркала. Ти б побачила, яка
ти гарна.

– Яка вже там моя врода.

– Ні, ти така, як була колись...

– А я думала: полечу над хвилями – може тебе побачу. Коли дивлюсь – а
океан хвилю для чогось на два боки розділив. «І що за дивовижа? – думаю
собі, – скільки тут живу, ще такого не бачила».

Аж чую – мелодія звучить якась дивна, що й не чула я такої. А потім
і його побачила.

«Дивак, – думаю собі, – і куди він йде? І чого?»

Ще гукнула йому, аби не йшов – хотіла застерегти безтурботну голо-
ву. Та він не зважив – та й далі пішов. А я лечу. Долітаю аж до царевих
хоромів. А там сам цар на троні сидить та на дивовижній дудці-сопілці
грає. Я до нього.

– Змилуйся, – кажу, – царю. Дай мені на мого Василя хоч крайчиком
ока глянути.

А той мовчить та все грає.

– Змилуйся, – кажу. – Покажи мені мого милого-чорнобривого.

– Не заважай, – каже та й далі грає. Тут розсердилася я не на жарт та, як ударю крильми, як гукну на весь його палац. Де й голосу такого взяла.

– Ах, ти, душогубе! Негайно покажи мені мого Василя, бо, не дивлячись, що ти цар, я тобі очі виключу, не подивлюся, всю твою сиву бороду вискубу, на краба тебе оберну.

Кричу я отак, а сама розумію, що я проти нього безсила, однак кричу, аж русалки позбиралися та ще якісь чудернацькі потвори. Всі дивляться на мене, пащі роззявляють, зубами клацають, а мені не страшно зовсім. Гнів мій від мого розпачу такий великий, що жах.

Тут цар перестав грати та й спокійно так до мене каже:

– Чого кричиш, аж у вухах лящить? Всіх моїх мешканців наполохала. Нема твого Василя.

– Нема? Як нема? Куди ти його подів?

Крильми несамовито б'ю, ладна всі ті хороми розтрощити.

– Та заспокойся ти, навіжена. Твій Василь давно вже на скельному острові тебе дожидається. Я відпустив його.

Не повірила я морському цареві. Бо знала його підступну вдачу. Як закам'яніла я з дива та й не знаю, що маю робити.

– Чого чекаєш? – каже морський цар. – Лети скоріше, бо незабаром хвиля зімкнеться, і ти сама моєю полонянкою станеш. Ото дивовижа буде.

Я чимдуж полетіла. І вчасно, бо хвиля тут-таки зімкнулася, та крізь товщу води все линула та й линула дивовижна мелодія, і від неї ставало так гарно, наче ніякого зла на світі не було.

Та я вже не слухала тієї мелодії. Я мусила знайти тебе, Василю. Та й полетіла на скельний острів, не дуже вірячи царевим словам. А потім і очам своїм не повірила, коли побачила, що ти вільний.

– Данилові дякуй, – сказав Василь.

«Нарешті про мене згадали!»

Данило і справді чекав, коли нарешті згадають про нього. Не для того ж він здолав такий далекий шлях, щоб звільнити Лександриноного Василя. Це добре, що він таки його звільнив. Це гарно – бачити двох щасливих людей. Але ж Цвірконя! А ще його мама, що чекає сина стільки часу. Закрадався сумнів у душу Данила, бо щось Лександра не дуже на чаклунку скидалася. Але тут саме про нього заговорили – і Данилові відлягло.

– Вибачай, хлопче, що ми за своєю радістю про тебе забули. Ні, не забули. Я тебе, парубче, вже два віки чекаю. Я знала, що ти прийдеш. Давай пір'їну Цвірконі. Будемо її рятувати.

«І звідки вона знає про пір'їну Цвірконі?» – подумав Данило, а вголос сказав:

– Я навіть не знаю, чи жива вона ще на світі.

– Жива. І незабаром ти її побачиш.

Лександра взяла пір'їну підкинула її високо вгору та й сказала:

– Лети з вітром, повертайся з сонцем. Принеси пташину пісню, дівочу вроду нам на радість і на догоду.

Підхопив вітер ту пір'їну та й зникла вона з-перед очей. Злякався Данило, що не побачить він ні Цвірконі, ні пір'їни. А це ж такий дорогий спогад, спогад про дитинство, про той далекий час, коли малий Данилко майстрував годівнички для птахів. Не те, щоб хлопець не вірив, що Лександра може допомогти Цвірконі. Просто він вже виріс і, як всі дорослі, втрачав віру в казку.

«Та чи й Цвірконя була колись? – думав Данило. – Чи може я все це сам собі вигадав? Тоді чого ж я тут? Заради чого я тоді залишив свою матір та й подався у світи? Не знаю... А морський цар? Химера якась та й годі».

Та Лександра перебила ті Данилові думки.

– Е, парубче, так у нас з тобою нічого не вийде. Як же це так? Ти доклав стільки зусиль, терпів всякі прикроці в своїх мандрах, зважився навіть піти в гості до морського царя, а тепер втратив віру в казку, в перемогу добра? Ні, хлопче, в перемогу добра треба вірити, бо інакше...

Та тут повіяв вітер і Цвірконя, вся пронизана сонячним світлом, майнула різнобарвними крилами. Перелякана і розвихрена, Цвірконя заспівала свою пісню, схвильовано і радісно. Заспівала і тут-таки сіла на плече Данилові.

– Заховай мене, парубче. Вітер несе і мого ворога лютого, що і досі полює за мною.

– Бідна моя Цвірконя!

І Данило розгорнув свою куртку і, як колись, заховав Різноперку у себе на грудях. І зробив це вчасно, бо тут-таки і злий коршун з'явився.

– Де вона? Де? Вона тут мусить бути. Мусить бути.

І тут побачив Данила.

– А-а, ти знову ховаєш її? Ні, цього разу живою вона звідси не полетить. Я вже занадто довго за нею полюю. І, як тій дрібноті і досі вдається тікати від мене?

Але тут заговорила Лександра.

– Ти так захопився своїм полюванням, що нікого не бачиш довкіл. А вартувало розгледітися.

– А-а, це ти, Лександро? Невже це ти?

– Так, це я, розбійнику.

– Скільки часу пройшло, а ти, наче й не змінилася зовсім.

– Ні, я змінилася. Я за цей час, живучи на відлюдді, порозумнішала, сили набралася і тепер можу боротися з тобою.

– Зі мною? Ха-ха!

– Так, з тобою, негіднику. Бо тебе треба подолати. Бо в тобі зібралось все зло людства.

Тут коршун вдарився об землю і став кремезним, міцним чоловіком. Тільки очі його не мінялися: були хижі і люті.

– Жартуєш, дівчино. Зі мною боротися не так просто, як ти собі думаєш. Ти проти мене заслабка. І ти заслабкий, – вбік Данила. – Та найперше віддай мені Цвірконю. Я знаю, що ти її ховаєш.

Данило пронизав свого супротивника спопеляючим поглядом.

– Якщо я проти тебе заслабкий, то і ти проти мене не дуже сильний.

Сказав так Данило, а сам подумав:

«Я собі бравую, а пір'їни у мене нема».

– Ну, з тобою я легко впораюся, а от з Лександрою... Буде важко. Але й з Лександрою теж впораюся, бо моїй могутності немає меж.

Злий чарівник заходив колами проти годинникової стрілки, сиплячи зілля і щось промовляючи.

– Пильнуйся, Лександро, – гукнув сполотнілий Василь. – Він знову чаклує.

– Нехай собі чаклує. Не бійся, Василю, – сказала Лександра. Вона стояла під деревом, притиснувшись до його стовбура. Була спокійна і посміхалася. Довго так чаклував злий чарівник, та в нього нічого не виходило. Він зовсім вибився з сил.

– Може досить? – посміхнулася Лександра. – Ти ж бачиш, що ти безсилий мені щось зробити. Це не колишні часи.

– Я? Безсилий? Ні, ти помиляєшся.

І ще швидше заходив по колу проти годинникової стрілки. Лександра тим часом стала повільно обертатися за годинниковою стрілкою. Все швидше і швидше оберталися вони обое у протилежних напрямках. Данилові аж в голові крутилося.

– Стій, клята дівчино.

Та Лександра тільки посміхалася. Нарешті він сів і знесилено закрив лице руками.

– А-а, боїшся сонячного світла. Ти думаєш, я не знаю твого справжнього імені? Назвати?

– Не треба.

– Я знаю, що ти того не хочеш. Бо, коли я назву твое справжнє ім'я, тобі прийде кінець.

– Ти перемогла. Визнаю. Тільки не треба називати вголос моє ім'я, бо тоді мені... Бо тоді я...

– Так тобі й треба. Мені тебе не жаль. Бо добра на світі ти не зробив нікому. Зате зла наробив чимало. Я перемогла, та перемога моя ще неповна. Твоє ім'я – Морок. І це мають знати всі.

І сказала, як проспівала:

– Сонце світить, сонце сяє
І тумани розганяє.
Щоб добро кругом завітло,
Зникне морок, буде світло.

– А-а-а! – закричав чаклун і розвіявся, як туман, як... Морок. І крик його розстанув. Сонце засяяло яскравіше, засміялася морська хвиля, защебатало птаство. Данило розгорнув курточку.

– Лети, Цвірконю, нема вже твого напасника.

– Нема?

І Цвірконя вдарилася об землю, тут-таки ставши прекрасною дівчиною. Лександра подала їй руку, і вони обидві заходили навколо дерева.

– Це дерево життя, – сказала Лександра. – Тепер нам не загрожує ніщо.

– А чи не могли б ви, – знічено спитала дівчина, – чи не могли б ви якось допомогти нам з Данилом повернутися додому? Там наші мами...

– Допоможу, аякже. Я й сама не збираюся залишатися на скельному острові. А ти, Василю?

– Навіщо питаєш? Хіба ж не знаєш? Куди ти, туди і я. Ми з тобою, як риба з водою.

– А тобі, Даниле, чи не сумно буде, що не треба буде захищати Цвірконю від лиходія?

– Що ж... Це добре, що тепер її вже не треба ні від кого захищати.

– А чи не сумно тобі з нею розлучатися?

– Сумно, але ж... Таке життя.

– Життя таке, яким його собі творять люди. А тобі, – затнулася Лександра, бо не знала, як назвати дівчину.

– Цвірконя...

– Гануся. Я вже й сама заледве не забула своє ім'я.

– А тобі, Ганусю, чи не сумно розлучатися з хлопцем, котрий заради тебе в далеку дорогу ішов, матір свою покинувши?

– Я б вік з ним не розлучалася.

– Тоді... Що ж ви? Дорослі ж давно.

Тут Данило осмілів дорешти і заговорив:

– Чи любий я тобі, дівчино? Чи любий я тобі, красуне?

– Був ти мені любий, як була я дрібною пташиною, вдвічі любий мені, як стала я дівчиною.

– Коли так, то давай же ніколи не розлучатися. Будь мені вірною дружиною, а я тобі буду люблячим чоловіком.

Поедналися, обнялися, а Лександра з Василем радісно заплескали в долоні. Лександра заспівала:

Виглядай нас, мати,

Із вікна –

Їде твоя доня

Не одна.

Ой запали, мати, –

Буде дим.

Їде твоя доня

З молодим.

– Бачиш, я не забула. Я нічого не забула. А роки пройшли. Чи роки, чи віки...

– Не звертай, Лексandro, на сумне, – зупинив кохану Василь. – Зараз не про те йдеться. Ти починаєш життя з початку. Ти юна і прекрасна. І тобі вже час подумати про своє весілля. Про наше весілля.

Данило знічено втрутився в розмову.

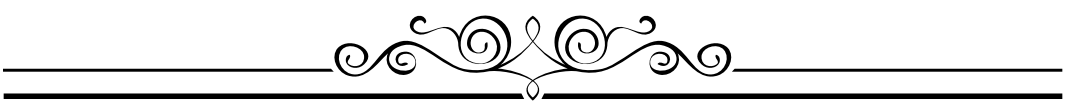
– Пробачте. Я просто хотів нагадати... Чи не час нам подумати про дім? Наші мами чекають.

– І справді, – отямилася Лександра. – Беріться за руки, щоб не розгубитися часом.

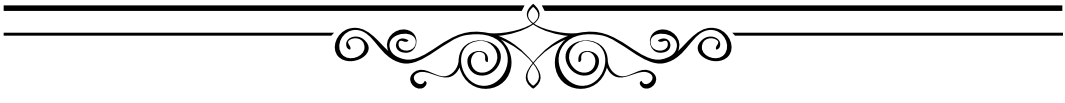
І гукнула:

– Досить тобі, вітре, дерева ламати, дахи зривати, морські хвилі громадити. Через гори і ліси нас додому віднеси.

Де не взявся вітер. Та не буревій лютий, а м'який і лагідний. Підхопив він обидві пари та й поніс їх через гори і ліси туди, де народилися вони і росли. Тут розлучилися обидві пари, щоб колись знову неодмінно зустрітись.

ПРО ЛЬВІВСЬКИХ ЛЕВІВ

Хто з вас, хоч раз побував у Львові, той знає про Високий замок. Та замкова гора користується пошаною у львів'ян і туристів. Львів – це місто Лева. Князь Данило, збудувавши місто, назвав його так на честь свого сина.

А ще у Львові є багато левів. Скільки їх – дуже багато, тисячі. А хто б насмілився їх рахувати? Камінних, бронзових – всяких. Львів гордиться своїми левами. Львів'яни люблять їх, захоплено показують своїм гостям. Вони знають про левів багато легенд і... Казок. Так, так, казок. А що, якби... Якби ті казки розказували дітям самі леви? Цікаво було б, правда? Кажуть, що всі звірі колись говорили. Правда, йшлося про живих звірів, а ці... Але, хто це може знати? Може й ці колись говорили? А може й зараз... Стверджувати не можу, але все може бути. Особливо в легендах і казках. О, чуєте, чуєте? Що це за шум? А-а! То леви. Як я могла забути? Саме сьогодні, опівночі, всі леви збираються на Високому замку на свою раду. Про що має бути та рада? Не знаю. А втім... Я ж казкарка. Зараз стану невидимою, тихенько проберуся ближче та й послухаю. Що ви сказали? Так негарно? Знаю, знаю. Але це ж я не для себе, а заради казки. Заради казки теж не можна? Ну тоді... Тоді й казки не буде. А шкода. Казка мала б бути цікава. Що ж робити? Не можу ж я і справді відкрито піти і стати серед левів. Я не така смілива. Мені страшно. І вам би страшно

було. А хіба ж ні? Вони ж все-таки леви. Добре, дітки. Ви спіть, бо зараз щойно північ. А я поміркую, як мені бути з тими левами. Сама поміркую та з розумними людьми пораджуся. Ну, хоча б з отим старим казкарем. Я теж казкарка, але я ще зовсім молода: мені всього сімдесят років. А для казкарів це не вік. А дід Панас і старший, і розумніший. Ось він мені і підкаже, і порадить. А ви спіть.

– Дідусю Панасе, – покликала. – Прийдіть до мене з вашої казки. Я теж колись ваші казки слухала. Пам'ятаєте? Ви ще тоді з бандурою були.

– А я і зараз з бандурою, – почула я голос дідуся Панаса. Дивлюсь – а дід Панас тут як тут. З бандурою, у вишиванці, такий, як був колись, наче й не постарів зовсім.

– Чого злякалася? Ти ж хотіла, щоб я прийшов?

– Так, хотіла. Але мені сказали...

– Що я помер. Так?

– Ну...

Мені стало незручно. Ну, як таки казати чоловікові про його смерть? Та дід Панас не знітився.

– Не вір, – посміхнувся старий. – Казкарі не вмирають. Я просто в казку перейшов. Там і живу. А ще в пам'яті тих, хто мене колись слухав. Ну-ну, не бійся. Не тобі боятися. Ти ж казкарка. То, кажеш, тобі закортіло зблизька на левів подивитися? Їх розмову послухати? Зараз ми це організуємо. Не треба боятися і не треба соромитися. Це ж казка. А в казці, любя моя... Прошу приготуватися. Зараз ми з тобою станемо невидимими. Сідаймо на оці стільці і дай мені руку. Щоб ми з тобою не загубилися. А тепер... Крібле, крабле, бумц!

І я перестала бачити дідуся Панаса. Я тільки відчувала його дужу руку. А що ж далі? Як же ми доберемося до Високого замку? Зараз ніч, ніякий транспорт не їздить. Та я хвилювалася даремно. Я ж була не сама. Дідусь Панас про все подбав, все передбачив. Він голосно гукнув. Було так чудно: людини не видно, а голос чути. А ще... Я міцно тримала гарячу руку дідуся Панаса.

– Гей, вітрище, де ти там вієшся, бешкетнику? – гукнув дідусь Панас.

– Я тут, дідусю, – загудів, засвистів вітер. І зашуміло, закушпелило кругом.

– Ну-ну, тільки не пустуй, – суворо загримав дід на нестримного бешкетника. – Допоможи нам потрапити на Високий замок.

– На Високий замок? А ви знаєте, що там зараз леви?

– Я знаю.

– Це дуже небезпечно. Я навіть сам тих левів боюся.

– Ото смішний. А чого тобі їх боятися? Що вони тобі можуть зробити? Ти ж вітер. Тебе не вкусиш і не роздереш.

– Однак страшно. Вони ж леви.

– Ну от що. Ти не вигадуй, а занеси нас з казкаркою на Високий замок. Зрозумів? Тільки легенько. Казкарка – жінка. Вона ще зовсім юна. Їй всього лише сімдесят років. Не те, що я. Та це тебе не має обходити.

– А я, дідусю, ні казкарки, ні вас не бачу.

– Бачити нас тобі не обов'язково. Ти неси оті два стільці. Ми на них сидимо. Тільки обережно. Це тобі не дахи з будинків зривати.

І ми знялися в повітря. Я трималася за спинку стільця і за руку дідуса Панаса. Очі я заплющила, щоб не так страшно було. За дуже короткий час ми були вже на Високому замку.

– Куди вас? – засвистів вітер у саме дідове вухо.

– Постав отут на узвишші, щоб ми все бачили і чули.

Ніч була тепла і місячна. Виглядало так, що місяць, наче навмисне, освітлював таємничим примарним світлом всю замкову гору, а далі місячне світло якимось загадково блякло, наче ховалося у темряві ночі.

«Ах ти, старий змовнику» – подумала я, але нічого не сказала.

Либонь, всі леви уже зібралися. Горді такі та пишні, з розкішними гривами. Правда, якщо придивитися, то... В одного лева була відбита лапа, в іншого була геть зіпсована грива або пошкоджений хвіст. Однак всі вони були леви. І хто на такі дрібниці зважав би? В одних очі світилися хижим блиском, дикість інших видавала страшна паща або загрозливий рик, від якого двигтіла земля. Зате інші дивилися тихо та сумирно, наче їх щойно тільки приручили. Мене охопило дивне бажання погладити тих симпатичних кішечок.

– Ну і товариство, – ледь чутно сказала я.

– Тихенько. Щоб хто часом не почув, бо тоді ніяка казка нас не порятує. Он бачиш, один лев, мабуть, найдикіший, ходить і наче до чогось принохується. Чи не занюхав він часом нас з тобою?

А лев тим часом рикнув:

– А чи не здається вам, панове, що між нами хтось є?

– А хто ж між нами є? Нема нікого. Чи не бачиш? Ми самі.

– А я вам кажу, що тут хтось є. Людина. А може й не одна. Я чую людський дух.

– Ти, левку, завжди щось підозрюєш. Це в тобі озивається дух львівських вулиць. Надивився за цілий день на людей, надихався їхнім духом, ось тобі і мерещиться.

– А що, коли поблизу мисливці? А може журналіст якийсь заплутався?

Леви засміялися. Це було трохи чудно і дуже моторошно. А ви ніколи не чули, як сміються леви? Ні? Досі і я не чула. А от тепер почула і, знаєте... Якось так... Страшнуvато стало. Та дід Панас міцно і заспокійливо стискав мою руку.

– Ну годі вам, – озвався один з левів. – Ми ж поважне товариство, а не зборище гульвіс. Ось я, приміром, хотів би знати, з якої нагоди ми сьогодні зібралися. Невже для того, щоб самим з себе посміятися?

– Та ні, наймудріший наш леве. Не для того ми зібралися. На попередній нашій нараді ми так і не прийшли до спільної думки: хто ж з нас, левів, найстарший і кому належить почесне право розповідати дітям казки.

– Боюся, добродію, що і сьогодні ми до спільної думки знову не дійдемо. Не вийде у нас нічого. Посваримося, порикаємо – та й розійдемося: хто без вуха, хто без хвоста, хто з обсмиканою гривовою, а хто з пошкодженою лапою. Велика втіха самим себе нівечити. Нащо це нам?

– Як це нащо? – рикнув один з хижих левів. – Скажімо, я стою в самісінькому центрі Львова. Стверджувати не можу, але мені так здається, що я тут стояв ще тоді, коли й міста не було. То, хіба ж я не найстарший?

Зашуміло, зарикало все – аж земля задвигтіла. Ми з дідусем Панасом вже й добре полякалися. А що, коли...

– Ні, ви чули? Він стверджувати не може, але йому здається. Кожному з нас може щось здаватися. Це не доказ.

– Нема документів. Доведи.

– А може й я найстарший. Хто це знає?

Ледве вдалося добитися сякої-такої тиші. Мудрий лев тоді прорік:

– Я ж казав, що так буде. Ми нічого не зможемо довести. Хіба мусимо спитати у самого короля Данила. А ви собі можете уявити, як він розгнівається, побачивши нас тут всіх разом? Охоронці міста! Покинули своє місто напоталу, а самі займаються дурними суперечками. Хіба це так важливо, хто з нас найстарший? Якщо вже так кожному хочеться розказувати дітям казки, то давайте по черзі, – от і все. І вуха будуть цілі, і лапи неушкоджені, і гриви в порядку.

Всі леви зарикали схвально, і була надія, що цього разу обійдеться без бійки і кровопролиття.

– Дуже добре.

– Не даремно тебе називають мудрим левом.

– Нехай так. Будемо по черзі дітям казки розказувати. Тільки, як ту чергу встановити, щоб знову суперечок не було?

– Давайте думати, – промовив мудрий лев.

– Та що там думати? – гукнув хоробрий лев. – Я буду розповідати перший. От і все. Недаремно ж мене прозвали хоробрим.

– Е, почекай, – зарикали на нього, – це тобі не з ворогом битися. Це ж діти! Створіння ніжні. А їм треба казки розказувати. Ти їх просто всіх перелякаєш.

– Так он воно як! Отака ваша справедливість! Як з ворогом битися – то я, лев хоробрий, а як казки розказувати – то й інші знайдуться. Ні, так не буде.

– почекай, хоробрий, не гарячкуй, – намагався урезонити мудрий лев хороброго. – Ну, навіщо нам знову суперечки? Я ж сказав: будемо розповідати казки за чергою.

– Ого! Це ж нас он скільки! Коли ж це черга до кожного дійде?

– Зате справедливо. Нікому образливо не буде: як випала черга, то й розповідає.

– Скажіть, панове, а скільки у Львові левів? Над тим ніхто не замислювався?

Настала тиша. Всі задумалися. Хтось невпевнено сказав:

– Кажуть, що нас у Львові більше трьох тисяч. А чи то правда? Хтозна...

– Це, мабуть, коли порахувати всіх-всіх і тих розвалюшних, котрих ми і на раду не кликали.

– І даремно не кликали, – обізвався мудрий лев.

– Та там вже й кликати нікого. Руїна.

– А серце в них однак живе. Вони ж невинні, що з них поглумилися віки.

– І люди.

– І люди також. На жаль. Серед людей, як і серед левів, всякі трапляються. Та я вірю, що з часом всіх нас реставрують, і серед реставраторів, можливо, будуть діти, котрі слухатимуть наші казки. Але задумайтесь над іншим. Ось як воно буває. Ми навіть не знаємо, скільки нас у нашому древньому Львові.

– А як же ж нам про те довідатися?

– Це добре, що вас таке схвилювало. Це дуже добре. Тут нам допоможе людина.

– Людина? Р-р-р!

– Так, людина. І не треба так заповзято рикати. Ми живемо серед людей. Ми вже майже приручені. І приручила нас людина. Мудрими бувають не тільки леви, а й люди.

– Хоч ти й мудрий лев, та інколи забагато розумуєш. Людина!

– А як по-вашому? Хто збудував наше місто? Людина, наш великий князь Данило, власне, навіть не князь, а король. Та й чого там критися? І нас, левів, створила людина.

– Левів? Не вигадуй. Бути такого не може.

– Так, щоб ви знали, левів створила людина. А звідки ж по-вашому ми взялися?

– Звідки? Ми просто собі були. Завжди були – ось і все.

Мудрий лев засміявся.

– Такого не буває. Все має свій початок і свій кінець. Нізвідки нічого не береться.

– Але ж ми... Живі!

– Вас оживила любов. Любов до нашого міста, до рідного краю.

– Думаю, що так і є, – тихо сказав лев, якого прозвали Мрійником.
– Люди не вірять, що ми живі, але я знаю, настане такий час, коли всі львівські леви серед білого дня вільно пройдуться вулицями нашого міста і тоді... І тоді ми влаштуємо парад львівських левів. Отоді всі побачать, які ми справжні і які ми живі.

Така думка левам була до смаку, але лев-скептик сказав:

– Ти, брате, справжній мрійник. Та я щось не дуже вірю, що колись таке буде. Але навіть, якщо буде, то дуже нескоро. До того часу віки зруйнують нас, а запопадливі туристи по шматку розберуть нас на сувеніри.

– Та що нам віки? Хіба мало їх ми вже пережили?

– А я без бою не здамся, ні вікам, ні туристам, – вигукнув сміливий лев.

– І я.

– І я, – підхопили інші. А мудрий лев, пересилюючи загальний рик, сказав:

– Ви, панове, забуваєте про те, в якому місці ви живете. Та львів'яни ніколи не допустять до занепаду своїх левів. Вони люблять нас, вони гордяться нами. Хіба ж ви того не знаєте?

– Та знаємо, знаємо, – вигукнів лев хоробрий. – Он, як гарно мене реставрували. Я вже думав, що мені гаплик. А тепер я, як бачите, знову хоробрий.

– Проблем у нас багато. Що й казати. Тільки-ось... Як до людей донести наші проблеми? – сумно прорикав котрийсь з левів. Та мудрий лев і на те мав відповідь. Аж вишкірився в посмішці та сказав:

– Може це не всі знають, а може й не знає ніхто, але ось тут, на стільчику, збоку, сидить людина, казкарка.

– Що-о-о?

Піднявся такий рик, що я вся стерпла і шепнула дідусеві Панасу:

– Скорше тікаймо звідси, доки нас ті леви не роздерли. Не до казок нам тоді буде.

Та дідусь Панас був цілком спокійний. Він тихо сказав мені у саме вухо:

– Не бійся, дівчинко.

Дівчинка! Хтось би дуже голосно сміявся, таке почувши. А я навіть не поміхнулася: мені було не до сміху. А дідусь Панас продовжував:

– Я й не думав, що ти така страхопудка.

Я почервоніла. Добре, що дідусь Панас не міг того побачити.

– Страхопудка! – спробувала обуритися я. – Нема такого слова.

– Нема? А чому нема? Якщо є слово «страхопуд», то має бути й «страхопудка». А якщо нема такого слова, то треба, щоб було.

Тим часом леви затихли. Вони слухали мудрого лева. А він говорив:

– Я не для того вам те сказав, щоб ви так розхвилювалися. Казкарі не причинять нам зла. Це свої люди. Вони люблять нас і знають про нас багато такого, чого ми самі про себе не знаємо.

– Бути такого не може, – рикнув хтось обурено.

– Може, панове, може.

– Давай казкарку сюди. Нехай скаже, чого вона прийшла на нашу раду. Чому ми її не бачимо?

– Не бачите, бо вона невидима. Ви ж знаєте, що в казках ще й не таке буває. А може ви того й не знаєте, бо вам у дитинстві ваші матусі і бабусі казок не розказували.

Тут лев-плакса голосно захлипав.

– Ти чого, Плаксо? – запитав Мудрий лев.

– Образливо, – хлипав Плакса. – Ми такі розумні, такі дужі, а казок нам ніхто не розказував.

– Цить, Плаксо, – рикнув котрийсь лев, – зараз не про те. Я хочу бачити ту нахабну казкарку, що без нашого на те дозволу потайки сміла прийти на нашу раду.

– Р-р-роздерти її!

– Р-р-роздерти!

– Обернути її на іграшкове левеня!

– Заспокойтеся, панове. Я їй дозволив прийти на нашу раду. Про казки ж йдеться. То, як же ж без казкарки? Це наша гостя. А ви ж не просто леви, а галицькі леви. А хіба можуть галицькі леви знехтувати гостинністю? Якщо ви будете такі хижі та кровожадні, то ви ніколи не побачите казкарку. Я вам просто її не покажу. Ви думаете, легко жінці стати перед вами, коли вас так багато? Це дуже смілива особа, якщо вона наважилася сюди прийти. Я захоплююся нею.

– Я ж казав, що людським духом пахне. А ви не вірили. О, я людину відразу чую, на відстані.

– Але ж чому ми про те нічого не знали? Це знаєте...

– Показуй свою казкарку. Ми хочемо її бачити.

– Найперше ви маєте стати дуже сумирними. Такими, як буваєте ви на львівських вулицях, словом, на своїх місцях.

– То нам накажеш перестати рухатися і розмовляти? Стати камінними, бронзовими чи ще там якими?

– Ну навіщо? Менше рикайте – ось і все.

– То виходить, що та казкарка, якої ми ще й не бачили, стала нашою приборкувачкою?

– Ніби так виходить.

– Я згоден, – сказав сумирний лев. – Нехай мене приручає. Я давно вже мріяв, щоб мене хтось приручив.

– А я не дозволю, щоб мене якесь дівчисько приборкувало. Не доволю – і все. А, як без моєї на те згоди, то я р-р-роздеру кожного, хто наслідиться зазіхнути на мою волю.

– Заспокойся ти. Ніхто на твою волю не зазіхає. А із-за тебе ми так і не побачимо ту сміливу особу, ту казкарку.

– А й справді, треба мати неабияку відвагу, щоб з'явитися серед ночі тут, на Замковій горі, перед левами. Ви собі, як хочете, а я хотів би її побачити.

– Але ж вона невидима. Нехай покажеться – і тоді я повірю, що вона смілива.

– Свободу львівським левам? – вигукнув хтось.

– Геть приборкувачів!

– Ми за себе постоїмо.

Леви ще довго сперечалися. Я благально шепнула дідусеві Панасу:

– Дідусю Панасе, благаю вас, ходімо звідси. Ну ходімо.

– Цить. Це вже буде зовсім негарно. Тут стільки говорили про твою сміливість, а вийде так, що насправді ти боягузка, якщо вже тобі так не подобається слово «страхопудка». Не бійся. Вони тобі нічого не зроблять. Я розмовляв з мудрим левом.

– Дідусю Панасе, а чому вони говорять тільки про мене? Чому про вас не згадують? Наче вас і нема зовсім...

– Бо для них мене нема. Розумієш... Для них я, наче не живу. Тому...

Ото хирючий старий! Так мене підставив! То виходить, що він у затінку, а я сама мушу...

Ну, сміливіше. Он мудрий лев мені знак подає. Крібле, крабле, бумц!

І я стала перед левами. Я намагалися триматися спокійно, впевнено, але, як це в мене виходило – про те міг здогадуватися хіба що мудрий лев. З грудей у левів вирвалося чи то вітання, чи здивований рик. Але я вже переступила межу страху і тепер вже стояла спокійна і майже смілива. Світив місяць, і я бачила на левах кожную шерстинку, кожную плямку.

– Що ти нам скажеш? – озвався мудрий лев. І я заговорила. Сама не впізнавала свого голосу, але намагалася стримати тремтіння в колінах, намагалася говорити спокійно.

– Я рада бачити вас, панове, всіх разом. Видовище, скажу я вам, вражаюче. Мені шкода, що вас зараз не можуть побачити мешканці нашого міста. Ми, львів'яни, любимо вас. Особливо люблять вас наші діти, яким ви збираєтеся розказувати казки. Признаюсь, мене це просто вразило. Я дуже хотіла потрапити на вашу раду, щоб побачити вас зблизька. Хоча, якщо чесно, було трохи страшнувато.

Левам, наче аж стало трохи ніяково за свою хижість.

– Хіба ми вже такі страшні? Ти ж бачиш нас кожного дня на вулицях нашого міста.

– Е, там ви спокійні і незворушні, а тут... У всій своїй красі – прекрасні горді леви. Але зараз йдеться не про те. Ви хочете дітям казки розказувати?

– Хочемо. Тільки не знаємо, як це зробити.

– Дуже просто. Було б лише бажання. Попросимо телевізійників. Думаю, вони нам допоможуть. А потім ми ті ваші казки ще й у книжку запишемо.

– А в якому порядку, за якою чергою ми будемо розказувати?

– Я напишу номери на клаптиках паперу. Кожен з вас витягне свій номер, і це буде, ніби така черга.

– Розумно. Дуже розумно.

– Але ж нас багато. Більше трьох тисяч. А дехто стверджує, що всі чотири тисячі. Це ж останньому коли розказувати доведеться?

– Нічого. Зате справедливо. Одні діти підростуть, інші щойно народяться та й теж ростимуть, а леви будуть їм казки розказувати та навчати їх любити рідне місто.

– А та казкарка мені подобається, – сказав один з левів. – Послухай, а ти часом не приборкувачка?

– Ні. Я – казкарка. А казкарки не бувають приборкувачками. Я страшенно вас боюся.

Леви засміялися. А ви чули коли-небудь, як сміються леви? Не чули? Від того сміху аж земля стугонить.

Але я дуже хочу... Когось з вас погладити.

А ти часом не хочеш нас приручити?

Ні, навіщо це мені? Приручені леви – це зовсім нецікаво. Я хочу тільки когось погладити.

Тоді... Погладь мене.

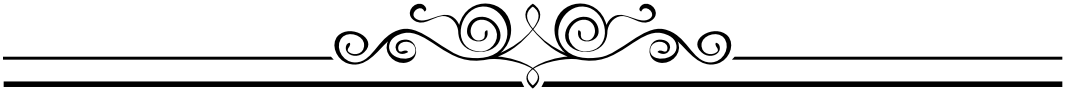
І мене.

І мене. Будь-ласка.

Я ходила поміж левами, гладила їх гриви. Страх мій потрохи розвіявся. Та раптом мудрий лев сказав:

– Панове, вже вранішня зірниця нам сповіщає, що незабаром почнеться новий день. Нам пора. Як зійде сонце, ми всі маємо бути на своїх місцях. До праці, панове, пора.

Нам з дідом Панасом теж пора було повертатися додому. Я була втомлена, схвильована і... Щаслива. Не кожній казкарці таке випадає – побачити живих левів. Всіх відразу! І навіть декого з них погладити. Тепер, проходячи повз львівських левів, я буду знати, що вони живі, я ловитиму їх погляди і слухатиму, як б'ються їхні серця – чи то камінні, чи бронзові. В тих серцях – любов до нашого міста і до його мешканців.

ЯК НА ВЕРБИ ГРУШКИ ВИРОСТУТЬ

Першому випало казку казати Мудрому леву. А якщо вже лев був мудрий, то й казка мала бути розумна, а ще повчальна і неодмінно добра. Бо як же інакше? От мудрий лев і почав свою казку.

— Я й сам до ладу не знаю, чи то казка, чи легенда. Чи так насправді було, чи так придумалося. Я тільки знаю, що вже в наші недалекі дні в Стрийському парку росла верба, а на тій вербі грушки визрівали. Люди дивувалися, а пояснити того не могли. Чи то нові садівники таке диво придумали, чи то ще з тих далеких часів те дерево росло. Того не знаю, а зайве вигадувати не хочу. Розказували, що жила колись в нашому місці одна гречна панна. І багата була, і гарна, і розумна, і добра. Всі ті якості не вживаються в одній людині, а тут... Вжилися. Її батько бундючний був шляхтич. Він часто сварив свою Ганусю, що вона так беззастережно водиться із простими дівчатами та хлопцями.

— Ти, як простолюдинка! — обурювався пан Бронко. — Це не пасує уродженій шляхтянці.

— Татусю, але ж мені з ними так гарно. Вони такі розумні, дотепні і веселі.

— А гонор? Я тебе питаю: а гонор де?

— Що з того гонору, коли нема ні розуму, ні серця?..

– Щоб мені не сміла. Бо не дістанеш від мене ніякого спадку. За вітром розвію, бідним роздам, а ти не дістанеш ні шеляга.

Та Гануся не зважала на батькові погрози та заборони. Вбиралася гарненько та й ішла між дівчат і хлопців. Вона виводила собі з ними криві танці, співала пісень, бо, як і вони, знала їх багато, а голос мала дзвінкий та ніжний, як у тої сопілочки, що переливається у росах та на квітучих луках.

І треба ж таке! Полюбив Ганусю молодий садівник, хлопець роду бідного, та чесного, що кохався в квітах та деревах, знав їхню мову і розумів кожне їхнє зітхання. І дівчина його полюбила. Любов прийшла до них у буянні весни, серед розкошів зелені та цвіту, серед співу розвесненого птаства. І байдуже їм було до батьківського шляхетського гонору чи Іванкової бідності. Вони були багаті своєю великою любов'ю – найціннішим скарбом своїм, були, може, найбагатші у світі. Тільки ніхто про те не знав, ніхто не міг того зрозуміти, окрім них самих. Та вони тим не журилися. Бродили собі по лісах та квітучих луках і не думали, і не уявляли собі, які прикросці на них чекають.

– Я придумаю для тебе найкращу, найпахучішу квітку. Такої квітки не буде ні в кого. Тільки в тебе.

– А я нічого не можу для тебе придумати. Я буду вірно любити тебе – ось і все.

– А мені більше нічого й не треба. Тільки люби мене.

Так минали дні, тижні, місяці. Та якось батько довідався про кохання своєї доньки і не на жарт розгнівався.

– Як ти сміла? Простолюдинка! Я ж заборонив тобі. А де ж твій гонор? Ти – панянка, а він – хлоп, син хлопа, і його діти будуть хлопами. А ти знаєш, для чого створені хлопи? Для того, щоб прислуговувати панам. А ти...

Він задихався від злості, тупотів ногами, розмахував кулаками. Тільки, що вдарити доньку не міг, бо любив її над усе на світі, тому злість його була ще більшою.

А Гануся... Вона й слова вставити не могла поміж батькову злість. Аж потім, коли батько трохи заспокоївся, дівчина витерла сльози і тихо, але владно сказала:

– Я люблю його, тату, і він буде мій, а я буду його. Навіть, якщо ти, мій любий татусю, позбавиш мене всього, що я маю, і виженеш мене з дому в одній сорочці.

Батько занепокоївся, бо зрозумів, що його дочка має непохитну волю і незборну вдачу. Боротися з такою дівчиною буде нелегко.

– Запам'ятай, – сказав злостивий шляхтич, – тоді ти за нього заміж вийдеш, як на вербі грушки виростуть.

Заплакала дівчина, а як тільки лучилася хвилинка, побігла до свого коханого, щоб розказати йому про їхню біду. Отак, мовляв, батько сказав: як на вербі грушки виростуть.

Не журися, моя кохана. Виростуть грушки на вербі.

І, окрилений, став ще більше часу віддавати своєму садівництву.

Велике місто, як велике село: тут всі про всіх все знають. Особливо у передмісті. А треба вам знати, що Львів на той час ще так не розрісся, був компактніший, і мешканці міста почували себе єдиною спільнотою. Ясна річ, були тут бідні, були багаті, вони групувалися собі окремо, але одні про одних знали все. От і фраза пана Бронка «як на вербі грушки виростуть», а пан Бронко вважав, що це дуже розумна фраза, стала відома широкому загалу. Декотрі навіть захоплювалися твердістю пана Бронка.

Ото правильно. Хлоп має знати своє місце і до панів нехай не лізе.

А дехто, і не тільки бідніші, але й багатші, казали:

– Ну, це пан Бронко вже занадто. Не можна так. Часи помінялися. Якщо молоді любляться, то заборонити їм бути разом не вдасться. Від таких заборон тільки лихо буває, а часом і до гріха доходить.

– Пана Бронка можна зрозуміти. Єдина донька і...

Минали роки. Виросли і змужніли юнак і та панна. Та їхня любов з часом не минула, а мужніла і міцніла разом з ними. Ганусі вже пора б і заміж. Та батько вперся – і не вблагаєш його, не умолиш.

Я ж сказав: як на вербі грушки виростуть, – ото і вся його мова.

Якось наприкінці літа звістка по місту пройшла: в неділю вранці в парку молодий садівник Іван всім диво якесь показати хоче, щось нове і цікаве. Кому ж не хочеться на диво глянути? Та й в неділю всі до парку пішли, один в одного перепитуючи, де та що. Пан Бронко й собі попен-

тався. Цікаво йому стало, що такого той хлоп міг придумати, щоб всіх мешканців зворохобити.

«Ет, що путнього міг придумати той хлоп? Посміються з нього міщани — та й розійдуться».

Аж тут і садівник з'явився, як вродився, та й повів людей у віддалений куточок парку, а там... Розлога верба росте, а на вербі, ви не повірите, на тій вербі грушки ростуть. Шепіт, як шелест, пройшов поміж людьми.

— Манна якась.

— Не може такого бути.

— Нас обморочено.

— Десь певно поначіплював клятий парубок на вербу грушок та й дурить нас.

Аж тут і хлопчисько знайшовся. Взявся залісти на ту вербу та й грушок з неї нарвати, а заодно й подивитися: чи ростуть вони там, чи якось хитро попричіплювані. Всі чекали, як заворожені, що скаже той хлоп'як. Ось він вже й до грушок добирається. Ще ближче... Ще...

— Ростуть, — загукав хлопець. — Вони тут ростуть. І нічим вони тут не попричіплювані.

— Ну, то рви їх хутчіш та злазь.

— Ти в пазуху, в пазуху.

— Та гляди, щоб не впав.

Та й принишкли, чекаючи, доки той злізе. Кожному кортіло скуштувати тих грушок, що на вербі ростуть. От зліз хлопець та й грушки роздає. Кожному по одній, щоб всім вистачило. Та де там! Грушок однак забракло. Довелося хлопцеві ще раз на ту вербу лізти. А потім ще. Всі присутні розпробували ті грушки і визнали, що грушки смачні, соковиті, хоч і мають гіркуватий присмак і вербою пахнуть.

На вербі ж ростуть.

Тепер вже панові Бронкові ніяк не відкрутитися. Мусить тепер видати свою Ганусю за того садівника. Таке диво хлопець придумав заради кохання.

А чого ж суперечити? Як любляться, то хай еднаються та й живуть собі.

Так думали і бідніші, і багатші. Вони були вражені і тими грушками, і тим, що ті грушки на вербі ростуть.

— А хлопець розумний, видно.

– Вигадник. Бач, що вигадав.

– А молодята гарні, до пари одне одному. Чого ще?

– А де ж то пан Бронко?

– Та тут він, тут.

– Ну, як вам, пане, грушки, що вирости на вербі?

– Та...

– Добрі, добрі грушки.

– А якби й недобрі були, так зате на вербі вирости.

– Тепер вже пан Бронко мусить віддати свою Ганусю за того садівника.

– А чого це я мушу?

– Бо пан так казав. Всі те чули, що тоді віддасть свою дочку за Івана, як на вербі грушки виростуть. Казав так пан чи не казав?

– Казав. То й що?

– А як казав, то не треба з писка халяву робити.

Не мав що сказати шляхтич громаді. Але, що може мати громада до нього і до його дочки? Хто йому має що до розказу? Та все ж проти громади йти – якось воно не тее. Всі ж чули, що пан Бронко і справді так казав. Бодай йому писок скривило! Бодай йому було заціпило на той момент.

Всі тішилися за молодят. І вони самі за себе тішилися. Йшли собі, попід руки взявшись, на очах у всіх, бо ж тепер, так вони собі думали, не було вже більше ніяких перешкод, щоб їм бути разом.

Не так думав пан Бронко. Люта злість шматувала його серце.

«Тішаться! – думав він. – А не зарано? Зарано, голуб'ята. Я ще не зовсім з глузду з'їхав, щоб погодитися на таке нерівне весілля. Я не хочу, щоб в жилах моїх онуків текла хлопська кров».

Весілля планувалося на осінь.

«Ого! У мене ще досить часу, – думав собі пан Бронко. – До осені ще може з нареченим що-небудь трапитися. Скажімо так: не дуже приємне. Після того він би вже ніяк не міг оженитися на моїй доньці. Бо його просто вже не було б. Ні-ні, я тут ні при чому. Просто... Може ж таке трапитися. Прикий випадок».

На підвіконні у Ганусі пишалася яскрава велика троянда. Своїми пахощами вона наповнила всю кімнату. Цю квітку задумав і виростив її коханий. Ця квітка може зів'янути тільки від журби та туги самотності.

— Квітка любові, — тихо промовила дівчина. — Так Іванко сказав...

Та сьогодні Ганусі чомусь сумно, і квітка не тішить. Чого б то? Адже за тиждень її весілля. Та однак чомусь сумно. Чи то осінь за вікном смутку додає? Чи дрібний дощ його докидає? Ганусине серце, немов біду чує. Хоча... Яка біда? Все ж, ніби добре. Батько змирився, а Іванкова мати й не була проти.

Деякі багаті мали собі для розваги в клітках диких звірів: вовків, тигрів або й левів. Хвалилися тим скарбом перед гостями. Хоча, чим тут хвалитися? Ти ж не викохав, не виростив тієї дикої природи. Може й не приручив навіть. Пощо заставляти гостей милуватися диким оскалом хижої пащі? А часом, чого там критися, гості бачили, як дикі звірі розправлялися з людиною, котра чимось не вгодила своєму пану. О, це було страшне видовище. Не для слабких. У пана Бронка своїх звірів не було. Він не був такий багатий, щоб утримувати прожерливих хижаків.

— Це ж стільки м'яса треба, щоб їх нагодувати, — казав пан Бронко, коли приходив до свого приятеля пана Станіслава, котрий мав клітку з левами.

— А так, — сміявся той. — Ті панове, якщо їх не нагодувати, можуть ненароком і свого господаря схрумкати. А їм що?

— Ніколи не тримав би такої пакості. А що, як з клітки вирвуться? А що, коли хтось ту клітку навмисне відчинить? Ні, нізащо не тримав би.

Пан Стась щиро сміявся з такого страху свого приятеля. Вони сиділи собі удвох, потягуючи старе вино з панського льоху. Пан Бронко не просто так собі вів розмову про клітку з левами. Та думка про левів давно вже засіла йому в голові. Просто він не знав, як би краще її висловити, щоб пан Стась не схарапудився і щоб себе дурнем не виставляти на людський поговор. Якщо вже сказати чесно, то ті леви вже снилися панові Бронкові, і він прокидався весь у холодному поту. А коли вино вже трохи вдарило по мізках, пан Бронко заговорив відвертіше. Заговорив, сам не впізнаючи свого голосу.

— А що, якби так... Конче треба було, щоб ті леви когось зжерли?

— То зжеруть. Але вам що? За їхнє жертя люди відповідають. А я цікавий знати, кого пан Бронко хоче запропонувати моїм левам.

— Та от... — зам'явся на якусь мить: якось воно трохи не тее...

— Пан Стась знає, що моя дочка вбила собі в голову, що любить того хлопа, того здайцю Івана. І я після тих грушок, що той здрайця якось на

вербі виростив, спокою собі не знайду. Бо тепер мусив би віддати свою доньку за того хлопа.

— Глупство, пане Бронку.

— Та ж я так казав. І всі те чули.

— А я вам кажу, що то є глупство. Ніхто не може заставити пана Бронка видати свою дочку за хлопа. То є глупство, прошем пана.

— Воно то так. Але краще, щоб того Івана на світі не було. Щоб, знаєте, він моїй панні голови не баламутив.

— То хіба ваша панна, вибачайте, геть чисто здорового глузду лишилася?

— Та то, знаєте, діло молоде. Що я можу?

Пан Бронко безпорадно зітхнув.

— А я вам кажу: то все розпуста. Мав би пан свою дочку трохи строгіше тримати. Та вже тепер що? Пан Бронко розтрубів всім, що в його дочки скоро весілля, то нехай готується. Що я йому пораджу? Треба було трохи скорше зі мною радитися.

— Та я, власне, хотів... А чи не міг би той здайця, той Іван, якось у клітку до ваших левів потрапити?

— Та міг би. Чом не міг би? Тільки чи він схоче?

— Ну... Ясна річ, що не схоче. Та, думаю, можна його якось... Попросити чи допомогти йому.

— Е, пане добродію, то пан Бронко хоче мене під кримінал підставити? То злочинство, прошу я вас. А я на злочинство не піду. Нехай вже краще ваша краля виходить заміж за того хлопа. А мені що? Нехай виходить. Наше діло горілку пити.

— Та я пану даром не схочу. Чи пам'ятає пан Стась мого жеребця? Ну, того в яблуках, що пану Стасю так сподобався? Добра порода. То я міг би пану його зпрезентувати.

— Так, жеребець цікавий.

— Чистокровний. І родословна є.

— Так... Над тим вартує подумати.

— То хай пан думає, тільки не дуже довго, бо мене час підпирає.

— А де був пан Бронко раніше? Чому раніше до такого не додумався? Кебети забракло?

– Так... Якось до голови не прийшло.

– То виходить, що у пана Бронка голова не дуже метикувата.

– Та моя голова – то таке. Давайте до діла. Той хлоп сп'яна міг би й сам у клітку до тих левів влізти. Чи не міг би? Тільки треба, щоб леви на той час голодні були.

– Та воно то так... Але сам я того робити не буду. Треба, щоб слуги. А щоб ті слуги мовчали, треба і слугам щось... Самі знаєте.

– Та то вже само собою. Хай пан Стась тим не журиться.

– А чого я маю журитися? То клопіт пана Бронка – то нехай пан собі тим журиться. А моє діло – сторона. Тільки, аби мені пан Бронко не забув вранці того жеребця привезти. З купчою, як годиться.

– Та то вже безперечно.

Домовилися – та й розійшлися, бо вже пора пізня була.

Останніми днями пан Бронко до своєї доні був дуже люб'язний. Навіть золотий перстеник і ланцюжок їй купив.

То не з магазину, – хвалився, – а з рук відомого ювеліра.

Не треба було, тату, тим і клопотатися.

Та чого там не треба було? Ти в мене одиначка, та ще й відданиця. Нехай знають всі, що ти у мене...

Розгублена доня обняла свого батька, а сама подумала:

«А він у мене не такий вже й поганий. Просто те шляхетство розум затьмарило. Від того всі наші біди. Але, мені так здається, він нарешті зрозумів».

Не знала Гануся. Ой, не знала...

Пізно увечері до Івана зайшли його приятелі Петро та Грицько – слуги пана Станіслава.

– Ходімо, Івасю, до Іцика та вип'ємо по гальбі пива.

– Горілкою Івана не спокусиш – не пив. А пива... Чого, можна випити.

– А не пізно? – завагався хлопець.

– Ні, не пізно. Коли ми йшли, то в Іцика ще світилося.

– Говорив все більше Грицько. Петро мовчав.

Коли вийшли за ворота, хлопці чомусь повернули в другий бік.

– Куди ви? – здивувався Іван. – До Іцика ж не туди.

– Ти йди, Іване, йди, – буркнув Грицько, а Петро зітхнув.

– Хлопці, куди ви мене ведете? Що ви надумали?

– Ой, друже, не ми надумали, а пани.

– А що пани надумали? І до чого тут Іцик?

– Та Іцик – це так, для приправи.

– Хлопці міцно тримали Івана попід руки. Навіть, якби й захотів, однак не вирвався б.

– Почекайте, хлопці, – просив Іван. – Що я вам поганого зробив?

– Та нам – нічого. Але ми – слуги, мусимо виконувати волю панів.

– А яка ж їхня воля?

– Ой, хлопче, ліпше не питай. Видно, в нещасливу годину ти народився.

– Але ж ви могли сказати, що мене вдома не було.

– Йди вже. Смерті тобі однак не минути.

– І багато вам за мене заплатили?

– Та... Добрі гроші.

– Тому й стараєтеся. Зрозуміло.

– Підходили до садиби пана Станіслава.

– А чого ми йдемо до пана Станіслава? – здивувався Іван.

– Та не до пана Станіслава, а до його...

Повернули в сад. Вже й клітка з левами неподалік. Левів не годували кілька днів. Зачувши людину, вони загрозливо зарикали.

– До левів! – здогадався нарешті Іван. – Мене до левів? За що, хлопці? Що я вам такого зробив? Відпустіть мене. У мене мати старенька. Хто її старість догляне? І Гануся...

– Цить, не здіймай веремію. Однак не допоможе. Ото було не лакомитися на шляхтянку. Було собі просту дівчину шукати. А тепер-от маєш. Ну... Прийшли. Помолися, якщо хочеш. На нас не гнівайся. То не наша воля. Ну... Прощай. Пішли. Відчиняй, Петре.

Зупинився Іван. Як же йому йти на видиму смерть? Та хлопці підштовхнули і... За його спиною зачинилися двері клітки. Ричання. Страшне і хиже. Ось зараз... Хоч кричи – нічого не допоможе. І раптом... Голос. Жіночий, ніжний. Звідки йому тут взятися?

«Чи це в мене вже з розумом щось не так? Воно й не дивно. А чому ж ті леви на мене не кидаються? Скорше б вже. І щоб одразу...»

Хлопець не дослухався до того голосу, а він звучав та й звучав, як найніжніша музика.

– Не бійся, парубче. Леви тебе не зачеплять. Не бійся.

Іван побачив якесь дивне світіння. В клітці було щось дивовижно біле. Наче хмарка або наречена у шлюбній сукні та вельоні.

«Але ж звідки мала б тут взятися наречена? І чому ті леви замовкли і, здається, полягали біля її ніг?»

– Хто ви? – хрипко спитав хлопець.

– Я – панна Любов. Ваша любов з Ганусею.

– Хіба таке можливо?

– Як бачиш, можливо. Ти в небезпеці, і я прийшла, щоб тебе порятувати.

– А леви?

Вони сплять. Я маю над ними владу. Інколи леви, щоб ти знав, бувають добріші за людей. Чекай ранку і нічого не бійся.

– Хтось хоче мене знищити. Хто?

– Не треба тобі зараз про це думати, бо тоді народиться ненависть. А де народжується ненависть, там зникає любов.

Ворухнулися леви. Хтось з них сердито рикнув.

– Спати, спати, – тихо, але владно звеліла панна Любов. Дивовижне ссяйво від її одягу розлилося довкіл. Від нього віяло спокоєм. Іван на якусь мить забув, де він і що з ним. Та все ж думка час від часу пронизувала мозок:

«Хто ж це придумав для мене таку жахітну смерть?»

– Не думай про це, – почув тихий, але владний голос. – Не думай, бо пропадаш. Ненависть тебе не врятує. Тебе врятує лише любов. Думай про неї, про свою Ганусю. Коли на твоїй вербі визріють грушки, ти принесеш до верби свого сина. Ось про те думай.

І нарешті ранок, гарний, погідний, наче осінь кудись відступила, а натомість прийшла весна. Петро і Грицько з острахом підходили до клітки з левами. Ні, левів хлопці не боялися, бо вони їх доглядали і годували. Хлопці боялися побачити Івана, власне, те, що від нього зосталося. І, яке ж було їхнє здивування, коли з клітки вийшов перемучений страшною ніччю, але живий Іван. А за ним... Хлопці отетеріли. Такої краси вони ще ніколи не бачили.

– Хто це? – зирнулися між собою. А вона на них і не глянула.

– Це мої друзі, – сказав Іван.

– Друзі? – аж тепер глянула на них з осудом.

– Я, хоч і Любов, але таких друзів любити не могла б. Не мала б права. Петро і Грицько впали перед Іваном навколішки.

– Не губи, Івасю. Це ж було не з нашої волі, – виправдовувалися хлопці.

– Воля завжди ваша, людська, – сказала панна. – Накази чужі, а воля ваша. І Божа.

А позаду в клітці рикали леви. Вони хотіли їсти.

Найперше Іван поспішив до Ганусі.

– Ганусю, люба!

– Ой, Іванку, де ти був? Я всю ніч сну не мала. А квітка наша зовсім було зів'яла. Я думала – пропаде. О, глянь, віджила. Що з тобою було, серце моє?

– Не час зараз про те. Мерщій збирайся та й ходімо.

– Куди, Іванку?

– До церкви. До старого священика Никифора. Нехай нас обвінчає.

– Ой, голубе, а чому так спішно? У мене весільна сукня не дошита. Ще трішки роботи залишилося, на один день. Шевкиня обіцяла до вечора викінчити.

– Та Бог з нею, Ганусю, з тією сукнею. Тут таке... Та про те потім. Хутчіш збирайся, якщо ти мене любиш і ще не передумала.

Навіщо ти так кажеш? – аж сльози в очах заблисли. – Хіба ж ти не знаєш?

– Знаю. Тому й прийшов. Збирайся.

Минуло небагато часу. Відхурделила зима, відбулася весна. А влітку на Іванковій вербі знову визрівали грушки. До верби приходили люди, дивилися, дивувалися – і надивуватися не могли. Одного сонячного дня прийшли до верби Іванко з Ганусею. На руках дитина, хлопчик, син. Між ними любов і злагода. Довкіл радість і сонце. Тільки пан Бронко, Ганусин батько, як той вовкулака, зорить за ними, приступу до онука не має.

«Хлопська дитина, – думає пан Бронко, – але ж таки мій онук. Та вже так якось вийшло...»

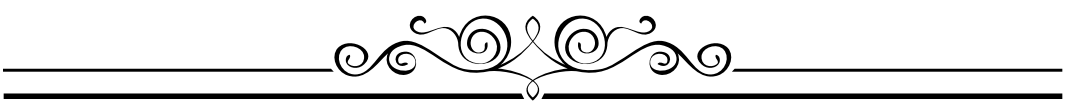
А ще совість йому спокою не дає. Інколи прокидається серед ночі в холодному поту. Вдивляється у півтемну – йому клітка з левами сниться. І що він в тій клітці... Пан Бронко і досі не знає, як вижив тоді Іван. На хлопців не може подумати – не схитрували. Сам бачив, як вони Івана у клітку заштовхали. Слідкував. А вранці... Живий! Живісінький!

«А може й добре, що він живий лишився. Бо інакше... Я спопелив би себе тими думками. Вже й до сповіді ходив. Та хіба ж священику таке розкажеш? Соромно ж. А перед Богом хіба ж не соромно? Та... Бог мовчить. Поки що мовчить. Та ще жеребця шкода. Мусив таки віддати».

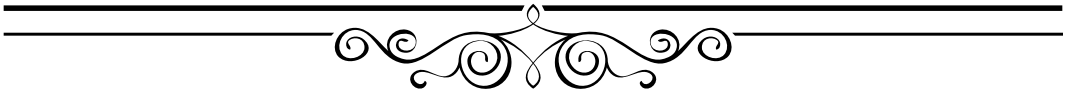
Живуть з Іванковою матір'ю. У невістки пішла. У бідність. Його єдина дочка! Свекруха невісткою не нахвалиться. Ще б пак! Хоча... Нічого з дому не взяла. Ні фантини!

«А для кого я старався? Для кого надбав усього? Ой, Боже, Боже! Та Бог, либонь, відрікся від мене...»

Журився пан Бронко в самотині. А коли та його журба скінчиться? Хто те знає? А на вербі тим часом визрівали грушки...

РУСАЛЧИНА ДОЧКА

У моєму селі протікає річка. Навіть не річка, а річечка. Мілководна, як кажуть, старій жабі по коліна. Весною або після зливи та річечка розбухає, шумить, нуртує, немов і справді ріка. Не кожен, я певна, знає, що наша річка називається Самець. Про те мені колись батько розказував. Що за ім'я таке чудне? Та не нам про те судити. Самець – то й самець. Впадає та річка в Горинь – і так долучається до великої води та й біжить собі до моря. Тепер річечка та захаращена всяким непотребом, каламутна, люди про неї не дбають, а сама вона не може оборонитися: ради не дасть. Влітку річечка Самець особливо каламутна. Тут купаються гуси і діти. Тай то батьки з дітьми сваряться, щоб не лізли у ту нечисту воду, аби чого не підхопили. Діти, ясна річ, не слухаються і таки купаються, бо їм охота у воді похлюпатися, а більше ніде. Риба тут не водиться, бо риба чисту воду любить. Хоча то той, то другий казав, що бачив у річці отакенну рибу. Та в таке ніхто не вірив. Той, хто таке казав, очевидно, порибалити мріє, бажане видає за дійсне. Щоб в нашій захаращеній річечці риба водилася? І сама риба в таке не повірить. Ондатри водяться, то правда, те всі знають, а риба – ні. Ондатри інколи виходять з води, щоб на людських городах чим-небудь поласувати. Особливо любляють вони цвітну капусту. В одної господині цілу грядку геть чисто з'їли. Розсердився господар – стільки труду пропало, та й наставив капкан. І що?

Таки попалася ондатра! Жива шапка! І що ж та шапка? А от що: відгризла собі лапу та й утекла. Болить, і лапи шкода, та воля миліша. Більше на тут грядку ондатри не ходили. З цвітної капусти перейшли на моркву. Теж непоганий харч. Та більше вже їх ніхто не ловив. Але зараз мова не про те.

Розказують старі люди, що не завжди наша річка була такою мілководною. Кажуть, що колись по тій річці човни плавали. Щоб кораблі – то ні, а човни плавали. І риба, кажуть, водилася. Щоб отакенна – то ні, але на юшку чи на те, щоб смаженою поласувати – то можна було наловити. Ясна річ, що, де риба, там і рибалки. Дехто половить, половить та й плюне: не ловиться. А якщо ловиться, то сама дрібнота. А до рибалки, як відомо, терпіння треба. Сьогодні не ловиться, то завтра піймається. Та був все ж один рибалка, який свою справу знав, то й рибалив собі сливе не щодня. А що мав човна, то рівних йому не було. І часом тому рибалці вдавалося і щось путнє піймати.

– То, Максиме, риба на твою вроду пливе. Ти – як наживка.

Сміявся Максим на ті жарти, а сам рибалив собі аж до криги. Тим і родину свою годував. А родина у нього була не те, щоб велика, та все ж... Стара мати, дружина та двійко дівчаток. Казкової вроди був той чоловік. Молодий, ставний та дужий, лице – очей не відведеш. Та ще й кучері, такі вже розкішні, що їх би дівці.

– Дивися, Марусю, – жартома його жінці казали. – Сподобає твого Максима якась русалка, то й виведе. Водяні дівчата знаєш які? О, вони спритні і до чоловічої вроди ласі.

– Які там русалки! В нашій річці хіба що жаби водяться, – сміялася молодиця. А жінки вже цілком поважно додавали:

– Ти, Марусю, не смійся. Данило казав, що сам бачив, божився, що бачив русалку.

– То йому, певно, з перепою видалося. Кажуть, таке буває.

– Я теж так казала. Клявся, що того дня не пив.

– І що ж та русалка? Не потягнула Данила у вершу?

– Та яка русалка на нього злакомиться? То хіба що Ганя з невеликого розуму заміж за нього пішла.

Сміялися жінки, а Максим тим часом рибалив собі. Вже мав чимало карасиків, серед них і нічогенькі були, двох чималих коропів зловив і трохи дрібнішої риби.

«Та вже наче й досить, – подумав. – Мабуть, час додому. Риба жадібних не любить. Наступного разу може й не поталанити».

Вже й човна розвернув, щоб пливати додому. Коли дивиться – щось у воді... Чи то бавиться, чи з течією бореться. Підплив.

– Дитина! Плаває! Голісіньке! Для такої купелі вже й холодно. Це ж воно і втопитися може. Хто ж його у воду кинув? Чи само якось...

Глянув довкола – нікого.

– Та що ж це таке? Де ж батьки тієї дитини? Чому її ніхто не рятує і на допомогу нікого не кличе?

Вилловив дівчинку з води, зняв з себе кирею та й загорнув дитину. Дівчинка обігрілася і вже не плакала. Цікавими очима роздивлялася і рибалку, і все довкіл. Максим розгубився: як йому бути? У нього в киреї чужа дитина, і ніхто не біжить, ніхто її не шукає.

– Ти... А де твоя мама?

І не сподівався на відповідь. Дитина ще дуже маленька була. Та дівчинка заговорила, не по-дитячому чітко і виразно.

– Мама? Вона попливла до річки Горинь.

– А на чому вона попливла?

– Ні на чому. Просто так. Вона в мене русалка. Там русалки при місяці хороводи водитимуть, то вона й попливла.

«У дитини від переляку, видно, розум збаламутився, – подумав Максим. – Це ж тільки подумати: таке маленьке – і в холодній воді. І скільки ж воно у тій воді було?..»

Та питав далі, бо більше ні в кого було питати.

– А чому ж мама тебе не взяла?

– Бо не хотіла. Вона сказала, що ті русалчині забави не для дітей. Та й не русалка я зовсім. Я тільки русалчина дочка. Я схожа на звичайних людських дівчаток. Через те мене ніхто не любить: ні мама, ні дідусь Водяник, ні бабуся Кося.

– А хто така бабуся Кося?

– Вона – водяничка. Але косоока, тому її звуть Кося.

«Це казка чи... Але ж треба щось робити».

– Ми з тобою ось як зробимо. Попливемо на човні аж до річки Горинь. Це не так уже й далеко. У мене човен міцний і легкий. Там ми знайдемо

твою маму. Я їй скажу, що не можна таку маленьку дитину так надовго залишати у воді. І вона тебе візьме з собою.

— Ти смішний. І мама з тебе посміялася б, якби почула твою мову. Я ж у воді живу. У воді і під водою. Як русалки і водяники. Але я не русалка, тому мене ніхто не любить. Я звичайна людська дівчинка, хоч і русалчина дочка.

— Але ж звичайні людські дівчатка не можуть жити у воді чи під водою.

— Можуть, можуть. Вони просто не хочуть. Бабуся Кося мені казала, що їм мами стелять м'які постелі і годують їх всякими смаколиками.

— А тебе чим годували твоя мама і бабуся Кося?

— Сирою рибою.

— Сирою?

— Так, сирою. Та ще дядечко рак лякав мене, казав, що ущипне. А ще зубаста щука зубами клацала, грозилася мене з'їсти.

— А тут і щука водиться?

— Водиться, водиться. Отакенна!

І дівчинка розвела рученятами, показуючи, яка велика та зубаста щука.

— Ну, нічого. Я її неодмінно піймаю.

— Злови її, злови. Отоді я з неї посміюся.

— А навіщо з неї сміятися?

— А чого вона? Вона хотіла мене вкусити.

— А може вона так собі жартувала з тобою?

— Яке там! Яюсь, як клацнула зубами, то мало мені пальчик не відкусила.

— І все-таки нам конче треба пливти до річки Горинь і там знайти твою маму. Мусить же вона взяти тебе з собою.

— Чому мусить?

— Бо вона — твоя мама.

— Нічого не мусить. Вона ж мене не любить. Я тобі вже казала. Та вона тобі й не покажеться. Русалки такі. Їх можна тільки вночі побачити, проти місяця. А там у них буде велика забава. На ту забаву навіть Дніпрові русалки припливуть. Їм на око потрапити дуже небезпечно, щоб ти знав.

– Чому небезпечно?

– Можуть втопити.

– Послухай. А може ти просто наслухалася страшних казок і вигадуєш всякі нісенітниці? І мама твоя ніяка не русалка, а звичайна мама, як в інших дітей?

– То виходить, що ти мені не віриш?

– Виходить.

– Тоді... Але найперше... Чи знайдеться в тебе чогось поїсти? Ну хоча б дай мені сиру риби́ну. Я ще сьогодні нічого не їла.

– Ні, ти, як собі хочеш, але це страшно, коли така маленька дитина їсть сиру рибу.

– Ти смішний. А хто ж мені під водою мав би її варити чи жарити?

– То правда...

– То дай мені скоріше їсти, а то я зараз буду плакати.

– Ні, не плач. Я не можу слухати, коли плачуть маленькі діти. Мені жаль. Слухай, у мене є канапки. Підійде?

– А що таке канапки?

– Зараз побачиш.

Максим дістав з пакета дві канапки: одну з ковбасою, а другу з сиром. Дівчинка роздивилася уважно, потім понюхала – аж очі заплющила, а потім зважилася відкусити.

– Ммм! Смачно. Це набагато смачніше, ніж сира риба.

І майже цілу канапку засунула в рот.

– Не можна так. Кусай потрохи.

– Ага! Потрохи! А, якщо ти передумаєш і забереш ту... Канапку?

– Не передумаю і не заберу. Їж спокійно.

З'ївши обидві канапки, дівчинка облизала губи, а потім спитала:

– І такі канапки їдять звичайні людські дівчатка?

– Так, їдять. І не тільки такі канапки. А ще багато інших. І ще багато всякого. Їдять та ще й вередують.

– А чому вередують?

– Не хочуть їсти. Мама їх просять, казки їм розказують, а вони вередують.

– Ото дурні. Нема на них дядечка рака. Ущипнув би котрусь – тоді знали б. Як вередувати.

- А тебе хоч раз щипав той дядечко рак?
- Щипав, а чому ж ні?
- А чому він тебе щипав?
- Це було, коли я на старому гусакові каталася.
- А ти каталася на старому гусакові?
- Так, каталася.
- Цікаво, я б і сам спробував.
- Е, ні. Старий гусак тебе не підняв би. Кататись на старому гусакові – це дуже небезпечно.
- А чому небезпечно?
- Ну... Гусак дуже шипить і голосно гелґоче. Можуть збігтися люди. А ще гусак може вкусити. Йому це не важко. От мені й не дозволяли.
- А ти все-таки каталася?
- Ну так, коли поблизу нікого не було. Мені дуже хотілося.
- Послухай, дівчинко, а як тебе звати? Називали ж якось тебе дідусь Водяник, бабуса Кося, мама та інші.
- Мене звати Хвиля.
- Хвиля? Що за ім'я таке?
- Гарне ім'я. Хвиля, Хвилька, Хвилечка, Хвиляна. Хіба ж негарно?
- Гарно. Але людських дівчаток так не називають.
- А як називають людських дівчаток?
- Ну... Оксана, Христина, Уляна, Марічка...
- О, Марічка! Знаю, знаю. Мою маму так називає бабуса Кося. Моя мама також була колись людською дівчинкою.
- Так, мабуть, що була.
- Послухай, а куди ми пливемо?
- До річки Горинь.
- Навіщо? Я ж тобі казала, що це небезпечно.
- Я хочу побачити твою маму.
- Не можна. Ти пропадеш. Вони тебе втоплять.
- Не втоплять. Ти ж бачиш, який я дужий?
- Вони дужчі за тебе.
- Не може такого бути.
- Я не хочу, щоб ти плив до річки Горинь. Не хочу!

І дівчинка стала гірко плакати. Її плач був не зовсім схожий на плач дитини, а скоріше був схожим на крик водяного птаха. Аж моторошно стало рибалці, хоч надворі був білий день.

«А втім, – подумав собі Максим, – нічого дивного тут нема. Дівчинка жила у воді».

– Не плач, Хвилько. Ну... Не плач. Гаразд, ми не попливемо до річки Горинь. Але скажи мені, будь така ласкава, що ж мені з тобою робити? Хіба знову у воду тебе кинути?

– Ні, не треба у воду. Тут у тебе так тепло. Я ще ніколи не відчувала такого тепла. І канапки твої смачні. Було б найкраще, якби ти взяв мене собі.

– Собі? Я про те й не подумав.

– Бачиш... А я подумала. А знаєш чому?

– Ні, не знаю.

– Бо ти дуже гарний. Я не раз спостерігала за рибалками, але такого, як ти, бачу вперше. І очі у тебе такі... Добрі.

– Все це ти добре придумала. Але я вже маю дві донечки.

– То й що? Маєш дві, а будеш мати три. Хіба ж це зле?

– Але ж це складно.

– А що ж тут складного? На одну донечку більше. Всього на одну донечку!

– Так, але це може не сподобатися ні моїм донечкам, ні моїй дружині.

– Пусте. Я їм неодмінно сподобаюся. Я не можу не сподобатися. Я ж гарненька, правда? Навіть баба Кося казала, що я гарненька. А вона мене не любила.

– Морока мені з тобою. Та вже що?... Пливемо додому, а там побачимо. Може й все гаразд буде. Якщо чесно, то мені не хочеться з тобою розлучатися.

– І мені з тобою теж не хочеться розлучатися.

– Ти така ще маленька, а дуже розумна.

– От бачиш. Отже, бери мене собі.

– А твоя мама?

– А що мама? Вона й не помітить, що мене нема. За мною сумуватиме хіба що маленький пічкурик. Ми з ним гарно бавилися.

– А як же ви бавилися з маленьким пічкуриком?

– А так. Він давав мені себе зловити, а потім я його відпускала. Він добре знав, що я йому не причиню зла, тому й давався мені до рук. Коли маленький пічкурик тріпався у мене в руках. Підпливала зубаста щука, клацала зубами і казала:

– Віддай мені пічкурика.

– Ану пливи собі геть, – казала я і непомітно впускала пічкурика зовсім в інший бік. Щука на мене тоді дуже сердилася.

– Ти все це так цікаво розказуєш, ніби якусь незвичайну казку. Ти моїм дівчаткам теж будеш розповідати?

– Буду, якщо вони захочуть слухати.

– Захочуть. Вони люблять казки.

– Але ж це не казка, а моє життя.

– А воно в тебе – як казка.

Рибалка прив'язав свій човен, взяв свій вилов, рибальські сансті і маленьку дівчинку, закутану в його кирею, та й пішов додому. Дівчинка щось жебоніла, а він думав собі:

«Такого вилову у мене ще не було. Як же мої до такого поставляться? Чи не розсердиться дружина? А мати що скаже? Ну... Побачимо. Що вже тепер?..»

Хвилька виглядала з-під Максимової киреї. Їй все було цікаво. Там у воді вона такого не бачила. О, а це що таке? Кури! Півник! Який гарний півник! А який горластий! А чого він так кричить? Рибалка каже, що це півник так співає. Гарно співає. Ну, школяриків Хвилька бачила. Вони проходили біля річки. Камінчики у воду кидали. Замалим у неї не влучили. Вони її не бачили. Вона сховалася. Так баба Кося її навчила, що від людей ховатися треба. А от від того рибалки Хвилька не сховалася. Не захотіла. І добре зробила.

«О, здається, ми вже прийшли. Як тут гарно! А квітів скільки! А он, здається, хата... Така чепурненька. Невже я тут буду жити?»

Хвилька ні на мить не сумнівалася, що вона таки буде донькою того рибалки. А Максим тим часом зайшов до хати і з порога гукнув:

– А дивіться-но, кого я вам приніс. Такого вилову у мене ще не було.

І поставив перед зачудованою дружиною, матір'ю і двома дівчатками маленьку Хвильку.

- Звідки це у тебе? – здивувалася дружина.
- З води виловив.
- Не вигадуй. Таку маленьку дитину з води? Хто ж її туди кинув?
- Татко не вигадує, – вступилася за рибалку Хвилька.
- Ніхто мене у воду не кинув. Я там жила.

І Хвилька повторила всю свою розповідь від самого початку. Всі її заворожено слухали, як найцікавішу казку. А рибалка думав собі:

«Ця дитина вперше назвала мене татком. Якось відразу. Вона впевнена, що так буде. А я? Я не дуже впевнений. Ось зараз моя дружина Маруся щось скаже, і від того, що вона скаже, буде залежати все. І доля Хвильки також. А доньки... Христя – та ще нічого. Вона м'якша і добріша. А Оксана? О, ця має крутий норов. Хоч і вона добра, та все ж...»

Слухали вони, слухали ту дивовижну казку і раптом дружина сплеснула руками і сказала:

– Боже мій! Дівчата, що ж ми з вами такі роззяви! Розвісили вуха і слухаємо. А дитина ж гола стоїть. Їй же холодно.

– Не холодно, не холодно, – засміялася Хвилька.

– Я ж у воді звикла до холоду.

– Але найперше ми тебе гарненько скупаємо.

– У воді я тільки те й робила, що купалася.

– Е, то не те. Ти зараз побачиш. А головне – не бійся. Зараз ти будеш митися у теплій воді. Христіно, Оксано, напустіть у ванну води. Тільки, щоб негаряча була. Хвилька не звикла.

– А плавати там можна буде?

– Ну... Місця малувато для плавання.

Жінка задумалася. Все б нічого. Дівчинка – як дівчинка. Маленька, гарненька. От тільки волосся. Воно було довге і закудлане. Аж страшно робилося.

– Що ж робити? Чи його відразу стригти?.. Шкода. Спробуємо розчесати. Та не знаю, що з того вийде... Тебе хто-небудь коли-небудь розчісував?

– Ні, а що це таке?

– Помиємося, а потім побачиш. Доветься трохи потерпіти, я буду дуже обережна, та все-такі це не дуже приємна процедура.

– Це наче дядечко рак щипає?

– Та ні. Ну, пішли.

Тепла ванна Хвильці сподобалася. А як пахло мило, а шампунь! Це їй мама Маруся сказала, як та пахуча рідина називається. Потім Хвилька сиділа у теплому халатику, а мама обережно, дуже обережно розчісувала її волосся. Ой-ой-ой! Це і справді було не дуже приємно, зате Хвилька бачила, яке гарне вже розчесане волосся. Як шовкове!

Нарешті все. Волосся розчесане і заплетене у дві товсті та довгі кіски. Це було цікаво і гарно. Потім мама метнулася у спальню і за недовгий час Хвилька стояла вже у гарненькій сукні і мештиках. Мештики, правда, були великуваті.

– Нічого. Потім інші купимо, менші, щоб було зручненько бігати.

Максимові відлягло: це ж його родина, добра і людяна. Як він міг сумніватися? І посміхнувся щиро і лагідно. А дружина вже збирала на стіл.

– Хвилянку, ти ж, напевно, голодна?

– Трохи. Я з'їла таткові канапки. Скажіть, а у вас є ще такі смачні канапки?

– Є, є. І канапки, і пиріжки, і котлети, – все є. Зараз будемо їсти.

– Я не знаю, що таке пиріжки і котлети, а що таке таткові канапки, це я вже знаю, бо я їх з'їла. А татко тепер голодний. Із-за мене.

– Це нічого, Хвилечко, – посміхнувся Максим. Йому було гарно, що та виловлена дівчинка так швидко стала називати його татком. Він знав, що в звичайних умовах це так швидко не буває. Раптом Маруся спинилася, як завмерла, наче її пронизала якась неймовірна думка.

– Послухай, Хвилько, а що ти там їла? Ну, у воді?

– Сиру рибу. А ще черепашок.

– Сиру рибу? Який жах. Ти ж могла захворіти.

– Не захворіла. Я міцна дівчинка. Це і дідусь Водяник казав, і баба Кося.

– Неймовірно. Слухаю всю ту історію – і наче казку якусь читаю.

Сказала так, а сама подумала:

«Скільки ж то часу треба, щоб привчити ту дитину до нормального людського життя. Та нічого. Звикне. Вона ще зовсім маленька. Та на вдивовижу розумна. У звичайних умовах діти так швидко не розвиваються. Наука ще тим не зайнялась. І хто б дав свою дитину для таких спостережень? Скільки ж їй може бути років? Питати про те у неї немає сенсу. Ну... Від сили років три. А як мислить...»

– Ну, Хвилько, як тобі котлети?

– Дуже смачні. Я б їх їла і їла.

– Мені не жаль, доню, та тобі багато їсти не можна, наша їжа для тебе нова, щоб часом животик не заболів.

До цього часу, коли всі захоплювалися Хвилькою, її незвичайними розповідями і вже мали її за свою, мовчала тільки стара Максимова мати, бабуса Оля. Вона ніяк не реагувала на маленьку дівчинку. Це непокоїло Максима. Він звик дослухатися до її думки. Коли всі встали із-за стола, Максим підійшов до матері і тихо спитав:

– Мамо, щось не так? Я щось не так зробив? Вам не подобається та маленька дівчинка? Чому ви мовчите?

– Все так, сину. В нашій родині не могло бути інакше. І дівчинка мені подобається. Гарненька, розумна. Правда, ця історія трохи... Неймовірна. Та в житті всякі дива бувають. Колись-колись щось подібне я вже чула. Правда, тоді, здається, хлопчик був. Його теж виловили з води.

– То ви, мамо, зможете любити цю дитину?

– Зможу, Максиме. А як же можна її не любити? Та я думаю от про що... І вам з Марусею варта про те подумати. Дитина нехрещена. І прийшла вона до нас... Скажімо, з досить непевного світу. Та й ім'я у неї зовсім не християнське. Хвиля, Хвиляна... Гарне ім'я. Але такого імені нема в церковному календарі. Дівчинку треба негайно охрестити. Так буде всім спокійніше. І їй також. Дитину треба назвати... Ну хоча б Уляною. Щоб дівчинка мала свого Ангела-охоронця.

– Так... Це правда... Я про те якось не подумав.

– Бо ви, молоді, рідко про таке думаєте. Та то не біда. Колись і ви станете старими та й навчитеся думати про такі речі.

Максим засміявся.

– Ну... Це буде ще дуже нескоро. А поки ми навчимося думати, у мене є ви, мамо.

І Максим пригорнувся до матері, як бувало колись у дитинстві. А потім дуже серйозно сказав:

– Гадаю, з хрещенням у нас проблем не буде... Священик у нас старий, всього на віку набачився. Думаю не відмовить.

– Хто його знає. Справа не зовсім звичайна.

– Охрестити дитину – діло святе. Яка б та дитина не була.

На перемовини послали Марусю. Вона знає, кому що сказати. Священик уважно вислухав ту дивовижну історію і, на диво, погодився.

– Діло Богоугодне, – сказав. – Нехай росте в нашому людському світі. А ви її до розуму доведете і навчите всього, що має знати християнська дитина.

Того ж таки дня Хвильку охрестили і назвали Уляною. Правда, всі продовжували називати її Хвилькою. Дуже вже ім'я це було гарне і незвичайне.

Хвилька дуже швидко звикала до нового життя. Вона залюбки вмивалася, чистила зуби. Тільки шкодувала, що нема їй де поплавати. Їй так хотілося у воду.

– Ванна маленька, – жалілася Хвилька. – А на річку йти я боюся. Щоб баба Кося мене не втопила. Бо, якби вона мене впіймала, то тепер би вже таки втопила.

– Господи! Хвилько, ну що ти вигадуєш?

– Я не вигадую. Баба Кося вже давно хотіла мене втопити, але моя мама їй не дозволяла.

– А навіщо, Хвилько?

– Тоді б я стала русалочкою. А так – я просто дівчинка.

– Тоді до річки не йди.

– Я не йду. Я навіть з татком на рибалку не прошуся. Бо вони можуть і човен перекинути. Вони такі.

– Ну, човен вони не перекинуть. Наш тато знаєш який сильний.

А якось Максим повернувся з рибалки і ще з порога гукнув:

– Піймав! Хвилько, я її піймав.

– Кого ти піймав?

Збіглися всі подивитися, що за диво піймав рибалка.

– Я піймав ту зубасту щуку, що Хвильку лякала. Дивіться, яка вона здоровенна.

Вся родина з подивом розглядала щуку.

– Я й не думав, що в нашій річці таке страховисько водиться. Дивіться, яка в неї паща.

Щука билася несамовито. Хвилька підійшла ближче і все дивилася та й дивилася на неї. Ось він, найбільший дитячий страх, коли дівчинка жила у воді.

– Обережно, Хвилько. Не підходь так близько. Вона ще має досить сили, – застеріг Максим. Застеріг вчасно, бо щука, побачивши Хвильку, так кинулася, аж вистрибнула на підлогу. Дівчата звереснули, а Хвилька погрозила щуці кулачком. І раптом щука... Це була вже справжня казка – раптом щука заговорила. Голос її був потужний, схожий на звірячий рик, та слова вона вимовляла чітко.

– Хвилько, відпусти мене. Випусти мене у річку. Ти це зможеш. Рибалка тебе послухає.

– Ні, я тебе не відпущу. А ти пам'ятаєш, скільки раз ти хотіла мене вкусити? А ти пам'ятаєш, як ти грозилася пообкусувати всі мої пальчики?

Хвилька, згадуючи всі ті жахіття, аж розплакалася, а щука хижо шкірила зубасту пащу.

– Та це я так... Жартуючи. Хіба можна старе згадувати? Я більше не буду. Випусти мене.

– А мого пічкурика? Скільки раз ти намагалася ковтнути його, а він же такий маленький. Ні, не випущу я тебе. Добре, що тебе рибалка піймав.

– Знай же, – злісно сказала щука. – Баба Кося знайде тебе. Знайде і втопить. Щоб ти стала русалкою.

– Не втопить. Мій тато не дозволить їй таке зробити.

– Втопить, втопить. Я сама чула, як вона грозилася.

Тут в розмову втрутився Максим.

– Ну от що. Перестань лякати дівчинку. Розговорилася. Марусю, – звернувся Максим до дружини. – Вже пора, здається, з щукою щось робити. Хіба я даремно її зловив?

– Зараз.

– Ой, ні, ні. Випусти мене у воду, – ще спробувала попроситися у рибалки.

– Даремна справа. Ти в річці чинила багато зла. У нас кажуть так: «катюзі по заслугі».

Потім вся сім'я ласувала фаршированою щукою. Всі, крім Хвильки.

– Не можу, – сказала дівчинка. І її ніхто не змушував. Вона сиділа сумна і заплакана.

– Чого ти, Хвилько? – занепокоївся рибалка.

– Не знаю. Може тому, що я її знала.

– Але ж ти хотіла, щоб я її піймав.

- Хотіла, а потім... Перехотіла. Мабуть, треба було її відпустити.
- Але ж це хижачка. Вона рано чи пізно з'їла б твого пічкурика.
- Так, то правда. Я про те якось, наче забула.

З часом ця пригода забулася, і Хвилька росла собі. Вона бавилася з дівчатками, пробувала щось робити по хаті і на кухні, але мама її від того оберігала.

– Маленька ще, – казала. – Вона ще дуже маленька. Невже у воді діти ростуть і розвиваються швидше і краще, ніж у наших умовах?

– Наука ще того не досліджувала, – сказав Максим. – Бо як таке можна дослідити? Хто ж таке бачив, щоб дитина, звичайна людська дитина, жила у воді?

– Але ж Хвилька жила.

– Ну, це випадок унікальний. Нам з тобою ніхто не повірить. Бо, як в таке можна повірити?

Росла Хвилька. Вона наче й забула, що жила колись у воді і харчувалася – в таке і справді важко було повірити – сирою рибою. Сумувала за водою. Ах, як сумувала. Як їй хотілося поплавати. Але до річки не просилася.

«Цікаво, чи живий там мій пічкурик, – думала Хвилька. – Живий, живий. Шуки ж немає...»

І зітхнула.

Вона була сама в садку. Спадало надвечір'я. Дощу давно не було, і Хвилька підливала квіти. Підливала і щось тихо наспівувала. Раптом дівчинка почула, як заворушилося щось у заростях бузини. Хвилька навіть не злякалася. Бо чого лякатися? То, може, собака чи кіт. І тут до Хвильки вийшла... Баба Кося. Вона була одягнена, як звичайна сільська жінка. Хвилька спершу навіть її не впізнала.

– Так ось де ти. Я ледве тебе знайшла. Та це добре, що я таки тебе знайшла.

– А для чого я вам? Я з вами більше не живу. Я живу з татом, з мамою, з сестричками і з бабусею.

– Вони тобі не тато, не мама, не сестрички і не бабуся.

– Неправда. Все це неправда.

– Твоя сім'я живе у воді. Ми твоя сім'я.

– Мене тут люблять. А ви мене ніколи не любили.

– Ми будемо тебе любити, коли я зроблю тебе русалкою. А що? Маленька симпатична русалочка. Чим погано? Тільки для того треба... Ну, ти сама знаєш, що для того треба. І це зовсім не страшно.

– Не хочу я бути русалкою. І не буду.

– Будеш. Ще й як будеш.

І Кося кинулася до Хвильки, вхопила її на руки.

– Тату, мамо, – з усіх сил гукнула Хвилька.

– Тихо мені. Бо я тебе...

– Наче Хвилька чогось кричить, – гукнула дружина Максимові. – Біжи-но подивися.

Максим аж остовпів, побачивши, що його Хвильку несе якась закудлана бабище.

– Тату, то баба Кося. Вона хоче мене втопити. Рятуй мене.

Максим кинувся до старої. Він вихопив Хвильку з її рук і наказав:

– Біжи, Хвилько, скоріше. Клич маму і дівчат. Скажи, нехай несуть кропило і свячену воду. Ми зараз твоїй Косі влаштуємо купіль і хрещення заодно.

Баба Кося виявилася напрочуд сильною. Ледве впорався з нею дужий рибалка. Він прив'язав її до яблуні, а тим часом Маруся з дівчатами принесли кропило і свячену воду.

– Ану ж давайте нечисту силу виганяти, аби вона забула до нас дорогу.

– Ой-ой-ой! Не треба, – заголосила баба Кося.

– Чого репетуєш? Ми ж тобі нічого поганого не робимо. Покропимо тебе свяченою водою – та й усе. Ти ж водянничка. То чому ти так води боїшся?

– Ой-ой-ой! То не така вода!

Та, як рвонулася, то її пояс і Максимів пасок, якими прив'язав її Максим, полопали. Та й утекла баба Кося у своє баговиння.

– Тепер, Хвилько, можеш жити спокійно. Більше вона сюди не поткнеться.

– Ой, а я так злякалася, що спершу й крикнути не могла.

– Добре, що таки крикнула, бо інакше й не знаю, що було б. Ну... Все, все. Всі заспокойтеся та й ходімо вечеряти. Що ти там, Марусю, нам приготувала?

– Сьогодні куховарить мама.

– О, тоді нас чекає щось смачотенне. Ходімо.

Тієї ночі Хвилька спала тривожно. То їй снилася баба Кося з перекошеним від злості обличчям, то Водяник грізно їй накивував, то її мама-русалка весело плавала і співала. А потім глянула на Хвильку своїми зеленими очима і сказала: то добре, доню, що ти пішла до людей. Живи з людьми і ніколи, чуєш, ніколи не ставай русалкою.

Прокинулася Хвилька розтривожена і сумна. Вона була ще така маленька, а смуток її виріс і зробився великим.

– Мама!.. А я думала, що я її забула. Ні, не забула. А може таки піти до річки? Так поплавати хочеться. Та й маму побачити. Хоч здалеку. Я знаю, що це небезпечно. Але так хочеться, що годі себе стримати. От би тато розсердився на мене за такі думки і бажання. Що ж, нехай сердиться. А я таки піду до річки. Поплаваю, а може й покатаюся на старому гусакові, а може побачу маленького пічкурика. От якби... А може й маму.

Після сніданку всім знайшлася якась робота. Тільки Хвильку до роботи не кликали. Інколи вона на таке ображалася: всі мають її за маленьку. Часом Хвилька й сама за щось бралася. А сьогодні... Вона просто собі гуляла. Отак, гуляючи, дівчинка прийшла до річки. Спершу вона, як оті школярики, жбурляла у воду камінчики, а потім роздягнулася, поклала одяг під кущем, а сама шубовстнула у воду. Вода видалася їй холодною.

«Відвикла вже, – подумала Хвилька. – Добре, що плавати не відівчилася. Ні, я, мабуть, плавати ніколи не відівчуся. Це – як життя».

– Хвилька повернулася!

– Хвилька повернулася!

«Чиї це голоси? Хто це так радіє з мого повернення? А-а, це рибки і всякі жабки. Бачиш, як застрибали довкола мене. Радіють. А я думала, що мене тут ніхто не любить...»

– А чи не знаєте ви, де мій маленький пічкурик?

– Я тут, Хвилько.

– О, та ти вже немаленький. Ти виріс.

– Та й ти, Хвилько, виросла. Тепер би старий гусак тебе не підняв.

– А я зараз спробую.

А тут і старий гусак нагодився. Здавалося, що й він зрадив, побачивши Хвильку.

– Ану, гусаче, тримайся. Я трохи поважчала.

Та й заскочила на гусака. А той, наче й не так голосно обурювався. Не шипів, не так голосно гелґотав і зовсім не намагався дівчинку вкусити.

– Ти молодець, гусаче, – сказала Хвилька. – Дякую тобі. Якщо я ще колись прийду, то принесу тобі що-небудь смачненьке. Я ж тепер серед людей живу, як і ти.

Плавала Хвилька, плавала, про все на світі забувши, а біля неї плавали всі ті, з ким вона колись жила і на кого колись не дуже й зважала. А вони любили її. Це Хвилька зрозуміла тільки тепер.

– Хвилька повернулася!

– Хвилька повернулася, – чулося довкіл. І дівчинці стало лячно.

«Невже я повернулася?»

– Ні, я тільки прийшла... Вас провідати, подивитися на вас і... Поплавати. Пічкурику, попливи і поклич мою маму. Я хочу її побачити. Тільки, чуєш, нічого не кажи бабі Косі і Водянику.

Після деякого часу припливла зеленоока русалка з розпущеним волоссям. Вона була зовсім така, як снилася Хвильці.

– Мамо, – кинулася до неї дівчинка. – Я дуже хотіла тебе побачити.

– Для чого ти покликала мене серед білого дня? Хіба ти не знаєш, що я можу показуватися тільки вночі?

У Хвильки по личку текли сльози. Вони змішувалися з річковою водою.

– Я знаю. Але вночі я боюся сюди приходити. Та й зараз небезпечно. Баба Кося хотіла мене втопити.

– Я знаю. Через те я пішла від них. Я з ними більше не живу.

Аж тепер русалка обняла свою донечку. Обняла, пригорнула і тут-таки відпустила.

– Фу! Як від тебе тхне людським духом. Але нехай краще так. Живи з людьми. Ти виросла, погарнішала, і коси у тебе... Такі, як у мене колись були. І хрестик на шиї...

І заплакала тихо, зовсім по-людськи.

– Живи з людьми. Я не хочу, щоб ти була русалкою. Не хочу! О, баба Кося пливе. Хтось їй таки сказав. Пливи до берега. Я її затримаю.

Хвилька вийшла на берег. Вона не хотіла чекати, доки обсохне, і рушника з собою не мала. Натягнула на мокре тіло свій одяг та й пішла додому. З її кісок стікала вода. Йшла з опущеною головою – чула за собою

вину. Що вона скаже? А нічого не скаже. А може їй вдасться якось... Прощмигнути? Може ніхто й не помітив, що її не було? Ні, марна справа. На подвір'ї порався батько. Він лагодив свої рибальські сіті. Був похмурий чи сердитий. Побачив Хвильку – і наче розпогодився. Та посмішка так і не повернулася на його обличчя.

– О, Хвилько! Де ти так довго була? Ми вже з ніг збилися, тебе шукаючи. А втім, можеш не розказувати. Я й так бачу, де ти була. Ти вся мокра. І коси мокрі. Коли ти так сумуєш за своїм баговинням і водяним товариством... Що ж, ти можеш туди повернутися... Правда, ми вже до тебе звикли. Ми маємо тебе за свою і будемо за тобою сумувати. Але, якщо ти так хочеш... Тільки не розумію, навіщо я так боронив тебе від баби Косі.

– Ні, таточку, ні.

І Хвилька заплакала. Вже не, як водяний птах, а як звичайна людська дитина.

– Я просто... Дуже хотіла поплавати.

І проясніла раптом.

– Я бачила свого пічкурика! Він вже немаленький. Він виріс. І на старому гусакові я покаталася. Він навіть не намагався мене вкусити. А ще я бачила маму. Мама сказала, щоб я жила з людьми і не ставала русалкою.

– А ти що?

– А я й не хочу бути русалкою. Мені тут добре. Я вас всіх люблю.

«Чи можна вже так дуже картати дівчинку, що вона захотіла знову зануритися у своє минуле? – подумав Максим. – Вона ще нічого не встигла забути».

– Пообіцяй мені, що ти більше ніколи сама, без дорослих не підеш до річки.

– Добре, таточку.

– А зараз іди, переодягнися і заспокой всіх. Вони там за тебе переживають. Бабуся Оля аж плакала і ліки пила.

І Хвилька вистрибом побігла до хати, до свого дому, де її любили, де за неї переживали.

А якось Максим прийшов додому усміхнений, щасливий, і не міг того приховати. Він весь аж світився. Хотів відкласти розмову до обіду, але не зміг: дуже хотілося потішити родину, особливо дітей.

– Через тиждень ми всі їдем на море.

– На море? Всі?

– Так.

Діти застрибали, заплескали, а дружина спитала:

– А куди?

– До Євпаторії.

Вона якось не поділяла загальної радості. Її обличчя виглядало заклопотаним.

– Послухай, Максиме, а ти хоч уявляєш собі, скільки на таку поїздку треба грошей?

– Уявляю, Марусю, не хвилюйся так. Просто мій друг поїхав з родиною за кордон і залишив нам свою квартиру.

– Живіть, – каже, – скільки хочете. Тільки мого Сурена годуйте. Сурен – то його пес.

– Ой, я собак боюся. У нас же діти.

– Не хвилюйся. Сурен – пес сумирний. Це лабрадор. А лабрадори дуже доброзичливі. Трохи грошей я зібрав, а решта... Харчуватися ми однак мусимо, чи тут, чи на морі, так що... Звичайно, там продукти будуть трохи дорожчі. Але ж море, сонце і безплатне житло. Коли ще таке випаде?

Захоплений розмовою, Максим і не помітив, що маленька Хвилька смикає його за рукав. Нарешті він нахилився до неї.

– Що, маленька? Що ти хотіла?

– Я хотіла спитати: що то таке те море? Всі радіють, а я не знаю...

Максим підхопив Хвильку на руки.

– Море, Хвилько, це багато-багато води. Так багато, що кінця-краю їй не видно. От у річці ти бачиш другий берег, а в морі його не видно, бо він дуже далеко.

– І там я зможу плавати?

– Хоч цілий день. Вода у морі солона, пити її не можна. А плавати можна. Там тепло, то й вода в морі тепла.

– А русалки там є?

– За русалок не знаю. Може й є та що тобі ті русалки? Плаватимеш собі. А потім лежатимеш на теплому пісочку і засмагатимеш. Там не буде ні баби Косі, ні Водяника, ні твоєї мами.

– А хто буде?

– Там будемо ми і ще дуже багато чужих людей. Всі, хто може, влітку їдуть до моря. Відпочивають. Потім взимку менше будуть хворіти.

Почали збиратися. Це було довге і радісне збирання. В тому брали участь всі. Щось забували, потім згадували і складалися, складалися. Тільки Хвилька не знала, що має робити. Її ні до чого не залучали. Та й збирати дівчинці було нічого. Одягу свого дівчинка багато не мала. Зате якось тато з мамою пішли до магазину і Хвильку з собою взяли. А там було стільки гарних речей. І Хвильці з тих гарних речей багато чого купили: і панамку, і халатики, і легенькі платтячка, і парасольку, а ще маленький рюкзачок, щоб Хвилька склала туди всі свої дрібнички. Вистрибом дівчинка поверталася додому. Коли дивиться – а біля річки на березі рак лежить, знемагає від спеки. Той самий дядечко рак, котрого Хвилька так боялася.

– Дівчинко, дівчинко, – озвався. – О, Хвилечко, це ти? А я тебе й не впізнав. Старий вже став, недобачаю.

– Дядечку раче, ти що тут робиш?

– Вмираю, Хвилько. Хлопці виловили мене, а потім роздивилися, що я старий і худий, та й покинули вмирати на спекоті і та без води. Кинь мене у воду, моя хороша.

– А ти мене не ущипнеш?

– Ні, що ти! І пробач мені, що я колись таке робив. Дурний був. Старий, та дурний. Все твою бабу Косю слухав.

Хвилька з острахом підійшла до рака, вона йому не вірила. Все боялася що він її ущипне. Та він вже був зовсім безсилий, і дівчинка легко опустила його у воду.

Море зустріло їх лагідною теплою хвилею. Христина і Оксана зі страхом і захопленням дивилися на велику воду, не зважуючись увійти у це літепло. Тато і мама були біля них, підбадьоруючи їх, вчили доньок, як триматися на воді і плавати. Всі на якусь мить забули про Хвильку. А коли оглянулися, то дівчинки ніде не було видно.

– Боже мій! – жахнулася Маруся. – Де ж вона?

– Та не переживай вже так, – заспокоював дружину Максим. – З нею нічого не станеться. З нею просто не може нічого статися.

Маруся аж розсердилася на чоловіка.

– Не може нічого статися! Я б рада була так думати. Море – це тобі не річка. Хвилька ще така маленька. Негайно треба щось робити. Треба дівчинку рятувати.

Та й заплакала.

– Все. Не плач. Зараз я її знайду.

Тут можна було взяти човен напрокат. Максим так і зробив. Взяв човен та й поплив Хвильку шукати. Довго вдивлявся у хвилі, але дівчинки ніде не було.

«Неймовірно, – подумав Максим. – Вона ж добре плаває. З нею просто не могло нічого трапитись».

Заспокоював себе рибалка, але сам вже почав переживати, як його Маруся.

І раптом він побачив її. Вона пливла все далі й далі, швидко і вправно. Виглядало так, що дівчинка й не думала повертатися до берега. Виглядало так, що вона й забула, що той берег є на світі.

– Хвилько, Хвилько, – загукав Максим. Дівчинка нарешті побачила його і попливла йому на зустріч. Він піймав її і посадив у човен.

– Ти що, Хвилько?

– Я...Нічого.

– Хіба ж можна так далеко запливати?

– А чому не можна?

– Ти ж могла втопитися.

– Я? Втопитися? Ну що ти, татку!

– Там вже мама плаче за тобою, сестрички переживають.

– Чого переживати? Я просто хотіла море перепливати.

– Хвилько, я ж тобі казав. Море таке велике, що перепливати його просто неможливо. Щоб море перепливати, треба плавати на величезних кораблях. Ми з тобою ще їх побачимо. А зараз попливемо до берега, щоб всіх заспокоїти. У бабусі Олі від такого хвилювання може й тиск підскочити. А це дуже зле. Якщо ти будеш така неслухняна і будеш так далеко запливати, то я тебе у воду не буду пускати. Можна плавати тільки біля берега, щоб ми тебе бачили.

– Татусю, ну як можна біля берега? Адже така вода! Така розкішна вода. От якби вона ще не була така солоня. А то її зовсім не можна пити.

Ну хіба можна було сердитися на Хвильку? Ніяк.

– У морі завжди вода солона, – пояснив Максим.

– А як же ж там риби живуть?

– Живуть. І риби, і дельфіни, і медузи, і ще багато всякого живе у морі, хоч і вода солона.

– А русалки?

– За русалок не знаю. Я їх ніколи не бачив.

З берега вже їх побачили і радісно махали руками.

– Пливи до берега, а я віддам човен.

– А то не наш?

– Ні, не наш. Звідки б наш тут взявся? Я взяв його напрокат. Тобто позичив.

Тепер Хвилька плавала поблизу, але страх був, що дівчинці знову прийде до голови переливати море. Її треба було пильнувати. Зате відпочиваючі тепер мали нагоду милуватися тим, як дівчинка плаває. Бо так не плавав ніхто.

– Вречуть мені дитину, – скаржилася Маруся. Їй-богу, зурочать. Як тільки Хвилька заходить у воду, всі наче завмирають, і дивляться тільки на неї.

– То нехай дивляться. Тобі шкода?

– Ясна річ, що шкода. Цирк влаштували. Ви, чоловіки, на такі речі не зважаєте. А трапиться недобре око, то можуть зурочити дитину, а потім що? Я ж на тому не знаюся.

– Не забивай собі голову всякими дурницями. Ніхто нашу Хвильку не зурочить. А що дивляться... то нехай собі дивляться, коли є на що. Не заборониш же людям дивитися. А Хвилька й рада, що на неї всі увагу звертають.

А якось Хвилька вибрала час, коли всі захопилися витворами з піску і забули про неї, попливла, попливла собі і вже відпливла далеченько. Ні, море вона вже перепливати не збиралася, але вода так манила, так кликала до себе, що дівчинка просто не могла встояти перед її покликом. Та раптом Хвилька побачила... Щось таке велике, сильне, і те щось пливло прямісінько до неї, до Хвильки. Дівчинка перелякалася, аж скрикнула. Та поблизу нікого не було, щоб покликати на допомогу. До Хвильки

плив дельфін. Він не міг причинити їй зла, але дівчинка про те не знала. Та, як вона здивувалася, коли дельфін раптом з нею заговорив звичайною людською мовою. В річці таке бувало. Там людську мову знають всі, навіть рибки і жабки. А тут... Така дужа істота – і теж знає людську мову. Голос був низький, але зовсім нестрашний.

– Я – дельфін. Звати мене Шторм. Ти ніколи не бачила дельфінів?

– Не бачила.

– А я думав, що ти живеш біля моря. Ти так чудово плаваєш. Я вже давно за тобою спостерігаю. Спершу я думав, що ти русалка, коли придивився – а ти дівчинка. Ото диво. Ніколи не бачив, щоб дівчатка так гарно плавали.

– Я – русалчина дочка.

– Навіть так? А якої русалки?

– Не тутешньої. Моя мама – русалка річкова.

– Однак... Виходить, що ти з наших, з водяних.

– Я тепер живу з людьми.

– З людьми – це добре. Я й сам люблю людських дітей. Я охоче з людьми поспілкувався б. Та люди чомусь дельфінів бояться. Не розуміють, що дельфіни, як люди, тільки живуть у воді.

– Скажи, а де ти так гарно навчився людської мови?

– Ми, дельфіни, дуже здібні. Від рибалок навчився, від дельфінів, що жили у дельфінарії, а потім якимось дивом вибралися на волю. Натерпілися вони там всякого, та зараз не про те. З людьми треба жити дружно, але в неволю краще не потрапляти. От, якби ще люди нашої мови навчилися так, як ми їхньої. А то думають, що ми просто собі бездумні морські тварини. А воно ж не так. Ми – цивілізація. Та тобі по те ще рано. Якщо ти не боїшся, то сідай на мене, я тебе покатаю. Це тобі сподобається.

Таке катання не могло Хвильці не сподобатись. Це тобі не катання на старому гусакові. Ах, як вони мчали поміж хвиль. А часом злітали на хвилях, здавалося, до самих хмар. Дівчинці зовсім не хотілося повертатися до берега, та треба було, бо її незабаром почнуть шукати.

– Розумію, – сказав дельфін. – Пливемо до берега. А завтра ти припливеш?

– Мені батьки не дозволяють так далеко плавати.

– Шкода. Я хотів подарувати тобі велику перлину. На згадку.

– Може ще зустрінемося, але я не знаю, коли саме.

– Буде сумно, якщо не зустрінемося.

– І мені також.

Хто запливав далеко за буйки, той міг бачити дівчинку, що сиділа на спині дельфіна і була така щаслива, що за неї було б смішно переживати.

А на березі вже похопилися.

– Де Хвилька?

– Знову попливла далеко.

– Ніяк не можна залишати її без нагляду.

– Не треба за неї переживати. Вона плаває, як риба. З нею у воді нічого не може трапитися.

– А якщо акула?

– Ну де ти тут бачила акулу?

– А якщо?

– Хвилька така, що й акулу приручить, будь певна.

– Верзеш казна-що. Акула так і буде чекати, доки Хвилька її приручить.

– Не накручуй себе марно. А он і Хвилька пливе. Жива, здорова, усміхнена. А ти вже готова була плакати.

У Хвильки море вражень. Вона каталася на дельфіні. Ні, це зовсім не небезпечно. Хвилька мусить зустрітися з ним завтра – і він подарує їй велику перлину на згадку.

– Ви відпустите мене? – спитала Хвилька. А оченята її сяяли таким блиском, що їй просто не можна було відмовити.

– Та попливеш, – посміхнувся Максим. – Хіби тебе втримаєш?

– Ти її просто розпускаєш, – дорікнула йому Маруся. – Вона завжди робить те, що хоче. Ніякої дисципліни.

Та Максим посміхався. Виглядало так, що він і не чув, що казала йому дружина.

– Хіба можна приборкати море? Отак і нашу Хвильку...

А тут ще зусібіч насідали майстри спорту. Особливо ті, що працювали в дитячих спортивних школах.

– У вас талановита дитина. Надзвичайно талановита. Де ви її тренували?

– Та ніде ми її не тренували.

– В таке важко повірити. Вона плаває, як ... Як у воді народжена. Максим ховав усмішку.

– Знаєте, у неї якийсь свій особливий стиль. Ви просто мусите віддати її в спортивну школу. Плавання – це її майбутнє.

– Ну... Я так не думаю. Плаває – то нехай собі плаває. Але щодо майбутнього, то ще рано щось загадувати. Хвилька ще занадто маленька.

– Як ви сказали? Хвилька?

– Це ім'я у неї таке.

– Цікаве ім'я. Незвичайне. Це тому, що вона добре плаває?

– Мабуть, що тому.

– І все-таки... Я б вам радив віддати її у спортивну школу. Це ж просто злочин загубити такий талант.

– Поживемо – той побачимо, – сказав Максим.

А тут вже інші з готовими пропозиціями: вони можуть влаштувати дівчинці житло і догляд, аби тільки батьки погодилися відати її в спортивну школу. Максима це вже починало сердити. Побачили здібну дитину – і вже за всяку ціну залучили б її до спортивної школи.

– Хіба ж ви не бачите, яка вона ще маленька? Хіба ж можна у такому віці забирати дитину від батьків?

– Та це ж олімпійська чемпіонка! Без сумніву! Ви ж дивіться: вона у морі чуває себе, як у себе вдома.

– Ну от що. Пливіть собі далі. А про майбутнє нашої доньки ми вже якось подбаємо самі.

Благодійники розводили руками і йшли собі геть.

Та була у Хвильки ще одна пригода, яка досить-таки налякала і Максима, і Марусю. Бо Хвилька що? Дівчинка до кінця й не усвідомила всієї небезпеки. Все-таки вона була ще зовсім маленька. Вона собі думала так: що гарно і цікаво, те не може бути небезпечно.

Для розваги відпочиваючих тут-таки на пляжі влаштовували свято Нептуна. Це була гарна забава і для дорослих, і для дітей. За Нептуна просили бути Максима. Його розмалювали, вчепили йому пишну бороду, посадили у розфарбований човен – от тобі й Нептун. Хвилька з захопленням дивилася, як її тато претворився на морського царя. Якби вона не

бачила, як це відбувалося, то й не впізнала б свого тата і не здогадалася, що це він. А може навіть злякалася б. Ну, того Хвилька, напевно, не знала, чи злякалася б вона. Але могло б таке бути. А тут... Чого боятися, коли Нептун – її тато? І Хвилька, щаслива і сонячна, плавала біля татового розфарбованого човна і всім посміхалася. Бо, як інакше? Свято ж! Це було гарне і веселе свято. Тут були і русалки, і водяники. Хвилька знала, що вони несправжні. Це були перебрані дівчата і хлопці. Однак було цікаво. Нептун влаштовував всякі змагання, а дітям роздавав подарунки. Хвилька теж одержала подарунок від Нептуна, тобто від свого тата. Це була величезна мушля. Якщо мушлю прикласти до вуха, то можна почути, як шумить море.

– Вдома будеш слухати, – сказав Хвильці тато-Нептун. – А зараз слухай, як шумить справжнє море. Слухай і запам'ятовуй.

І раптом Хвилька побачила дельфіна, свого дельфіна, на якому вона так гарно каталася. Він був прикрашений святковими гірляндами. Це якось нікого не дивувало. Всім тільки було цікаво: де організатори свята роздобули справжнього дельфіна.

– Сідай, дівчинко. Зараз свято, і тим нікого не здивуєш.

Хвилька вмостилася на спину свого приятеля, а всі довкола плескали і дивувалися, вигукували і захоплювалися.

– Я так і подумав, що побачу тебе на святі.

– А звідки ти знав про свято?

– О, ми про людей багато чого знаємо. Може навіть таке, чого люди самі про себе не знають. Я приніс тобі перлину. Дивися, яка вона гарна. Це, щоб ти про мене пам'ятала.

І тут Хвилька побачила ще одне справжнє диво. До них стрімко наближався золотий човник. А в ньому... А в ньому була прекрасна дівчина у золотій короні. Її очі – це морська глибина, її сукня – морська піна.

– Небезпека, Хвилько, – тихо сказав дельфін. – Це не перебрана, а справжня морська царівна, дочка справжнього Нептуна. Не дивися їй в очі. Нізащо не дивися, бо обморочить – і ти пропала. І ніхто тебе не врятує.

А човник тим часом підплив до них.

– Привіт, дівчинко, – сказала морська царівна, наче хвиля прошелестіла.

– Як тобі свято?

– Свято гарне.

– Я теж так подумала і впливла з морських глибин. Я тобі подобаюсь?

– Дуже. Ви така гарна.

– І ти мені подобаєшся. Ну... Подивись мені в очі. Ну... Подивись.

Хвилька, як могла, відводила свій погляд. Це було важко зробити, бо погляд царівни знаходив її очі, огортав її всю. Дівчинка припала до спини дельфіна.

– Ти щось їй сказав, Шторме?

– Нічого я їй не казав. У дівчинки особливе чуття. А потім... Вона моя, царівно. Бачиш, вона у мене на спині?

– Той що? Я ж царівна.

– Не годиться царівні забирати чужу здобич.

– Не годиться. Але мені все можна. Я не проста царівна. Я – донька самого Нептуна.

– Тим паче. Ти не можеш порушувати морські закони. Бо тоді твої піддані...

– Переконав. А, якщо вона сама захоче?

– Ну, спробуй.

– Дівчинко, дівчинко, ну подивися мені в очі.

Але Хвилька не піднімала голови від дельфінової спини.

– Ти просто неввічлива.

– Я слухаю вас, царівно. Я уважно вас слухаю. Я просто не смію дивитися вам в очі. Ви ж царівна.

– Добре. Ти розумна. Послухай... Як тебе звати?

– Хвилька.

– Як? Хвилька? Ах, яке гарне ім'я. Послухай, Хвилько, я хочу взяти тебе у морські глибини. Ти будеш моєю служницею. Ні, моєю сестрою. Ти будеш носити золоту корону, таку, як у мене. А вже перлів у тебе буде неміряно. Хочеш?

– Ні. Мене це зовсім не приваблює. У мене є тато, мама і бабуса. Є сестрички. Я живу з ними – і мені гарно.

– А я думала, що ти розумніша. Але ж золото, діаманти. Хіба того мало? Що може бути краще?

– А навіщо мені золото і діаманти? Мені і так добре.

– Я подарую тобі свого золотого човника. Ти зможеш плавати на ньому по всьому морю.

– А я й без човника добре плаваю.

– Але ж на човнику краще. Ти подивися, який він гарний. Ну подивися.

– І справді гарний, як золотий.

– Із чистого золота.

– Вдома у мого татка є простий рибальський човен. Він теж гарний.

А головне – міцний.

– Як можна порівнювати простий рибальський човен з моїм?

Царівна насупила брови – і море сердито заштурмило.

– Давай, царівно, не будемо псувати людям свята. Бачиш, як їм весело? Долучайся і ти. Святкуй здорова. І не зазіхай на чужу здобич.

Дельфін розвернувся та й поплив до святкуючих.

– Тепер начувайся, Хвилько. Ти їй сподобалася. А це дуже небезпечно. Тепер вона буде за тобою пантрувати. Так що ти далеко не запливай.

– Мені вже недовго лишилося. Незабаром ми вже поїдемо додому.

– Це добре. Тобто... Не дуже добре. Я за тобою буду сумувати. Але тут вже нічого не вдієш. Така вже моя доля: звикати до когось, а потім розлучатися. Та мені буде відрядно знати, що ти будеш мене згадувати, такого веселого і такого самотнього.

– Я завжди буду тебе пам'ятати.

Свято вдалося. Воно вирувало і вже добігало до завершення. На море опускався вечір. Він надавав морю ще більшої принади. Море світилося, випромінювало якесь загадкове, таємниче світло. Хвилька вийшла на берег і чекала своїх, щоб іти вже на відпочинок. Вона втомилася. Від свята, від вравжень, від надмірного галасу.

Прощалися з морем і з Суреном. Вже час було їхати додому. Собака радів, бо після довгої розлуки повернулися його господарі. Але й з його друзями, як він вважав, Сурен не хотів би розлучатися. Особливо йому подобалася Хвилька.

– Ми завтра вже їдемо, Сурене, – сказала дівчинка.

– Гав-гав, – відповів їй собака. І так сумно він це сказав, що Хвилька аж розплакалася.

– Він такий розумний. Він все розуміє, – казала дівчинка, і ніхто їй не заперечував.

Всім було і сумно, і радісно. Було сумно прощатися з морем, а радісно, бо вони поверталися додому, за яким дуже скучили. Лише тепер це відчули на повну силу. Подякували господарям за те, що жили у них так вільно і розкішно, та й поїхали. Дорога була довга і виснажлива. Та, хоч те добре, що спека так не дошкуляла, бо все-таки вже йшлося до осені.

І нарешті село. Їхнє село. Дівчатка плескали в долоньки, дорослі посміхалися. Тільки Хвилька... Що з Хвилькою? Вона була якась неспокійна. Дівчинка відразу відчула, що в селі щось не так, щось тут змінилося, чогось бракує. Вона ще не знала, чого саме бракує, і конче хотіла знати. Попросилася вийти: вона пройдеться пішки. І попрямувала до річки. А річки... Не було. Ні, вона була, але не та широка і глибока, по котрій плавали човни, в котрій водилися риби і русалки. Це була маленька, вузька мілководна річечка, яку можна було перейти в брід. Вода була чиста і прозора, на дні було видно камінчики. Ні баговиння, ні латаття, ні очерету. На березі росла трава, цвіли якісь квіточки. Хвилька, розгублена і здивована, дивилася у воду і не мала в кого спитати, куди поділася їхня річка з усією живністю.

— Пічкурику, — гукнула з надією: може хоч він залишився.

— Я тут, Хвилько.

— Куди поділася наша річка?

— Частина води в землю пішла, а частина у річку Горинь потекла.

— А всі наші?

— Теж у Горинь попливли, бо тут... Сама бачиш.

— А ти ж чому не поплив?

— Я тебе чекав. Хотів побачити. Тепер вже і я попливу. Бо тут мене кожен хлопчик легко впіймати може.

— А як же так сталося?

— Розсердили наші мешканці річкову фею — от вона й забрала річку.

— А як же вони її розсердили?

— Та от... Якось серед літа страшний град випав і злива проллялася. Річка розбушувалася, немов і справді велика ріка. Сама знаєш, як воно буває. Та цього разу розлив був нечуваний. Рибу викинуло на берег. На людських городах коропів можна було збирати. А Водяник і Кося замість того, щоб рятувати рибу, розважалися собі. У покинутих хатах здобич шу-

кали. Кося націпляла на себе гердани та коралі, пов'язувала на голову квітчасті хустини, а Водяник не знав, що йому робити з жіночим прикрасами, понанизував їх на себе і виглядав, як... Вже не знаю, як він виглядав, але казали, що дуже смішно.

– Я цар! Я цар! – Гукав Водяник. Отут і припливла річкова фея. А, коли таке побачила, то пустила по землі буйну хвилю. Та хвиля змила назад у річку рибу зі всіх городів і заодно Косю з Водяником. Річкова фея дуже гримала на них. І про тебе згадувала, що не берегли тебе, не ніжили. Сварилася, сварилася, а потім забрала нашу річку і всіх, що в ній були. А я лишився, бо тебе хотів побачити.

– А тебе під час зливи вода не викинула на людські городи?

– Не викинула. Я під корягу сховався та й так пересидів.

– То пливи, пічкурику, щоб ти тут і справді не пропав. А я вже піду додому.

Вдома саме речі розвантажували. А тут і сумна Хвилька нагодилася.

– Можеш, тату, викидати нашого човна. Чи спалити... – Сумно сказала Хвилька. Ніхто її не зрозумів, а Максим не дуже дослухався до слів дівчинки. Всі були заклопотані розпакуванням речей.

– Чуєш, тату? Ну чому ти мене не слухаєш?

– Ти там щось про човен казала? Що трапилося?

– Більше тобі не треба буде човна. Ніде плавати. Нема нашої річки.

– Річки? Як це нема? А де ж вона поділася?

– Річкова фея її забрала. Лишила тільки... Для гусей і для дітей.

– Влітку річка завжди трохи міліє. Тут нема нічого дивного.

– Ні, тату, то не те. От підеш – і сам побачиш.

І дівчинка заплакала.

– Чого ти, Хвилько?

– Річки шкода. Така гарна річка була.

Не витримав Максим. Покинув усе та й пішов на річу подивитися. Повернувся невеселий: нічого не вигалала Хвилька. Так і є. Нема річки. Можна сказати, що нема. Маленька і весела річечка жебонить поміж берегами. Річечка, наче й весела, а хто на неї подивиться – сумно робиться. Така розкіш була, а тепер...

– Не розумію, – скрушно хитав головою рибалка.

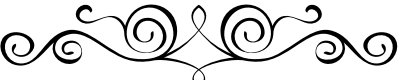
– За що річкова фея нас покарала? Ну Водяника і Косю – це зрозуміло. А нас за що? Ми ж їй зла не робили. І річку шанували.

– А може наша річка ще колись повернеться?

– Обнадійливо сказала Хвилька. – Пересердиться фея – і поверне нам річку.

– Може, – сумно сказав Максим, не дуже вірячи в таке диво.

– Ну, Хвилько, нічого. Не сумуй. Будемо рибу в магазинах та на ринках купувати. А коли-не-коли поїдемо з тобою на славу річку Горинь. Це зовсім недалеко. Отак і поплаваємо, і порибалимо. І будемо вірити, що наша річка до нас повернеться.

МІСЯЧНА КАЗКА

Зачиняю двері і опиняюся в своєму закутку, наче відділена від всього прагматичного світу. Хоча від нього і не можна повністю ізолюватися, та все ж... Я все життя мріяла мати свій кабінет, свій маленький закуток, де жила б моя муза і куди інколи приходила б я. І нарешті... Правда, стіл не звичайний письмовий, а сучасний, комп'ютерний, та це вже дрібниці. Я ще на таке зважаю, а муза ні. Вона стверджує, що навіть на коліні можна писати добрі вірші, цікаві оповідання і романи. Може й так. Але краще, коли... А втім, хто це знає, що краще, а що гірше...

Отож, зачиняюся в своєму кабінеті і на мить задумуюся: чи треба для того прагматичного світу моє скромне писання? А може й треба. Хоча б для того, щоб не був він такий до нудоти прагматичний, а мав би ще хоч трішки чогось для душі. Може хтось і посміється над моїми старомодними роздумуваннями, бо кожен шукає те, чого йому бракує, що йому більше до смаку. А чого шукаю я? Спокою? Як не дивно, ні. Мені так здається, що я не хотіла б спокою навіть після смерті. А може це мені тільки здається? От поставив би Бог мене, скажімо, на сторожі людської доброти, порядності і справедливості. Та, аби ще дав мені таку силу і змогу, щоб я могла зупинити кожного бандита і злодія, кожного шахрая і здирника. Щоб я, невидима, могла, скажімо, дати комусь ляпаса чи обернути на камінь

руку, котра піднялася, щоб вчинити зло: вкрасти, одурити когось, вбити чи... Скажете, казка? Може. Але ж, хіба казки не виражають наші мрії, не тільки у дітей, але й у дорослих?

Сьогодні місяць вповні. Я його дуже добре відчуваю. Коли місяць вповні, тоді мені особливо добре пишеться: і вірші пливуть, і проза в'яжеться, і казки виплітаються. Та сьогодні мені спокою не дає питання: чи треба? Чи треба писати? Чи тільки мені, чи ще комусь?.. Сини, так мені здається, до моєї творчості байдужі. А внуки? Очевидно, також. На моїй вебсторінці протягом місяця інколи буває біля семи тисяч відвідувачів. То показник чи випадковість? Не знаю. А місяць вповні. А муза не терпеливиться. Значить, треба писати. Треба кому? Мабуть, найперше мені. А вже потім... А потім побачимо. А поки що... В душу стукає оповідання. Власне, дівчина з того оповідання. А може це й не оповідання зовсім, а якась казка, виплітка, фентезі (є тепер таке слово). Чи та дівчина гарна? Так. Вона дуже гарна. Ах, які в неї коси. Тепер таких кіс нема. Бо їх не миють у лузі чи в любистку, а все більше користуються шампунями, доргими, фірмовими чи дешевими – словом, всякою хімією. Від такого миття коси не будуть такі густі і такі довгі. Не вірте рекламі, не читайте, що там написано... Ет! Мене однак ніхто не послухає – і митимуть голову шампунями, бажано фірмовими. І я митиму. То про що мова? Ну, мені вже берегти нічого. Від моїх густих довгих кіс залишилося казна-що. Те казна-що давно пора вже обстригти, та я все ніяк не наслідуюся. Але зараз не про те. Зараз про ту дівчину. Бо місяць вповні. То може тій дівчині треба, щоб я про неї написала? Не знаю. Може.

– Звідки ти прийшла до мене, дівчино?

– З віків.

– Чому ж забрела до мене?

– Бо місяць вповні.

– А до чого тут місяць?

– Не знаю. Мені просто захотілося на нього подивитися – і я прийшла. З твого вікна його добре видно.

– Скажи... Ти хочеш, щоб я про тебе написала?

– Так. Хочу.

– Скажи... А в чому ти маєш свої коси?

– В любистку.

– А як тебе звати?

– Не знаю. Ти маєш дати мені ім'я – і я оживу. Ти ж знаєш... Я ніби є – і ніби мене нема. А коли ти напишеш про мене, то я оживу і ще довго буду жити.

– І все-таки... До чого тут місяць? Особливо, коли він вповні...

– Просто він володіє магією і піднімає з глибин все, що йому заманеться. З глибин душі – емоції, як он у тебе, з глибин віків... Підняв ось... Мене. Він хоче, щоб ти про мене написала.

– Але про таких дівчат написано вже багато. Письменниками, поетами, драматургами. Безсмертні твори, шедеври. Я краще не напишу.

– Але про мене ще не писав ніхто.

– То ти Настуня?

– Не знаю. Може.

– Це ім'я гарне? Тобі подобається?

– Так. Я вже починаю його відчувати і... Оживаю.

– Сідай, Настуне.

– Ні, я буду отак стояти і дивитися на місяць.

– Але ж ти не зможеш отак весь час стояти, доки я про тебе писатиму.

– Я буду робити все, що ти мені скажеш. А зараз... Можна мені ще трошки постояти і подивитися на місяць? Я так давно його не бачила. А це неприпустимо. Бо я – місячна дівчина.

– Стій собі. І дивися, якщо хочеш.

Я повертаюся до музи, що, невидима, принишкла у кутку.

– Ну, як тобі?

– Якась химера.

– Ну чому химера? А по-моєму, дівчина – як дівчина. А коси! Ти тільки глянь, які в неї коси.

– Що ж... Коси – як коси. В її час такі коси не були дивом. Тоді всі дівчата пишалися косами. Але це лише до заміжжя. А потім коси під хустку – та й молодичка. Як там у пісні співається?

Ой червоний бурячок, –

Зеленая гичка.

Вчора була дівчинонька,

Нині молодичка.

– Тихо. Чуєш? Либонь, хтось гукає. Хто б то міг бути?

– Настуню! Настуню!

– О, то мати мене кличе.

– Вона також прийшла... З глибини віків? Її ж, здається, ніхто не кликав?

– Вона за мною прийшла. Я тут загаялася, а вона мене шукає.

Увійшла ставна повновида жінка і спинилася навпроти Насті, на нас з музою не звертаючи ніякої уваги. Наче нас тут і не було.

– Насте! Ти чуєш, Насте? Ну чого ти тут стовбичиш, як фігура при дорозі?

– Мамо, місяць вповні. Гляньте, як гарно.

– Овва! Диво яке! Місяця не бачила! Стоїть собі! Там же на тебе старости чекають. Хіба забула? Сабура прийшов тебе сватати. Хіба забула? Хто без тебе рушники подасть?

– Ніхто не подасть. І я не подам. Про мене, хоч ви самі йому рушники подавайте. Я ж вам вже казала, що я за нього не піду.

– Це вже було. Придумай щось новіше.

– Все це старе, то правда. Але й нове водночас. Бо в кожній воно болить по-іншому. Я ж вам сказала, що за Сабуру я не піду. Старий, бридкий. Бачити його не можу.

– Зате, багатий. Найбагатший в селі.

– Мені не треба його багатства.

– А мені треба.

– То й виходьте за нього самі. Я вам подарую ті рушники, що я вишивала.

– Ти он як розпашталакалася.

– А чого ж? Батька вже давно немає – то й виходили б.

– І вийшла б. Думаєш, що ні? Вийшла б, якби мені твою молодість і вроду. Сама розумієш, багатий чоловік за свої статки хоче мати молодість і вроду.

– Купити.

– Нехай так. Але ж ціна красна.

– А я не хочу, щоб мене купували. Я вийду за того, кого люблю.

– Це вже було. Старе, як світ. Всім вже набридло.

– Ах, так? То буде вам нове. Найновіше, чого ще досі не було.

Дівчина відчинила вікно і стала на підвіконня. Я не на жарт злякалася. Аж затерпла вся. Ще тільки того мені бракувало. Я кинулася до дівчини. Тут вже було не до романтики.

– Насте, побійся Бога. У мене ж четвертий поверх.

– Не жахайся, я не стрибну. Не для того я ожила з глибини віків. Просто моя мати хоче чогось нового, такого, чого ще не було. То я хочу їй подарувати ту новизну. Дивіться, мамо. Такого ви у глибинах наших віків ще не бачили.

Настя протягнула руки до місяця і гукнула у ніч, у зоряне небо, у вічність.

– Місяцю, друже мій, порятуй мене. Ти ж знаєш, я місячна дівчина.

Вона була напрочуд гарна. Довгі коси лежали на спині і сягали нижче пояса, товсті, як праники. Спідниця, корсетка окреслювали її гарний стан, розкішні черевички майстрової роботи, а сама вона вся аж світилася від своїх почувань і примарного місячного світла. Мати стояла і незворушно дивилася на доньку, ні кроку не роблячи, щоб її врятувати чи затримати.

– Місяцю, давній мій друже, ти підняв мене з глибин віків, ти дав мені нове життя. То поможи мені. Порятуй мене від моєї злої матері. Вона хоче віддати мене за старого та бридкого багача. А ти знаєш, кого я люблю ти знаєш. Ми з ним не раз і не два стояли під твоїми зорями. Ти нас бачив і нам світив. Я знаю, ти допомагаєш всім закоханим. Допоможи і мені, друже мій, у мій скрутний час. Розлучи мене з моєю матір'ю або спопели нас обох. Я прийшла з глибини віків, щоб розлучитися з нею. Та вона прийшла слідом за мною і ось-ось прийдуть за мною ті осоружні старости, і той старий багач, і все моє тяжке горе, і сльози мої гіркі. Тільки милого мого чорнобривого немає. Запроторили його в Сибірські нетрі, повісивши на нього чужу вину – злочин, якого він не вчинив. Тепер тужить він за мною, як я за ним. Допоможи мені, місяцю ясний, допоки ти в повній силі своїй.

І раптом опустився до дівчини місячний промінь. Ми звикли, що місячний промінь невагомий і невідчутний. Тільки світить – і більше нічого. А тут він раптом став відчутним і дужим, як рука лицаря, готового допомогти дівчині у скруті. Він обхопив дівчину за стан – і вона злетіла вгору, наче була зовсім легка, зіткана з самого світла.

– Насте, не дурій, – зойкнула мати. – На тебе люди чекають.

– Скажіть їм нехай не чекають. Я не прийду, – долинув з високості Настин голос.

– Оце вам, мамо, нове. Таке, якого ще не було.

Настина мати щезла, немов розвіялася. Мабуть, повернулася в свій час, в свій вік, в свою епоху.

– Ну, як тобі така романтична історія? – спитала я у музи.

– Химера, – відповіла вона, низуючи плечима. Було видно, що з такого сюжету вона не дуже задоволена.

– Я думаю, що та дівчина до нас ще повернеться, – сказала я не зовсім впевнено.

– Не знаю, – невдоволено буркнула моя приятелька.

– Так буває завжди, коли ти мене не слухаєшся і вигадуєш щось своє не завжди розумне. І навіть було заводитися з такою химерою?

– Чекай. По-моєму, це дуже цікавий матеріал. А для творчості це просто знахідка.

– Теж мені знахідка!

– А чого ж? Приміщення людини у просторі та часі. Цікаво і романтично.

– Це для фантастів. А ми з тобою не фантасти.

– Ну... Може й не фантасти. Але до якоїсь міри і нам властива фантастика. А тепер ти просто зобов'язана мені допомогти.

– І не подумаю. Виплутуйся тепер сама з тих колізій, які ти придумала.

Я почула за плечима якийсь порух.

– А ось і я! – Радісний вигук. На підвіконні стояла ота місячна дівчина, котру я собі придумала і котру оживила. На голові у неї була зоряна корона.

– Місяць подарував, – гордо так сказала Настя.

– Тут зірки не справжні, а з діамантів. Корона дуже коштовна.

– Насте, я тебе благаю: зістрибни на підлогу. Мені страшно.

Дівчина засміялася.

– Знайшла чого боятися. Я ж вигадана.

– Ти ж казала, що я тебе оживила, давши тобі ім'я.

– А-а, так. Оживила.

– Скажи, Насте, а як ожила твоя мати? Я ж їй імені не давала, а вона Прийшла за тобою.

– А-а, моя мати така. Вона прийде і туди, куди її не кличуть. Я повернулася, бо тут мені подобається. А найбільше мені подобається, що ти віриш, що я жива.

– А хіба ж ні?

– Ну...Так. От, якби ти ще оживила мого хлопця.

– Послухай, Насте, я ж не чаклунка. Я письменниця.

– Але ж мене ти оживила.

– Мені твої коси дуже сподобалися. Найперше я побачила їх. А може ти підкажеш, як оживити твого хлопця?

– Дуже просто: назвати його по імені.

– Але яке у нього ім'я?

– Не знаю. Через віки... Я вже встигла його забути.

– А як же ж тоді?

– Ти ж мені ім'я придумала. Придумай і йому.

– Ну, а як же ж це ти, Настуню, не пам'ятаєш імені свого коханого?

– Ти ж бачиш, що я і свого імені не пам'ятала. Я пам'ятаю його стан, його лице, його чорні брови і... Кучері. А ще його голос і душу. А імені не пам'ятаю. Стільки часу пройшло. Стільки раз калина цвіла, стільки раз місяць вповні сходив над землею. І не злічити. Скоріш же придумай йому ім'я. Нехай оживе. Нехай прийде сюди з глибини віків, як прийшла я.

– Його звати Степан.

Я й не засумнівалася. Чомусь була впевнена.

– А знаєш... Либонь, так його і звали. Бо інакше чому це ім'я мені таке рідне і близьке, аж серцю лоскітно? Степан... А можна, я його покликаю?

– Клич.

Моя муза втрутилася зі свого закутка. Вона була обурена моєю поведінкою. Та Настуня на те не зважала. Вона переживала свою колишню і вже теперішню оновлену любов.

– Степане! Степаночку! Соколе мій ясний! Крізь всі заборони і перестороги прилинь до мене з глибини віків і мороку небуття. Принеси мені любов свою незайману і свій солодкий поцілунок.

Я аж здригнулася. Війнуло холодом – і посеред кімнати став хлопець, гарний, як намальований. Тільки, чому від нього віяло таким холодом?

– Він? – запитала я у дівчини.

– Він. Мій лебедик, мій сокіл ясний! Степаночку! Чом же ти такий холодний? Ти ж ожив. Як і я. Ти у зовсім іншому віці. В іншому світі.

– Так. Але ти знаєш, де я був. Я був у Сибірських нетрях. Там холод і морок. Той холод заморозив моє тіло і мою душу. Таке проходить не швидко. А може й так, що ніколи не пройде.

Настя заплакала.

– Щоб нашим ворогам...

– Цить, Насте. Не плач і не проклинай.

– Навіть ворогів, що знівечили наше життя?

– Навіть ворогів. Ви із Степаном ожили для радості і любові. Покажи Степанові місяць, що саме зараз вповні. Чому Степан на нього не дивиться, наче не помічає? Адже тоді, колись... Місяць світив для вас обох.

– Так. Світив... І тепер світить. Такого місяця я ще не бачила. Так він ще ніколи не світив. Подивися, Степаночку.

Глянув. Посміхнувся. Та залишився якимось наче байдужим. Розгнівана муза підкликала мене до себе.

– Що ти натворила? Кого ти оживила? Це ж не люди, а якісь фанти. Як ти тепер з того вийдеш?

– Не сварися, люба. Вже є – як є. Це творчість.

– Та, яка ж це в біса творчість? Якщо це витвір твоєї уяви, тоді я більше не муза. А якщо я більше не муза, то ти більше не письменниця і не поетеса.

– Потерпи ще трішки. Думаю, це має якось вирішитись.

Я повернулася на своє місце. Степан і Настя стояли, тримаючись за руки. На голові у дівчини висвічувалася місячна корона, наче це було окреме джерело світла. Було видно, як у день. Складалось враження, що місяць хоче затьмарити сонце.

– О, бачите, як місяць для вас старається.

– Місяць старається, але Степан чомусь його не помічає, – ледве не плакала Настя. – Місяць маг, місяць чарівник, а от не може відіграти Сте-

панову душу. Допоможи мені. Ти теж майже чаклунка. Ти нас оживила. Допоможи нам.

– Якби я могла. Насправді я не чаклунка. Я тільки письменниця. Що я можу? Скажи, хлопче, цей місяць вповні не хвилює твою душу?

– Знаєш... Мені так здається, що моя душа зосталася там, в тих Сибірських нетрях.

– Але ж ти ожив?

– Так, ожив, але без душі.

– Але ж ти впізнав Настуню?

– Так. Впізнав. Я люблю її. І місяць вповні я пам'ятаю, але він мене чомусь не хвилює. Думаю, що це тому, що моя душа зосталася там. Якось треба... Визволити мою душу... Бо інакше – це не життя.

Я розгубилася.

– Але ж я навіть не знаю, від кого її треба визволити.

– Я теж не знаю. Але це щось таке холодне, мерзенне. Бр!

– Це Вічна Мерзлота, – сказала муза, не витримавши нашої домови, що вона має мовчати. Муза ж для всіх невидима.

– Хто це? – в один голос спитали Настя і Степан.

– Це... Моя приятелька.

– А чому ми її не бачимо?

– Бо вона невидима. Така її примха.

– Вона теж з глибини віків?

– Ні. Хоча... Може й так.

– Я з тих часів, коли на світ з'явилася найперша людина. Бо поезія і мистецтво народилося разом з людиною.

– То ти знаєш, від кого треба звільнити Степанову душу?

– Знаю. Таке на моєму віку вже було.

– Розкажи.

– А що тут розказувати? Вічна Мерзлота живе на самому Північному Полюсі. Вона володарює над всім холодним краєм. Нехай сховається Снігова Королева. Перед Вічною Мерзлотою вона ніщо. Вічну Мерзлоту ще нікому не вдалося подолати. Вона жорстока і невблаганна. Мерзлота любить ловити людські душі. Вона обертає їх на крижинки і тримає їх в крижаній шафі.

– А навіщо їй ті душі?

– Ну... Має з того втіху. Це, наче колекція, що тішить свого колекціонера тим, що вона в нього є.

– І що тепер робити?

– Добиратися до неї у її довгу полярну ніч, у її вічні холоди з теплом і світлом. Вам може допомогти тільки світло і тепло. Якнайбільше світла і тепла. І любов. Тільки так можна боротися з Мерзлотою.

– Хто ж допоможе мені? – заплакала Настя.

– Я допоможу, – почувся дужий голос з висоти. Ми всі роздивлялися довкіл, але, окрім присутніх, нікого не бачили.

– Це я, місяць, – знову пролунав той самий голос.

– Я не можу дивитися, як плаче місячна дівчина, та, котрій я подарував свою корону. Не кожній дівчині так таланить. Але Настуня того вартує. Я знаю ту Мерзлоту. Так, вона боїться світла і тепла. Ми полетимо з тобою, дівчино, над скрижанілим океаном, над скрижанілою землею. Коротке літо так і не відігріває землю до кінця. В глибині вона так і залишається скрижанілою. Я попрошу всі світила планети, сонця інших галактик, щоб допомогли мені. Вони погодяться, бо та Мерзлота всім вже набридла. Летимо, дівчино. Холоду не бійся. Я загорну тебе в свою кирею і тобі буде жарко. Летимо. Чекайте нас.

Такого ще не було. Споконвіку ще такого ніхто не бачив, щоб у північному небі раптом спалахнуло стільки світла. Сонце, місяць, північне сяйво і ще якісь світила, назви яким вчені ще не придумали. І все це одночасно. А тепло ж як. Такого ті холодні краї ще ніколи не бачили.

– Аномалія, – загукали вчені на весь світ, але так і не придумали, як це пояснити. А все пояснювалося дуже просто: місяць конче хотів допомогти місячній дівчині звільнити від Мерзлоти душу свого коханого.

Жила Мерзлота на самому Північному Полюсі. Жила у своєму крижаному замку і горя не знала. Вона була володаркою цього краю. Тут все корилося їй, і ніхто не смів їй суперечити. Інколи до неї добиралися моржі, тюлені і ведмеді і просили хоч трішечки тепла.

– Гинемо, матінко. Не можемо роздобути здобич і прогодувати своїх дітей.

Сердилася Мерзлота, але давала їм трохи тепла – і тоді наставало коротке літо. А потім знову все занурювалося в холод і довгу полярну ніч. А тут раптом стільки світла і тепла. Це вже була справжня спека, якої не знали тутешні краї. Занепокоїлася Мерзлота, зіскочила зі свого крижаного трону.

– Звідки тепло? Звідки стільки світла? Хто смів?

– Я сміла.

І Настуня стала навпроти крижаної цариці у своїй місячній короні і в золотій киреї.

– Хто ти така?

– Я – місячна дівчина.

– Не чула про таку.

– Мені здається, що ти тут взагалі нічого не чула.

– Я – володарка світу.

– Ну-ну. Це лише так тобі здається. Ти хіба що володарка тих льодів.

– Чого тобі треба, невідома дівчино?

– Звільни з полону душу мого коханого.

– Ха-ха! А ти смілива! Навіть нахабна! Таке мені говорити! Людські душі – то скарб мій. Я його накопичувала століттями.

– І навіщо тобі цей скарб? Що ти з ним будеш робити?

– Я маю втіху з того, що я ним володію.

– Я прилетіла до тебе з далекого краю. Прошу тебе по-доброму: віддай мені свій скарб – людські душі. Не віддасиш по-доброму, то візьму по-злому.

– Ха-ха!

Мерзлота встала, відчинила крижану шафу, а там на полицях і в шухлядах повно крижинок.

– Вибирай, котра з них душа твого коханого. Коли вгадаєш, то може я тобі її віддам. За твою сміливість і твоє нахабство.

Довго дивилася Настуня на маленькі крижинки. Аж їй очі заболіли від тієї крижаної прозорості. Всі крижинки були зовсім однакові. В котрій же з них схована душа її Степана? Відгадати було неможливо. Позаду ехидно сміялася Мерзлота.

– Ну що? Вибрала? Скоріше вибирай, бо я можу передумати.

– Я тепер розумію, чому люди твоїм іменем називають все найогидніше: мерзотник, мерзун, мерзопакосний.

– Ах, ти ж! Та за такі слова і твоя душа ляже у цю шафу.

І раптом скрикнула. Небачене світло сяйнуло їй в очі, і хвиля тепла вдарила по крижаному замку і по самій Мерзлоті.

– Ой! Тану! Рятуйте!

Та ніхто не хотів її рятувати.

– Відпускай негайно всі людські душі.

– Не всі! Не всі! Тільки якусь частину.

– Ні, всі. Я ж прибилася з далекого краю не тільки із-за свого коханого.

А Мерзлота невблаганно танула. От вже впали її крижані вежі та колони, ось струмками спливають стіни її замку.

– Половину, половину віддам.

– Ні, всі.

Лють охопила Мерзлоту.

– Та що ж це таке? Руйнується моє царство, царство вічного холоду. Якесь дівчисько прийшло і буде мені тут порядкувати. В короні! Той що, що в короні? У мене теж ... Корона. Тільки, де ж вона? Ой, розтанула!

Брудними струмками стікала крижана корона Мерзлоти.

– Рятуйте! Грабіжники, злодії!

Але ніхто її не рятував. Не було кому. Слуги рятувалися самі.

– Гей, пурга! Де ж ти, клята? Спиш десь там посеред океану на кризі. Скорше сюди! У мене біда, а тобі хоч би що!

Хто ж не знає пургу на Півночі, коли снігом замітає геть усе, коли вже не знаєш, де небо, а де земля? Зашуміло, засвистіло. Зраділа Мерзлота.

– Буде вам! Зараз ви скуштуєте, по чім ківш лиха.

Тільки що це? Пригріло так, наче це був не Північний Полюс, а Африканський континент. Сніг танув у повітрі і на землю падав уже рясним теплим дощем. Завила Мерзлота з відчаю. Її крижана шафа, в котрій зберігалися її скарби, сала танути.

– Рятуйте! Рятуйте! Залиш мені хоч частину моїх скарбів.

– Нічого тобі не залишу, – гукнула Настуня.

– Тільки як же ж зробити так, щоб ті душі вільними стали, щоб вирвалися з крижаного полону? Чи досить їм тільки відтанути?

Місяць опустився до неї. Як хлопець, у розшитому кептарі, з своєю чарівною сопілкою. Та й ну на ній грати. Крижинки від тієї музики танули, танули, і наче маленькі хмарки, злітали у небо.

– Здається, все. Жодної крижинки не залишилося. Всі людські душі в небо знялися. А люди собі пекло вигадали. А пекло ось тут. Тільки не з киплячими казанами, а з лютим вічним холодом.

– Ой-ой-ой, – вила Мерзлота, – хоч би щось мені лишили.

– Ще трохи мене розсердиш – і я тебе розтоплю, – погрозово сказав місяць.

– І порушиш закон природи, – грізно сказала Мерзлота. – Має бути Північний Полюс, а на ньому має бути Вічна Мерзлота, тобто я.

– Добре. Морозь собі свою кригу. Та до людських душ не лізь. То не твоє. Такого закону нема. Бо коли я прийду наступного разу, то таки оберну тебе на калюжу. Пішли, Настуню. Нам пора. Он моргає вже мені Північне Сяйво.

– Як ти думаєш, місяченьку-голубоньку? Степанова душа вже з ним?

– Ясна річ, що з ним. Чекає вже тебе твій Степан. І письменниця чекає, і її муза. «Місячна казка» довго тривати не може. Вона має вже закінчуватися, і в неї, як у кожної казки, має бути гарний кінець. Поспішаймо. Дівчино. Ми з тобою і так влаштували справжню аномалію. Тепер вчені довго ламатимуть свої мудрі голови: що ж то було? А розкажи їм правду – не повірять. Скажуть – казка. Казка і є. «Місячна казка».

А ми тим часом трохи нудилися, чекаючи повернення Настуні. Я вірила, що дівчина повернеться. Степан просто чекав, ні на що не сподіваючись. А моя муза нервувала.

– Бачиш, що ти придумала? Хто знає, коли вона повернеться. А може й не повернеться зовсім. Це ж якась химера.

– І тобі не соромно? – дорікнула я. – Ти зовсім не вболіваєш за людські долі. Не дивуюся Степанові – він без душі. Що з нього візьмеш? А ти? Ти ж покликана лікувати, будувати людські душі.

– Добре, добре. І без тебе знаю, для чого я покликана. Але я ж все-таки теж людина, хоч і муза. Я з твоєї ласки наділена всіма людськими властивостями. А тепер я елементарно хочу спати. Може це й непристойно в такій ситуації, але так є.

– Ну, то може... Ти ляжеш на моє ліжко та й поспиш?

– А ти? Ти тут будеш терти очі, доки на світ не благословиться? Ні вже, я залишуся тут. І нехай це буде на твоїй совісті.

– Нехай.

– Ти просто знущаєшся над своєю музою.

Мені стало трохи ніяково. І справді, придумала якийсь сюжет без розв'язки, не радячись зі своєю музою. Та що вже тепер? Треба якось виходити з ситуації.

– Послухайте, – звернулася я до обох. – А може ми вип'ємо кави? Тим сама я хоч почасти спокутую свою провину.

– Ой, я сто років кави не пив, – вигукнув Степан.

– Боюсь, що більше, ніж сто років, – засміялася муза. А я подумала: «Цікаво. На каву реагує, а на місяць ні».

Я заварила каву, знайшла якесь печиво. Розмова ніяк не клеїлася, і я, щоб якось скрасити час, стала читати свої нові вірші. Степан явно нудився. Раптом він вхопився за серце.

– Ой!

– Що тобі?

Ми обидві наполохано скочили зі своїх місць.

«Ще тільки того мені бракувало! Станеться з хлопцем якесь лихо – а потім пояснюй міліції, хто він такий і як тут опинився. А головне – хто тобі повірить? Ото халепа!»

Моя приятелька вже напувала Степана холодною водою.

– Нічого, нічого. Не хвилюйтеся. Налякав вас. Перепрошую. Вже все добре. Либонь... До мене моя душа повернулася. Так мені здається.

– І що ти відчуваєш?

– Я... Неначе тільки зараз побачив все довкола. Ах, як я хочу побачити Настуню. І місяць... Вповні...

– Ну, думаю, тепер вже вона незабаром повернеться.

І справді. Спершу ми побачили переможне місячне сяйво. Яскраве, на увесь світ. А потім перед нами стала Настуня, місячна дівчина у своїй короні.

– Степане!

– Настуню!

Ми з музою делікатно вийшли з кімнати. Нам тут нічого було робити. Ми були зайві.

– Бачиш? А ти мені дорікала, – посміхнулася я.

– Однак химера.

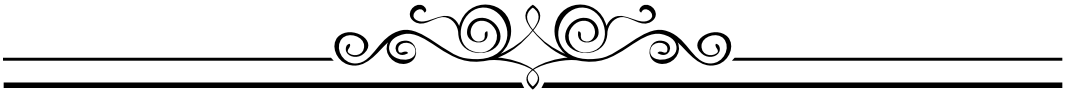
А ми тепер дивуємося, що у нас глобальне потепління. Не тільки ми, пересічні люди, а й вчені дивуються. А все пояснюється дуже просто: світло і тепло, місяць і місячна дівчина Настуня приборкали вічну Мерзлоту. Тепер вона вже не відчуває себе володаркою світу. Кажуть, що льодів у неї поменшало. Розповідали, що навіть біля Африки інколи плавають величезні крижини. Вони, ясна річ, не довго плавають – тануть. Бо Африка – це вам не Північний Полюс. Лютує Мерзлота і вже не зазіхає на людські душі. Їй не до того. Бо такого страху натерпілася, що хай йому грець!

Так і чую запитання від цікавих.

– А що сталося з Настею?

– А де Степан?

Ні з ким нічого не сталося. Вони й досі живуть. Кажуть, що, либонь, в затишній місцині на березі Чорного моря. Дітей виростили, тепер онуків виколисують. Настуня й досі береже свою місячну корону. А, коли місяць вповні, вони виходять всією сім'єю подивитися на нього. Місяць впізнає місячну дівчину і посміхається. А потім Настуня вже вкотре розповідає свою «Місячну казку». Ми з музою збираємося їх відвідати. Та все ніяк не зберемося – часу обмаль.

ДОБРОМ ЗА ДОБРО

На горі, на самому вершечку, наче до скелі приліпилася хатина діда Махтея. Сам один жив той старезний дід. Добре йому було тут: вітри йому пісень співали, сніги кутали його хатину по самий комин – та й нічого. Взимку до нього з людей ніхто не заходив. Хіба вовки-сіроманці завивали тужно і моторошно. Тоді дід казав:

– Кинув би я вам що-небудь, бо сам знаю, що таке голод. Так боюся. Як відчиню сінешні двері, то можу й не зачинити: вітер не дасть та й ви можете наскочити. Наїдку з діда мало, та мені біда. Так, так, вовки – не собаки. Йдіть собі далі, то може щось вполюєте.

А влітку коли-не-коли хтось з долини міг зайти: води напитися, травою для ліку розжитися чи й переночувати, як негода в горах захопить. Тоді дід розкладе вогонь, запахкає люлькою та й заведе розмови, цікаві і довгі, як дідові літа. Часом хтось цікавий і питає:

– А скажіть, діду, що це за ім'я у вас таке – Махтей?

– А Бог же його знає. Так мати назвала, так і прижилося. А хіба що?

– Та нічого. Просто цікаво. Незвичне ім'я. А чому ви, діду, в долину до людей жити не йдете?

– А чого б мав іти? Мені і тут не зле. Та що там долина? Я свої гори вже так люблю – що й не сказати. Гори не бувають однакові: то

білим білі, то в таємничому серпанку з туману, а то сині-сині, наче їх небо празниковим убранням одягнуло. А що вже, як заспіваш – то гори відлунюють і повторюють собі, наче підспівують. Ні, кращого краю, ніж наші гори, нема.

– А мавки не лякають?

– А чого б мали мавки мене, старого, лякати? От парубків зваблювати – то для них. А я що?

– І не нудно вам тут самому?

– Хіба ж я сам? З вітрами собі розмовляю, з громами перегукуюся, з блискавицями сварюся.

– А як же ви з громами перегукуєтеся?

– Аякже. Отак і перегукуюсь.

– Агов-гов, дідугане, – гукає грім. – Ти ще живий?

– Живий, громе, – кажу йому. – Ти тільки в скелю мою не лупни, бо тоді хатина моя полетить шкереберть, а мені того не хотілося б.

– Ого-го, – гукає грім. – А хіба ж ця скеля твоя?

– Звичайно, що моя. Мені її сам гірський велетень подарував.

А тут блискавиця – дзись об мою скелю.

– А ти чого, вертихвістко, старого лякаєш?

– Ха-ха-ха, – сміється блискавиця – аж в горах відлунює. А тут і гірський велетень Бор не забарився. Став біля моєї хати, до її верху дістав би, якби захотів. Брови стріхаті, ручиська, як весла, ноги, як скаленята. Підняв ручиська, повів ними – вітер вщух, блискавиці поховалися, грім припинив.

– Живи, діду, спокійно. Нічого не бійся. Я нікому не дам тебе скривдити.

То я й живу. Сусідує зі мною могутній гірський орел. Тут і орлиця його з орлятами. Славна така родина. Не бояться мене зовсім. Як приручені. Звикли вже. Люблю за ними дивитися. А часом увечері і володар гірський велетень заходить. Сяде собі, люлькою пихкає, та й повагом розмовляє зі мною. Розказує, що нового в горах, та й про долину дещо знає.

– А як же це так, діду, сталося, що подружилися ви з гірським велетнем? – Цікавиться захожий. А дід і радий свою дивовижну історію комусь переповісти.

– Було це давно, коли я ще молодший був і дужчий на силі. Тоді наш гірський велетень, володар тутешніх гір, пішов на війну з іншими велетнями. Я не знаю, що там у них зайшло, але воювали велетні між собою. Повернувся наш господар тяжко поранений. Так тяжко, що ледве з життя не пішов. Впав отак неподалік від моєї хати та й лежав безтямний, стікаючи кров'ю. Побачив я таке та й думаю, як я маю недужому допомогти. Є у мене цілющі трави, настоянки і мазі, але ж страшно: як махне той велетень від болю ненароком рукою, то ніхто й не буде знати, де мене шукати. Але ж кожен травознай мусить у такій потребі допомагати. Такий закон. Дивився я, дивився та й зважився. Набрив я всього та й до велетня. А він лежить, бідака, розтерзаний і пошматований. До хати я його не переніс би, то треба було лікувати тут. Подивився я на його рани, а там саме шмаття. Довго я з ним морочився. Шив, латав, мастив, бинтував, – словом, робив, що знав і що міг. І про страх свій забув. А якось приходжу, а він очиська розплющив і на мене лупає. Я так і прикипів до скелі – кроку не зроблю. А велетень, дарма, що ще безсилий, заговорив громовим голосом:

– Чого ти злякався?

– Та я ... – белькочу.

– То ти лікував мене?

– Та я. Робив, що міг.

– Добре лікував. Дуже добре.

– Може й боліло, але я намагався знеболити.

– Що там боліло! Я знаю, що тут було. Я вже зовсім зібрався вмирати.

– Ще треба...

– Роби, що треба. І не бійся. Я терплячий.

– Я не міг вас у свою хату занести, то мусив так.

– Ха-ха-ха, – заміявся велетень. – Не міг! Ясна річ, що не міг. Добре й так.

А коли зовсім одужав, то спитав:

– Якої нагороди ти хотів би? Для мене неможливого нема. Золота, срібла, коштовностей, палац королівський.

Я засміявся.

– Нічого мені не треба. Хіба що... Подаруй мені оцю скелю. Та ще припни до неї мою хатину, щоб її бува вітром не здуло.

Засміявся велетень та й зробив, як я просив. Стоїть тепер моя хатина, міцно і надійно вчеплена до скелі. Як зрослася зі скелею. І вітри її обминають, бо вона – як зачарована.

Чухає потилицю захожий чоловік та й у старого питає:

– Не розберу я, дідусю, де у вас правда, а де казка.

– А тут і розбирати нічого. Вони поруч. А часом і зовсім переплітаються. Раптом у вікно хтось тричі постукав.

– Це він, – сказав дід. – Видно, щось йому треба.

Вийшов до велетня, а той і каже:

– Послухай, винеси-но жарину. Люлька погасла. А без неї... Сам розумієш. А я бачу – у тебе світиться. Значить, не спиш. Маєш когось?

– Та маю. Один захожий чоловік з долини. Від негоди рятується.

– Гори добру людину ніколи не скривдять.

Виніс жарину. Велетень запалив люльку та й пішов собі, щось наспівуючи, наче вітер загудів у горах.

А потім зник кудись велетень. Зник надовго. Махтей вже й засумував за ним.

– Як же це гори без господаря будуть? – бідкався старий. Став у орла питати:

– Чи ти не знаєш часом, орле, куди наш господар подівся?

– Не знаю, – заклекотів орел, – нічого не казав. Може знову на війну з велетнями пішов. Це такий. З нього станеться.

– На загал він миролюбний. Але біда тому, хто йому дорогу перейде. Як розгнівається, то нема йому впину. Як згадаю, як я його лікував та виходжував – то аж страшно.

– А я собі тоді подумав, що ти б і мене вирятував, якби зі мною щось трапилося.

– Та рятував би, якби міг. Та я не Бог і не чарівник. Не все і мені вдається. От дружину свою Онисю не врятував. Пора її прийшла, то правда. Вісімдесят літ мала. Та однак шкода. Любив я її. Ох, як любив. Та й досі люблю. Тобі, орле, того не зрозуміти.

– Чому не зрозуміти? І я поміж людьми літаю та щось чую.

– А знав би ти, як вона співала. Як заспіває було – аж гори звеселяться. Її пісні, мабуть, і досі в горах живуть.

Чи ти чуєш, мій миленький,
Як я тебе кличу?
Як не маю черевичків,
То в когось позичу.

Та от... Не вирятував її, мою Онисю. Як бачиш, не все я можу.

– Е, не кажи. Ти – травознай. І добрий травознай. А це немало. Добре мати такого сусіда. А ще тобі таке скажу: у горах погана людина не приживеться. Гори, вони, знаєш, зла не люблять.

Пройшло ще трохи часу – і з'явився велетень, живий і неущкоджений. З'явився – і загукав на всі гори:

– Агов, Махтею! Агов, орле сизий та дужий! Де ви там? Як маєтеся? Чи не сумували без мене? Чи добре гори пильнували?

– Що без тебе сумували – то правда. А гори пильнувати ти нам не казав. Зник, як корова язиком злизала.

– Нема ще такої корови, щоб мене злизала. А чи знаєш ти, старий травознаю, що я із-за тебе по світах блукав?

– Із-за мене? Отакої! А що ж тебе змусило із-за мене по світах блукати? Чи не висватав ти часом для мене яку кралу?

– Ти майже вгадав, старий. Роздобув я для тебе молодильну воду. Бо воно якось зле виходить: ти мені допоміг, вилікував мене, можна сказати, від смерті мене врятував, а я тобі не віддячився. В нашому роду так не прийнято. У нас так: за зло плати, а за добро сторицею віддячися. Довго я ходив, доки ту воду знайшов. А таки знайшов. Пий, Махтею, на здоров'я і живи ще сто літ.

Випив Махтей молодильної води – і став таким парубком, яким колись перший раз у гори прийшов.

– А тепер іди і в дзеркало на себе подивися. А як не маєш дзеркала, то глянь в оте озерце. Тут вода чиста, спокійна і прозора.

Глянув Махтей – і не впізнав себе.

– Це так, наче я свої молоді роки побачив.

– Вони до тебе повернулися, Махтею. Ні до кого не вертаються, а до тебе повернулися. А тепер ми тобі гарну панянку висватаємо. Я там

нагледів одну. Тільки треба когось путнього до неї послати. Бо я сватач дуже неоковирний.

— Не старайся, друже мій, володарю гірський. Може ти про те не знаєш, але у людей є таке велике почуття, любов'ю зветься. Ото й ... Онисю свою я безтямно любив. І досі люблю. Та тепер що: нема її. А колись дівка була, скажу тобі, на все село. Ми з нею перед Богом і людьми повінчані. Супротивилися Онисині батьки. Не хотіли вони, щоб Онися заміж за мене йшла. Не дали їй ні хати, ні поля. От і пішли ми в гори. І Онися за мною пішла, ні слова не сказавши. Все село тоді вирувало. А ми нічого. У мене руки знали багато ремесел. Збудував я тоді отут хатинку. Не палац, звичайно, та міцна і опатна та наша оселя була. Вже Онися сама її чепурила, до пуття доводила. Отут ми з Онисею прожили без малого 60 років. Раєм була для нас та оселя. Та померла моя Онися. Осиротів я без неї. От її одну я любив і досі люблю. Якби так вона до мене повернулася, то я радий би був більше, ніж молодості своїй. Хай би не молодого повернулася, а старою немічною бабусею. Я глядів би її і беріг би, як найкоштовніший скарб. Аби мені тільки заспівала:

А я встану, а я встану
У суботу зранку,
І виперу, й випрасую
Свою вишиванку.
Ні на кого, мій Махтею,
Більше не дивися,
Бо нема на світі кращих,
Як твоя Онися.

— Задав ти мені, Махтею, задачу... Такого я і придумати не міг.

Та й покликав орла.

— Злітай-но сюди, друже.

Почувся клекіт, а потім могло видатися, що хмара сонце заступила. Так близько Махтей ще ніколи не бачив того велетенського гірського орла, хоча й жили по сусідству.

«Такий орел нікого не злякається, — подумав Махтей. — Він, певно, і з самим велетнем поборотися міг би. Та вони мирно живуть. Вони друзі. І це прекрасно. Сила силу має поважати».

– Найперше скажи, орле, чи знаєш ти того чоловіка? – спитав Бор.

– Ні, не знаю. Ніколи його не бачив. А що цей парубок тут робить?

– От бачиш, Махтею, як я омолодив тебе?

І до орла:

– Та це ж дід Махтей.

– Дід! Та який же він дід? Це ж парубок. А я вже собі подумав: хоч би він нам якого лиха не заподіяв.

– Не заподіє. Цей не заподіє. Та зараз не про те. скажи, орле. Ти над землею літаєш, багато бачив, багато знаєш. Чи не чув ти часом, чи нічого ти не знаєш про живу воду?

– Ні, не чув і не знаю. А що?

– Бачиш... Молодильну воду я напивав. Хоча, мушу зізнатися, довго шукав її. А про живу воду й не думав. А виходить, що треба було думати. Так от... Ти все-таки на своїх дужих крилах. Це не те, що я на своїх скаленнях. То чи не погодився б ти дістати нам живої води?

– Чому б не погодився? Твоє слово для мене – закон. Спробувати можна.

– То спробуй. Колись і я тобі в пригоді стану, як ставав уже не раз.

– Знаю. Ставав. Та не можу я в таку далеку дорогу так відразу вирушити. Орлиця моя саме орлят годує. То я мушу їх харчем забезпечити. Бо ж, певно, не на день полечу. Зараз полечу на полювання, а потім вже по живу воду.

– Згода. Нехай так. Забезпеч своїх, а тоді вже лети. Та без живої води не повертайся. Я тільки чув, що там два озера поряд: одне з живою водою, а друге з мертвою. Гляди, не наплутай.

– Запам'ятав. Не наплутаю. Випробую на своїй здобичі.

– Розумний ти птах.

– А інакше я орлом би не був.

– Хоч не моя це справа людей оживляти. Це справа Божа. Та для цього чоловіка мушу і таке зробити. Дуже я перед ним зобов'язаний. Він мене від смерті врятував. Думаю, Бог на мене за таке не розгнівається.

– І ти, Боре, у Бога віриш?

– Аякже! В Бога вірить все живе і суще, видиме і невидиме бо все Господом створене. І ті гори також. Хто б, думаєш, таку красу створив, якби не Бог? Тільки він спромігся витворити таке диво, як наші гори. І любить

їх Господь. Бачиш, ближче до себе їх поставив, аж за хмари. Щоб милуватися ними повсякчас. А ти думав, що я, якщо велетень і в скаленнятах ходжу, то й у Бога не вірую? Ні, брате. Я не від зла, а від добра народжений.

Мало вірив Махтей у таке диво, що його Онися оживе. Вірив казкам, вірив легендам, з вітрами та з громами розмовляв – живучи в горах, всього навчишся. А от в таке, що його Онися може ожити, не вірив Махтей. Це була така казка, в яку важко було повірити.

А якось у надвечір'ї почувся клекіт орлиний, а потім і дужий помах його крил.

– Знайшов! – залунало у горах. – Приніс!

Тут і велетень пригуркотів на своїх скаленнятах, і його стріхаті брови угорі зійшлися.

– Невже знайшов? Невже приніс?

– Приніс, володарю. Як я і казав, на своїй здобичі перевірів. Вполював я ягня. Вже мертве було. А бризнув на нього живою водою – воно ожило і замекало. Від радості я відпустив те ягня і чимдуж, не відпочиваючи, сюди прилетів.

– Ну, орле, тепер я і твій боржник. То нічого. У горах так заведено. Мусимо рятувати один одного у скруті і тішитися один за одного в радості. Колись віддячуся. Може у тяжкі часи здобич тобі якусь підкину. А може ще чим прислужуся. Хто знає? Лети, відпочивай. І ти, Махтею, відпочивай. І ні про що не думай. А завтра зранку спробуємо. Всі добрі справи, щоб ти знав, зранку робити треба. Зранку і сонце встає, і гори прокидаються. А все зле, не проти ночі згадуючи, у нетрі нетрющі ховається, де звір не пробігає, птах не пролітає, гад не проповзає, де нога людська не ступає. Ходімо вже спати. Бачиш, Махтею, вітри вже сердяться, що ми їм відпочивати заважаємо.

– Тебе, володарю, до ранку слухав би – не переслухав би. Так ти цікаво розказуєш. Як казку.

– Бо я і є казка. Людський вимисел, людський домисел. Чи не ти, Махтею, мене вигадав, отут у горах довгі роки живучи?

– То тебе нема?

– Як це нема? Я є. А коли хто не вірить ні в казки, ні в легенди – для того може й нема. Добре, що ти не вигадав мене злим та жорстоким.

— Я б не міг таким тебе вигадати, бо не люблю зла та жорстокості. І гори того не люблять.

— То правда. Бо інакше б ти так довго в горах не прожив би. Гори дарують здоров'я і довголіття тільки доброму.

— Все це якось дивно.

— Нічого дивного, Махтею. Просто ти помолодшав і думаєш так, як думають молоді. Хоч ти і помолодшав, та не забувай, скільки ти вже в горах живеш.

— Ні, володарю, того я забути не зможу. Гори нам з Онисею прихисток дали, розуму і добру навчили.

— Ну, Махтею, в кого добра і розуму нема, тому й гори не допоможуть. Ну... Свіжістю повіяло. Пора на відпочинок.

Вранці видалася погідна днина. Сонце встало, як уміте. Гори під його промінням мінилися барвами, здавалося, аж посміхалися. Туман якось зарання розвіявся. Все виглядало, як картина, намальована вмілим художником. Орел вже прилетів із здобиччю і клекотав біля своїх орлят. Бора поблизу не було. Схвильований Махтей думав:

«Чи чекати дива? Чи то лиш казка була?»

Стояв і дивився на гори, на сонце, на клапті туману, що почіплялися за скелі і ніяк не хотіли розвіюватися, на маленькі хмарки, що подекуди купчилися. І раптом ...Пісня! Дослухався.

— Хто ще так міг співати? Онися! Моя Онися!

Боявся в таке повірити, але більше так співати було нікому. Голос був молодий і розгонистий. А що вже для Махтея, то другого такого голосу не було і бути не могло.

Чи ти чуєш, мій миленький,
Як я тебе кличу?
Як не маю черевичків,
То в когось позичу.
Як ні в кого не позичу,
То прибіжу боса,
Аби була така ладна,
Як весняна роса.

І, розгортаючи рештки туману, з'явилася дівчина у вишиванці, в корсетці, в довгій спідниці і в чобітках.

– Така, як була колись, – прошепотів Махтей, не сміючи вірити в таке диво, не сміючи кинутися назустріч своїй коханій. Аж дівчина сама до нього обізвалася.

– А ти, старий гріхководнику, чого стоїш, як намальований? Парубкувати зібрався? Дивися, як вирядився. А чуба, чуба якого відпустив. Куди й сивина поділася. Чи ти забув, що у тебе шлюбна жінка є? Забув?

– Онисю, – адже тепер обняв Махтей свою дружину.

– Зоре моя!

І про страх забув, що досі жив у ньому. Покійниця ж!

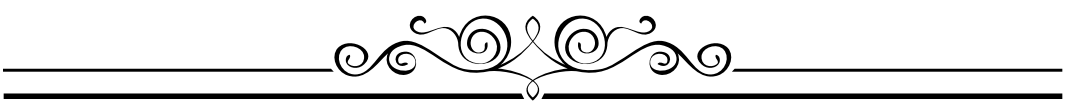
– Онисю! Люба! Серце мое!

Онися посміхалася, та все ж продовжувала вчитувати своєму чоловікові.

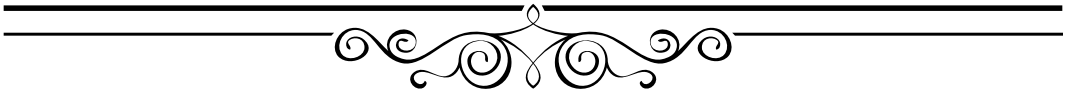
– Не встигнеш з хати вийти, як він вже парубкувати зібрався.

Вони й не помітили, що орел з орлицею сіли неподалік і що велетень у своїх скаленнях із-за скелі вийшов. Стояли обоє при сонці, як колись при місяці, і нікого та нічого не бачили.

– Зникаємо, орле, – тихо сказав велетень. – Ця картинка не для нас. Нехай гори ними милуються. І вони одне одним.

ТРИ ЛУСОЧКИ

У Івана Перепела була дружина-красуня Марічка. Гарна на все село. Вже й дитина в колисці бавилася, а краса її не марніла.

— Ти, Марічко, у заміжжі, либонь, ще більше розцвіла, — казали жінки.

— За добрим чоловіком, горя не знаючи. Хіба ж ви того не знаєте, що в любові і суха деревина розцвітає? А я ж таки жінка.

Якось сиділа Марічка при вікні та й вишивала сорочку своєму Іванкові. Конче хотіла до свята її вишити. Одягне Іванко вишиванку, а всі замилуються.

— Ах, яка вишиванка, — скажуть. — Хто тобі вишив таке диво? Квіти — як живі, пташки ось-ось заспівають, а калина свої ягідки зронить.

— То моя Марічка мені вишила. Вона в мене майстриня.

— Як парубкові дівка.

— А чом би й ні? Ми з нею ще молоді, любимося. Та я так думаю, що я своєю Марічку і в старості любити буду.

Думала собі так Марічка та й вишивала. Чи хтось позаздрив на їхню любов, чи сизим оком на них глянув, а сталося, як вже сталося...

Отож сиділа Марічка біля вікна та вишивала сорочку своєму Іванку. Аж раптом до її вікна підлетів паперовий змії. Такий собі веселий паперовий змії. Ну, ви знаєте, якого діти так люблять запускати. Заглянув той змії у вікно та й каже:

– А чи не хочеш ти, красуне, зі мною полетіти?

А Марічка і не здивувалася, що паперовий змій з нею заговорив. З нею і дерева, і квіти розмовляли, і зорі їй посміхалися, – така вже вона людина була, таку вдачу мала: сама цілому світові посміхалася. Отож не здивувалася, що паперовий змій з нею заговорив.

– То полетиш зі мною, красуне?

– Та я ж літати не вмію, – засміялася щиро та безжурно.

– Хто тобі сказав, що ти літати не вмієш?

– Сама знаю.

– А ти спробуй.

– І пробувати не буду. Я вже колись в дитинстві пробувала. Як впала, то всі коліна собі побила. А потім ще й від мами дісталася.

– Так тож давно було. А ти тепер спробуй.

– Хіба у мене за цей час крила виросли?

– А може й виросли. А якщо ні, однак злетити – то й крила виростуть.

Сміючись і пустуючи, Марічка залізла на канапу, махнула руками, наче крилами, і ... Злетіла. Спершу вона сама собі не повірила, а потім радісно так заспівала – защебетала.

– Я лечу! Лечу!

Та й не помітила, як обернулася ластівкою і вилетіла у вікно. Ніхто й не здивувався: летить собі ластівка. Що тут дивного? І паперовий змій летить – теж ніякого дива. Мабуть, хтось з дітей запустив. Але ж ніхто ним не керує, ніякої мотузочки нема. А-а, мабуть, обірвалася.

Аж за селом змій з паперового обернувся на справжнього. Великий, дужий, з пащі полум'я. Як дихне, то здається, що півнеба спалить. Злякалася Марічка. А що зробити? Вже б і назад повернулася, та несила. А змій грізно так їй каже:

– Лети, лети. Не оглядайся. Куди я лечу, туди й ти мусиш летіти.

– Пустити мене, змію лютий. Жде мене батько, жде мене ненька, чоловік любий і дитина маленька.

– Про чоловіка забудь. За дитиною посумуй, якщо хочеш, а твої батьки, побачивши, що тебе нема, умруть з горя, і ніхто вже їм не допоможе.

– Відпусти мене, змію лютий. Мої рідні за мене багатий викуп дадуть. Засміявся зміїще – аж полум'я на пів неба шугнуло.

– Викупу за тебе я не потребую. Я такий багатий, що міг би за золото і діаманти цілий світ купити. Та не треба мені світу, ні цілого, ні половину. Мені потрібна тільки ти. Я ще здавна тебе примітив, та все якось не випало такої нагоди. А сьогодні випала. Отепер будеш ти моєю дружиною.

– Не буду, аби навіть мала вмерти. Я люблю свого Іванка. Він знайде мене і вб'є тебе, проклятого.

– До мого царства він не дійде. А якби й дійшов, то назад не вернеться.

Заплакала Марічка, затужила. Та що з того? Дивовижну ластівку чули тільки гори, ліси та ріки повноводні. А змій все летів, летів та й тішився, що вполював таку здобич.

От нарешті прилетіли вони на високу гору. Таку високу, що й вітри сюди не долітають. Тут було змієве царство, тут стояв його розкішний палац. Вдарилася Марічка об землю – та й стала сама собою, осяяла все довкіл своєю красою. Загорілися очі у лютого змія, і сказав він, якомога свій голос стишуючи:

– Заходь у мій палац, красуне. Там знайдеш і золото, і самоцвіти. Бери, що хочеш, все це твоє. А мало буде – я ще принесу. Аби ти тільки забула за дім свій і за свого чоловіка.

– Не треба мені ні золота, ні самоцвітів, ні палацу твого розкішного. Я сидітиму ось тут під деревом аж доки не помру. Або спали мене своїм вогнем, щоб не мучилася.

– Така врода не для вогню. Запрошую тебе господинею увійти в мій палац. А як глянеш на все моє багатство, то про все забудеш. Жодної жінки нема, щоб перед блиском золота й самоцвітів встояла.

– Є така жінка. Це я.

Сіла Марічка під деревом та й, мов закам'яніла. Не їла і не пила нічого, все плакала та тужила, аж змієві це набридло. Вже і просив він її, і погрожував – не помагало. На золото і не гляне, від самоцвітів відвертається. І що ти будеш робити? Взяти її за дружину силоміць – це неважко. Але чи треба йому, могутньому змієві, така дружина, що, як день, так і ніч плаче та чоловіка свого згадує?

Якось полетів змій на полювання, а Марічка сама зосталася. Плакала вона і співала сумних пісень. Аж бачить – наче темна хмара півнеба закрила. Здивувалася Марічка, бо палац лютого змія був вище від хмар.

Але то була не хмара. То величезний орел розпростер свої крила. Коли Марічка це зрозуміла, то заплакала-затужила, до орла звертаючись:

– Орлоньку сизий, ти дужий та могутній. Вирятуй мене з біди. Там удома плаче за мною батько, плаче за мною ненька, чоловік любий і дитина маленька.

– Радий би я допомогти тобі. Не раз я воду пив з твоєї криниці. Та не допоможу тобі: лютого змія боюся. Він вогнем дише. Полум'ям мече. За себе не боюся, а за орлицю з орлятами.

– То полети, орлоньку, до мого дому. Скажи всім, що я жива, що взяв мене в полон змії лютий, що звідси мені не допливти, не добрести, не долетіти. Якщо мій Іванко ще мене любить, то хай рятує мене від лютої напасті.

Полетів орел, а Марічка ще дужче заплакала.

– І навіщо я так сказала? Хіба може мій Іванко подолати могутнього змія? Прирекла я свого чоловіка на загибель. Нехай би вже я пропала, а так пропадемо обое.

Всім селом виряджали Івана в дорогу. Хто приніс залізну палицю, хто хлібину, а одна старенька бабуса принесла пляшечку з свяченою водою.

– Бери, сину. Це найкраща зброя проти всякої нечисті.

Пішов Іван. Попереду орел летить, дорогу показує, а по землі Іван іде. Іде, поспішає. Та де йому встигнути за орлиними крилами? Опустився орел на землю та й каже:

– Твоїми ногами, чоловіче, той шлях не здолати. Сідай мені на спину – то я тебе миттю домчу. Тримайся тільки добре. А ще краще – прив'яжися. Так надійніше. Щоб часом чого не сталося. Та до змія я з тобою не полечу: за жінку свою і дітей своїх боюся.

Полетіли вони через ліси, через гори, аж доки не долетіли до найвищої гори в тому краї.

– Отут, на оцій горі палац лютого змія. Далі я вже тобі допомагати не буду. Мусиш сам.

– Але ж я не виберуся на ту високу гору.

– Ну, добре. Ризикую, але на гору я ще тебе підніму. А далі вже роби, як знаєш. Не вірю, що здолаєш ти лютого змія. Скорше за все загинеш. І тебе жаль, і дружину твою шкода. А, як тобі допомогти, чим зарадити – не

знаю. Бо і дітей моїх мені також шкода. Хіба що... Є в мене в тих краях чоловік один. Колись я йому в пригоді став – дитину його врятував. То може тепер він мені в пригоді стане, якщо не забув, як я йому колись прислужився. Спробую. Сам він не силач, не богатир, та може хоч пораду яку дасть. То я полечу. А ти спіши до дружини своєї. Вона там за тобою побивається.

Сказав так та й полетів. А Іван пішов у глибину плаю шукати свою Марічку. Недалеко й пройшов, як Марічка ластівкою йому на груди впа-
ла та й зайшлася сльозами.

– Іванку мій милий, чоловіче мій любий! Це я, нерозумна, у розпачі своєму послала тобі вісточку про себе. Не здолати тобі змія лютого. З його пащі вогонь на півнеба, а коли хвостом махне – все живе довкіл гине або ховається.

– Не журися, моя Марічко, як Бог дасть, так і буде. Добре вже те, що ми разом.

Не встигли вони одне одним намилюватися, коли дивляться – хтось іде.

– Хтось нерозумний іде просто в змієве царство, – забідкалася Марічка.

– Чекай, Марічко. Може це іде наш з тобою порятунок.

Коли ближче підійшов чоловік, то побачили обоє, що був це старенький дідусь. Побачили та й здивувалися: іде і нічого не боїться.

– Чого, діти, засумували? – спитав дідусь, привітавшись.

– Та сумуємо, бо жаль нам, таким молодим, від змія лютого загинути.

– І не треба гинути. Нехай наші вороги гинуть. Зло перемагати треба. На те ми люди. На те нам Бог розум дав. Силою я вам прислужитися не можу, бо вже старий. А колись і я був сильний та дужий. Минулося. Та дещо вам розкажу, чого ви не знаєте. Є у змія одна таємниця. Він здавна тут живе. Таке сусідство не дуже мені до вподоби. Та звук вже до цих місць – та й живу. Про змієву таємницю ще мені моя бабуся розказла. Є у його хвості три лусочки. Їх треба відколупати. Відколупаєш одну, не зможе вогнем пихкати. Відколупаєш другу – силу і могутність втратить. А відколупаєш третю лусочку – змію кінець. Життя його у тій третій лусочці заховано. Ото і все.

– Добре, дідусю. Я радо вірю у ту змієву таємницю. Але ж чи дозволить та люта потвора кому-небудь колупатися в своєму хвості?

– Ясна річ, що не дозволить. А хто б дозволив? На таке ось вам бабусина хустина. Як тільки ви кинете на нього ту хустину – він відразу й засне. Сон його буде непробудний, але тільки на одну годину. Як тільки змії засне, тут вам треба облишити свій страх і поквапитися ті лусочки в його хвості знайти. Їх знайти неважко. Вони світяться. Впораєтесь – врятовані будете. Ні – забирайте мерщій свою хустину та й ховайтеся. Доведеться другий раз спробувати. А там може бути ще й третя спроба. А, якщо у вас і за третім разом нічого не вийде, тоді вже я не знаю. Того моя бабуся мені не казала. Ну, з Богом. А я вже піду. Хоч я й старий, та щось мені не хочеться стати здобиччю змія.

Подякували старому та й стали змія чекати. Коли чують – земля гуде, гора тремтить від страху, полум'я ще здалеку на півнеба пихкає.

– Ховайся, Іванку, щоб він тебе відразу не спопелив.

Став Іван за скелю. І лячно йому, бо ж не богатирської він вдачі. Звичайний собі чоловік. Та постановив собі здолати змія, що б там не було. Він ще не знав, як саме його здолає. Але знав, що мусить його здолати. Стоїть Іван за скелею, а змії гримить:

– А ти, красуне, і досі плачеш?

– Плачу і буду плакати, доки ти мене додому не відпустиш.

– Та не відпущу я тебе додому. Сказав же. Пора тобі про те забути та й братися за якусь роботу. Вже б і їсти мені зварила, а то сидиш та й рюмсаєш.

Потім вдихнув повітря та й каже:

– Щось тут людським духом пахне. У тебе хтось був?

– Та хто ж би у мене тут мав бути? Хто на ту гору вибереться? Налітався по світу та й пахне тобі людським духом.

– Приніс я тебе, красуне, сюди, а радості від того не маю. Підійди до мене, нехай тебе хоч пригорну – хоч тим потішуся. А-а, не хочеш підійти? Тоді сам я до тебе підійду.

– Не смій! Не смій наближатися до мене.

– Не смій? Це ти мені таке сказала? Такого мені ще ніхто не говорив.

Та й став наближатися до Марічки. І страшно їй, а треба. Розмахнулася молодиця та й кинула хустину прямісінько на пащу лютого ворога. Ану. Чи ж подіє? Подіяла дивовижна хустина. Упав змії, простягнувся

на весь свій зріст та й не дише. Наче мертвий. Та Марічка знала, що ворог немертвий. На коротку мить, лише на годину заснув змій.

– Виходь, Іванку. Скорше. Треба хоч щось встигнути.

Вийшов Іван з-за скелі, дістав складаний ніжик та з острахом підійшов до змія. А потвора лежить, не дише, наче й нежива. А на хвості три лусочки світяться лиховісним блиском. Почав чоловік колупати одну лусочку. Навмання, не знаючи, яку саме. Хвіст смикнувся. Видно, заболіло у потвори.

– Лежи, лежи, – тихо сказав Іван. – Сумирніший будеш.

– Поспішай, чоловіче, вже незабаром година, як змій заснув. Скоро вже прокинеться.

– Вже. Я вже впорався.

І показав Марічці лусочку.

– Отака маленька, – і стільки клопоту. Ой, лишенько! Де ж мені, чоловіче, тебе сховати.

– Я десь тут бачив у скелях невеличку заглибину. А-а, ось вона. Тут я перебуду. А завтра ми знову спробуємо.

Тільки Іван встиг сховатися, як прокинувся змій. Прокинувся і застогнав.

– Ой, ой! Заснув я невчасно і незручно. І хвіст чомусь у мене болить. Подивися, Марічко, що там з моїм хвостом.

– Та хай ти скажишся! Робити мені нічого, тільки на твого хвоста дивитися. Тьху!

– Бідний я, бідний! Налітаюся за цілий день по світу, а вдома нікому мене пожаліти. Та глянь же на мій хвіст. Прошу тебе. Болить дуже. Може там колючка влізла яка чи що.

Марічка підійшла і здалеку глянула на хвіст. На хвості запеклася кров.

– Ніякої колючки там нема. Видно, спав якимось незручно. Йди, полеж на своїй канапі – і все минеться.

І тихенько додала:

– А не минеться – то й так буде.

Змія спробував пихнути вогнем – нічого не вийшло. Спробував ще раз, ще – нічого.

- Що за заковика! Вогню нема. Куди ж він міг подітися?
- То й добре. Що вогню нема.
- Та де вже там добре... Щось в мені розладналося.
- Забагато злості в собі носиш – от і розладналося.
- Скажи мені, а як без злості на світі жити?
- А от я живу без злості. Навіть на тебе злості не маю. Хоч ти й зруйнував все моє життя.
- Ти б мала мене вбити.
- Якби я тільки могла... Я б зробила це без злості, але з задоволенням. Та, якщо чесно, то мені тебе шкода.
- Шкода? Не розумію.
- Був би ти, скажімо, звичайним паперовим змієм. І дорослі, і діти милувалися б тобою, дивилися б, як ти летиш. А ти летів би собі і безжурно співав би якусь веселу пісеньку.
- Ображаєш, красуне. Я – паперовий змій. Ха-ха!
- Але ж таким ти прилетів під моє вікно. Паперовим і веселим змієм.
- Е, то була військова хитрість. Інакше б ти зі мною не полетіла.
- А мені хотілося мати тебе за дружину. Я тебе вже давно примітив.
- І нічого доброго ти не зробив.
- А хто тобі сказав, що я в своєму житті зробив щось добре? Забудь. Я вмію робити тільки зло.
- Твоє зло тебе й погубить.
- Хто це сказав?
- Це я сказала, Іванкова Марічка.
- Не згадуй того ненависного імені. Моє зло мене погубить! Як ти сміла мені таке сказати?
- Змій хотів пихнути вогнем, але в нього знову нічого не вийшло.
- Що ж сталося з моїм вогнем? Сьогодні відлежуся, бо хвіст болить, а завтра полечу до знахаря, нехай щось порадить. А заодно нехай хвіст подивиться. Щось він у мене дуже болить.
- Ти бідного знахаря так перелякаш, що він забуде все, що знав, і те, чого не знав.
- Нічого, я заставлю його все згадати.
- Тоді він з переляку випише тобі такі ліки, що ти і дуба вріжеш.

– Якого дуба?

– Ну, це так кажуть: дуба врізав, тобто помер.

– А ти б і зраділа.

– Скажу чесно: зраділа б.

– Бідний я, нещасний. Нема в мене ні дружини, ні друзів.

– І не буде.

– А це ж чому?

– Бо ти не навчився робити добро на землі. Коли ти, як я вже казала, вріжеш дуба, ніхто за тобою і сльозинки не пролле.

– Ніякого дуба я різати не збираюся. І годі про те.

Наступного дня Марічка цілком несподівано знову накинула на змія хустину. І змій миттєво заснув. Тепер вже без страху Іван став копір-сатися у хвості змія і спритно відколупав ще одну лусочку. Тепер вони з Марічкою чекали, що буде зі змієм, коли він прокинеться. А прокинувшись, змій голосно застогнав.

– Ой, що зі мною? Голови не зведу, хвостом не ворухну, сил не маю. Ой, ой! Допоможи, Марічко.

– Чим же ж я тобі допоможу? Я ж не лікар і не знахар. Я жінка, котра тебе ненавидить, котра хоче твоєї смерті.

– І тобі мене не шкода? Мені ж боляче.

– А ти мене шкодував, коли я плакала, коли я сумувала за своїми рідними? Нехай тобі болить, нехай ще дужче болить. Бо ти – зло, яке має згинутися.

– Врізати дуба. Так це по-твоєму називається?

– Саме так.

– Ти жорстока.

– А ти?

– Я таким мушу бути, бо я – змій. Без мене і страшних казок не було б.

– А мене жорстокою зробив ти. Я нікого не кривдила: ні тварин, ні людей. Але, коли ти відірвав мене від рідного дому, від моїх батьків, від маленької донечки і від мого чоловіка, то я ніяк не можу бажати тобі добра. Я хочу і я мушу тебе перемогти.

– Так це із-за тебе у мене всі мої біди?

– Так, із-за мене.

– Я тебе прошу, не перемагай мене більше. Я вже й так ні вогню не можу добути, і вся моя сила кудись поділася. Та ще й хвіст так шалено болить. Бідний я та нещасний.

– Так буде всім, хто чинить зло.

– Ні, так не буде, ти не зможеш мене перемогти. Я одужаю. І знову моє полум'я запихкає на півнеба. І знову я буду найдужчим та наймогутнішим змієм на світі.

Сказав так змій та й ледве поплуганився у свій палац, щоб відлежуватися. Марічка тихо сказала чоловікові:

– Дуже сподіваюся, що завтра вже буде нарешті кінець тій лютій потворі. Потерпи ще, чоловіче любий.

– Та я згодний терпіти хоч скільки, аби нарешті визволити тебе, моя кохана, і щоб ми з тобою врешті-решт повернулися додому, до нашої донечки.

І нарешті настав третій день. Як тільки виповз змій із свого палацу, на нього вже втретє впала незвичайна хустина. Змій відразу заснув, а Іван відколупав третю лусочку, в якій ховалося змієве життя.

– Все. Думаю, що тепер змій вже не прокинеться.

Чекали, чекали Іван з Марічкою. Час спливав, але змій не покидався.

– Все, Марічко. Ми його перемогли. Тепер треба думати, як нам добиратися додому. Дорога неблизька.

– Не спіши, Іванку. Подивися, що робиться. Мені страшно.

І було чого лякатися. Звідусіль, здається, що з-під землі, сповзалось всяке гаддя.

– Я й не підозрював, що тієї нечисті на світі так багато.

– Ти краще думай, що робити. Тут палками не зарадиш.

– У мене залишилася тільки свячена вода.

– Спробуй.

Покропив Іван довкіл свяченою водою – і все гаддя зникло. Не загинуло, а зникло. Це дуже важливо. Бо в природі кожна наймерзенніша істота має своє призначення.

І тут з'явився казкар. Якимось несподівано так з'явився. Іван з Марічкою навіть не здивувалися, наче так мало бути, наче на нього тільки й чекали.

– Я вас вітаю, – сказав казкар. – Ви з честю довели свою казку до кінця.

– А чому ж ти, казкарю, не прийшов нам на допомогу, коли нам було дуже сутужно?

– Бо я бачив, що ви й самі впораєтесь.

– Казці ще не кінець, – сказав Іван. – Бо ми ще не вдома.

– Ще лише мить – і ви обніміте своїх рідних. Казка, як завжди, має добрий кінець. Але скажіть: вам не сумно? У мене, у казкаря, якийсь такий терпкий присмак смутку. Ось тут лежить могутній переможений змій. І якось...

– Але він чинив тільки зло, – обурилася Марічка. – То ще його й жаліти?

– Так і не зовсім так. В природі нічого не має зникати. Навіть отой змій. Бо що тоді порушиться, якась рівновага.

– То давайте його оживимо, – все ще сердилася Марічка, – і нехай він далі нівечить людське життя.

– Ні, так не треба, – якось замріяно сказав казкар. – А давайте з нього зробимо живого паперового змія. Доброго і веселого паперового змія.

– Ну... Якщо доброго...

– Ваша згода?

– Ми згодні. Тільки, щоб він був добрий.

– Паперовий і живий. Хіба таке може бути?

– У казці все може бути. Все в наших руках.

– А лусочки?

– Візьміть їх собі на згадку. Крібле, крабле, бумц!

Змій заворушився, якось став змінюватися, а потім раптом знявся вгору веселим паперовим змієм.

– Я лечу! Лечу! – гукнув він.

– Гляди, не роби зла!

– Що ти! Мені таке і до голови не прийшло б.

– Тепер, казкарю, – суворо сказав Іван, – справедливості раді, нам би треба було допомогти повернутися додому. Дорога далека. Ми потомлені. Нам наша перемога нелегко дісталася.

– Я б може... – обізвався змій.

– Ні вже, – перелякалася Марічка. – Твоїх послуг з нас досить.

– Ну чого ви? Я вже не той.

– Не треба. Тоді ми краще пішки підемо.

– Ну навіщо пішки? – посміхнувся казкар. – Ми покличемо вашого знайомого орла. Он він вже летить.

– А кому я потрібний? Хто мене потребує?

– Оті двоє. Ти домчиш їх додому?

– Зрадістю. Вони перемогли страшного змія. Тепер вже я не боюся за свою дружину і своїх дітей.

– А я що? – занепокоївся змій. Веселий, паперовий і живий.

– А я що? Так і буду тепер самотньою страшилкою?

– Ну чому ж? – посміхнувся казкар. – Ми тебе в цирк влаштуємо. Будеш там дітей веселити.

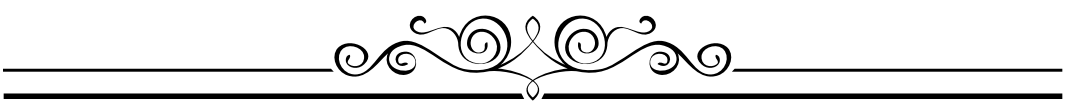
Іванко з Марічкою миттю опинилися вдома. Всі дуже зраділи їхньому поверненню. Там вони жили довго і щасливо. А може й досі живуть. В гості до них казкар заходить, казки їхній донечці розповідає, хоч вона вже й виросла. Інколи і паперовий змій прилітає. Іванко та Марічка на нього не сердяться. Він такий веселий і кумедний, що на нього сердитися просто неможливо.

Казка закінчилася.

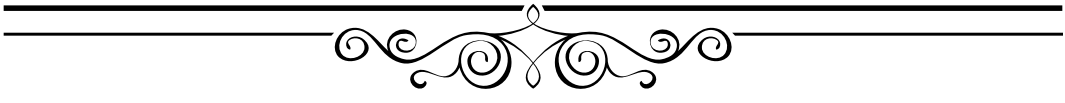
Приказка лишилася.

А хто нову казку почне,

То нехай покличе мене.

ДЕРЕВИЧКИ

Була тиха літня ніч. Повітря, насичене п'янкими пахощами від саду і від квітників, майже не ворушилося. Вітер десь, напевно, задрімав собі та й забув, що йому треба віяти.

«Нехай спочине, – думала собі я. – Всі і так сплять і дивляться свої сні: хтось солодкі, а хтось може й страшні».

Мені ж не спалося, і я сіла за свій письмовий стіл. Може казка якась напишеться.

– Про що б його написати?... – задумалася я. – Щоб і цікаво, щоб і не дуже страшно.

Не встигла я щось додумати, як ... Було спекотно і я відчинила вікно. Коли чую, а надворі під моїм вікном хтось плаче. Прислухаюся – таки плаче. Тонесенько, мов дитина якась.

«І що воно таке?»

Збагнути відразу не можу. Єдине... Висовуюся через вікно і тихо, щоб не побудити людей, питаю:

– Чого ти плачеш? Хто тебе скривдив? І хто ти? Може я тобі чимось можу допомогти?

І чую ніжний тоненький голосок, схожий на голос ляльки, тільки з людськими інтонаціями.

«Дивно і цікаво, – подумала я. – Але ж треба слухати».

Щоб краще чути, я трохи нахилилася через вікно, хоч зазвичай такого не роблю, бо боюся. А під вікном та загадкова істота вже не плакала, а наче співала.

«Це вона так всіх моїх сусідів побудить. Але ж треба слухати».

Я маленька дівчинка
Деревичка.
Загубила маленького
Черевичка.
Тепер ніжці холодно,
А животику голодно.
Я не маю ані мами, ані татка.
Тут на яблунці була
Моя хатка.
Була хатка гарнесенька,
Як гніздечко,
Біля тебе, казкарочко,
Недалечко.
Та вже мою яблуньку
Зрубали,
Та вже мою хатоньку
Зруйнували.

– Так-так, – тихо сказала я. – То ти жила на цій маленькій яблунці?
А звідки ти знаєш, що я казкарка?

– Це всі знають. Найперше про те нам розказав твій горобець, котрого ти годуєш.

– А-а, Цвів?

– Так, Цвів. А потім вже і сорока, і вивільга. Якось тебе не було, а вікно було відчинене, то сорока залетіла в твою кімнату і перечитала все, що було у тебе на столі. А потім нам переказала.

– А хіба сороки вміють читати?

– Вміють. Ще й як вміють. Вони просто не признаються.

– А я й не знала.

— А ви, люди, про нас дуже мало знаєте. Це вам так здається, що ваша наука про нас знає все. Та це вам тільки так здається. От скажи, ти про деревичків щось чула?

— Ні, не чула, — чесно зізналася я, і мені стало якось незручно, що я про деревичків нічого не чула.

— От бачиш. А ти мала б чути, бо ж ти казкарка. А ми є. Живемо на деревах і в дуплах. А тепер я залишилася без хатки. Скажи... Навіщо ти звеліла зрубати ту маленьку яблуньку?

— Але ж вона давно вже всохла і не родила яблук.

— То й що? Кому вона заваджала? Нехай би собі була.

— Сухі дерева треба вирубувати. Щоб молоді росли. А суха яблунька могла й сама від вітру впасти та ще й біди наробити.

— А тепер я залишилася без хатки.

— Я ж не знала, що на тій яблунці була твоя хатка. А тепер я не знаю, як тобі допомогти.

— І я не знаю.

— Скажи, дівчинко... А ти не могла б жити у звичайній людській оселі?

— Ні, не могла б. Я можу жити тільки на дереві або в дуплі. Тому й мене зовуть деревичкою.

— Послухай, деревичко, а ти не могла б піднятися до мого вікна і зайти до мене вгості?

— Могла б. Чому не могла б? Я люблю інколи вмотитися на найвищих деревах і співати там з вивільгою. Ми з нею дружимо.

— То ходи сюди.

— Ні, мені не можна. Мені лісовик не дозволяє наближатися до людей.

— А чому не дозволяє?

— Бо люди можуть мене зловити. А я не люблю, коли мене ловлять.

— Я тебе розумію. І я не любила б, щоб мене ловили.

— От бачиш... Тому я ...

— Але ж я не буду тебе ловити. Я спробую нагодувати твій животик, а може й з черевичком щось придумаємо.

— А-а, всі так кажуть. А потім ловлять. І пташок, і деревичок. Пташкам теж... Дають їсти, а потім ловлять.

— Але ж я Цвіва не зловила.

– Так, не зловила.

– То ти можеш мені повірити, що я тебе не зловлю?

– Ну... Не знаю.

– Я ж казкарка. Нам просто незручно з тобою через вікно розмовляти.

Всі сплять, А ми їм заваджаємо.

– А чому вони сплять? Нехай встають.

– Але ж зараз ніч.

– То й що, що ніч? Але ж яка гарна ніч. В таку ніч не можна спати.

Он соловейко не спить та все тьохкає. І ти не спиш.

– Ну, я – це зовсім інше. З казкалками таке буває. А люди вранці на роботу поспішають чи на науку. А маленькі дітки чи до школи, чи в дитячий садок.

– Ах, так. Пригадую. Щось таке казав лісовик.

– То ти ідеш до мене в гості?

– Годилося б у лісовика спитати, але його зараз нема.

– Ходи, не бійся. Я тебе ловити не буду.

– Ну... Добре. Спершу я посиджу у тебе на підвіконні. Щоб коли що – втекти.

– Та не бійся, я тебе не скривджу.

– Опля!

І дівчинка, зовсім крихітна дівчинка, вже сиділа у мене на підвіконні. Зеленокоса, зеленоока, вона і справді була в одному черевичку. За спиною у дівчинки тріпотіли маленькі крильця. Вони були, наче іграшкові. Та й сама дівчинка здавалася дуже досконалою іграшкою.

– Привіт, дівчинко. Я дуже рада тебе бачити.

– А я тебе. Я вперше так зблизька бачу казкарку.

– А я черевичку.

– Ти можеш нагодувати мого животика? А то він дуже їсти хоче.

– А що ж їсть твій животик?

– Він все їсть. А найбільше він любить крихти хліба.

– Почекай. А чай твій животик буде пити?

– Не знаю. А що таке чай?

– Зараз я дам тобі спробувати. Тільки охолоджу, щоб він був тепленький. А ще у мене є печиво. Думаю, що твоєму животику воно сподобається.

Та злізь ти нарешті з підвіконня. Сідай ось тут біля столика. Тут тобі буде зручно.

– А ти мене...

– Та не буду я тебе ловити. Не бійся.

А коли дівчинка зі смаком поїла, я сказала:

– А тепер будемо мудрувати над твоїми черевичками.

– А що мудрувати? Нема одного. Я його загубила, коли тікала від козлика.

– Он воно як. Ти злякалася козлика?

– Я боялася, що він мене бодне.

І дівчинці знову захотілося плакати.

– Ну добре, добре, не плач. Зараз ми щось придумаємо. Бачиш, он лялька сидить. Вона майже така, як ти. У ляльки є чудові панчішки і черевички. Зараз ми їх помірємо. Думаю, вони тобі підійдуть. Так... Міряй сама, щоб ти не думала, що я хочу тебе зловити.

І панчішки, і черевички прийшлися. Дівчинка зраділа, аж затанцювала і в долоньки заплескала.

Я маленька деревичка

У новеньких черевичках.

– Почекай, – обірвала вона свій танок. – А лялька на мене не образиться, що я взула її панчішки і черевички? Бо я нікого не люблю ображати.

– А зараз ми у неї питаємо.

Я взяла ляльку в руки.

– Послухай, Ліно, ти не образишся, якщо ми твої панчішки і черевички подаруємо одній маленькій гарненькій дівчинці?

– Ма-ма, – сказала лялька, а потім засміялася.

– Бачиш, вона не ображається.

– А як же вона буде боса?

– Нічого. Вона й так нікуди не ходить. А сидіти у мене на ліжку можна й босій.

– То твою ляльку звати Ліна?

– Так, по-моєму гарне ім'я.

– А мене звати Ласка.

– Теж гарне ім'я.

– Деревичко, деревичко, – почувся голос за вікном.

– Ой, це лісовик. Буде ж мені.

– Не ховайся, не ховайся. Я знаю, що ти тут.

– Дідусю, я тільки хотіла нагодувати свій животик. Він дуже їсти хотів.

Лісовик заглянув у вікно. Це був чоловік невисокого зросту з різьбленим костурцем. На голові замість шапки примостився білий гриб, а на ньому зелена травинка. Брови сердито стовбурчилися, а на обличчі блукала приязна посмішка. Для мене це було справжнє відкриття. Я ще ніколи не бачила лісовика.

– Я ж тобі казав: не можна деревичкам спілкуватися з людьми.

– А це не просто людина. Це казкарка. Вона мені ось які панчішки і черевички подарувала.

І дівчинка закружляла по хаті у якомусь химерному танку.

– Ну добре, добре. А та казкарка казку про тебе напише?

– Думаю, що напише. У неї на столі були якісь аркуші. На одному з них було написано «Деревичка». Це, мабуть, про мене.

– А про лісовика там нічого не було написано?

– Не знаю. Я ж все не читала. Може й було.

Мене обурювало те, що вони розмовляли між собою так, наче мене тут не було. Та я не знала, як себе повести і що їм на те сказати. Тому мовчала. Нарешті лісовик сказав:

– Ходімо, Ласко. Я знайшов тобі нову хатку. Вона тепла і простора. Тут неподалік є дупло старого дуба. Там чомусь ніхто не живе. Аж дивно. Таке зручне дупло. Ходімо.

Моя гостя підлетіла на своїх крильцях, стала на підвіконні.

«Невже так і полетить, нічого мені не сказавши?»

Ні, зупинилася, оглянулася, посміхнулася і сказала:

– Я дякую тобі, казкарко, що ти мене не ловила. І за черевички дякую.

І зовсім тихенько, очевидно, щоб не чув лісовик, додала:

– Я ще колись до тебе навідаюся. Якщо ти мене ловити не будеш.

– Не буду. Ти ж знаєш.

– Чекай мене.

Та й пурхнула, як та пташечка. А я дивилася їй у слід і думала:
«Чи то наснилося мені, чи то моя уява таке мені намалювала...»

І не знала я: це добре чи зле бути казкаркою... А потім подумала, подумала і вирішила, що бути казкаркою – це все-таки добре.

Я вже потрохи й забувати стала про ту нічну пригоду і про деревичку. Всілякі життєві клопоти існують поряд з казками. Та якось я почула під своїм вікном знайомий тоненький голосок:

– Казкарко, казкарко, рятуй мене.

– Що трапилося? – виглянула я у вікно.

– За мною женеться сам король деревиків. Він хоче мене зловити і віддати заміж за свого сина. А той його син, хоч і принц, але такий потворний, що і в найстрашнішому сні не присниться. Якщо я скажу, що він на жабу схожий, то жаба на мене образиться. Дивитися гидко і одвернутися страшно.

І тут я побачила, що за маленькою деревичкою, як коршак за здобиччу, летить чималий кремезний... Мені важко було відразу збагнути, чи це деревик, чи чоловік такий. Та ніколи було роздивлятися та розмірковувати. Ось-ось він уже наздожене мою деревичку.

– Ой! Ой! Рятуйте, – пищала дівчинка. Та це було неймовірно, щоб її хтось почув.

– Скоріше. Скоріше лети сюди.

Я вхопила те, що лежало поблизу, та й пожбурила у переслідувача. Це був невеличкий м'ячик. Не сказати б, що я вдарила короля деревиків боляче, та все ж затримала його. Тим часом деревичка прожогом влетіла у моє вікно.

– Не пускай його сюди. Не пускай. Мерщій зачиняй вікно.

Але мені хотілося з ним поговорити. Той що з того, що він король деревиків? Я ж не його піддана. А ось і він. Розлючений, підлетів до мене і вже збирався прошмигнути у моє вікно, та я його не впустила.

– Як ти смієш? – закричав він, аж голос йому зірвався. – Я – король.

– Але не мій.

– Та я тобі...

– Нічого ти мені не зробиш. Стережися на мене кричати і мені погрожувати. Я – казкарка. Як покличу знайомих чарівників з усіх моїх казок, то від тебе

і сліду не залишиться. Ти краще скажи мені: навіщо ти лякаєш маленьку беззахисну дівчинку? Навіщо ти переслідуєш її? Коли охота силою помірятися, то поміряйся, скажімо, із дванадцятиголовим змієм. Кажуть, він десь недавно тут об'явився. Так ні, проти змія ти не станеш – побоїшся. А проти дівчинки можна. Вона ж тобі здачу не дасть. Ех ти! І не сором? А ще король.

– Мій син якось бачив її, і вона йому сподобалася. Він хоче з нею одружитися.

– Але ж вона ще зовсім маленька.

– Нічого. Виросте.

– Але ж вона не хоче твого принца.

– То й що, що не хоче? Хто б її питав? Я ж король!

– Але ж твій син їй гидкий.

– Знаю. Він не красень. З часом звикне. А що їй ще залишиться? Мусить звикнути. Бо так хочу я. бо так хоче зрештою мій син. Мій син не красень, зате невістка буде красуня.

– В жодній моїй казці нема такого, щоб зло здобуло перемогу над добром.

– А я твоїх казок не читаю. Я взагалі читати не вмію.

– То що ж ти за король такий?

– А король не мусить вміти читати. Головне – наказувати. А це я вмію. Та годі вже теревені правити. Віддай мені дівчину.

– Не віддам. Тепер вона під моїм захистом.

– Даремно стараєшся. Я її однак виловлю.

– А я тебе оберну на сухий пеньок. Хочеш?

– Ти? Мене? Короля? Ану спробуй.

– І спробую. Крібле! Крабле! Бумц! З'явився до мене чарівник Квін.

І з'явилася постать чарівника Квіна, величезна, вся, наче зіткана з туману.

– Чого володарка бажає?

– Треба ось те недобре створіння обернути на сухий пеньок.

– Побажання моєї володарки – закон для мене. Сказано – зроблено.

– Ой-ой-ой! Не треба. Я більше не буду ніколи ловити тут деревичку.

Мене в тих краях ніхто більше не побачить.

– Стривай, Квіне. Я передумала. Нехай летить собі.

– Як скажеш, володарко. Я завжди до твоїх послуг.

– Відпочивай, Квіне. Дякую.

Квін зник, наче розвіявся, а король деревиків, переляканий і збентежений, чимдуж полетів собі. Куди – я не знаю. Та й, правду кажучи, мене це якось не цікавило. В хаті на мене чекала не менш ошелешена Ласка.

– Тепер я переконалася, що ти справжня казкарка. Бо я, чесно кажучи, вірила і не вірила. А тепер вірю. Ти дивовижна казкарка.

– А я не розумію, чому тебе не захистив лісовик.

– А він не може.

– Чому не може? Хіба він тут не володар?

– Він тут володар. Але лісовик – підданий короля. Тому мусить йому коритися.

– Ну добре. Більше він тебе ловити не буде.

– Думаю, що не буде. Я бачила, як він злякався. Мені аж смішно стало.

– Ну, нехай там собі. А як там твій животик? Він їсти не хоче?

– Може й не хоче. Але він хоче такого солодкого, що ми в тебе пили. Пам'ятаєш?

– Чай ви у мене пили.

– А-а, так, чай. А ще їли щось таке смачне.

– Печиво.

– От-от. Печиво. Мій животик від такого не відмовився б.

– Добре. Зараз я організую.

Поївши, дівчинка вклалася на канапі, заплющивши очі.

– Чомусь спати захотілось.

– То й поспи. Ти просто напереживалася із-за того короля. Тому так. Ти спи. А я піду на кухню, щоб ти не боялася, що я тебе буду ловити.

– Я не боюся. А знаєш, що я собі подумала?

– Що ти подумала?

– Що ти мене можеш ловити. Я тобі дозволяю. І знаєш... Мені навіть хочеться, щоб ти мене зловила... Дуже хочеться.

– Ти спи. А потім ми з тобою поговоримо.

А потім я сиділа біля вікна і тримала на руках дівчинку-деревичку, і нам обом було гарно. Дівчинка була зовсім маленька. Ну зовсім, як лялька. Вона горнулася до мене і зовсім не боялася, що я її зловила.

– О, лісовик іде. Сьогодні він зовсім несердитий. І навіть його стріхаті брови не супляться. Лісовик заглянув у моє вікно.

– Ласко! А я тебе скрізь шукаю. Я так і думав, що ти тут. Чомусь не вірилося мені, що тебе зловив отой король.

– Може й зловив би, та мене казкарка порятувала. Вона справжня казкарка. Вона так налякала короля, що він більше сюди не поткнеться.

– Дякую тобі, казкарко, – і глянув на мене бездонними зеленуватими очима.

– Я люблю її більше за інших деревичків. Тому не хотів би віддавати її королеві. Вона б там тільки плакала. Дякую тобі.

– Нехай заходить до мене. Я не причиню їй зла.

– Я знаю. Ти смілива, казкарко. Смілива і добра. Я таких поважаю. Відтепер я твій боржник.

– Та що там! Мені це було зовсім неважко. Не люблю, коли хтось збиткується над слабшими.

Тепер я мала друзів: не тільки деревичку, а й лісовика. Це для мене багато важило. Бо такі друзі – це назавжди. Вони ніколи не підведуть.

У лісі жило багато деревичків. Ми просто про них нічого не знали. Вони були всякі: і більші, і менші, і зовсім маленькі. Були такі, що мали крила. Вони могли літати. Хоч і не дуже високо, та все-таки це рятувало їх інколи від багатьох неприємностей. А були й такі, що крил не мали. Їм було важче. Декотрі могли ставати невидимими, а були й такі, що не знали, як це робиться. Всіма деревичками опікувався лісовик. Це був справжній господар лісу. Він дбав про деревичків, як про всяку живність і рослинність у лісі. Лісовик слідкував, щоб деревичків ніхто не кривдив, щоб вони мали все необхідне для проживання, бо в лісі кожна рослина, кожна пташина чи звірина посідала своє місце, була важлива і необхідна. А тимпаче деревички – маленькі лісові чоловічки. Люди про них не знали. Так було спокійніше і людям, і деревичкам.

У лісі, в дуплі сарого дуба жили маленькі лісові чоловічки, зовсім невеличкі деревички. Їх було достатньо, ціла велика родина, але вони були дуже маленькі, тому й поміщалися в дуплі старого дуба. Шкоди людям вони не робили. А щоб люди їх не турбували своєю надмірною

цікавістю, лісові чоловічки найчастіше ставали невидимими та й мали собі спокій: люди, коли приходили в ліс, їх не помічали. Люди займалися своїми справами: збирали гриби, ягоди, а деревички – своїми. І ніхто нікому не заважав. Старий дід деревик повчав:

– З людьми нам краще не спілкуватися. Нічого доброго від них сподіватися не можна. Вони он які великі, а ми маленькі. Всі слухалися старого деревика. Так і жили. Та гірше було з малими деревичатами. Діти завжди цікаві: що у людей, що у деревиків. Цікавість і допитливість – справа добра, та інколи від того бувають і прикрощі. А головне – нічого тут не можна передбачити і застерегти.

Може деревички так і жили б, якби одного разу до лісу не завітали два хлопчики-школярки Мишко і Славко. Хлопчики були дуже допитливі. Мишко побачив велике дупло в старому дубі.

– Давай подивимося, хто там живе.

– Це небезпечно, – застеріг товариш. – Може там живуть змії.

– Ніколи не чув, щоб змії у дуплі жили.

– А може там живуть бджоли. Це теж дуже небезпечно. Вони навіть ведмедя можуть покусати.

– Ми не ведмеді. Ми за медом до них не поліземо, то й вони нас не покусують.

– А як ти бджолам поясниш, що ми не ведмеді і за медом не ліземо? Поки ти їм будеш щось пояснювати, вони тебе жик – і покусують.

– Ну, ти собі, як хочеш, а я таки загляну в дупло.

І Мишко поліз на дерево. Ще підтягнувся, ще... А от і дупло. Хлопчик заглянув і гукнув:

– Славку, а тут нікого нема. Даремно ти так боявся.

А найменше деревичатко – діти – завжди діти, що у людей, що у деревиків – обурилося та й запищало:

– Як це нікого нема? А ми? Тут є ми.

Бабуся деревчиха намагалася заспокоїти балакучого деревичка. Вони ж були невидимі. Та де там! Малому теж було цікаво поговорити з хлопчиками.

– А чому ж я вас не бачу?

– Бо ми – невидимки.

Вже й Славко заглядав у дупло.

– Мишко, з ким ти тут розмовляєш? Я ж нікого не бачу.

– Та й я не бачу. Але хтось там пищить. Та не просто пищить, а розмовляє. Тільки тоненько так, як ліліпутик.

І знову нахилився над дуплом.

– Ану, малий, скажи ще що-небудь.

– Ку-ку! Ви мене не бачите, а я вас бачу.

І до бабусі, що хотіла його якимось загамувати.

– Та, бабусю, це хлопчики. Вони нам шкоди не зроблять. Вони хороші.

– Хлопчики якраз і можуть нам шкоду зробити. Ти собі навіть уявити не можеш, як це небезпечно розмовляти з людськими хлопчиками.

– Послухай, малий, – обізвався Мишко. – А ви можете зробитися видимками?

– Можемо, але тато нам не дозволяє.

– А ти попроси тата.

– Ні, він не погоджується.

– Ми хочемо вас побачити. А то так нечесно: ти нас бачиш, а ми тебе ні.

– Не хоче тато. А я сам ще не вмію. Ну, тато, ну зроби мене видимим. Це хлопчики хороші. Вони нам кривди не зроблять. Правда, не зробите?

– Та нізащо в світі не зробимо. От чесне слово.

І вони його побачили, маленького деревичка. Він був зовсім, як чоловічок, тільки дуже маленький. Замість брилика – шапочка жолудя, одяг з листочків та пелюстків квіток, черевички змайстровані з кори. Він був дуже веселий, вертлявий та прудкий. А вже пищав, а вже тішився, що нарешті має справжніх друзів – людських хлопчиків. Славко і Мишко також були раді такому цікавому знайомству.

– Ух ти! Який ти славний! Як гном.

– Ні, я не гном. Я – деревик. Тільки ще маленький. Але я обов'язково виросту. Мене звати Мак.

– Гарне ім'я.

– А головне – коротеньке і його легко запам'ятати.

– Послухай, Мак, ми тобі завтра цукерку принесемо. Ти цукерку коли-небудь їв?

– Ні, не їв. А що це таке?

– Це – смакота.

– Ми тобі завтра принесемо. Після школи. Чекай нас.

– Добре. Я вас буду чекати.

І тут хлопці почули голос трохи нижчий і солідніший.

– Тільки, хлопці, прохання до вас таке: ви нікому про нас не розкажіть. Нехай це буде таємниця. Бо ми знаємо, що хлопчики всякі бувають. І не дуже чемні також. Тоді нам доведеться шукати інше дупло. А це дуже складно. Особливо перебиратися. У нас багато маленьких дітей.

Славко і Мишко запевнили, що вони вміють берегти таємниці і нікому-нікому про деревиків не розкажуть.

Наступного дня після школи Мишко і Славко, взявши кілька шоколадних цукерок, попрямували до дупла старого дуба.

– А не мало цукерок? – засумнівався Славко.

– Та що ти! Це для них цілий... Ящик. Ти ж бачиш, які вони маленькі.

– Треба буде розгорнути, бо вони з тим собі ради не дадуть.

– А ще... Треба якось легенько цукерки опускати. Кидати не можна, щоб не зачепити когось.

– Прикро, що нікому не можна розказати про нашу знахідку. Це навіть не знахідка, а відкриття. Це ж так цікаво.

– Так. Але ж ми деревикам чесне слово дали, що ми не розкажемо.

– Я думаю, що вчителю з біології можна було б розказати.

– Ти що! Ні в якому разі! Почнуться екскурсії, походи. Ні-ні. Не можна. Нікому – то й нікому.

Після уроків Петрик і Миколка гукнули:

– Славко! Мишко! Ходіть у футбол грати.

– Нам ніколи, – серйозно відповіли хлопці.

– А куди ви? Що там в вас?

– Та... Справи.

– Які?

– Не можемо розказати. Секрет.

Краще б вони не казали того слова. Як дівчатка, так і хлопчики дуже охочі до чужих секретів. І чого воно так?

– Давай за ними прослідкуємо, куди вони підуть.

– Подумаєш, дуже треба!

– Цікаво ж.

– Та що там слідкувати! В якесь кіно з дівчиськами підуть чи ще кудись.

– Ми тільки подивимося, а потім вернимось. Тільки подумати! Проміняти футбол на якихось дівчисьок!

– То ходімо.

Коли Славко і Мишко увійшли в ліс, Микола тихо сказав:

– І справді цікаво. І дівчисьок нема...

– Слухай, а може вони скарби шукають? – висловив свій здогад Петрик.

– Може. Нічого. Незабаром будемо знати. Тепер ми їхній секрет розкриємо.

А коли Славко і Мишко, задоволені і щасливі, що пригостили малюків цукерками, пішли з лісу, Петрик і Миколка і собі заглянули у дупло. Ніякого скарбу там не було. Але... Мак ще не встиг натішитися цукерками. Він собі думав, що це Славко і Мишко щось забули та й повернулися.

– Смачно! Дуже смачно! – вигукнув маленький деревичок. І тут Миколка вхопив його за ніжку.

– Іди-но сюди, малий. Ми на тебе подивимося.

– Ой-ой-ой, – запищав Мак, – боляче.

– Це не ті хлопці, – сказав дідусь.

– Це погані хлопці, – сказала бабуся.

– Хто поганий? Ми погані? Ось ми вам зараз покажемо, які ми погані. Візьмемо вашого малявку для колекції.

– Зараз же відпустіть Мака. Негайно відпустіть.

– Ти чуєш, Миколо? У нього навіть ім'я є. Мак. Прикольно.

Аж тут, на таке шибеники ніяк не сподівалися, щось вп'ялося Петрикові у волосся, а потім в обличчя.

– Зараз же відпусти Мака. Ну? Кому сказала?

– Та заברי з мене ту осу, – загукав той до товариша.

– Це я оса? Я ж тобі... Дідусю, – гукнула дівчинка до лісовика, що поспішав до них. Хлопці з переляку відпустили Мака, і той скочив у своє дупло.

– Я ж тобі казав, що від людських хлопчиків самі лише біди, – дорікав малому дідусь.

– Ні, то просто не ті хлопці. Славко і Мишко хороші. Он яких смачних цукерок вони нам принесли.

Мак вже й забув про свій страх і ласував цукерками. А тим часом Ласка (а то була вона) і лісовик розбиралися з пустунами.

– А ви, хлопці, що тут забули? – гнівно супив стріхаті брови лісовик.

– Та ми нічого не забули, – мимрили ті. – Ми прийшли подивитися.

– Прийшли шкоду робити? Над слабшими збиткуватися?

– Та ми... Та ми... Просто хотіли подивитися. Це так прикольно.

– Ласко, пусти його, – попросив лісовик, бо дівчинка ще й досі смила Петрика за волосся, а той несамовито тряс головою.

– Вони, дідусю, перелякали малого Мака.

– Я знаю. Так ти кажеш – прикольно? А от оберну я вас на вовків чи, скажімо, на жаб. Теж буде прикольно?

– Ми більше не будемо.

– Ясна річ, що не будете, бо я вам того не дозволю. Ліс не любить, коли йому роблять шкоду.

– Ми просто хотіли знати, що Славко і Мишко тут роблять.

– Я бачив їх. Нормальні хлопці. А ви?

– Ми теж нормальні.

– Щось я того не помітив.

– Ми більше не будемо.

– А тепер із-за вас ці маленькі деревички мусять перебиратися в безпечніше місце. Я їх тут залишити не можу.

– Та ми...

– А зараз, хлопці, поки я добрий, ідіть звідси. І більше до лісу не потикайтеся. Бо на дві жаби у природі стане більше.

Хлопці чкурнули – аж за ними зашелестіло. А лісовик і Ласка стали думати, як допомогти деревичкам перебраться в інше місце.

– Я нікуди звідси не піду, – завередував Мак.

– Ви собі перебирайтеся, а я тут буду.

– Ну хіба ж ти не розумієш, що тут небезпечно.

– А як Славко і Мишко прийдуть? А як вони ще цукерки принесуть? Що тоді?

– Обійдешся без цукерок.

– Не обійдусь. Цукерки – це дуже смачно. Нічого смачнішого я не їв.

Всі розгублено дивилися на вередливого Мака. Нарешті Ласка сказала:

– Послухай, Мак, не вередуй. Я віднесу тебе до знайомої казкарки, і ми там будемо пити такий солодкий... Ну, дідусю, як це називається?

– Чай.

– Так, будемо пити чай. А ще будемо їсти печиво. Це теж дуже смачно. А зараз не вередуй і збирайся. Я перенесу тебе в інше дупло.

– А цукерку візьмемо? Тут ще одна зосталася.

– І цукерку візьмемо. Ну, ходімо. Тебе всі чекають.

Дуже неохоче деревички кидали обжите дупло.

– Тепер ти зрозумів, Мак. Як небезпечно спілкуватись з людськими хлопчиками?

– Ні, не зрозумів. Мишко і Славо хороші. А тих двох пустунів дідусь лісовик оберне на жаб. Правда, дідусю? Нехай собі квакають.

– Ну... Я їх вже відпустив.

– Не треба було їх відпускати. Нехай би трохи поквакали.

Всі сміялися з малого Мака, а тим часом збиралися переселятись. Ласка несла малого деревичка. Це було їй під силу. Маку дуже подобалося, як дівчинка злітала на своїх крильцях. Він говорив, говорив, не замовкаючи.

– А чому у тебе є крильця, а у мене нема? І в тата нема, і в мами.

– Бувають деревечки з крильцями, а бувають без крилець, – терпляче пояснювала Ласка і почувала себе зовсім дорослою, бо ж несла малого Мака і допомагала йому пізнавати світ.

Наступного дня Мишко і Славко, прийшовши до школи, побачили вкрай переляканих Петрика і Миколку.

– Ви чому нам нічого не сказали?

– А що ми вам мали сказати?

– Нас лісовик ледве на вовків чи на жаб не обернув.

– За те, що ми зловили того маленького чоловічка Мака.

– А нащо ж ви його ловили?

– Просто так. Подивитися.

– Тому ми вам і не сказали. Ми так і подумали: скажемо вам – то ви щось таке недобре утнете.

– То, по-вашому, ми ненормальні?

– А так і вийшло. А нащо ви Мака ловили?

Хлопці похнюпилися.

– То ви за нами слідкували?

– Так, слідкували.

– То що, Мишко? Відлупцюємо їх?

– Та не треба. Вони і так страху наїлися.

– Шкода, що вас лісовик не обернув на жаб. Вам би таке пасувало.

Поквакали б трохи.

– Ми ж не знали.

– А нащо вам було знати? Отепер із-за вас деревички мусять переселятися в інше місце.

– Кажу ж тобі: ми не знали.

– Не знали! Не знали! Заладили своє. Як папуги. Як тепер деревичкам допомогти? Вони ж тепер і від нас будуть ховатися. Деревички подумують тепер, що і ми з Славком такі.

– Може якимось...

– Може якимось! Тепер вони вже більше нам не покажуться. Вони вміють ставати невидимими.

– Ми ж не знали.

– Ще раз скажеш «ми не знали» – і я тобі вліплю.

– Годі вам. Ходіть на урок. Вже дзвінок був.

– Глядіть же, нікому більше не розказуйте.

– Нехай розказують. Їм і так ніхто не повірить.

– Та ми нікому. Могила.

Славко і Мишко сумно блукали по лісу. Вони не заглядали в дупла, не шукали деревичків. Хлопцям було соромно.

– А що деревичків шукати? Вони нам не покажуться.

– То й правильно. Ми перед ними завинили.

– Деревички ж думають, що це ми про них розказали.

– І Мака ми вже більше не побачимо. Такий прикольний хлопчик.

І раптом вони почули якийсь писк. Чи то пташка якась, чи...

– Ні, то не пташка, то Мак!

– Де ж він? Я його не бачу.

- І я не бачу. Але чую.
- Може він знову став невидимим?
- Мак, Мак! Де ти?
- Я тут!

І вони побачили його. Мака несла маленька дівчинка. Зовсім маленька. Як лялька. Але вона... Летіла!

- Дивися, Славку. Ніколи не думав, що такі дива є у нашому лісі.
- Це Мишко і Славко, – загукав Мак – вони хороші хлопці.
- А вони нас ловити не будуть?
- Не будуть. Не будете, хлопці, нас ловити?
- Не будемо, не будемо.
- Ми йдемо в гості до знайомої казкарки. Ходіте з нами, – запропонувала Ласка.

- А казкарка не розсердиться, що ми прийдемо непрошені?
- Ні, не розсердиться. Вона добра. Мені так здається, що вона взагалі не вміє сердитися.

Цього дня у мене було гамірно. Гості були несподівані, але дуже бажані. Найбільше витьохкував Мак. Ласка намагалася його зупинити, але то була марна справа.

- Хлопці, хлопці, а ви мені ще принесете цукерку?
 - Ми навіть не питаємо, де ви зараз живете. Ми не хочемо наражати вас на небезпеку. Так якось вийшло...
 - Це не наша вина, та нам однак ніяково.
 - То ви цукерок більше не принесете? Шкода. Вони такі смачні.
 - А ми от що зробимо: ми цукерки принесемо до казкарки. А ви з Ласкою будете в гості приходити і ласувати цукерками. Якщо пані казкарка дозволить, то ми теж будемо інколи заходити.
 - Я вам завжди буду рада, – сказала я. І це була правда.
 - Тільки будьте обачні. Бо люди всякі бувають.
 - Ми будемо обачні.
- Було вже пізно. У моє вікно заглядав вечір і ... Лісовик.

ЯК ПОВЕРНУТИ ЛЮБОВ ПРИНЦЕСІ

Коли народилася маленька принцеса, король і королева були дуже щасливі. Вони назвали дівчинку Зоряною і на честь її народження влаштували велике свято з музикою і танцями. На свято були покликані сусідні королі і принци, придворна знать і навіть прислуга. А також покликали всі видимі і невидимі сили з світу казок: всякі казкарі, чарівники та їхні помічники, а ще добрі феї з усіх казок, вже придуманих і ще не придуманих.

– А хіба таке може бути? – питають цікаві.

– Ще й як може, – відповім я, бо знаю те від одного знайомого чарівника. Покликали, здавалося, всіх, кого треба було, може кого й не конче треба було кликати, а от фею розбрату не покликали, бо ніхто не вважав, що вона належить до добрих фей. Так воно і є, бо розбрат не потрібний ні в родині, ні в королівстві, – ніде. Не на жарт розгнівалася фея розбрату. А була вона злостива і мстива, і довго пам'ятала зло.

– Ну почекайте. Ви ще пошкодуєте, що мене не покликали, – сказала фея і стала придумувати, яку б пакість зробити маленькій принцесі. Зробилася вона невидимою та й тихенько прокралася в дитячі покої. Принцеса спала, дрімала і її няня. Підійшла фея до колиски і тихо шепнула:

– Ти матимеш все, маленька принцесо, все, окрім любові. Ні ти нікого не любитимеш, ні тебе ніхто не любитиме.

Сказала так і зникла.

Росла принцеса. Все у неї було: і найдорожчі іграшки, і найкращі сукні, і коштовні прикраси, а ось... Якось так склалося, що ніхто її не любив: ні король, ні королева, ні оточуючі. Ну оточуючі – нехай би собі. Але, щоб король і королева не любили своє дитя – аж диво брало. Як таке могло бути? Та ніхто над тим не задумувався, бо королі рідко над чим задумуються. Хіба що кухарки на кухні тихо між собою дивувалися.

– Та дитина якась не така, не схожа на інших дітей. Не посміхається, ні до кого не тягне рученята, навіть до тата і мами.

– Сказано – принцеса.

– То й що, що принцеса? Однак же дитина. І мала б бути така, як всі діти. А вона якась неправильна.

– Тихо будь, бо, коли почує хтось, то буде тобі за твій дурний язик. Не нам про те судити.

Оглянулися та й замовкли.

Час минав швидко. Бо коли той час минає безтурботно, коли живеш у розкоші, а головне – коли тобі їсти не хочеться, час летить особливо стрімко.

Ось вже й доросла принцеса до літ, коли вже і про заміж час подумати. Король спадкоємця чекає. Поки він ще при силі та при здоров'ї, мусить того спадкоємця виховати, до розуму довести, навчити всього, що мусять знати принци і королі. Стали до принцеси женихи з'їжджатися. Та все принци, та все царевичі з ближніх і далеких країв. Були серед них і красені, і не дуже. Були високі та кремезні, були високі та стрункі, були й низькорослі та опецькуваті, – словом, як кажуть, до кольору і до вибору. А принцеса що? А нічого. Подивилася, подивилася на всіх, стемнула плечима та й пішла собі геть, нікому нічого не сказавши. Всі були вражені такою поведінкою принцеси, та що вдієш, коли у принцеси вдача така? Принцесам все можна. Та ще, якщо вже чесно признатися, нікому та принцеса до душі не прийшлася. Подивилися женихи, погостювали та й роз'їхалися. А в королівстві і далі все потекло своїм руслом: бали з танцями, полювання, поїздки за моря – як прийнято у королів. Головне –

аби тільки не гірше, як у других. Про таке не годилося навіть ненароком подумати, не те, що сказати.

Минав рік за роком, а в королівстві було все без змін. У принцеси вік до межі підходить – заміж пора. А принцеса собі нічого. Бавиться, пустує, на балах танцює та й байдуже їй, що король з королевою не на жарт зажурилися.

– Хоч за свинопаса її віддавай, – казав король дружині.

– А ти гадаєш, свинопас її взяв би? А навіщо свинопасу така дружина? Що гарна – то так. Але ж нездатна ні до якої роботи. Ні, ти їй принца шукай. Хто ще у нас не бував?

– Та, либонь, всі були. Ні вона нікого собі не вибрала, ні її ніхто.

– Ти, королю, як собі хочеш, але тут без чаклування не обійшлося. Треба у магів питати.

– Дурниці! – гарикнув король. – Де ж таке видано, щоб король з магами радився в такій делікатній справі?

– Але ж маги у нас при дворі є. Навіщо? Ми їх утримуємо, золотом їм платимо, а вони нічого не роблять.

– Ну... То правда. Я якось про те ніколи не думав. І справді, навіщо ті маги? Але так було у мого батька, так було, либонь, у діда, то й я не став нічого міняти. А тепер...

– А тепер подумай і порадься з ними.

Та маги за довгі роки своєї бездіяльності так розледачіли, що й магами вже не були: чого не знали та не вміли, а все решта забули. Були здивовані, що король їх покликав, а почувши, переглядалися та плечима знизували. Ну чого там? Вони могли, скажімо, жабу обернути на кішку чи навпаки, а ще викликати якогось привида, щоб панночок налякати. Це вони могли. А щоб такими серйозними справами займатися – ні, вибачайте, це не для них. Тут можна і в халепу ускочити. А що, коли раптом принцеса обернеться на жабу, а назад принцесою стати не захоче? Ні вже, хай король і не просить. І золото нехай не обіцяє. Вони на таке й не вчилися.

Коли король сидів, підпершись рукою, і виглядав особливо засмучений, до нього підійшла дівчина Улянка. Вона, казали, з України була. А там дівчата особливі. Вони гарні, працьовиті і тямковиті. Уляна прислужувала принцесі. Була б їй і за добру приятельку, та

принцеса не могла такого припуститися. Як можна! Адже це прислуга! А вона ж таки принцеса!

Ота сама Улянка підійшла до короля та й сказала:

– Я не питаю, королю, про твою журбу. Сама знаю. Дозволь мені, величносте, у світ піти та у когось з розумніших спитати, як нашому лихові зарадити.

– А тобі ж яке лихо?

– Шкода принцесу. Хоч вона не раз мене і кривдила нізащо, дурнісінько, та однак шкода.

– Не дуже вірю я, що ти, блукаючи по світу, не пропадеш десь там серед людей. Бо люди всякі бувають, не лише добрі, а й злі. Але наміри у тебе добрі, то й стримувати тебе не буду. Як і пропадеш, то втрата невелика, ніхто і не помітить.

– Дав все ж дівчині гаманець з грішми на дорогу, хлібину і сяку-таку одєжину. Хустку на голову одягнула, свої довгі коси та вроду свою від заздрісних очей приховавши.

Отож ішла вона та й ішла, коли назустріч їй бабуся, стара-престара, ледве йде та ще здоровенну в'язанку хмизу несе. Привіталася з нею дівчина, бо звикла старість шанувати, а бабуся й каже:

– Чи не допоможеш ти мені, дитино, хмиз до хатинки донести? Це недалечко, он за тим горбком. Стара я вже стала, немічна, нездужаю.

А Улянка й сама тендітна, невеличкого зросту. Та, як відмовити старенькій бабусі? Взяла дівчина той хмиз та й несе. Йдуть вони, йдуть, а хатинки нема та й нема. Вже й ліс довкола темний, вже й сонечко спати лягає, а хатинки нема та й нема. Ще й чомусь в'язка поважчала. Ледве йде Улянка.

– Де ж та ваша хатинка, бабусю? – питає.

– Ти йди, йди, дитино, – каже їй стара. А сама регоче – аж заходить-ся. Оглянулася дівчина – а стара й сама вмостилася на тій в'язці та й сміється. Розсердилася Улянка та й скинула з плечей той хмиз разом зі старою.

– Не буду я вас далі нести, – сказала. – Йдіть собі самі. Я думала, що ви і справді бабуся, а ви, напевно, якась Баба Яга.

– А ми вже й прийшли, дурна дівчино, – засміялася стара. – А я й справді Баба Яга. І звати мене Мокриця. Може чула? Про мене страшні казки розказують та дітей мною лякають.

Тільки тепер побачила Уляна височенний мур, замаскований живо-плотом, а за тим муром та зеленим живоплотом нічого не видно. Зупинилася дівчина, та стара грубо смикнула її за руку.

– Ну... Йди вже. Чого стала? А то миттю у мене жабою поскачеш.

Увійшли на подвір'я. За ними з грюкотом зачинилися ворота. Оглянулася дівчина довкіл – а нічого й не видно, тільки клаптик нічного неба над головою.

«Я, здається, ускочила в халепу, – подумала з острахом Улянка. – Так і є, це Баба Яга. А я ще не вірила, коли мені розповідали. І як тепер мені звідси вибратися?»

А стара гукає:

– Гей, ти, Дуриквасе, я тобі наречену привела. Та прокинься ти нарешті. Вже ніч надворі, а він все спить та й спить. Подивися, яка дівчина. Красуня просто.

Та й зняла з Улянки її хустку.

– О, коси які! Тобі просто поталанило, дурна дівчино. Ти вийдеш заміж за мого сина.

А тим часом з хати вийшов... Хлопець – не хлопець, а так, потвора якась. Сам опецькуватий, голова, як довбня, замість рук лапи з кігтями. Злякалася дівчина, аж зблідла.

– Нічого, звикнеш, – захихотіла стара. – Зараз повечеряєш, відпочинеш, а завтра й про весілля подумаємо.

І вже до сина:

– Ти Бровкові їсти не давав?

– Не давав.

– І не давай. Зліший буде. А то ми зайшли – а він і не гавкнув.

– А може він вже здох, бо я йому і вчора їсти не давав?

– Ні, не здох. З буди його хвіст стирчав і ворухився.

«Це ж вони бідного собаку голодом морять», – жахнулася Улянка та й стала думати, як то з вечері бідному собаці щось відкласти.

Вечеря ситна була. Видно, поїсти тут любили. На дівчинку ніхто і не зважав. Кожен їв, як з переляку. Улянка що сама їла, а що в хустинку відкладала – і хліба, і м'яса, і шматочки картоплі, а то й цілу булку в рукав сховала. Коли встали із-за стола, то у дівчини таки трохи назбиралося, було чим голодного пса нагодувати.

«Тепер треба якось непомітно винести».

Та її тут ніхто не пильнував. А куди втекла б через високі мури та наглухо зачинені ворота?

Скоренько всі поснули – аж захропли. Улянка тихенько вийшла і підійшла до собачої буди.

– Бровку, Бровчику, – тихенько покликала. З буди ледве виліз худючий собака. Улянка присіла біля нього.

– Бідненький! На, я тобі їсти принесла.

Пес з недовірою подивився на дівчину. А вона гладила його і зовсім не боялася.

– Пити, – прошепотів собака людською мовою.

– А ти і говорити вмієш?

– Вмію. Я ж серед людей жив. Це вже я потім в неволю попав. Дай мені напиться, бо тут-таки й здохну. Спрага ще більше дошкуляє, ніж голод.

Напоїла собаку, пооббирала з нього реп'яхи, розчесала закудлану шерсть своїм гребенем.

– Я б тебе відв'язала, але як же ти звідси виберешся?

– Чекай. Тут є вихід.

– Вихід? Де?

– У моїй будці. Там задня стінка відсувається – і потрапляєш в підземелля, що виходить на берег річки. Я бачив. Бачив, але не втік. Дурний був. А тепер прив'язаний... Тепер давай втечемо удвох. Відв'яжи мене скоріше. До ранку ще далеко. Встигнемо.

Улянка відв'язала Бровку. Підземелля було зловісне і страшне.

– Ой, страшно, – сказала дівчинка. – Там можуть бути пацюки.

– Можуть бути, але тут ще страшніше.

– Чекай. Я зараз.

Метнулася до хати, щоб прихопити свій клуночок. Там була непочата хлібина.

– Тепер можна, – тихо сказала.

– Я піду перший. Щоб тобі не так страшно було.

Без пригод вони пройшли підземеллям аж до самої річки.

– Тут десь має бути прив'язаний човен, – сказав собака.

– Зле, що у нас нема хоча б маленького ліхтарика.

– Нема. А де ти його візьмеш? Та ти не журися. А нащо мені мій собачий нюх? Ти почекай. Я зараз.

Та й пішов вздовж річки.

– Є! Знайшов! Гав-гав! Не був би я собакою, якби не знайшов.

Сіли у човен.

– За течією пливти легше. Але нас там скорше шукатимуть. А ми попливемо проти течії. Важче пливти, зате надійніше. Нас кинуться шукати вранці. За той час ми вже далеко звідси будемо.

– І звідки ти все це знаєш? – здивувалася дівчинка. – Ти міркуєш, як людина.

– А я ж хіба не серед людей жив?

Та легко сказати, а важко зробити. Бо скільки там сил у тендітних дівочих руках. А вміння ніякого. Ще ж треба було долати силу і спротив прудкої течії. Спершу їх таки зносило вниз по течії, потім їхній човник майже хлюпався на місці. Улянка ледве не плакала від свого безсилля, адже Бровко аж підвивав, що не може дівчині нічим допомогти.

– Але ми мусимо, мусимо звідси вибратися, – переконувала себе Улянка. Поступово вона набувала вправності і по якімсь часі вже орудувала веслами, як справжня веслярка.

– Пливемо, песику. Пливемо.

І наче менше боліли її руки і плечі.

– Мені жаль, що я нічим не можу тобі допомогти.

– А ти й так вже допоміг мені. Якби не ти, то я сама нізащо не вибралася б з тієї пастки.

Сходило сонце.

– Незабаром нас вже шукатимуть, – сумно сказала Улянка.

– Не так швидко. Вони люблять довго спати. Та й другого човна у них нема. Доки ще вони його знайдуть.

– А береги обабіч круті та скелясті. Де ми приб'ємося з нашим човном?

– А он дивися зліва. Там берег пологий.

– Так. Пристаємо.

Вхопила свій клуночок – та й на берег. А човен вниз течією пустила – нехай пливе. Тільки тепер відчула нестерпний біль в руках і в попереку.

– Не дівоча то справа веслувати проти течії, – сумно сказала Улянка.

– Це від незвички. Ти й так молодець. Навдивовижу впоралася. Ти краще глянь сюди. Он хатка видніється.

– Ще аби в тій хатці добрі люди жили.

Бровко втягнув носом повітря.

– Димом пахне. Господиня сніданок готує.

– Ще скажи, що нас чекає.

– А може й чекає. А що? Ти хіба не помітила, що господиня завжди варить більше, ніж може з'їсти. Це для подорожнього або для несподіваного гостя. Чого ти посміхаєшся? Так і є. Ми, собаки, добре те знаємо.

Підходили вже до хати. Господиня сиділа на лавчині і годувала курей. Привіталися та й розказали тій уже немолодій жінці свою історію. Мусили розказати. Що вже буде. Критися ніяк. Жінка забідкалася, занепокоїлася.

– І куди ж мені вас прилаштувати? Це ж вони неодмінно сюди придуть вас шукати, бо річка має круті бережечки. Це перший пологий берег, де можна пристати. Було вам ще трошки далі пропливти.

– Несила вже було мені, тітусю. Вперше за весла взялася.

– Воно й зрозуміло. Та вже є – як є. А чого це в тебе пес такий худий? Шкіра та кості. Хіба ж так можна?

– Знаю, що не можна. Ми з Бровком обоє з неволі тікаємо. Тільки він довше від мене в неволі був. Тому так.

– Я вас в курені на городі прилаштую. Добрий прихисток. Тут вас ніхто не знайде. Того куреня й не видно. Там і відіспитесь. І сніданок я вам туди принесу. Добре, що вас ніхто не бачив. Час ранній. Наші рибалки, мабуть, ще відпочивають. А котрі може й на ранній вилов поспішили. Словом, все вийшло якнайкраще. Ходімте. І будьте спокійні. Я про вас навіть курці своїй не розкажу.

Погоня наспіла десь аж перед вечером. Мокриця і Дуриквас були певні, що втікачі тут.

– А он і хатка. Як навмисне для втікачів. Добрий прихисток. Тут ми їх зараз і застукаємо.

– Чекай. Он, либонь, господиня іде.

Без привітань відразу й налетіли.

– Гей, ти, стара, чи не бачила ти часом дівчину з собакою?

– Собак тут багато всяких бігає, то може й ваш собака між ними. Я гавкати не вмію, то й не знаю. А дівчат тутешніх я всіх добре знаю. Чужу дівчину відразу помітила б. Не бачила я тут чужої дівчини.

– Розумієш, стара, його наречна втекла. От ми її й шукаємо.

– Наречена? Отого бовдура? Ха-ха! Я б і сама втекла від такого жениха.

– Ну-ну, стара, ти не дуже.

– Від хороших женихів наречені не тікають.

– Ні, я таки її зараз...

– А я рибалок покличу. Вони вас скрутять, камінь на шию – та й у воду. Ото риба втішиться з такої поживи. Тарасе, Остапе, а йдіть-но сюди.

– Тихо, стара, не кричи. Ти краще нам допоможи. Ми конче мусимо тих втікачів ушіймати.

– Ще собака – чорт його бери, нехай хоч і здохне. Він непородистий. А дівчину шкода. Гарна дівчина. Ах, яка наречена. Ми вже й весілля спланували, а вона взяла та й утекла.

Господиня засміялася.

– І добре зробила. Молодець дівка. Люблю таких.

– Ти знову, стара?

– Чекай, Дуриквасе. Нехай собі говорить. Може ж таки нас на якийсь слід виведе.

– Не виведе вона. Ми тільки дурно час тратимо.

– Послухай, господине, – спробувала Мокриця заговорити лагідніше. Допоможи нам. Вони пливли човном проти течії. Обабіч береги круті, скелясті. Аж тут нарешті пологий берег – місце, де пристати можна було. Тут найзручніше.

– Певно, тому й не пристали, що найзручніше. Напевно, зміркували, що тут і будете їх шукати. Мабуть, далі попливли, щоб збити вас зі сліду.

– А може й так, – зглянулися між собою Мокриця і Дуриквас. Ще трохи постояли та й пішли далі шукати втікачів.

Уляна і Бровко перебули в курені кілька днів. Відпочили, Бровко трохи від'ївся, а потім попрощалися з господинею, подякувавши їй красненько, та й далі пішли, взявши харчів на дорогу.

— Куди ж ви тепер? — витерла сльози господиня.

— Зосталися б у мене, я не проти, так ті песиголовці можуть ще навідатися, боюся я. Не за себе, а за вас боюся.

— Нам би десь доброго знахаря знайти. Чи чаклуна якого.

— О, а навіщо вам таке диво?

— Та воно нам наче й ні до чого. Та моя принцеса нікого не любить і її ніхто. Без любові живе. Їй вже б і заміж пора. А як, коли без любові? Я із-за того і в мандри пустилася, щоб їй якось допомогти. Бо, як без любові?

— Чекай. То виходить, що ти ту принцесу любиш, якщо ти задля неї у світ пішла?

— Ні, не те, щоб я її любила. А шкода мені її. До сліз шкода. Вона така молода і така гарна.

— То, либонь, ти таки любиш її. А ти, песику?

— Я її не знаю. Але, коли Улянка розкаже про свою принцесу, то й мені її шкода. Аж сльози на очі навертаються.

— То виходить, що ви обое ту принцесу якось по-своєму любите. То все не так вже й безнадійно. Ось що я вам скажу. Якщо від нас пройти гонів з п'ять полями, то там під лісом живе один старий дивак. Всі його диваком називають. Щоб чарівник — то ні, щоб ворожбит — то не дуже, а так, знахар собі, травознай. Людям травами допомагає, худобі. Але кажуть про нього, що він не тільки на травах розуміється, а ще багато чого знає.

— Певно, що нам до нього і треба. Аби тільки той дивак серце добре мав.

— Серце у діда добре, можете не сумніватися. Всім допомагає, і ні в кого гроші не бере. Рибалки самі часом риби підкинуть, а жінки хліб спечуть — отак і живе.

Пішли подорожні. Жінка добре розказала їм, як того діда знайти, то довго не шукали. Хатинка була невеличка, вся в зелені і квітах. І дід тут-таки на колодці сидів, трави розкладав. Видать, щойно з лісу прийшов. Трави ще росяні були. А що вже пахли, то аж подих перехоплювало.

— О, — наче аж зрадів старий, подорожніх побачивши. — А я вже вас чекаю та й чекаю.

– А ви хіба знали, що ми маємо прийти?

– Знав. А чому б мав не знати?

– А звідки, дідусю?

– О, дитино, доживеш до моїх літ, то й ти багато чого знатимеш. Я навіть знаю, чого ви до мене прийшли. За пинцесу просити. За її любов.

– Так, дідусю. Шкода її. Вона без любові живе. Її ніхто не любить і вона нікого.

– Добре серце маєш, дитино. За те поталанить тобі у житті. А твоєму песикові вже поталанило, що він має тебе за господиню. А в твоєї принцеси, голубко, вкрали любов.

– А хіба любов можна вкрати?

– Можна. Ще й як можна. Та я знаю, як твоїй принцесі допомогти. Ось тут я квітку для твоєї принцеси виростив. Квітку любові. Пильнував, аби вона раніше від свого часу не зацвіла. Подивися.

І відкрив горщик, у якому пишалася дивовижна квітка. Сонячний промінь доторкнувся до неї – і квітка розгорнула свої пелюстки. Вони були всіх кольорів веселки. Квітка була така гарна, що від неї погляд годі було відвести.

– Яка краса, – сказала Уляна. – Я й уявити собі не могла, що така квітка на світі буває.

– На світі, дівчино, ще й не таке буває. Але ця квітка єдина. Такої більше нема. Такщо бережіть її. А головне – на витвір людського розуму і людських рук не діють ніякі чари. Та дивіться. По дорозі вам ще зустрінуться виробування. Пильнуйте цю квітку. Фея розбрату, котра вкрала любов у принцеси, захоче у вас якось здобути цю квітку: випросити чи купити. Пильнуйтеся, не піддавайтеся на її хитрощі і лестоші. У цій квітці порятунок принцеси.

Подякували старому та й пішли. От ідуть вони, ідуть. Пити хочеться. Всі свої запаси води вже випили, а поблизу хоч би тобі криничка чи потічок який.

– Уляно, – не витримав Бровко. – В тебе там води не залишилося?

– Ні, Бровчику.

– Ні крапельки?

– Ні крапельки, хороший мій. Дно у пляшці сухісіньке. Ми ще вчора всю свою воду випили. Потерпи, песику.

– Не можу. Зараз ляжу отут і помру.

– І покинеш мене саму? Отут серед засушливого степу? Зітхнув собака.

– Ні, не покину. Стривай, ось дівчина йде з повними відрами. Зараз ми нап'ємося.

– Ой, песику, думаю, що не нап'ємося. Чує моє серце, що це і є фея розбрату.

– Ота сама?

– Ота сама, песику. Пильнуй квітку.

А дівчина наближалася. Вода у відрах хлюпалася.

– Здорові були, – сказала. – А чи не хочеться вам часом свіженької холодненької водички напитися?

Бровко, звісно, песик. Аж заскавчав.

– Хочеться, дуже хочеться.

– Бровко, перестань, – насварилася Уляна. – Що за невихований собака.

– Не свари його. Він пити хоче, бідненький. І ти хочеш, правда? Зараз я вас напою. Тільки спершу... Чи не дали б ви мені оту квіточку, що у вас в кошику сховано? Знаєте, вода у нас – це неабиякий скарб. А мені всього-навсього лише б оту квіточку. Без води і ви, і ваша квіточка однак пропадете.

– І справді, Уляно, пропадемо ж. Може, давай віддамо ту квітку.

– Дурний ти пес, – розсердилася Уляна. – Ось як візьму хворостину – то тобі враз і пити перехочеться.

– Не любить вона тебе, песику. Зовсім не любить.

– Любить, любить. Гав! То ти нікого не любиш. Ось зараз я тебе кусаю – тоді знатимеш. Гав!

Зникла дівчина, на останок хитнувши відрами з водою. Хоч би тобі трішки на землю хлюпнулося. Уляна і Бровко облизнули пересохлі губи та й далі пішли.

– Мусимо потерпіти, Бровчику. Мусимо донести ту квітку принцесі.

– Та я хіба що? Гав! Тільки пити дуже хочеться.

– І мені хочеться. Це була фея розбрату. А розбрат – це сварка. Бачиш, і ми з тобою заледве не посварилися. Це її витівки, я знаю. Пильнуйся, Бровчику. Вона неодмінно ще з'явиться.

Пройшло ще скількись часу – і у наших подорожніх закінчилися харчі. Уляна дуже бережно їх тратила, але все колись закінчується.

– Що, Бровко, робити будемо? Може б ти вполював що-небудь?

– Без трави і без води нічого тут не водиться. Сама бачиш.

– Тільки ми з тобою водимося, – зітхнула дівчина. – Знаєш, Бровку, якщо чесно, то й мені хочеться лягти отут і вже нікуди не йти.

– Ти що, Уляно? Ти така сильна, така міцна. Не можна розкисати. Бо інакше... Бо інакше мені доведеться брати до тебе хворостину. Чекай... Щось пахне, – песик прийняхався. – Хліб і... М'ясо! Це знов іде та фея.

І вона справді з'явилася. Цього разу з повним кошиком. Спокуса була чимала для голодних подорожніх.

– Бідненькі. Голодні. От я вас зараз почастую.

І стала розкладати на рушнику свої смачні гостинці. Якби ж то! У Бровка слина потекла, а Уляна не могла відвести очей від того білого рушника. А фея, бо то була вона, знай своє торочила.

– Подумаєш! Якась там жалюгідна квіточка! Хіба вона вартує такої смакоти?

Бровко зібрався з духом, ковтнув слину і сердито загавкав.

– Іди звідси! Негайно! Бо я тебе таки покусаю.

– Не дуже я тебе боюся.

– От покусаю – тоді й злякаєшся.

Миттю білий рушник і все, що на ньому було, сховалося в кошику, а потім зникла і фея разом зі своїм кошиком.

– Ходімо, Уляно. Нам не можна надовго затримуватись. Від того наша дорога не коротшає.

– Дивно, Бровку, який ти у мене розумний.

Дівчина зітхнула та й пішла за собакою.

Минув ще якийсь час. Ідуть наші подорожні, вже й себе не чуючи. Аж тут раптом грім загримів, чорні хмари все небо закрили, блискавиці літають над степом.

– Гроза, Бровчику. Що робити будемо? Тут і сховатися ніде. Жодного ж деревця чи навіть кущика. А страшно ж як. Я все життя грому боялася.

– Зате піде дощ – вода буде, – захекав пес пересохлим ротом.

Пішов дощ. Бровко і справді ловив воду, тішився, пив з кожної калюжки.

– От, Уляно, якби з неба ще котлети падали.

Та незабаром нашим подорожнім не до сміху було. Вимокли, промерзли наскрізь. Так і чекали, щоб сонечко їх обсушило та обігріло.

– Краще вже нехай буде жарко, ніж так холодно, – тремтячи всім тілом, сказала Уляна.

Аж тут знову та дічина, чи пак фея.

– А я за вами. Подумала про вас, що ви тут під дощем мокнете. Та й страшно в таку грозу серед степу. Ходіте. Тут недалечко моя хата. Обсохнете, обігрієтеся – та й далі підете. Тільки уже без квіточки. Вашу квіточку я у себе залишу. Навіщо вам вона?

– Скажи, феє, – спитала Уляна, перекикуючи шум дощу. – А ти просто так, безкорисливо, нічого доброго не можеш зробити?

– Ні, просто так я нічого не роблю. А навіщо?

– Ну... Просто так.

– Просто так, моя любя, тільки дурні можуть щось робити. Такі, як ти. Скажи, а звідки ти знаєш, що я фея?

– Та вже знаю, здогадалася.

– Догадлива. То ви йдете зі мною, щоб обсохнути і обігрітися, чи будете далі мокнути?

– Будемо мокнути.

– Ну й дурні, – сердито кинула фея та й далі пішла. А тут, як на злість їй, сонечко виглянуло. Дощ ущух, веселка заблисла, жайвір в небі обіззався. Мокрі і забрьохані подорожні повеселішали, посміхнулися, – вони здобули ще одну перемогу: над феєю, над злом, над собою і ще над всілякими труднощами.

– Живемо, Бровчику.

– Живемо, Уляню. Але дуже холодно. Зуб на зуб не попадає.

– Нічого, Бровчику. Незабаром зігріємося. Он глянь, яке сонечко нам посміхається.

– А звідки ти взяла, що воно посміхається?

– А ти придивися уважніше.

– А й справді, наче посміхається.

– Пішли, мій хороший. Бо, коли будемо стояти, то тепліше нам не стане.

І вони пішли. Спершу помаленько, потім, прибавляючи в ході. Сонце пригрівало, одяг на дівчині парував. Незабаром Уляна побачила знайому долину.

– Бровку, песику, я бачу знайомі місця. За отією долиною вже починається королівство, в якому живе наша принцеса.

– Твоя принцеса. Бо я її не знаю. І вона мене не знає.

– Ну... Це нічого, Бровчику. Будеш знати.

– А може вона не любить собак.

– Може й не любить, – сумно зітхнула Уляна. – Бо вона нікого не любить. Але вона неодмінно полюбить. І людей, і собак. Наша квіточка їй допоможе.

Подорожні були такі обшмугані та забрьохані, що сторожа нізащо не хотіла їх пропускати. Як не просила їх дівчина. Заледве не плакала.

– Я ж була служницею у принцеси.

– У нашої принцеси ніколи не було таких обдертих зашмуганих служниць.

Нарешті ублагала. Сказала, що має подарунок для принцеси. Подорожніх пропустили до челяді, аби вони привели себе в порядок. Кухарки, з якими Уляна колись приятелювала, і ті її не впізнали.

– Як ви могли мене так легко забути? – Від жалю дівчина таки розплакалася. Старенька няня принцеси таки впізнала Улянину і допомогла їй привести себе в порядок, розчесати її довгі коси, а потім ще зібрала для неї сякий-такий одяг. Коли дівчина, вмиyta і причесана, в чистому одязі, стала посеред кухні, всі відразу впізнали її і зі сльозами на очах кинулися їй обнімати.

– Улясю, дитино, ми не забули тебе. Ми просто тебе не впізнали.

– Ми тебе часто згадували.

– Нам тебе бракувало.

– А як принцеса?

– Та все так, як і було.

Бровко, нагодований і причепурений, зостався чекати, а Уляна пішла прямісінько до короля. Король давно і думати забув про бідну дівчину, що заради його дочки пустилася у далекі мандри. Дівчина поклонилася шанобливо королю.

– Я повернулася, ваша величносте.

– Ти? Повернулася? А хто ти така і звідки повернулася? Я щось тебе не пригадую.

Дівчина зніяковіла.

– Я... Уляна. Я прислужувала принцесі.

– А-а, щось таке пригадую. Ти пішла... За чим ти пішла?

– Щоб повернути принцесі любов. Щоб вона любила і щоб її любили.

– І що? Повернула?

– Так. Тепер я маю подарувати принцесі ось ту квітку.

І Уляна показала королю той скарб, котрий так ревно берегла в далекій дорозі.

– Гарна квітка, – зачудовано сказав король, не зводячи з квітки очей.

– Та квітка не тільки гарна. Вона ще й чарівна. Тепер принцеса неодмінно вийде заміж і у вас буде спадкоємець.

– А звідки ти знаєш, що мене клопоче?

– Та вже знаю.

– Іди і неси принцесі ту квітку. І, якщо буде так, як ти кажеш, то я тебе нагороджу. Я дам тобі... Мішок золота.

Дівчина засміялася.

– Ого! Навіщо мені стільки золота? Що я з ним буду робити?

– Ото дурна дівчина. Вона не знає, що робити з золотом. У нас це знає кожен пастух. Ну... Та іди вже до принцеси.

Зоряна саме щось вишивала. Не те, щоб вона дуже любила вишивати, але ж треба було себе чимось зайняти. Уляна увійшла і поклонила їй.

– Ти хто? – здивувалася Зоряна.

– Я... Уляна, ваша служниця.

– Стривай, стривай. Я щось таке пригадую. Ах, так, пригадала. Але ти якось... Подорослішала чи що. І погарнішала, мушу тобі сказати. Правда-правда.

– Я для вас квітку принесла з далеких доріг.

– А навіщо мені квітка? Хіба ти не знаєш, що я квітів не люблю?

– Це квітка особлива. Ви її... Полюбите.

– Ну, показуй свою квітку. Я квітів не люблю, але страшенно люблю, коли мені щось дарують.

Глянула принцеса на квітку – і за серце вхопилася.

– Що тобі, принцесо? – захвилювалася Уляна.

– Ой, не знаю. Кольнуло щось у серці.

– Когось покликати? Я зараз.

– Ні, не треба. Вже проходить. Тепер я пригадала тебе, Уляно. Як ти пішла, я довго не могла підібрати собі такої доброї і гарної служниці. Я довго гнівалася на тата, що він тебе відпустив. А де ти була?

– По квітку ходила.

– Ах, яка квітка! Вона якось... Змушує радіти.

– Так. Це гарна квітка.

– Тепер я, очевидно, буду любити квіти. І пташок. І... Може навіть людей. Бо я їх досі не любила.

І зовсім несподівано принцеса обняла Уляну.

– І тебе любитиму. Ти тепер для мене... Як сестра.

Улянці на очі навернулися сльози. Ні, таки недаремно натерпілася вона у мандрах стільки прикрощів. Ні, недаремно.

– Знаєш, Уляно, мені здається, що ця квітка якось... Дивиться на мене.

– Може й дивиться.

– А таке може бути?

– Може. Бо це квітка особлива. Вона чарівна.

– Скажи, а мій батько за ту квітку ще тебе не нагородив? Не дав тобі, скажімо, мішок золота?

– А навіщо так багато? Хіба квітка вартує стільки золота?

– О, ця квітка вартує.

– Ні, принцесо, я не задля нагороди по квітку ходила.

– А задля чого?

– Я хотіла, щоб тобі було гарно.

– А чого ти в житті найбільше хотіла б?

– Хотіла б я мати хатинку неподалік від річки, з садочком, городчиком, квітничком і... З собачою будкою.

– О, навіщо тобі собача будка?

– А я в дорозі собаку собі надибала, Бровка. О, це справжній друг.

– Я хочу побачити твого Бровка. Я страшенно люблю собак.

– Ти любиш собак? Принцесо, я такого не знала.

– Я й сама такого не знала. А тепер знаю, що я люблю собак.

Вони вийшли в сад, а там бігав Бровко.

– Бровчику, – поклікала Уляна. – Іди сюди. Ось це наша принцеса, про котру я тобі розповідала.

– Гав!

– Він не кусається.

– Ах, який собака! Я неодмінно собі собаку заведу. І кота, і... Пташку якусь. Але, щоб вона не жила у клітці, а щоб прилітала до мене в альтану, і ми б з нею... Розмовляли...

– Це прекрасно, принцесо.

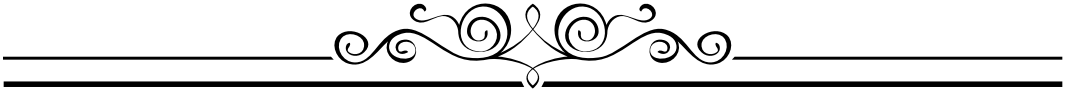
– Не дивуйся, Уляно. Я сама дивуюся, що це зі мною сталося. Мені раптом захотілося, щоб всім на світі було добре: і людям, і звірам, і птахам.

А восени королівство святкувало весілля принцеси Зоряни і принца Мікелло. Це була дуже гарна пара. А після весілля принцеса сказала:

– Я б, Уляно, не хотіла з тобою розлучатися. Але ж не можу я тебе у служницях тримати. Я хочу, щоб ти була моєю доброю приятелькою.

– А я житиму зовсім недалеко. У мене вже є ключі від хати. Я там біля хати і квітничок розвела. Ми з Бровчиком, якщо дозволиш, будемо до тебе в гості приходити. А ти до нас.

Так і було. Кожна казка має добрий кінець. А ця – особливо гарний, бо до принцеси повернулася любов.

ЧОРНИЙ КІТ МУРКО І ДІВЧИНКА МУРУСЯ

У лісі, недалеко від болота, в самісіньких хащах, у хатинці на курячих лапках, як годиться, жила Баба Яга Вільда. Та не везло Бабі Язі. Ну зовсім не таланило. Не могла вона нікому зробити найменшого зла. Вільда й сама не знала, як так вийшло, що стала вона Бабою Ягою. З роду вона такого була чи що. Жила тепер у лісі, у хатинці на курячих лапках. Та й журилася, що їй далі робити. Навіть курячі лапки, на котрих стояла її хатинка, не слухалися Бабу Ягу. Це було найобразливіше. Вона наказувала:

– Хатинко, хатинко, повернися до мене передом, а до болота задом.

А хатинка ні з місця. Хоч би що. Нераз аж плакала Баба Яга від свого безсилля. А нічого зробити не могла. Коли збиралася вся нечисть і кожне розказувало, скільки зла причинило людям, Вільда тільки очима кліпала, бо не мала що розказувати. Всі дивувалися з неї і підсміювалися.

– І чого наша Вільда Бабою Ягою стала?

– А так собі. Вона, мабуть, думала, що це дуже просто, а виявилось...

– А виявилось: не для пса ковбаса.

– Я знала її маму. Добра була Баба Яга. Стількох людей зі світу зжила.

– А донька явно не в неї вдалася.

– Молода ще. Їй всього триста літ. Може з неї ще щось вийде.

– Е, якщо досі не вийшло, то вже й не вийде.

Якось після такого збору до Вільди завітав сам Чахлик Невмирущий.

– Що це ти, Вільдо, зовсім від рук відбилася?

А у Вільди відразу очі на мокрому місці.

– Не відбивалася я від рук. Я просто не можу бути Бабою Ягою. В мені нема ніякого зла, і я нічого не можу з собою зробити. От попався нещодавно мені заєць. Не заєць навіть, а зайчєня. У капкан, бідолашне, потрапило. Несу я його додому та й думаю:

«Нічого, що мале. Однак сяка-така вечеря мені буде».

А воно тремтить, плаче та й проситься:

– Відпустіть мене, бабусю. Вдома на мене мама чекає, хвилюється.

А я сама вже ледь не плачу та й думаю собі:

«Ото бідна мама. Буде чекати своє зайчєня, а я його з'їм. З'їм – та й забуду, бо наїдку з нього ніякого. А родині біди нароблю. А найбільше тій матері».

Та й відпустила малого.

– Ти, Вільдо, проста елементарна дурепа. У Баби Яги не може бути жалю ні до кого. Ти – гроза всього живого.

– Яка там я гроза! Мене навіть курячі лапки не слухаються. Не хочуть мою хатинку повертати.

– Е, Вільдо, кепські твої справи. Так ти і справді вилетиш із нашої спільноти. І що ти тоді будеш робити?

– Не знаю.

– Отож-бо й воно, що не знаєш.

Чахлик вийшов з хатинки і грізно гукнув:

– Ану, пададь, негайно розвертайте хатинку, щоб до болота задом, а до мене передом. Розвертайте, бо я з вами панькатися не буду. Росіл з вас зварю або собакам викину.

І хатинка розвернулася.

– Бачиш, як з ними треба.

– А я так не вмію, – зітхнула Вільда.

– Думаю, що вже й не навчишся. Ніяка з тебе Баба Яга. З тебе, мабуть вже нічого не буде, – сказав Чахлик та й подався геть. А Вільда сіла і гірко

заплакала. Голосно, на весь ліс. Вила, скімлила, ревла, – Аж страшно було її слухати.

Дівчинка Маруся неподалік ягоди збирала. Вже повний кошик набрала та й хотіла йти додому. Аж чує – хтось плаче.

– Піду подивлюся, – відважилася дівчинка. Страшнуvато було. Але ж хтось плакав. Може йому щось боліло або так в якусь халепу потрапив. Хоч казала мама, щоб вона в глухі хащі не заходила. Та що робити? Адже хтось так гірко плаче. Розгорнула дівчинка зарості – і побачила стареньку бабусю чимось схожу на Бабу Ягу. А що це і є Баба Яга, таке Марусі і до голови не прийшло. А якби прийшло, то дівчинка таки добряче злякалася б.

– Чого Ви, бабусю, плачете? – спитала лагідно. – Хто Вас скривдив?

– Ніхто мене не скривдив. Просто я ... Просто я...

Та й не знала, що сказати, щоб не перелякати вкрай ту добру дитину. Не могла ж вона отак прямо їй сказати, що вона найнещасніша в світі Баба Яга.

– Може я можу чимось Вам допомогти? – спитала Маруся.

– Ой, дитино, мені ніхто не може допомогти.

– Ой, а у Вас хатка, як у Баби Яги.

– Ага. Така самісінька.

– А Ви тут самі живете?

– Сама, дитино. Був чорний ворон – кудись полетів, був чорний кіт – кудись повіявся. Тепер живу сама. А без помічників якось воно не дуже. А тут ще помело уткло, а ступа від старості та неробства зовсім розсипалася.

Аж тут на дівчинку страх напав.

«Помело, ступа. Ой, і хатинка... На курячих лапках... Ой-ой-ой! Треба скоріше тікати».

А бабуся плаче – аж заходитьcя. І страшно Марусі, і бабусю шкода. Бо дівчинка вона добра. Так її мама вчила. І бабуся.

«А може старенька вигадує, що вона – Баба Яга. Щоб цікавіше було. Як у казці. А хатинка на курячих лапках? Ні, не вигадує. Однак шкода старенької».

– Дайте мені якусь мищинку, то я вам ягід відсиплю. Я он скільки назбирала. Повний кошик.

– А мухоморів тобі часом не треба?

– Мухоморів? Ні. А навіщо вони мені?

– Ну... Не знаю. Мух морити чи ще когось. Якось Чахлик заходив то лишив мені.

– Чахлик? Невмирущий?

– Так, той, що ніяк не вмере. Ой, – зрозуміла, що сказала щось не те. Та що вже тепер?

– То Ви і справді?..

– Так, дитино, так. Я і справді Баба Яга. Тільки дуже нещасна Баба Яга.

– А хіба таке буває, щоб Баба Яга була нещасна?

– Та от... Буває.

– То що Вам треба, щоб Ви були щасливою?

– Хотіла б я мати дівчинку. Таку, як ти.

«Ой-ой-ой! Це дуже небезпечно. А що, коли вона мене зараз хапне і не відпустить?»

– То я піду вже.

– Стривай.

– Я не можу затримуватися. Мама буде хвилюватися.

«Як мене чахлик вчив? Ага! Насупити брови, вишкірити один свій зуб, набрати більше повітря і голосно так гукнути...»

– А що мені до того, що твоя мама буде хвилюватися? Ти сама до мене прийшла – от і поживи тепер у мене. Подбай про самотню Бабусю Ягусю. Всі стежки-доріжки, позаростайте мохом-травною, тернами-болотами, щоб дівчинка Маруся вас не знайшла та й у мене зосталася. Крібле! Крабле! Бумц!

Заплакала тут дівчинка.

– Я ж хотіла бути доброю, як вчила мене моя мама і моя бабуса. І от що з того вийшло. Звідки ж я знала, що це Баба Яга?

І тут з хащів до дівчинки вийшов кіт, чорний-пречорний.

– Няв! Чого ти, дівчинко, плачеш?

Маруся й здивуватися забула, що вперше побачила розмоляючого кота.

– Як же мені не плакати? Не пускає мене додому Баба Яга. А вдома мама хвилюється. І бабуса.

– Як звати тебе, дівчинко?

– Маруся.

– Муруся! Яке гарне ім'я!

Дівчинка мимоволі усміхнулася, що кіт назвав її Мурусєю.

– Чекай, чекай, – кіт почухав лівою лапкою за правим вухом.

– Мені здається, що я тебе десь бачив. Чи ти часом не та дівчинка, що підгодовує бездомних покинутих людьми котів?

– Так, я і справді підгодовую котів.

– То ти справжня Муруся. То ти любиш котів?

– Так, я люблю котів. Вони такі розумні.

– Мур-Няв! Так, ми дуже розумні.

Кіт вдоволено вигнув спину.

– Я і собак люблю, і навіть жаб.

– Ну, жаби – це не серйозно. А от коти... Послухай, Мурусю... Якщо тобі не важко, погладь мене. Мене вже так давно ніхто не гладив.

– Я з задоволенням.

І Маруся стала гладити кота, а той голосно замуркотів.

– Ну... Досить. А то я зараз засну. А тебе ще треба на дорогу вивести.

– А ти зможеш?

– Ясна річ, що зможу. Ми, коти...

Кіт набрав сердитого вигляду, аж йому шерсть наїжачилася і підійшов до Баби Яги.

– Ти чого це, стара шкорбо, Мурусю додому не пускаєш?

– Та я... Чахлик сказав...

– От оберну тебе на мишу і з'їм. Будеш тоді знати.

– Це ти, Мурко? Котику мій! Я ледве тебе впізнала. Ти погладшав, погарнішав. Чого ти від мене пішов? Без тебе мені кепсько.

– А мені з тобою кепсько. Кепсько і нецікаво. Подумаєш, кіт Баби Яги! Мало честі і пошанівку ніякого. Я собі вільний кіт. Я й без тебе трохи чаклувати вмію. Ходи, Мурусю, я виведу тебе на стежку.

– Але ж Баба Яга сховала всі стежки. А ті, що є, тернами і болотами позаростали.

– То дурня! Я тебе навчу, як це робиться. Тут і чарівником не треба бути. Це свого роду гіпноз. Ти дивися вперед, наче ти й не бачиш того терня і болота. Перед тобою гарна лісова стежка. От дивися. Стара блямба просто вміє ману напускати. Бачиш? От і стежка. Пішли.

Знову заплакала Баба Яга.

– Чекай, коте, дівчинка обіцяла мені ягід відсипати.

– Обійдешся, стара невдячна потворо.

– Хіба так можна? Мені теж потрібні вітаміни.

Та дівчинка з котом уже крокували лісовою стежкою, весело розмовляючи.

– Пригостила б я тебе ягодами, та я знаю, що коти ягід не їдять.

– Ти добра, Мурусю, я знаю. Але дітям передай: коли хтось з них у лісі почує, що плаче Баба Яга, то нехай не спішать їй допомагати. Бо бачиш, як воно виходить.

– Авжеж передам. Дякую тобі, котику. Ти врятував мене. Я так налякалася.

– Пусте. Чого її боятися? Вона за свої 300 років так і не навчилася робити зло.

– Триста років! Ого!

– А так. Баби Яги довго живуть. То ще тільки її молодість.

– То вона ще може навчитися робити зло?

– Може. Якщо захоче.

– То виходить, що вона добра?

– Виходить.

– Але ж мене вона хотіла собі залишити? Хіба ж це не зло?

– Це у неї від самотності. Живе тут у хащах. Думаєш, їй не набридає?

– То чому вона не йде до людей?

– А як же ж вона піде до людей, коли вона – Баба Яга? Словом, забудь і не думай про це.

– Ми, котику, тепер з тобою друзі.

– Звичайно.

– Ти міг би жити у нас. Кожен день мав би тепле молоко, ще всяку смакоту. Моя мама смачно готує. А ще вона дуже добра.

– Дякую тобі, дівчинко, але, знаєш, я волю люблю.

– А хто б тебе в неволі тримав би? Бігав би собі куди б захотів. Просто ти мав би свій дім, де б тебе любили. Ти собі навіть уявити не можеш, як це гарно – мати свій дім.

– Ні, Мурусю. Дякую. Я звик жити в лісі. Воля і ніяких обов'язків. Хіба ще слідкувати за Бабою Ягою, щоб часом ніякого лиха не накоїла.

— А взимку? У лісі ж холодно і поживи ніякої.

— Так, зима — то лихо для бездомного кота. У найтяжчий час я прошуся в хатинку до лісника. Та одна біда: у нього живе пес, котрий не любить котів.

— От я й кажу, ходи жити до нас. Будеш в теплі і не знатимеш голоду. Ні влітку, ні взимку.

— Я, Мурусю, подумаю.

На тому й попрощалися.

Баба Яга була страшенно сердита. Як ніколи.

— Так поталанило! Подумати тільки! Мала б собі дівчинку Марусю. Гарненьку таку. Я її навіть не ловила і не крала. Сама до мене прийшла. Звичайно, поплакала б та дівчинка спершу, не без того, та з часом би звикла. А що мала б робити? Та й мала б я собі дівчинку. Не була б сама. А так... А все той чорний кіт. Мав же бути моїм помічником. А що вийшло? Піду-но я до Чахлика та й поскаржуся на того кота. Я нічого не придумаю. А Чахлик його провчить. О, той провчить. Той кіт десятому закаже.

Та легко сказати — піти до Чахлика. Ступи нема, помела нема — от і спробуй. Хіба що пішки. Шлях неблизький, та що вже...

Довго йшла Баба Яга. Вже й добряче-таки притомилася. Була навіть думка, щоб повернутися, та шкода стало і себе, і пройденої дороги.

Чахлик зустрів її радо.

— О, Вільдо! Яким це вітром тебе занесло в наші краї?

— Якби ж то вітром. А то ніжками, Чахлику, ніжками.

— Невже пішки?

— А ти ж як думав? Нема вже в мене ні ступи, ні помела — от і довелося пішки.

— А що ж тебе привело до мене? Мабуть, щось дуже серйозне.

— Авжеж, що серйозне.

Та й розказала Чахликові про свою пригоду з дівчинкою. Та вже так скаржилася на чорного кота, аж довела себе до сліз.

— Ні, Вільдо, ти таки Баба Яга геть нікудишня. І ти не можеш впоратися з котом? Та я вже його давно б зажарив та з'їв.

Вільду всю пересмикнуло.

— Як з'їв би? Кота?

– Кота. Дуже просто. То ти з ним маніжишся, і він тобі на голову сідає. Я б його швидко на місце поставив. Ну добре. Зараз я зберуся. Тебе додому завезу та й з котом розберуся.

Баба Яга вже й пошкодувала, що прийшла до Чахлика, вже й на kota пересердилася. А що він, зрештою, такого зробив? Та що вже тепер?..

Опинившись вдома, Вільда стала просити Чахлика, щоб не кривдив kota.

– Він котик добрий. Тільки й того, що чорний.

– Я тебе не розумію, – обурювався Чахлик. – То ти долаєш таку далеку дорогу, щоб поскаржитися на kota, а тепер починаєш його жаліти. Ну знаєш...

– Бо я вже пересердилася, і мені його шкода.

– Все. Я йду його ловити. А як зловлю, то вже придумаю, що з ним робити.

– Я піду з тобою.

– Ні, мені твоїх жалоців не треба.

– Ой-ой-ой! Котику, Мурчику, тікай! Що я наробила!

Та кіт, ясна річ, її не чув і, не чекаючи небезпеки, грівся собі на сонечку, що проникало на галявину крізь розлогі крони дерев. Отут до нього і підкрався Чахлик. Підкрався і піймав у свої кістляві, але дужі руки.

– А-а-а! Попався! Тепер я тобі...

Від несподіванки котик навіть пручатися забув. А коли згадав, то було вже пізно. Він закричав, занявчав, став кликати на допомогу. Та хто його міг порятувати? А, якщо хтось і міг би його врятувати, то боявся Чахлика. Хоч пропадай бідному котику.

Маруся може б і забула про ту свою пригоду або згадувала б її, як страшну казку, та якось, коли вона підливала свій квітник, хтось тихенько її покликав. Дівчинка оглянулася, але нікого не побачила.

– Хто тут? – трохи перелякано спитала Маруся. Вона була вдома, та все-таки...

– Це я, заєць. Я осьдечки, в кущах. Скажи, дівчинко, ти – Муруся?

– Мене взагалі звати Маруся, але один знайомий котик називав мене Мурусею. По-моєму, гарно і смішно. А ти, зайчику, щось хотів мені сказати? Та не тремти так. Тут ніхто тобі кривди не зробить.

– Біда, Мурусю. Баба Яга поскаржилася на кота Мурка Чахликові, а той кинув його у дупло старого дуба. Він би звідти вибрався, та лапки йому зв'язані міцним мотуззям. Тепер він несамовито кричить на увесь ліс, голодний і переляканий. Я б допоміг йому, та ми, зайці, по деревах лазити не навчені. Пропаде кіт. Шкода.

– Ой, бідний котик! Ходімо, зайчику. Але не біжи дуже швидко, щоб я за тобою встигла. Бо я сама дороги не знайду.

Ще здалеку дівчинка почула несамовитий нявкіт кота.

– Котику, Мурчику, не плач. Ми йдемо тобі на допомогу, – гукала дівчинка, але котик явно її не чув і продовжував несамовито кричати. Ще б пак! Подумати тільки! Голодний і зв'язаний у дуплі. Хто його порятує?

Та порятунок прийшов, прибіг, пристрибав. І за недовгий час Маруся вже тримала котика на руках, горнула його до себе і заспокоювала, як могла, як уміла. Котик був знесилений і голодний. А ще йому боліли лапки, натерті мотуззям.

– Котику, Мурчику, Нявчику, – голубила його дівчинка. – Я занесу тебе додому. Тобі не можна залишатися в лісі. Моя мама полікує твої лапки. Я так поспішала, що нічого з собою не прихопила їсти. Ну, нічого. Потерпи ще трішки.

– Ой-ой-ой! Все в мене болить. І голос болить.

– Ну, все, все. Подрімай трошки, доки ми будемо йти додому.

Вдома Маруся розказала мамі про пригоди котика. Мама не дуже в таке повірила. Вона подумала, що її доня просто хоче взяти собі котика, для того й придумала всю оту казку.

«То, зрештою, нехай бере собі того котика, якщо їй так хочеться. Нічого поганого в тому немає. Нехай котик живе у нас».

У кота і справді були потерті лапки, і треба було негайно їх змастити.

– Потерпи трошки, котику. Це конче треба.

– Дякую вам, – сказав котик. – Коли треба, я потерплю. Я терплячий.

Коли котик заговорив, Марусина мама так і сіла на стілець і якийсь час не могла вимовити й слова.

«Оце так казка, – подумала жінка, та не сказала нічого. – А я не вірила. Ну що ж, доведеться визнати, що бувають розмовляючі коти. Тоді й Бабу Ягу треба визнати. І Чахлика. Так, Чахлика також».

Лапки у котика загоїлися. Котик дуже швидко освоївся і почував себе, як у себе вдома. Тимпаче, що тут була Муруся. Він залюбки пив молоко, їв котлети і навіть борщ. Господиня нахвалитися ним не могла. Тільки нікому не розказувала, що її кіт розмовляє. А навіщо? Ніхто і так не повірить.

Всі зажили гарно і дружно. Було літо, сонечко голубило всіх своїм теплом. Котик ніколи й не думав, що так добре мати свій дім, де тебе люблять.

А тим часом Чахлик надумався провідати Вільду та й заодно про кота розпитати. Цікаво ж. Певно, здох десь там у дуплі. Як же ж він здивувався, коли Вільда розказала йому, що кіт з дупла зник. Хтось таки його порятував. Розсердився Чахлик – аж страшно було на нього дивитися.

– Та що ж тут у тебе робиться? Ти зовсім тут влади не маєш.

– Не маю. То що я зроблю?

– Ну, хто міг порятувати того кота? Не миші ж і справді його порятували.

– Так. Думаю, що не миші.

– А хто ж тоді? Не зайці, не лисиці, не вовки і не птахи. А хто ж тоді?

– Хіба може... Ота дівчинка?

– Яка ще дівчинка?

– Та Маруся. Її ще кіт називав Муруся.

– Муруся! Теж мені ім'я!

– Це кіт її так назвав. Я тут ні до чого.

– Мені здається, що ти взагалі ні до чого. Піду я того кота шукати.

А заодно і ту... Мурусю.

– А може ти краще не ходив би?

– Боїшся! Шкода тобі їх!

– Та я за тебе боюся, Чахлику. Щоб з тобою нічого не трапилось, – злукавила Вільда.

– За мене нема чого боятися. Зі мною нічого не може статися. Я ж Чахлик Невмирущий.

От Чахлик, взявши у торбу трохи харчів, рушив у дорогу. Йшов навмання, бо не знав, як йому про ту дівчинку питати. Та й про кота питати смішно було б. Скільки ж то тих котів на селі. Дійшов до найближчого села та й неквапом іде по селі. Ніхто й подумати не міг би, що це Чахлик –

один з найстрашніших персонажів найстрашніших казок. Йде по селі старенький дідусь – то нехай собі йде. А що очі у нього недобрі... То хто б йому в очі заглядав? От іде він, іде, вже майже на окраїну села вийшов, коли дивиться – аж кіт! Воно б і не диво, бо в селі тих котів багато: і білі, і сірі, і руді, і... Чорні! Та цей кіт був особливий. Він вирізнявся з-поміж інших котів. У нього були розумні прискіпливі очі. Він уважно роздивлявся довкіл. І на Чахлика, наче ненароком глянув. Чи впізнав? Може й ні. А може й впізнав, бо так уважно на Чахлика подивився, що тому аж моторошно стало. Чахлику? Моторошно? Не повірите. Скажете: це щось не те. А втім...

«А ось і дівчинка, – подумав Чахлик. – Мабуть, та сама».

– Мурую, – покликав кіт.

«Ага! Та сама».

– Чого тобі, котику?

Взяла kota на руки, а він щось тихенько замуркотів їй на вухо.

«Ага! Розмовляючий кіт! Ніякого сумніву. Це той самий кіт. Погладшав, правда, погарнішав, але той самий. Тепер тільки треба подумати, як його краще... О, понесла його до хати. Ну, з хати я його ніяк не візьму. Але я звідси не піду, аж поки не вполюю того kota. А може й дівчинку заодно».

І Чахлик затаївся в кущах.

– Там Чахлик, – шепнув котик дівчинці.

– Де? – не повірила Маруся.

– А он, той старий дід – то і є Чахлик.

– Думаю, Мурчику, що це тобі здалося. Не може такого бути. Дідусь якийсь притомився та й присів собі відпочити біля наших воріт. А ти – Чахлик! Де б він тут взявся?

– А я тобі кажу: це Чахлик. Він за мною полює. А може й за тобою.

– А чого за мною?

– А йому що? Може й тебе впіймати. Він же Чахлик. Хіба для нього закони писані?

– Ти мене просто лякаєш. Ну чому ти вирішив, що це Чахлик?

– А ти йому в очі дивилася?

– Ні. А що?

— А те, що в нього очі злі. З них аж іскри летять. Ото і є Чахлик. Я вже знаю.

— Може й так. А що ж нам робити?

— Не потикатися надвір.

— Легко сказати. Ми ж не можемо весь час сидіти в хаті. Мені ось треба курей погодувати, трави кроликам нарвати, води принести.

— Не йди, Мурусю. Я тебе прошу, не йди. Ти навіть уявити собі не можеш, який він страшний.

— То що ж робити? Та невже в казці нема жодного доброго чарівника, щоб нам допоміг, щоб подолав того розбишаку?

— Є. Але...

— Але що?

Мурко зітхнув.

— Є в казці добрі чарівники. І богатирі є. Але я не знаю, як їх покликати.

— От тобі маєш! Ти ж так довго жив у Баби Яги і не навчився?

— Та ж Баба Яга їх не кликала. Вона тільки Чахлика могла покликати. Та ще всяку нечисть.

— Так, то правда. Я якось про те не подумала. Що ж нам робити? Як боротися з Чахликом?

— А я знаю як. Це я якось тільки спершу злякався. А зараз... Я ж таки кіт, а не якась там жалюгідна миша. Тепер він мене не зв'яже. Я йому не дамся. Тепер я йому...

І Мурчик вийшов з хати.

— Не йди, котику, — зойкнула Маруся, та кіт вже був за порогом і повагом ходив по подвір'ю. Тоді дівчинка, думаючи тільки про свого улюбленця, вхопила качалку, що потрапила їй під руки, та й пішла захищати свого кота, якщо доведеться. Ні про себе, ні про страх Маруся не думала. Дуже кумедно. Чи не так? Кіт і дівчинка з качалкою проти Чахлика. Такого в казках не буває. А що робити, коли добрі чарівники далеко?

Кіт повагом ходив по подвір'ї, а Чахлик зорив за ним з кущів. Нарешті він тихо покликав:

— Киць-киць-киць!

— Чого тобі, Чахлику?

– Іди сюди, котику.

– Кажи, чого тобі треба. Я тебе чую.

– Та я хотів...

– Я знаю, чого ти хотів. Краще йди звідси.

– А якщо я не піду?

– То матимеш на горіхи.

– Я? На горіхи? Не сміши, коте. Киць-киць! Іди сюди. Ти від мене однак не втечеш.

– А я й не тікаю. Цього разу ти від мене тікатимеш.

– Невже ти будеш зі мною битися?

– Не битися, а боронитися.

– Ха-ха-ха, – засміявся Чахлик і виліз із кущів. Кіт заліз на дерево і, коли Чахлик наблизився, стрибнув йому на голову і вп'явся в обличчя. Чахлик від несподіванки дико заверещав і чаклувати забув. А тут Маруся підіспіла зі своєю качалкою та й ну лущувати Чахлика з усіх сил. І хоч дівчинка була невеличка і сил у неї було не так вже й багато, Чахлику та качалка дуже не сподобалася. Він спершу крутився на всі боки, а потім дременув так, що аж кущі за ним затріскотіли.

– От і без чарівників впоралися, – задоволено сказав кіт, вишпортуючи з-під нігтів Чахликове волосся.

– Але він ще може прийти.

– Думаю, що не скоро він наважиться. На таке він не сподівався. За вдачею він страхопуд. Чахлик звик, що всі його бояться, і що ніхто проти нього не виступає. А як ти його качалкою! Я й сам такого від тебе не чекав. І ти не злякалася?

– Я за тебе злякалася.

– Дякую тобі. Ти справжня Муруся.

– Я так і не зрозуміла, чому він нас не зачаклував.

– Не знаю. Слухай, а може він і чаклувати не вміє? Зробить страшні очі – і всі його бояться. От і все.

– Бути такого не може.

– А чому не може?

– Ну... Він же Чахлик.

– То й що, що Чахлик?

– Всі його бояться. Всі думають, що він чаклун – тому Чахлик і робить всякі пакості. Тільки й того, що невмирущий. От би знати ту його таємницю: як це йому вдається бути невмирущим? Але нехай там собі. Поки що. А знаєш, Мурусю, я б вже щось поїв. Щось я зголоднів.

– Ходімо, мій котику.

Та й пішли до хати.

І далі Маруся з котиком жили собі в мирі та злагоді, аж доки...

Якось Маруся поралася на подвір'ї. Поралася і щось тихенько наспівувала. Коли дивиться – якась незнайома жінка зупинилася біля їхніх воріт. Одягнена як сільська бабуса, в білій хустині, у квітчастому фартушку, сперлася на вориння і пильно дивилася на Марусю. Не підозрюючи нічого лихого, дівчинка підійшла до старої, привіталася і спитала:

– Ви щось хотіли, бабусю?

– Я? Хотіла. Я хотіла знати, чи не в тебе часом живе мій чорний котик.

– Ні, не в мене. В мене є чорний котик, але це мій котик.

– А ти впевнена, що він твій?

– Так. Він мій.

– А чи не могла б я на нього подивитися?

Щось знайоме і неприємне було в обличчі тієї жінки.

«Вільда, – майнуло у голові. – Так. Це вона. І чого їй тут треба? І як вона мене знайшла? Це Чахлик її навів. Не що інше».

– Так ти покажеш мені свого котика? – наполягала Вільда. Лагідні нотки зникли з її голосу.

– Ні, не покажу. А що вам до мого котика? Він не любить, коли на нього дивляться.

– Не любить! А хто б у нього питав, що він любить і чого він не любить?

Гострі очі Вільди перебігали по всьому подвір'ї. Здавалося, що вони можуть бачити навіть крізь стіни. Але кота поблизу не було. Він, мабуть, десь спав собі в холодочку. Раптом Вільда відчинила ворота, метнулася до дівчинки і міцно вхопила її за руку.

– Я вже давно за тобою стежу, неслухняне дівчисько. Я знаю, що у тебе живе мій кіт. Віддай його мені. Або сама йди до мене жити. Я навчу тебе нявкати і будеш замість кота. А мишей ловити сама навчишся, коли я тобі їсти не дам.

– Пустити мене! Негайно пустити мене, бо...

– Що «бо»? Я знаю, що твоїх батьків нема вдома. Я вистежила.

Тут із-за хати повагом вийшов кіт. Він почув голоси на подвір'ї і прийшов глянути, що тут відбувається. Очі в нього були ще сонні – ката доймала спека. Весь він був такий мирний, такий домашній. Йому зовсім не хотілося бути агресивним. Він став, солодко потягнувся, але, побачивши Вільду, що смикала за рукав його Муруся, кіт весь настовбурчився, наче справжній хижак.

– Ану відпусти Муруся, – напустився він на Вільду. І зараз він аніскільки не скидався на лагідного мирного кота.

– Тоді ходи до мене ти.

– Що?

– Якщо ти так любиш свою господиню, то...

– Осміліла ти, Вільдо, я бачу. Дуже осміліла.

Баба Яга відпустила Марусю, і дівчинка відійшла аж до порога, але не ховалася. Стояла, готова кожної миті кинутися на допомогу котові. Та кіт раптом скорчив мирну і веселу мордочку, граційно вигнув спинку і сказав:

– Послухай, Вільдо, ну навіщо нам сваритися? Ти знаєш, що жити я у тебе не буду. Тимпаче Муруся. Що про те говорити? Викинь дурне з голови.

– Ой, бідна ж я та нещасна!

– Цить, Вільдо, не голоси. Муруся, а завари-но, дівчинко, нам кави. Такої, знаєш, міцної. Я хоч і кіт, та каву міцну люблю. Знаєш, ото як збираєшся на нічне полювання, то випити філіжанку чорної міцної кави зовсім не зайве. Бадьорить, сил додає. Я тобі таке скажу: я родом зі Львова. А у Львові каву дуже шанують. От і я також. А ось і Муруся з кавою. Неси, Муруся, отуди на столик під грушкою. Там і сядемо. І тістечка принесла? Молодець. Сідай, Вільдо. У Чахлика тебе кавою не пригостять.

– Та де вже там! У Чахлика не те, що кавою, а й добрим словом не розживешся.

– Розпогодсья, не сурмонься, почувай себе, як вдома. Ніхто тут тебе не скривдить.

Утрюх сіли під грушкою. Кіт сьорбав каву та знай хвалив: яка то чорна кава смачна та яка з Мурусі добра господиня.

– А як підросте, то ціни їй не буде. А заміж – хібащо за принца.

– Мурко і Маруся сміялися. Незабаром і Вільда розвеселилася і забула, з яким злим наміром вона сюди прийшла. Тоді Мурко й почав свою нехитру розмову.

– От ти, Вільдо, жінка незлобива. Я знаю, то Чахлик тебе на всякі пакості підбиває. Ну навіщо тобі бути Бабою Ягою?

– А що мені робити? То у нас в роду.

– Забудь. Ти до того не надаєшся. Сама добре знаєш. Викинь те ягуння з голови. А що робити? Ого, скільки є всякої роботи. Ясна річ, доброї, корисної роботи. Збирай гриби, ягоди, трави. Ти ж на травах знаєшся?

– Ще й як знаюся.

– От і прислужися людям. І люди до тебе горнутися будуть, як зрозуміють, що ти до них з добром.

– По-твоєму виходить, що все дуже просто.

– Бо і справді просто. Простіше не буває: не роби нікому зла – то й тобі ніхто не робитиме. А зробиш добро – тебе й пошанують.

– Ой, не знаю. А Чахлик?

– Та жени ти того Чахлика поганим віником.

– Як віником? Він же Чахлик!

– То й що? А по-моєму, і не Чахлик він зовсім.

– Як це не Чахлик?

– А скажи, Вільдо, ти його краще знаєш. Він хоч чаклувати вміє?

– Не знаю. При мені він ніразу не чаклував.

– Не чаклував, кажеш? То, певно, що й не вміє. А скажи, Вільдо, він і справді невмирущий? І справді він смерті не боїться?

– Чи Чахлик і справді невмирущий – того не знаю. А що смерті він боїться – сама те бачила. Якось на наше зборище напали бандити. Навіть не бандити, а так, хулігани. Просто з цікавості напали. А може думали чимось пожитися. То Чахлик не тільки нікого не захистив, а сам заховався так, що ми його потім ледве знайшли. Ото сміху було. Так що смерті він боїться.

– То виходить, що він зовсім не невмирущий. То що ж це за Чахлик? Чаклувати він не вміє, смерті боїться... Тільки й того, що вміє робити страшні очі. Тьху!

– Ой, коте, наражаєш ти мене на небезпеку. Дуже мені кортить розказати вам Чахликову таємницю. І страшно, і кортить.

Тут вже й Маруся приєдналася до розмови. Бо їй дуже цікаво було дізнатися про Чахликову таємницю.

– А ви не бійтеся. Ми з котиком нікому не розкажемо.

– Тільки нікому-нікому.

І притишила голос.

– Бо той Чахлик і не Чахлик зовсім, а дядько Микита з Грушівки.

– Як? – Мурко і Маруся в один голос.

– А так. Прошпетився той Микита перед законом. Вкрав там щось чи ще якусь пакість зробив. Йому б у тюрмі сидіти, та він якось втік до лісу. Втік та так заховався, що його шукали, шукали і не знайшли. Спершу його шукали, а потім, не знайшовши, забули за нього та й дали собі спокій. А він став Чахликом. Набрав грізного вигляду, певності та й урядує над нами.

– І всі це терплять?

– Трохи терплять, а трохи ні, але поки що це йому вдається. Ніхто до ладу не знає Чахликової таємниці, бо якби знали, то було б йому.

– Он воно як! А я собі думаю: чого він так Мурусиної качалки злякався. Всі засміялися.

– Качалки – не знаю. А закону він боїться дуже. Ой, засиділася я тут у вас. Додому пора. А то і я в лісі темряви боюся. Дякую за каву.

– Заходь, Вільдо, ще до нас, – люб'язно запрошував Мурко. – Тільки Мурусю більше не лякай. Бо матимеш справу зі мною.

– Та не буду, не буду. Хіба ж я що? То все Чахлик.

– І про трави і гриби подумай.

– Подумаю.

Та й пішла собі, зовсім не схожа на Бабу Ягу, а на звичайну сільську бабусю.

– А ти, котику, хитрунчик, – засміялася Маруся. – Так легко вивідав у Баби Яги Чахликову таємницю.

– Вивідати – то я вивідав. Та що тепер з нею робити?

– А що робити? Розказати кому слід – та й по всьому.

– Розказати... Якось воно не дуже. Це наче ябіда.

– Так він же злодій. І тебе заледве не згубив.

– То й що, що злодій? Треба, щоб він якось сам...

– А як ти його змусиш?

– Ще не знаю. Треба подумати.

Думали вони, думали – так нічого й не придумали. Аж поки... Аж поки Чахлик знову не навідався до їхньої оселі.

І знову був теплий сонячний день, і знову Марусині батьки в полі були. Та цього разу уважний котик помітив його. Чахлик причаївся в кущах за садком та й дивився за котиком та за Марусею. Котик попередив дівчинку, та обоє вдавали, що Чахлика не бачать.

– А принеси-но Мурусю, тенета. Я бачив там у комірчині.

Дівчинка принесла.

– А тепер будемо чекати.

Та чекати довго не довелося. Чахлик став потихеньку підповзати до дівчинки і кота. Тут на нього і впали тенета. Спершу Чахлик нічого не зрозумів, а доки зрозумів, то й зовсім заплутався.

– Та ви що! – спершу закричав, а потім став лагідно просити:

– Відпустіть мене, я ж вам нічого поганого не зробив.

– Бо не встиг. І мені, скажеш, нічого поганого не зробив? – сердито спитав Мурко.

– Ну, перед тобою, котику, я завинив. Але це ж було давно. Навіщо старе згадувати?

– Та можна б і не згадувати. А можна ще дещо згадати. Скажімо, як ти жив у селі Грушівка. Теж цікаво, хоч це вже й на казку не схоже.

– А звідки ти знаєш?

– Та знаю вже.

– Прошу вас, не видавайте мене. Я більше не буду вас зачіпати.

– Це ти вже обіцяв. І знову збрехав. Добре ти Чахликом влаштувався. Та до всього треба мати хоч трохи розуму. А ти його не маєш. Ну, чого ти до нас присікався? Ми ж тебе не займали.

– Сам не знаю. За людьми скучив. Ви думаєте, у мене легке життя? Живу, як той вовкулака, у лісі, без комфорту, спілкуюся з усякою нечистю. Думаєте, мені легко?

– То може легше відповісти перед законом за свою провину та й жити собі спокійно?

– Страшно.

– А хіба в лісі Чахликом бути не страшно?

– Теж страшно. Бо не Чахлик я, не невмирущий, а старий Микита з Грушівки.

– А за що на мене злість тримав? За що мене хотів зі світу зжити?

– З дурощів. Ти мені дуже дім мій нагадав. Колись і в мене чорний кіт був, такий самісінький, як ото ти. І Мурком звався. І така мене лють взяла. Повіриш? Я позаздрив тобі.

«От кіт, – подумав я. – А живе по-людськи. А я нуджу світом. Нема мені на цім світі ні місця, ні прихистку».

З тої люті і заздрості я таке з тобою вчинив. І досі соромно.

– А до Мурусі чого занадився? Нащо дівчинку лякаєш?

– Та не лякаю я її. Просто надивитися на неї хочу. Десь там у Грушівці і мої внуки ростуть. Засинають без дідових казок...

– А дід у казку бавиться. Чахлика Невмирущого з себе вдає. Артист! Як нечисть розгадає, що не Чахлик ти зовсім, тут тобі і гаплик.

– Сам знаю. Відпустіть мене, діти. Нехай я вже собі піду.

– Якщо чесно, то дуже не хочеться тебе відпускати.

– Ти ж не Чахлик, а кіт, а Маруся не Вільда, а добра дівчинка. То відпустіть мене. Нехай я вже собі піду.

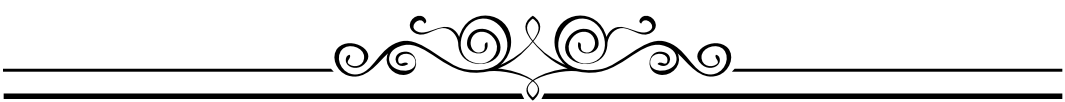
– У Грушівку?

– А що я там забув?

– Онуків своїх забув.

– Так. Онуки... Може й справді піти у Грушівку, все розказати – і нехай роблять зі мною все, що хочуть. Хоч трошки пожити людиною. А то – Чахлик! Невмирущий! Та який я невмирущий, коли смерті боюся, ледь не лусну. Миша зашкряботить – а в мене думка: за мною прийшли. І так рік за роком. Хіба ж то життя?

Вивільнили Чахлика з тенет, Маруся борщу винесла. Наївся Чахлик – і очі в нього подобрішали. Він став схожий на звичайного старенького дідуся. Подякував він за хліб, за сіль – та й пішов. Либонь, таки у Грушівку. Кажуть, не судили його зовсім, бо давно це було. Забулося, простилося, і став він жити з дітьми та внуками своїми. А Чахликом так і залишився: і старі, і малі його Чахликом називали.

КОМПИК

Хлопчик Компик жив у своєму комп'ютері. Такі хлопчики були в кожному комп'ютері. Вони мали слідкувати за порядком, викидати всяке сміття, що накопичувалось в процесі роботи. Його наставником був дядечко Віндовс. Він мав його беззаперечно слухатися. Дім Компика, тобто комп'ютер був ненайновіший, але ще цілком пристойний. Якось він заходив у гості до другого Компика, так у того дім – справжня руїна.

– І як ти тут живеш? – дивувався Компик. – Таке дрантя давно вже треба викинути на смітник.

– Господар не викидає. А я що зроблю? У нього нема грошей, щоб купити новий комп'ютер.

І Компик зрозумів: дуже зле, коли нема грошей.

Життя комп'ютерного хлопчика сумним не назвеш. Бігає собі по інтернету, заглядає скрізь, куди може й не слід, віртуальних зайців ловить за вуха, пустує собі. Інколи людям маленькі капості робить: псує щонебудь, робить так, що комп'ютер раптом зависає. Людина туманіє біля того комп'ютера, шукаючи причини, а Компик регоче собі – аж за курсор тримається. Треба ж і йому трохи розважитися. Вночі, коли всі сплять, Компик, осідлавши Комп'ютерну Мишку, скаче собі по просторому людському помешканні. Ото роздолля! Але, коли уривається терпець дядечкові

Віндовсу, тоді буває Компику непереливки. Заганяє тоді Дядечко Віндовс Компика в який-небудь поломаний комп'ютер – і сиди собі там. Без гри, без інтеренту, без пустощів.

Спілкуватися з людьми Компику категорично заборонялося. Та він ніколи тієї заборони не дотримувався. Особливо, коли в комп'ютері з'являлися діти. Тому язик покаже, тому гру зіпсує. А нещодавно в комп'ютер зайшов Сергійко. Хлопчик Компику відразу сподобався. Толковий, тямковитий, до комп'ютера ставиться серйозно, не те, що інші. З таким Компик би дружив, та йому не можна. А чому не можна – того Компик ніяк не втямить. Дружили б собі комп'ютерні хлопчики з людськими. Що у тому поганого? Але Дядечко Віндовс про таке і чути не хоче.

А якось вночі Компик, як зажди, осідлав свою Мишку та й поскакав по Сергійковому помешканні. А тут – роздолля. Не одна кімната, а три. Компику давно вже кортіло зазирнути до інших кімнат, та от біда: Компик маленький і двері йому відчинити важко – до клямки не дістає. Та цього разу йому пощастило – двері були прочинені. Ото вже і справді пощастило. Зайшов до Сергійкової кімнати, а там... Сергійко спав собі у своєму ліжечку. Нехай спить. Компик його будити не буде. Йому дуже хотілося зазирнути у хлопчикові сни. Це він міг би легко зробити. Хоча за таке йому від Дядечка Віндовса влетіло б. Та Компик би не злякався. Це ж так цікаво. Та він вирішив це відкласти до іншого разу. Бо Компик побачив таке, що у нього аж дух перехопило. Це були іграшки. Це були чудові іграшки, якими бавляться людські хлопчики. Оченята у хлопчика розбіглися. Вони світилися такою втіхою, так яскраво, що, якби Сергійко хоч на хвилинку прокинувся, то відразу помітив би. Та Сергійко спав. Компик зіскочив зі своєї Мишки – та до іграшок. Мишка, завжди мовчазна Комп'ютерна Мишка, не витримала і тоненько запищала:

– Компику, Компику, ти куди? Не можна. Та не блимай так очима. Лампочки можуть перегоріти. І що тоді?

– Відстань. Шкода, що на тебе не придумали ще комп'ютерного кота. Тоді б знала .

А тут стільки всього! Ось собака. Страшно, але цікаво. Та він величезний. Компику його не підняти. А він лежить, мовчить і на Компика не реагує. Коник... Теж не реагує. Зате автобус... Ого! Він на пульті!

– Тут дуже легко. Можна... Ого! поїхав!

Правда, автобус дуже голосно диркотів, гудів, сигналив і на всій швидкості їхав по кімнаті, обминаючи перепони. Такого Компик ще не бачив. Це тобі не віртуальна гра. Комп'ютерна Мишка ненажарт перелякалась. Надходив ранок. Вже пташки починали свій день. А Компик ніяк не міг натішитися Сергійковим автобусом.

– Компіку, Компіку, – намагалася Мишка припам'ятати комп'ютерного хлопчика. – Давай вже повертатися. Вже ранок. Незабаром люди повстають.

– Відчепися. Кому сказав?

– Я поскаржуся Дядечкові Віндовсу.

– Тільки спробуй.

– То ходімо вже.

– Відчепися. Хіба не бачиш, що я їду?

І загудів разом з автобусом.

– Я зараз ущепну тебе.

Компик весело засміявся.

– Ти спершу мене впіймай. Бачиш, як автобус швидко їде? Куди тобі! Ти така незграбна.

І загудів, достеменно, як автобус. Мишка ледве не плакала. І від образи, і від того, що вже ранок, а вони з Компиком ще не на місці. Вона б і сама добралася до свого столика, але не могла ж вона залишити того пустуна Компика тут самого. Хто знає, що він може тут накоїти. Мишка ж таки доросла і розумна, то мусить за нього відповідати, мусить його якось виховувати. А спробуй виховати такого неслуха і грубіяна. Добре Дядечку Віндовсу. Він з ним менше спілкується. А їй... Ну от що їй зараз робити, коли він зовсім її не слухається?

А за вікном було вже світло. Ранок був у розквіті. Пташки вже співали не притишено, а на повний голос, славлячи новий день і безхмарне блакитне небо. Саме в такий час Комп'ютерна Мишка любила солодко подрімати. А тут хіба подрімаєш?

– От мені морока, – писнула Мишка та й чимдуж побігла, пострибала, як тільки могла, на своє місце, на свій столик.

– Скоріше, скоріше, – підганяла сама себе. – Треба негайно розбудити Дядечка Віндовса. Це було важко зробити, коли комп'ютер був виключений. Та їй все-таки якось вдалося.

– Що таке? Мишко, чого це ти сама не спиш і мені спати не даєш? Ще рано. У мене вчора був важкий день. Я так напрацювався, а ти мене з поза ранку будиш.

– Біда, Дядечку Віндовсе.

– Яка там ще біда?

– Компик...

– Де той негідник?

– Він в кімнаті хлопчика.

– Якого хлопчика?

– Сергійка, що тут живе.

– Що він там робить?

– На іграшковому автобусі катається. А гуде так, що ось-ось Сергійко прокинеться. А Сергійкова мама, напевно, вже встала.

– А ти куди дивилася?

– Він мене зовсім не слухається.

– Ну... Заспокойся, Мишо. Зараз я його...

У дядечка Віндовса з Компиком був внутрішній зв'язок. Він силою свого впливу, зірвав Компика з автобуса та й за мить перемістив до комп'ютера. Малий стояв ошелешений і переляканий.

– Що це ти собі дозволяєш?

– Та я... Абсолютно нічого.

– Хіба не казав я тобі, що з людськими дітьми спілкуватися не можна?

– А я й не спілкувався. Хлопчик спав. Я тільки на його автобусі покатався. Це така класна штука.

– От я тобі за ту класну штуку...

– Дядечку Віндовсе, я більше не буду.

А ви помітили, що ком'ютерні хлопчики зовсім схожі на наших?

– Будеш, будеш. Я тебе знаю, – сердито сказав Дядечко Віндовс і закинув малого неслуха у старий комп'ютер, котрим вже давно ніхто не користувався. І навіщо люди тримають всякий непотріб? Викинули б на смітник той старий мотлох – і не мав би Компик проблем.

– От посидиш трохи без зв'язку, без інтернету – то й буде в тебе час подумати над своєю ганебною поведінкою.

– Я ж нічого поганого не робив. Я тільки... Ну чекай, стара Мишо. Я тобі правий клік обламаю. Ні, обидва. Тоді знатимеш, як скаржитися. От викинуть тебе на смітник, як непотріб – тоді не поскаржишся.

– Сиди там тихо, – grimнув на малого Дядечко Віндовс та й далі умотився дрімати. Ще було надто рано. Мишка тихенько плакала.

– І чого я така нещасна? Другі Миші – як Миші. Живуть собі спокійно. Вночі сплять мирно на своєму килимку. А тут... Ні хвилини відпочинку.

В квартирі починалася метушня, як завжди зранку. Мишка почула голос Сергійка.

– Мамо, а хто вночі бавився моїм автобусом?

– Ну хто ж, окрім тебе, бавився твоїм автобусом? Більше дітей у нас нема.

– Коли я лягав спати, я його поклав на місце. А зараз він валяється посеред кімнати.

– Ти, мабуть, забув його покласти.

– Ні, не забув. Я добре все пам'ятаю.

– Ну, Сергійку, перестань. Не фантазуй. Вночі до нас ніхто не приходив. Досить тобі вигадувати. Іди вмиватися і снідати.

– Зараз. Я ще в собаки свого спитаю. Він же у мене сторож. Барсику, скажи, хто вночі катався на моєму автобусі?

– Хлопчик. Маленький хлопчик.

– Неправда. Я вночі спав.

– Ти спав, а маленький хлопчик катався на твоєму автобусі. Він був дуже маленький.. Я ще такого не бачив.

– Мамо, мамо, а Барсик каже, що...

– Тихенько, Сергійку. Їсти треба мовчки.

А потім Сергійко забавився та й забувся про того хлопчика, що вночі катався на його автобусі. А може все це Барсику приснилося? Може...

Того дня всі були заклопотані якимись пильними справами і до комп'ютера ніхто не підходив. Дядечко Віндовс дрімав собі, задрімала й натовлена Мишка. Тільки Компик все ще товкся у старому комп'ютері. Він гримав і просив, щоб його випустили.

– Дядечку Віндовсе, я більше не буду. Я нічого поганого не зробив. Хіба ж можна так карати малих дітей? Це зовсім не по-сучасному, не по-європейськи.

А тим часом тихенько вийшов маленький чоловічок. Вертлявий, як змійка, як хробачок, він підійшов до старого комп'ютера і зашепотів:

– Не галасуй, малюк, я зараз тебе випущу.

– А хто ти?

– Хіба це так важливо? Я тебе випущу – значить, я твій друг.

– Друг? А Дядечко Віндовс тебе знає?

– Знає, знає. А навіщо тобі здався той Дядечко Віндовс? Ти ж бачиш, як він з тобою поводить. Зачинив тебе у тому ящику. Хіба ж так можна? Та ми з тобою...

– Зачинив мене, бо я був нечемний.

– Такими і мають бути хлопці. Ось так. Ти вже на волі. Ще хвилиночку. Я від'єднаю тебе від Віндовса.

– Що ти робиш?

– Я обірвав зв'язок.

– Того робити не можна.

– Не можна! Знаю, що не можна. А тобі дуже подобається сидіти у тому старому засміченому ящику?

– Не подобається. Але...

– То радій, що я тебе на волю випустив. А зараз ми з тобою підемо гуляти по інтернету. О, ми з тобою такого накоїмо, що тобі і не снилося.

– А що ми будемо робити?

– У нас з тобою почнеться цікава робота. Найцікавіша. Ти будеш гуляти по всій мережі і все будеш нищити і псувати, нищити і псувати.

– Але ж того робити не можна. Люди старалися, працювали, а ми...

– А ми всю їхню роботу зведемо нанівець. Тепер тобі все можна. Хіба ж це не радість?

– Ні, це не радість. Я, здається, вже знаю, хто ти такий. Ти – Вірус.

– Вірус. То й що? Тепер і ти станеш вірусом.

– Я не хочу бути вірусом. Дядечку Віндовсе!

– Кричи, кричи. Та хто тебе почує? Я ж обірвав зв'язок. Тепер ти мій помічник.

– Я не хочу! Мишко, Мишечко, порятуй мене.

Але його ніхто не чув. Голосок у нього був тоненький, тихенький. Ображена і натомлена Мишка дрімала собі у ранковій тиші і була рада, що її ніхто не турбує.

Нарешті до кімнати увійшов господар – статечний лисуватий чоловік, Сергійків тато. Він трохи спізнювався. Термінові справи затримали його. А тепер ще треба було трохи попрацювати з комп'ютером. Конче треба було.

– Ах, скільки роботи. Ніяк не встигаю, – бідкався чоловік. – От підросте Сергійко – буде мені добрий помічник. Але він ще маленький. Доки то ще він підросте.

Включив комп'ютер. Глухо. Не включається.

– Щось розладналося. Ще тільки того бракувало.

Морочився, морочився – глухо. Лампочки блимають, все ніби світиться, а роботи ніякої. Вже й Віндовс прокинувся – і ніяк не второпає, що ж вийшло з ладу у його завжди справному комп'ютері. Вже й Мишка занепокоїлася. Вона легенько заворушила своїми кліками.

«Може Компик щось нашкодив, – злякалася Мишка. – Нахвалявся ж».

Але з Мишкою було все гаразд. Тут і Віндовс згадав про комп'ютерного хлопчика.

«Ой, я ж його у старому комп'ютері зачинив».

Віндовс спробував зв'язатися з Компиком – марна справа. Зв'язок обірвано.

«Це дуже зле, – занепокоївся Віндовс. – Сам малий того зробити не міг. Ніяк не міг. У нього мусив знайтися помічник. Це мав бути хтось серйозний і злісний. Це, очевидно, Вірус. Але, як він проник у нашу систему? З інтернету пробрався, ясна річ. Але як? От пронира. Але, як про це сповістити господаря?»

Та чоловік вже й сам зметикував.

– Вірус. Це, мабуть, Вірус. Ну, на те є рада. Швидка допомога. Доктор Веб. А-а, зараз...

Та доктор Веб щось робити не спішив. Він про щось переморгувався з Віндовсом.

– Чомусь лампочки блимають. Аж зашкалюють. Нічого не розумію. Треба спеціаліста. А тут, як на злість, роботи – море.

А Доктор Веб казав Віндовсу:

– Там твій малий.

– Компик?

– Так. Я його добре знаю.

– А де він?

– В інтернеті. З Вірусом шастає по всій мережі. Плаче, не хоче. Та Вірус його змушує. Хитрюга той Вірус. Взяв хлопчика для прикриття. Я б давно вже його знешкодив, та боюся малого вразити. А вони знаєш скільки шкоди можуть заподіяти?

– І що ж робити?

– Не знаю.

– Радься з кимось. Надовго так лишатися не може. Питай у Провайдера.

– Та що Провайдер? Він теж не знає. Каже, щоб пожертвувати малим і таки знешкодити Вірус. А що він ще скаже? А я не можу. Я ж Компика знаю. Колись вчив його всіх наших примудростей.

– Чекай. Прийшло щось з інтернету. Це від Компика. Ну, молодець хлопчина.

– Ти обережно. То може бути Вірус.

– Та вже однаково.

– Я і так знаю, що він в інтернеті. Та, як його звідти вихопити?

– Чекай. Прочитаю.

«Дядечку Віндовсе!

Я був нечемний і заслуговую покарання».

– От нахаба!

«Але зараз я в полоні у Віруса. Я не можу від нього відірватися. Зараз я спробую зайти на Сергійкову сторінку. Нехай Сергійко негайно туди заїде. Може мені якось...Ой! Ой!..»

Більше нічого не було. Покликали Сергійка.

– Ану, Сергійку, спробуй зайти на свою сторінку.

– А що таке?

– Та... треба. Я сам до ладу не знаю. Але треба. Спробуй. Розумієш, комп'ютер не зовсім справний, але може тобі вдасться.

– Зараз...О, зайшов! Тату, а там маленький хлопчик!

– Який ще там хлопчик? Ось не вигадуй.

– О, язик мені показує, – і засміявся.

– Чого смієшся? Тримай мене. Скоріше.

Це був Компик. Сергійко протягнув руки – і до нього з комп'ютера стрибнув хлопчик. Стрибнув би і ще хтось, та влучний постріл Доктора Веба – і Віруса більше не було. На моніторі висвітилося:

«Небезпека ліквідована. Комп'ютер справний. Користуйтеся на здоров'я».

– Дякую, – сказав Сергійків тато, радий, що не треба кликати майстра і можна буде спокійно працювати. А на компика у своїй заклопотаності він і уваги не звернув.

– Тату, тату, – вигукнув Сергійко. – Хто це?

Тато аж тепер здивувався.

– І справді. Звідки ти тут взявся, хлопчику?

– Я – Компик. Комп'ютерний хлопчик. Це я якось вночі катався на твоєму автобусі. Ти не помітив? Класний автобус.

– Помітив. Але я не знав, що це ти.

– Бо мені не дозволяли, щоб людям показуватися. Ой, і зараз... Почекай. Дядечко Віндовсе, а можна мені дружити з Сергійком? Ну дозволь. Сергійко хороший хлопчик. Це не Вірус.

– Ні, я не Вірус, – сказав Сергійко, бо він вже знав, що таке віруси в комп'ютері. І прогримів комп'ютерний голос:

– Добре. Дружи з Сергійком. Тільки в Інтернет його з собою не бери. Це небезпечно. Почекай. Я встановлю внутрішній зв'язок з тобою. Так. Є. Можеш іти бавитися. Тільки не пустуй.

Сергійко, здавалося, навіть не здивувався. Зате Сергійків тато опелешено дивився то на свій комп'ютер, то на двох хлопчиків, свого і комп'ютерного.

– Дива, – врешті сказав Сергійків тато. – Що ж... Техніка. Вона в наш час наближена до людини.

І зручніше вмовився біля свого комп'ютера. Йому треба було працювати. Компик сіпнув Сергійка за рукав.

– Ходімо кататися на твоєму автобусі.

– Ні, потім. Спершу я тебе своїй мамі покажу.

– А хто така мама?

– Ну... Це мама. Як я тобі поясню? А в тебе хіба нема мами?

– Ні, нема. У мене є тільки Дядечко Віндовс. Та ще Доктор Веб, котрий захищає нас від Вірусів.

– Про Доктора Веба я чув. Та й про Віндовса знаю. А от про тебе не чув.

– Бо я ще маленький. Коли я виросту, то навчуся ремонтувати комп'ютери, щоб вони з ладу не виходили.

– А комп'ютерні хлопчики також ростуть?

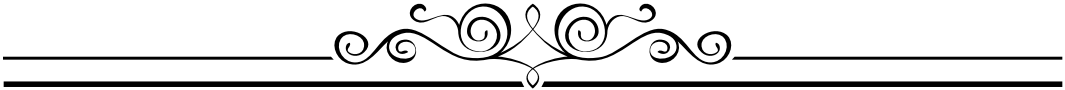
– Аякже. Тільки не так швидко, як людські. Вони ростуть в міру розвитку техніки.

– А коли я виросту, – замріяно сказав Сергійко. – То я буду складати цікаві комп'ютерні програми.

– А я тобі буду допомагати. Але це буде колись. А зараз ходімо вже. Спершу до твоєї мами, а потім я буду кататися на твоєму автобусі. Цілий день!

– Це нецікаво.

– Цікаво. Дуже цікаво. Ходімо.

ЗЕРНЯТКА ДОБРОТИ

**(присвячується Ганнусі,
доньці лірника Михайла Хая)**

У тата з мамою в добрі та злагоді дівчинка собі жила. Ганнусею звали ту дівчинку. Нічим Ганнуса не журилася, ні з ким не сварилася, завжди була усміхнена, як те сонечко ясне. Хто на неї гляне, і собі посміхається, забуваючи про свої негаразди. Ганнуса чемна була та розумна. Добре вчилася, книжки читала, мріяла стати художницею.

Якось ішла Ганнуса зі школи і закортіло їй для мами квіток нарвати. Її мама дуже любила квітки. Розкішні троянди, тюльпани та гвоздики – це зрозуміло. Бо хто ж їх не любить? Та найбільше любила мама, здавалося б, скромні, непоказні квіти: ромашки, дзвіночки, медунку, навіть кульбабку. А що? Вона – як сонечко. Чому ж її не любити? Отож Ганнуса після школи попрямувала не додому, а до лісу. Вона знала, що того робити не можна. Не можна дітям без дорослих до лісу ходити. Але їй так хотілося нарвати для мами квіток. Дівчинка знала й те, що, коли мама побачить в її руках квіти, то й сварити Ганнусю забуде. Дівчинка в ліс заходити не буде. Вона з крайчику, доки ліс ще не почався. Там є така галявинка, а на ній сила силенна квітів. Вона знає, з класом туди ходили. Учням вчителька показувала, що таке першоцвіт, а ще казала, що його рвати не можна. Бо, коли його і

далі рватимуть, то першоцвіт може зовсім зникнути. І що тоді? Не буде першоцвіту. А шкода. І ніхто його не відродить. І навіть природа. Природа собі подумає:

«А нащо той першоцвіт відроджувати, коли люди його не бережуть?»

Подумає так – і не відродить. Ні, Ганнуся першоцвіт не рватиме. Добре, що вчителька про нього розказала.

– Ой-ой-ой! Скільки тут квітів. Ще вчора їх стільки не було.

Та й ну рвати. Та й ну рвати. Це ж для мами! Дзвіночки, ромашки, кульбабки...

– Ой, що це?

Дівчинка побачила, як у траві щось блиснуло, а потім засяяло, заясніло, як маленька зірочка. Ганнуся вже протягнула руку, щоб взяти те диво, та...

– Не руш! Я гаряча.

– А ти й розмовляти вмієш?

– Вмію.

– А хто ти? Чи що ти?

– Я – зірочка. Маленька чарівна зірочка.

– А звідки ти тут взялася?

– З неба впала.

– І не згоріла? Я знаю, що зірки, коли вони падають з неба, то згорають.

– Я ж не звичайна зірочка, а чарівна. Тому й не згоріла.

– А де ж ти все-таки взялася? Ще й розмовляти вмієш. Я ніколи не чула, щоб зірки розмовляли.

– Бо ти ще маленька, тому й не чула.

– Хто послав тебе на землю?

– Дядько місяць послав. Я довго вже тут лежала і чекала, коли ти нарешті прийдеш. Я боялася, щоб хтось інший мене не знайшов. Бо дядько місяць до тебе мене послав. Я дуже боялася, щоб мене не підняв ненароком хтось недобрий, бо такого припуститися не можна. От я й чекала тебе і боялася, що ти не прийдеш. Але тут так багато квітів, що ти просто мусила прийти.

– І я прийшла... Скажи мені, зірочко, а хіба дядько місяць мене знає?

– А чому ж не знає? Дядечко місяць все знає. Він не раз обертався хлопчиком і сидів у тебе на воротах та й грав на своїй чарівній сопілочці, навіваючи тобі гарні сни.

– Ой, а я не бачила.

– Бо ти спала. Ти спала і посміхалася. Так дядько місяць казав. Ти спала, а він підглядав за тобою. Якось навіть прогнав якийсь страшний примарний сон, що хотів тобі приснитися.

– Ой, аж страшно.

– А чого боятися? Дядько місяць добрий і зовсім нестрашний. Він не зробить кривди нікому.

– Послухай, зірочко, мені пора вже йти додому, а то мама буде переживати, де я поділася.

– То ходімо.

– А, як же я тебе візьму, коли ти гаряча?

– А ти мене в хусточку загорни, а потім поклади в рюкзачок.

Ганнуся вже хотіла йти.

– А квіти? – нагадала зірочка.

– Ой, я про квіти зовсім забула.

– Це ж для мами?

– Так, для мами.

– Все, що для мами, не можна забувати. Бо мама – то твоя зірочка.

– Чарівна?

– Ясна річ, що чарівна. Хіба ж ти того не знала? Коли дитина захворіє, як ти думаєш, хто її лікує? Не лікар, не пігулки, а мама. Покладе руку на голову – і відразу легше стає.

– Ой, це правда. Я й сама не раз помічала. А ти, зірочко, звідки про все це знаєш?

– Знаю вже. Я багато чого знаю. Та ходімо вже. Тільки, чуєш, про мене ти поки що нікому не кажи. Нікому-нікому. Поки що. А там побачимо.

– Я думаю, що мамі можна. Та й татові.

– Поки що не треба.

Ганнуся поспішала. Вона загаялася і тепер сливе не бігла додому. А назустріч їй Петрик – двійочник, розбишака і хуліган. Дівчинка зрозуміла, що зараз чіплятиметься. А Петрик і справді мав бажання помститися

Ганнусі. За що? А нізащо. За те, що відмінниця, що книжки читає, що гарно малює, і за те врешті-решт, що йде сама. У Петрика десь там ворушилося сумління: Ганнуса до нього ніколи не прискіпувалася, не ставилася зверхньо. Дівчинка завжди була готова йому допомогти, але Петрик не потребував допомоги: вчитися він не хотів. Якось раз він у неї навіть задачу списав. Але це було тільки раз. От-от! Тільки раз! А чому тільки раз? Бо вона тоді йому сказала:

– Давай я буду тобі допомагати, щоб ти не списував уроки, а сам вчився. Ти ж розумний хлопець, а клеїш з себе дурня. Давай?

– Ага, розумна яка! Та щоб я кипів над уроками, як другі? Та ніколи в житті!

– Це тільки спочатку буде важко. Поки в колію не увійдеш. А далі легше буде.

– А навіщо мені вчитися? – сказав тоді Петрик.

– Нехай дурні вчаться. А я собі тим часом краще у футбол пограю.

– Послухай, а ким ти у житті збираєшся бути?

Хлопчик повагався, наче роздумував, чи варто тому дівчиськові казати, ким він збирається бути. А потім все ж гордо так кинув:

– Я буду бізнесменом. А бізнесмену не треба вчитися.

– Ти помиляєшся. Бізнесмену також вчитися треба. Ще й як треба. Все зважувати, прораховувати.

– А я тебе, розумну, до себе на роботу візьму. От і будеш мені все зважувати та прораховувати.

Отой хлопчик йшов тепер Ганнусі на зустріч. Йшов, йшов, а в найвужчому місці, де не можна було розминутися, став, прийняв бойову позу. Чекав, доки Ганнуса підійшла до нього.

– Ну? Відмінниця! Квіточки несеш! Улюблена доня любій мамі!

– Чого ти в'язнеш? Я ж тебе не зачіпаю. Дай пройти.

– А я не хочу.

І вже хотів вибити квіти з рук дівчинки. Та ойкнув і відскочив у самі будяки та кропиву.

– Чим ти колешся?

– Та нічим я не колюся.

– А я сказав: колешся.

– Та ж у мене нічого нема. Ти ж бачиш.

– А я сказав...

І хлопчик знову хотів вдарити дівчинку по руках, щоб вибити у неї квіти. І знову його відкинуло. Цього разу у кущі глоду.

– А тепер чимось обпекла, а каже, що нічого у неї нема. Брехунка.

– Ну я ж до тебе не лізу. Ти перший.

– Перший, другий! Ну розкажуй, що там у тебе таке. Бо не пропущу.

– Тільки спробуй. Це вид спорту такий. Застосовується проти хуліганів. Пропусти, бо мені ніколи.

– А я...

Та хлопчик не встиг доказати. Цього разу він впав у саму кропиву. А Ганнуся пішла собі, щось наспівуючи.

– Ну чекай! Я ж тобі в школі пригадаю. Відмінниця!

А коли відійшли вже далеко, Ганнуся сказала:

– Дякую тобі, зірочко. Я відразу зрозуміла, що це ти мені допомогла.

– Не люблю, коли сильніший збиткується над слабшим. Коли розуму бракує, а є лише сила, тоді нічого доброго з такої людини не виросте.

– У Петрика є і сила, і розум. Просто він ледачий. А ще у нього тато бізнесмен. Хороший чоловік. Просто синові забагато грошей на всякі триньки дає. От Петрик і хизується, наче він ті гроші сам заробив. І не вчиться.

– Що не вчиться, то дуже зле.

– І не вчиться. І вчителів зневажає, з однокласниками не мириться. Я пробувала йому допомогти – не хоче. Вже й не знаю, як на нього вплинути.

Мама побачила квіти і сплеснула руками.

– Я так і подумала: якщо нема моєї Ганнусі, то вона по квіти пішла. Не роби так, доню. Я ж переживаю.

– А чого переживати? Що зі мною станеться?

– Ну, не знаю. Всякі люди по лісу вештаються. Та добре вже. Їж та йди трохи погуляй.

– Ні, мамо. Я спершу уроки зроблю.

– Після школи треба відпочити.

– А я відпочивала, доки додому йшла, доки квіти рвала.

Вже хотіла йти, та зупинилася на порозі.

– Мамо, а ти багато казок знаєш?

– Та не сказати б, що багато, але трохи знаю. Та ти вже й сама читати вмієш – то можеш собі прочитати яку захочеш казку.

– Та, ясна річ, що можу. Але не всі казки є у книжках.

– Ну... Не всі. Однак дуже багато. Доки виростеш, то всіх і не перечитаєш.

– Скажи, мамо... А тобі ніколи не доводилося чути чи читати казку про зірочку?

– Про яку зірочку?

– Та про звичайну небесну зірочку, що сяє поряд з місяцем.

Мама задумалася.

– Либонь, що ні. А втім... Колись давно, ще коли я була мала, мені моя бабуса розказувала одну цікаву казку. Про зірочку. Я потім шукала ту казку в книжках, та так і не знайшла.

– Мамочко, а ти могла б мені ту казку розказати?

– Не знаю. Я, мабуть, її вже забула. Це ж було так давно. Я тоді була ще зовсім маленька.

– А ти спробуй пригадати.

– Спробую, та не знаю, чи це мені вдасться. А чому тебе так зацікавила казка про зірочку?

– Не знаю. Так чомусь...

– Е, дочко, щось ти не договориєш. Якась таємниця?

Ганнуса почула, як в її рюкзачку заворушилася зірочка.

«Не можна, не можна нічого розказувати, – подумала дівчинка. – А я – справжнє патякало».

Мама помітила, як розгубилася її Ганнуса.

– Ну добре, добре. Я не розпитую. Бережи свою таємницю. Таємниця має бути у кожної людини. Так цікавіше.

– Мамочко, а ти розкажеш мені казку про зірочку?

– Якщо пригадаю, то розкажу. Коли ти спати лягатимеш. Як колись, коли ти ще зовсім маленька була і читати не вміла.

Ганнуса робила уроки, потім бавилася з дівчатками, дивилася мультики, щось читала, та сьогодні, як ніколи, дівчинка з нетерпінням чека-

ла, коли вже нарешті настане вечір. Ганнуса все поглядала та й поглядала на сонечко, а воно сьогодні чомусь не хотіло та й не хотіло лягати спати. Як навмисне.

Нарешті вечір. Повіяло прохолодою. Мама стали кликати додому своїх дітей. Ось і Ганнусю вже кличе мама.

«Треба йти. Скоренько вечеряти, вмиватися і лягати. Цікаво, чи пригадала мама казку про зірочку. Думаю, що пригадала».

– Скоріше лягай, – сказала мама після вечері. – Я казочку буду тобі розповідати. Про зірочку. Як ти просила. Я її таки пригадала.

Вмостилася дівчинка у ліжечку та й приготувалася слухати.

«Аби тільки не заснути, – думала Ганнуса. – Як колись не раз бувало, коли я маленька була. Власне, казки для того й розказуються, щоб дитина засинала».

А мама сіла на стільчику та й почала:

– Жила, кажуть, колись на світі бідна дівчинка-сирітка. При мачусі жила. Дуже важко їй жилося. Мачуха її била, куском хліба докоряла, до непосильної роботи заставляла, – звісно, мачуха.

Якось погнала Маруся пасти. Сидить у траві, віночок плете, щось собі думає.

– Дівчинко, дівчинко, – хтось кличе. Наче ж її. Оглянулася Маруся – а нікого немає.

– Сюди дивися, – чує дівчинка голос. Подивилася – а в траві щось блищить, аж сяє.

«Як у мене, – подумала Ганнуса. – Це зірочка».

– Це була маленька зірочка. Маленька-маленька. З дитячу долоньку.

– Візьми мене, дівчинко. Тобі зі мною буде легше жити. Я буду виконувати всі твої бажання. Тільки не треба про мене нікому розказувати, особливо твоїй мачусі.

– То я й не буду.

– А ще... Коли ти все матимеш і будеш скупую, коли не пожалієш бідніших від себе і скажеш «це мое», тоді я розтану, як крижинка, і більше мене не буде.

– Ні, я ніколи не буду скупую. І ти ніколи не розтанеш.

– Скажи, а чого б тобі зараз найбільше хотілося?

– Я хотіла б мати велику ляльку.

– Це бажання найпростіше.

Одна коротка мить – і вже у Марусі на руках велика гарна лялька у розкішній сукні з разочком доброго намиста на шиї.

– Ах, яка лялька! – захоплено вигукнула дівчинка. – Я такої ляльки не те, що не мала, а й не бачила ніколи. Дякую тобі.

– То бався.

– А можна ще тебе про щось попросити?

– Можна.

– Попаси за мене, поки я буду бавитися. А то я боюся, щоб худоба шкоди не наробила.

– Не наробить. Я допильную. Ти бався і ні про що не думай.

Ах, як же ж то гарно бавитися з лялькою, особливо, якщо в тебе досі ніякої ляльки не було. Забавилася дівчинка та й про все на світі забула.

– Марусю, – покликала зірочка. – Вечір вже. Час додому.

– Ой, я так забавилася. Куди ж мені тепер ляльку сховати? Я ж не можу її взяти додому. Мачуха спитає.

– Дуже просто. Лялька зникне, а завтра, якщо захочеш, вона знову буде у тебе.

– Ой, шкода.

– А чого шкодувати? Лялька ж нікуди не дінеться.

Пригнала Маруся худобу. Мачуха на дівчинку прискіпливо подивилася.

– Чогось ти сьогодні дуже весела. Хтось щось тобі дав?

– Та ні. Нічого.

– Гляди мені.

Вранці Маруся встала раненько, і будити її не треба було. Погнала пасти на те саме місце. Дуже їй хотілося ту ляльку хоч у руках потримати. І знову день промайнув, як одна мить. На додачу десь під обід перед дівчинкою з'явилася таця з наїдками і напیتками. Чого тут тільки не було. І булочки, і тістечка, і банани, і всякі інші фрукти та солодоці. Маруся ніколи такого не те, що не їла, а й не бачила.

Настали для бідної сироти щасливі дні. Ні важка робота її не доймала, ні мачушина лайка її не зачіпала. Росла дівчинка, вродою пишалася і виросла у гарну панну.

– Дивіться-но, – дивувалися люди. – Яка гарна стала Маруся. Як не збиткується над нею мачуха – а їй і горя мало – цвіте собі.

– І сироті сонце світить. Бо інакше б і світу не було б.

А мачуха за вдачею зла була. І, хоч своїх дітей не мала, Марусина врода доймала її. Не спить, не їсть, все думає, як їй пасербицю в іншу подобу обернути. Та й пішла вона у ліси та в нетрі до злої чаклунки. Добрі до неї не ходили. Називали її відьмою і обминали її дороги далеко. А мачуха пішла, не злякалася.

– І що це може бути, – спитала, – що пасербиця моя з кожним днем все більше розцвітає та гарнішає. І до роботи її заставляю, і їсти не даю досита, а вона всю найтяжчу роботу робить та співає. І з кожним днем гарнішає.

А відьма варить зілля, на карти дивиться та в чорного ворона питає:

– Скажи, мудрий мій пташе, чому пасербиця Маруся з кожним днем гарнішає і смуток її не береться?

– Не знаю, – каркнув ворон.

– Як це ти не знаєш? А я тебе за мудрого птаха маю. Пугало ти, от що!

– Не сердься, Чорна Величносте. Марусі допомагає якась сила. Сила добра і невидима. Це не людина, не тварина, а... Не можу визначити, що це за сила.

– То лети собі під штири вітри. Не буду я тебе дурно годувати, поїти і прихисток давати.

Та й махнула рукою. Чорного ворона, як вітром здуло. Тільки зашуміло у лісі, наче буря знялася. Аж злякалася мачуха, бо зрозуміла, що на світі є ще більше зло за неї. А відьма тим часом помішала зілля та й сказала:

– Ну нічого. Ми самі у цій справі зарадимо. Дам я тобі зілля. Напій тим зіллям свою пасербицю та й дивися, що з нею буде.

– Тільки, щоб не отрута. Бо тоді люди мені жити не дадуть. Всі чомусь її дуже люблять.

– Не бійся. Не отрута. Твоя пасербиця буде жити, і рада не буде, що живе. А від її вроди і сліду не зостанеться.

Пішла мачуха додому, перелякана і водночас рада, що їй нарешті вдасться пасербиці зло зробити. Приготувала вона зілля Марусі. Тільки Маруся хотіла те зілля випити, як почула голос своєї зірочки:

– Не пий.

– Чому? Я пити хочу.

Аж розгубилася дівчинка.

– Бо це чари. Не можна тобі того пити.

– Ой, зірочко... А хто ж це мені таке приготував?

– Твоя мачуха. Разом з одною відьмою.

– За що? Що я їй поганого зробила?

Аж заплакала Маруся від жалю та образи.

– А тепер я те зілля поставлю твоїй мачусі замість води. Нехай вона його вип'є.

– Ой, зірочко, не треба того робити. А що, як те зілля готувалося мені на смерть?

– Але ж ти мала його випити. Мачуха ж не журилася, що буде з тобою.

– Вона за мене не журилася, то правда, але я так не можу.

Вилили те зілля та й далі зажили, як жили досі.

Росла Маруся та й нарешті виросла і гарною панною стала. Вже й сватали її, не дивлячись, що дівчина бідна була. Та мачуха старостів і на поріг не пускала.

– Які там сватачі! Дівка ще не виросла. Ні до якої роботи незугарна. Ні шити, ні прясти, ні худобу пасти. А щоб їсти зварити – про те нічого й говорити.

Та цього разу сватачі трапилися настирливі. Вони знали дівчину змалечку. Та й мачушин брехливий язик теж знали.

– Та що Ви на свою пасербицю так тяжко нарікаєте? Ми ж бачимо, як вона зранку до ночі біля роботи упадає. І в полі, і на городі, і в хаті. І хліб пече, і полотно тче, а вже, як випере, то сонце нижче опускається, щоб помилуватися на її роботу. Люди все бачать. Мій син таки хотів би її посватати. І я не проти, бо кращої господині йому не знайти.

– Та ж за нею нічого нема. Ні поля, ні подушок, ні перини.

– Ви ж їй замість матері, то могли б сирітку і відвінувати. Хіба ж мало вона на Вас наробилася?

– Та що там вона наробилася! Більше хліба з'їла, ніж роботи зробила.

– Та вже Бог з Вами. Знають люди, яка Ви зла та недобра.

Нікуди дітися мачусі. Мусила дати згоду на шлюб. А сама плакала та побивалася. Бо хто ж тепер буде всю її роботу справляти? Знову подалася вона до відьми, хоч і мала жаль на стару, що її зілля нічого з пасербицею не вдіяло.

– Що мені робити? Порадь, допоможи. Моя пасербиця заміж іде.

– Весілля – не похорон. Покійника воскресити важко, а молодих розлучити простіше простого. Ось на тобі зілля та вилий його на весільний рушник. Як стануть молодята на той рушник, то й місяця не проживуть вкупі – розійдуться.

– Оце добре було б. Бо, признаюся тобі чесно, відвикла я вже від всякої роботи. А без пасербиці хто ж мені допомагати буде?

– Запаніла, кажеш?

– Та вже так є. Нікому я того не кажу, тільки тобі.

– Велика у мене спокуса – обернути тебе на змію. Але нехай вже так. Живи змією в подобі людини.

З острахом глянула мачуха на стару. Взяла зілля та й швиденько пішла. А вдома скропила тим зіллям Марусин весільний рушник, висушила та й назад в скриню сховала.

– Нехай лежить. Нехай весілля дожидається.

– Знаєш, Марусю, – сказала дівчині зірочка. – Доведеться тобі новий весільний рушник вишивати. Потайки мусиш вишивати, щоб мачуха не знала.

– А чому так? У мене ж вже давно весільний рушник у скрині лежить.

– То нехай лежить. Мачуха той рушник зіллям зчарувала. Щоб на нього не ставати, ти собі другий рушник вишиєш.

– Я ж не встигну.

– Мусиш встигнути. Заради свого щастя мусиш. Та й я тобі допоможу. Маруся заплакала.

– За що вона мене так тяжко ненавидить?

– Не плач, дівчино. Незабаром будеш вже сама собі господиня. Тоді нехай твоя мачуха хоч сказиться від злості.

Взялися за роботу обидві – і незабаром весільний рушник вже був готовий. А гарний же який – очей не відведеш.

– Нехай і щастя твоє буде таке ж ясне та безхмарне, – сказала зірочка та й засяяла яскраво-яскраво – аж хату освітила.

– І що б я без тебе робила? – розчулено сказала дівчина.

Тепер можна було чекати весілля.

І нарешті цей день настав. Ясно світило сонце. Гостей насходилося – мало не все село. Всі раділи за бідну сирітку, що йшла заміж за порядного хлопця. Подарунки, квіти, привітання. А молода була така гарна, що, здавалося, на цілому світі другої такої нема. Коли настав час весільний рушник стелити, дружки розстелили рушник, що засвітився всіма барвами. Всі здивовано мружилися. Такого рушника жодна молода не мала. На мачуху страшно було дивитися. Її лице перекошилося від люті. Та на неї ніхто й не дивився. Всі дивилися на щасливих молодих і бажали їм добра.

Після весілля молоді оселилися в новій великій хаті з двома верандами і великим подвір'ям. Ніхто не знав, де та хата взялася. Чи подарував хто, чи як... Зажили молоді у любові та злагоді. Було в них все, що треба для початку: кобила з лошатком, корова з телятком, овечка з ягнятком, свиня з поросятком. Вся їхня садиба була зусібіч полином обсіяна.

– Ой, треба б той полин обполоти, – бідкалася Маруся.

– Не треба, – казала зірочка. – Полин – це оберіг від всякої нечисті. Ніхто лихий повз ту сторожу не пройде і пакості тобі не зробить.

А був у тому селі звичай такий: на свято Петра і Павла в центрі села дітям столи накривали, щоб вони собі «петрували», тобто святкували. Сюди сходлися і бідні діти, і багаті. Хто щось мав, то й приніс, а хто не мав нічого, то й так прийшов посвяткувати, тобто «попетрувати». Кожного року зірочка радо допомагала накривати столи для дітей. Часом і сама оберталася на ясну панну та й пригощала дітей, особливо бідних, тих, що були сором'язливі. Рік за роком так було.

А цього року, наче щось змінилося. Зірочка спершу й сама не знала, що саме. Все почалося, мабуть, з того, що Марусина садиба була обнесена височенним парканом. Маруся розбагатіла. Їй не дуже хотілося, щоб кожен перехожий цікаво заглядав у її сад та на її подвір'я: а що ж там у неї робиться? Забула Маруся, як колись бідною була, забула, як колись рада була крихті хліба з чужого стола, як і сама колись заглядала у чужий садок: а раптом яблуко впаде через паркан – то вона й підійме.

А тут і свято настало, Петра і Павла. Як завжди, дітям накрили столи, і тут господарювала ясна панна, зірочка. Почула дитячий гамір Маруся і розсердилася. Такого з нею ще не було.

– Хто сміє моє багатство розтринькувати? Що мені чужі діти? Чому я маю їх пригощати? Свято! А мені що до того свята?

Та й побігла, як була, не дуже й причепурена, з розпатланим волоссям. І притьмом до зірочки.

– Як ти сміла? Хто дав тобі право розтринькувати моє багатство?

– Але ж сьогодні свято, Петра і Павла.

– То й що?

– Діти петрують.

– То нехай собі петрують без мене. А мені що до того? Це моє багатство, моє!

– Дзинь, – задзвеніло щось, наче скло розбилося. Глянула Маруся на те місце, де стояла зірочка, – а зірочки нема. Лише кілька крижинок лежали на землі. Вони танули під палючим сонцем. Опам'яталася Маруся. Вона згадала, як застерігала її зірочка, щоб не була скупюю і не казала «то моє». Опам'яталася Маруся, та пізно. Зірочки не було. Вона плакала, кликала свою рятівницю – все марно. Пішла Маруся додому і кілька днів з хати не виходила – тужила за зірочкою.

З того часу кожного року на свято Петра і Павла Маруся накривала столи для дітей, запрошувала і пригощала бідних і багатих. Вона сподівалася, що зірочка не на зовсім її покинула, що вона з'явиться. Маруся подумки просила її, щоб вона повернулася. Адже Маруся тепер була доброю і завжди буде такою. Вона бідним допомагала, кожному сирітку обігріла, кожному стареньку пошанувала. Та зірочка не з'являлася. Більше про неї ніхто нічого не чув. Так і не знали люди, чи так було колись, чи то казка така розказувалася. Мабуть, що казка. Бо хіба ж насправді могло таке бути?

Дослухала Ганнуса до кінця ту цікаву казку, а потім ще довго не могла заснути. Все на місяць дивилася. І дівчинці здавалося, що він їй підморгував і посміхався.

«А раніше я на нього ніякої уваги не звертала. Місяць собі та й годі. А виходить...»

А потім Ганнуса заснула. І снилися їй цікаві та якісь чудернацькі сни: чи то казкові, чи справжні. Мабуть, що казкові.

Сонце зійшло цього дня якось відразу, не вагаючись, не розко-
лисуючись.

– Ой, це ж до школи, – схопилася дівчинка і прогнала рештки сну.

– Зірочко, зірочко, – покликала. – Вставай.

– А я вже давно встала. Разом з сонечком.

– А ти чула казку, котру мені мама розказувала?

– Чула. Я ту історію давно знаю. Мені її дядечко місяць розказував. І не казка це зовсім. Так було насправді.

– Ой!

– Ми ж з тобою знаємо, що таке буває. Я ж у тебе є.

– У нас з тобою сьогодні буде важкий день. Знову Петрик чіплятиметься.

– Нехай тільки спробує. Я йому такого стусана дам, що забуде, як його звати. Нахабний хлопчисько.

– Але ж я не зможу на всіх перервах носити з собою свій рюкзачок.

– Не зможеш. А що робити? Адже він неодмінно чіплятиметься. А знаєш що? Ти переклади мене в якусь кишеньку. Я спробую не бути дуже гарячою. Тоді я скрізь буду з тобою.

Так і зробили. І дівчинка весь час відчувала живе тепло своєї зірочки.

День почався добре. Ганнуса одержала дві гарних оцінки, намалювала кошик з квітами, і цей малюнок взяли на шкільну виставку. Та на великій перерві Петрик сказав хлопцям:

– А ви знаєте... Ганнуська знає якийсь такий вид спорту... Словом, цікавий. У нас такого нема.

– Бре!

– Справді.

– А що ж це за спорт такий?

– А хто його зна.

– А як перевірити?

– Ходімо до неї та й спитаємо.

– Вона не каже.

– А ти питав?

– Питав.

– А як же ти про той спорт знаєш?

– А я хотів її... Ну, словом, я хотів її вдарити.

– І що?

– Що! Що! Полетів у кропиву.

– Ого!

– Ходімо до Ганнуськи. Спробуємо щось вияснити.

– Тільки, хлопці, не битися. Моїх батьків і так до директора викликали.

– Не битися! Розумний! А, якщо вона не захоче казати? Тоді, як ти дізнаєшся?

– От я й кажу: треба її добре вдарити.

– І що?

– А нічого. Вона дасть здачу.

– Та ну! Здачу! Таке мале і миршаве дівчисько – і здачу!

– Ходімо то й побачиш.

Вони йшли бойовою черідкою назустріч Ганнусі. Дівчинка їх відразу помітила і напружилася.

«Починається, – подумала. – То все той Петрик».

Ватага наближалася. Розмову почав Петрик.

– Я хлопцям все розказав. Тепер колися. Що це за вид спорту такий, що ти вчора мене в кропиву кинула?

– Слухай, відчепися. Ніякого такого спорту я не знаю.

– Ні знаєш. Сама казала.

– То й що, що казала? Казала – та й забула.

– А, як ти мене тоді в кропиву кинула? Як?

– Бо ти – слабак.

Це було, ясна річ, зайве. Це мало подіяти, як червоне на бика. Але Ганнусі той Петрик вже просто набрид.

– Це я – слабак?

І він кинувся до дівчинки з кулаками. Кинувся – і тут-таки відлетів, аж об стіну вдарився головою.

– Ого, – здивувалися хлопці.

– Ану, Харя, ти спробуй.

І ще один хлопчик відлетів так, що ледве втримався на ногах. Але тут нагодився вчитель фізкультури.

— А це що таке? Що я бачу! Хлопці з кулаками нападають на дівчинку! Лицарі! Донкіхоти!

— А вона...

— Що вона? Я сам бачив, як ви до неї з кулаками лізли. Ану до класу. Там розберемося. А ти, Харчевський... Давно твої батьки до школи приходили? Давно з ними директор розмовляв?

— Та я що? Я нічого.

— Лицарі! Замість того, щоб захищати дівчинку, вони, хлопці, майбутні чоловіки, до неї з кулаками! Подумати тільки! І хто вас такими виховав? Хлопці пішли, а Ганнуся стояла з повними очима сліз.

— Ти чого? — розгублено спитала зірочка. — Я щось зробила не так?

— Ні, зірочко. Все так. Дякую тобі. Просто образливо. Ну, чому вони такі злі? Я ж їм нічого не зробила. А, якби тебе не було? Вони б мене били і... І...

Ганнуся вже не могла стримати сліз.

— Але я є. І тобі нічого не загрожує. Ну... Ходімо на уроки.

Того дня були класні збори. Розбирали поведінку хлопців. Хлопці так і не могли пояснити, чому вони всі проти Ганнусі — найкращої учениці в класі. Вдома Ганнуся нічого про те не розказувала. Навіщо мама мала б переживати? А тато, чого доброго, ще до школи пішов би вияснити, що це в них за школа така, де хлопці дозволяють собі бити дівчинку? Ні, того Ганнусі не хотілося. Вони з зірочкою самі з тими хлопцями розібралися — от і добре. І ще розберуться, якщо буде треба. Так найкраще.

— Знаєш, зірочко, я вирішила на тебе не покладатися.

Зірочка навіть образилася.

— А хіба я тебе у чомусь підводила?

— Ні. Але, знаєш... Не завжди ти можеш бути зі мною. А захищатися від нападників я мушу завжди. Я мушу бути сильною. Отже, я мушу займатися спортом.

— Ти впевнена, що це тобі треба?

— Так, впевнена.

– Ну що ж... Як змінився світ. Дядечко місяць про те й не підозрює. Це тому, що він буває над землею тільки вночі. Мушу якось полетіти до нього і все йому розказати.

– А як змінився світ? Що в ньому змінилося?

Дівчинка зацікавлено слухала. Вона ж не знала, яким світ був раніше.

– Ось, скажімо, ти. Ти зовсім не мрієш ні про скарби, ні про принца. Ти хочеш бути сильною і розумною. І ніяких чарів. Ти хочеш всього досягти сама. Ти не хочеш, скажімо, щоб я за тебе виконувала домашнє завдання чи відповідала за тебе на уроках.

– А Петрик би такого хотів. То чи так вже й змінився світ?

– Ну, про Петрика не будемо. Таких не багато.

– Думаю, зірочко, що ти помиляєшся. Таких, як Петрик, на жаль, ще достатньо. І серед хлопців, і серед дівчат, і серед дорослих також. І про багатство мріють, і про принців. Ну, може не про принців, а про олігархів. Так що я не знаю, чи так вже світ змінився.

– Ні, я не про те. Мені хочеться поміркувати про тебе. Щоб зробити тебе щасливою, мабуть, не досить подарувати тобі, скажімо, мішок золота, королівський палац і красеня-принца на додачу. Ти скажеш, що того тобі замало. Адже так?

– Так. Безумовно так. І взагалі... Навіщо мені принц, якщо навіть він і красень?

– А що ж тобі треба, щоб ти була щаслива?

Ганнуся задумалася.

– Навіть не знаю... Треба, щоб світ став добрішим, щоб зникли війни, щоб звучала ліра мого батька, щоб люди посміхалися і бажали одне одному добра, щоб Петрик...

– І знову ти про Петрика.

– А без Петрика світ не може обійтися. У світі і Петрикові має бути місце.

– Ні, Ганнусю, світ таки змінився. Ось ти мислиш зовсім по-іншому, ніж би мислила дівчинка, скажімо, два століття тому.

– Може й так, – якось дуже по-дорослому сказала Ганнуся.

– Але я знаю, що треба зробити.

– А що?

В очах у дівчинки вогники світяться – цікаво.

– Треба в кожне людське серце закинути зернятко добра, і щоб воно там проросло. Тоді світ стане добрішим, і ніхто нікому не чинитиме зла.

– Ніхто! Нікому! Це було б прекрасно. А таке можливо?

– Цілком. Нам все під силу. Я з тобою, а ти зі мною. Бо без тебе я нічого не зможу зробити.

– А чому?

– Бо я лише зірка. Хоч і чарівна, але тільки зірка. А ти людина. Людина з добрим серцем. Почнемо з твого класу. А, як зернятка проростуть, тоді будемо діяти далі. Треба, щоб доброта заповнила цілий світ. Тоді він зміниться.

– Знаєш, зірочко, я собі подумала... Це якось не дуже гарно. Це наш експеримент на моїх однокласниках. Мабуть, без дозволу того робити не можна.

– Не можна? Тоді нехай Петрик і далі руйнує пташині гнізда, б'є слабших від себе і взагалі робить, що хоче. Це ж так просто – посіяти добро в кожному серці. А як зернята проростуть, кожен захоче своєю добротою поділитися з іншими. Отак і розвіється доброта по всьому світу. Сьогодні ж полечу до дядечка місяця, пораджуся з ним і візьму у нього зернятка доброти.

Заснула дівчинка тривожним сном – не було зірочки. А раптом вона не повернеться. Але вранці зірочка була вже з нею. Зарошена і втомлена, вона посміхалася і тримала вузлик з насінням.

– Покажи, – цікава Ганнуса конче хотіла глянути.

– Як звичайна пшениця.

Дівчинка була розчарована. Їй не вірилося, що насіння доброти на вигляд, як звичайна пшениця.

– Спробуємо? – запитала зірочка.

– Спробуємо. Думаю, шкоди від того не буде.

– Не бійся. Шкоди не буде. Тільки от що... Чи не міг би твій тато прийти сьогодні з лірою до школи?

– З лірою? Не знаю. Може й зміг би. Треба у нього спитати. А навіщо?

– Розумієш... Так сказав дядечко місяць.

– А хіба він знає про мого батька і про його ліру?

– Знає. Бо ліра, – так сказав дядечко місяць, – це інструмент космічний. А лірник – це наче черівник. Де звучить ліра, там не буває зла. А тут є

певна небезпека. Чаклун Злоклин невидимим ходить по землі і сіє між людьми злобу. Він може викрасти зернятка доброти і поміняти їх на зернятка злоби.

– А таке буває?

– Ще й як буває. Боротьба добра і зла на світі ведеться здавна і ніколи не припиняється. Розумієш... Де звучить ліра, туди Злоклин не може поткнутися. Там панує добро. Ліра свята. Її музика – як молитва. Рівних лірі немає.

– Що ж, я попрошу тата. Думаю, він не відмовить. То може ми йому розкажемо?

– А він повірить?

– Повірить. Він любить казки. Часто й сам розкажує.

– Але це вже не зовсім казка. Казка, яка прийшла в життя.

– Тим паче татові можна розказати.

Так і вирішили. До школи ще було трохи часу, то Ганнуся відразу пішла до тата. Тато лаштував свою ліру і був дуже заклопотаний. Спершу він ніяк не міг зрозуміти, чого від нього хоче донька.

– Татусю, любий, зосередься. Ти мене зовсім не слухаєш. Це дуже серйозно. Це зірочка таке придумала.

– Яка зірочка?

Пан Михайло відклав свою ліру і уважно подивився на дівчинку.

– Я вже тебе уважно слухаю. Але почни все з початку.

І Ганнуся розказала і про зірочку, і про свій клас, і про зернятка доброти, котрі треба посіяти в серцях дітей, щоб потім та доброта заповонила увесь світ.

– Гарна казка, – сказав пан Михайло. – Гарна і цікава. А головне – добра.

– Це не казка. Це насправді. Ходімо, я покажу тобі свою зірочку.

Потім пан Михайло здивовано вникав у доньчину казку, а нарешті сказав :

– Добре. Дуже добре ви придумали, хоч все це і неймовірно. А тепер розкажіть-но ви мені ще раз, до чого тут моя ліра.

– Татусю, дядечко місяць сказав, що ліра свята, що її музика космічна, що її музика – як молитва. І що, де звучить ліра, там зникає зло.

— Ну, все це про ліру я і сам знаю. А от що про неї знає дядечко місяць — оце дивина.

— Ніякого дива. Просто дядечко місяць не раз слухав тебе і твою ліру. І тоді зорі спалахували яскравіше. Дядечко місяць і сам грає на чарівній сопілці.

— Дива та й годі.

— То ти підеш, татусю, з нами до школи?

— Піду, звичайно. І хоч я не дуже вірю у вашу затію, однак розказати дітям про ліру ніяк не зашкодить. Мені тільки якось незручно. Ніхто мене не кликав, ні вчителі, ні дирекція, а я ні з того ні з сього з'явлюся.

— Ми з зірочкою тебе кликали.

— Але, я так зрозумів, що зірочка — це поки що таємниця?

— Поки що.

— І, як же я з'явлюся в школі? Що я скажу?

— Татусю, любий, я сама з класним керівником поговорю. І до директора піду. Зробимо твій виступ для всієї школи. А ти дітям про ліру розкажеш, про сирітку їм заспіваєш. Це ж вражаюче. Всі будуть тобі вдячні.

— А ви тим часом...

— А ми тим часом зернятка розкладемо. Чие серце їх прийме, там вони і проростуть. Ліра захистить наші зернятка від чарівника Злокліна.

— Ну і фантазерки ви, — посміхнувся пан Михайло. — Та інколи це треба. Інколи це просто необхідно. А ліра... Що ж, нехай послужить добрій справі. Їй не звикати.

Прихід лірника до школи — це була подія, справжня несподіванка. Всі слухали, як заворожені. А потім до лірника підійшов... Хто б ви думали? Петрик, ось хто. Ганнуса і зірочка завмерли. Вони чекали від хлопчика якоїзавгодно пакості і приготувалися дати йому гідну відсіч. Та Петрик дуже ввічливо запитав:

— Скажіть, пане лірнику, а лірником стати легко?

— Лірником стати може й не дуже важко. Але стати добрим лірником — це складніше. Для того треба багато трудитися, багато вчитися, а головне — мати добру душу.

— А я стану лірником. От побачите, що стану.

І зиркнув на Ганнусю.

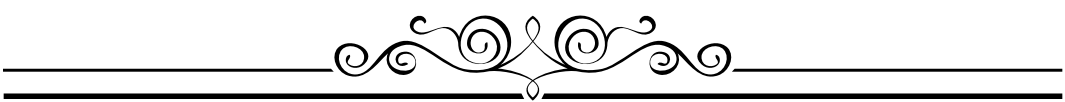
– Я знаю, ти мені не віриш. Але я неодмінно стану лірником. Ось побачиш. Я дуже шкодую, що був таким... Ну, ти знаєш, яким я був.

– Проросло зернятко, – тихо шепнула зірочка.

– Проросло, – ворухнула губами Ганнуся. А лірник нічого не сказав, тільки загравав на своїй лірі ще одну псалму, якої ще ніхто не чув. Слухали діти, слухали вчителі, а тим часом в їхніх серцях, в їхніх душах проростали зернятка доброти, що так були схожі на зерна пшениці.

На землю опускався вечір. Пора було розходитися по домівках, та чомусь не хотілося. Ні учням, ні вчителям. Всі були зачаровані лірою.

– Незабаром зійде дядечко місяць. Він почує ліру і ще раз пересвідчиться, що твій тато чарівник, – тихо сказала зірочка. Ганнуся посміхнулася і з любов'ю подивилася на свого тата і на його ліру. В цю мить в її серці, мабуть, теж проросло зернятко доброти.

❧ ЛІКИ ДЛЯ МАРІЧКИ ❧

Всі те знають, що найбільші дива стаються у Новорічну ніч і ніч перед Різдвом. Про те вже багато казок написано. Однак див більше, ніж казок. То чому ще одну казку про ще одне диво не написати? Ось візьму та й напишу. А ви прочитаєте. А хто ще читати не вміє, тому прочитає бабуся. Найчастіше так воно буває, що бабусі онучатам казки читають. Бо татко з матусею допізна на роботі. У бабусі теж роботи вистачає, але часу для онуків їй не шкода: і для бабусі радість, і для онуків втіха.

Соломійка ще читати не вміє. Казки читає бабуся. Інколи читає, інколи розповідає – дівчинці однак цікаво. А сьогодні Святий Вечір. Завтра Різдво. Родина вже повечеряла, з кутею, пампушками та узваром. А зараз Соломійці вже час спати. Бабуся вже й казку їй розказала, а дівчинці ніяк не хочеться, щоб бабуся від неї йшла.

– Мені страшно, – хитрує мала.

– Чого тобі страшно?

– Не знаю. Просто так, страшно.

– Он бачиш, на ялинці Ангелик. Дивися. Він – як живий. І оченятка у нього світяться. Бачиш? Він, ніби посміхається. І на тебе дивиться.

– Ага, і справді. На мене дивиться.

– Це твій охоронець. Він тебе оберігає від всякого зла. Так що боятися тобі нема чого. Заплющуй оченята і спи.

Бабуся пішла, а Соломійка незчулася, як заснула. Чи заснула, чи це їй лише здалося... Раптом дівчинка почула голос Ангелика, а потім і самого його побачила. Він сів у неї в голові і сказав:

– Вставай, Соломійко.

– Чого вставати? Навіщо? Зараз ніч. Я спати хочу. І бабуся мені не дозволяє вночі вставати.

– Я знаю. Але треба. Ми з тобою полетимо рятувати одну дівчинку. Бо інакше вона може померти.

– Ой! А як же ми її врятуємо?

– Дівчинка дуже хвора. Їй конче треба напитися свяченої води і з'їсти ложку куті. Ні лікарі, ні мама дівчинки того не знають.

– І бабуся не знає?

– І бабуся також не знає.

– Як же ж так? Бабусі ж все на світі знають.

– Виходить, що не все. Ну... Не будемо гаяти часу. Збирайся.

– Послухай, Ангелику, а як же ж я полечу? Я ж не вмію літати. У тебе є крила, а у мене ж нема.

– Тим не журися. Я маю запасні крила. Вони тобі підійдуть. Ти станеш маленькою-маленькою як я. От і полетимо.

Взяли пляшечку з свяченою водою, скляночку з кутею та й полетіли. Летіли над скрижанілою річкою, над засніженим лісом і полем. Над містом і селом. А головне – Соломійці зовсім не було страшно. Вона думала про те, аби вони встигли врятувати ту хвору дівчинку.

– Он її хата, – тихенько продзвенів ангелик.

– А як ми увійдемо?

– Не хвилюйся. Зараз.

Ангелик вдарився об вікно – і воно відчинилося. Вони влетіли в кімнату, і Соломійка набула свого зросту. На ліжку лежала хвора дівчинка. Біля неї горів нічнийок. Лице у дівчинки пашіло, чоло було зволожене.

– У неї гарячка, – тихо сказала Соломійка.

– Це Марічка. Скорше розбуди її і дай напитися свяченої води. Не загубила по дорозі?

– Ні, не загубила.

І до дівчинки.

– Марічко, Марічко, прокинься.

Дівчинка розплющила очі.

– Хто ти? – спитала тихо. Її пересохлі губи ледве ворушилися. Пити...

– На, напийся.

Марічка припала до пляшечки з свяченою водою.

– Ой, аж легше стало. Хто ти?

– Я – Соломійка. Ми з Ангеликом прилетіли, щоб тебе порятувати.

Ми тобі ліки принесли.

– Ліки... Я вже стільки тих ліків випила. І нічого не допомагає.

– Це не такі ліки.

– Не такі? А які?

– На, ще напийся.

– Ах, яка добра вода. Я, здається, такої ще не пила.

– А тепер спробуй ще ось... Куті.

– Ах, яка смачна. Це добрі ліки.

– А твоя мама куті не варила?

– Ні. Вона ще ніколи не варила куті. А це кутя називється?

– Так. Кутя.

– А ти фея?

– Ні. Я дівчинка

– А крила? Чому в тебе крила? Чи може це мені в гарячці ввижається?

– Ні, не ввижається. Крила мені дав Ангелик. У нього запасні були.

Дав, щоб до тебе летіти.

– Ой, я теж би хотіла мати такого Ангелика. Ти не можеш мені його подарувати?

– Не можу. Бо це мій охоронець.

– Шкода. Я теж би хотіла мати такого охоронця. Може тоді я б і не захворіла.

І тут заговорив Ангелик. Тихо-тихо, наче срібний дзвіночок задзвенів.

– Я б залишився з тобою, дівчинко, але я не можу Соломійку лишити без охорони. Та й додому мушу її провести. Але ти не сумуй. Я пришлю до тебе іншого Ангелика. Він завжди буде з тобою і буде тебе оберігати.

– Спасибі тобі, Ангелику. І тобі, Соломійко. Мені вже зовсім добре.

– Тепер ти спи. Сон – це тяж ліки. А ми вже полетимо. Різдвяна ніч добігає до ранку.

Ангелик вдарився об вікно, вікно відчинилося, і вони з Соломійкою вилетіли у морозяну ніч.

Вранці мама ніяк не могла розбудити Соломійку.

– Вставай, доню. Христос родився. Свято до нас прийшло. Колядувати час.

Нарешті дівчинка розплющила очі і непорозуміло дивилася на маму.

– Ой, мамо! Я ніяк не можу прокинутися.

– Ну, вже прокинулася. Вставай. Скоренько вмивайся і – снідати. Всі вже тебе чекають. О, а чому це в тебе пальто мокре?

– А-а! Це від снігу.

– Але ж я вчора його стріпувала. Воно було сухе.

– А це вночі, мамо, я його засніжила. – Вночі? – Мама засміялася. – Ти що вночі по снігу ходила?

– Так. Тільки я не ходила, а літала.

– Літала? Це тобі сон такий приснився? Але ж пальто не у сні, а насправді мокре.

– Ні, мамо, то був не сон. Вночі хурделило, а ми з Ангеликом літали дівчинку рятувати.

– Яку дівчинку? З яким Ангеликом ти літала? Що ти, Соломіє, вигадуєш?

– Ми з Ангеликом літали дівчинку Марічку рятувати. Вона була хвора і могла померти. Ми напоїли її свяченою водою і дали їй з'їсти куті. Тепер вона вже не помре. А он мій Ангелик на ялинці. Це, мамо, мій охоронець. Привіт, Ангелику. Христос родився!

– Славимо Його, – срібним дзвіночком задзвенів Ангелик. Мама здивовано дивилася то на свою доньку, то на маленького Ангелика. Ніхто й не помітив, що на порозі стояла бабуса і посміхалася. А потім тихо сказала:

– Кожен має право на своє маленьке чи велике диво. Особливо перед Різдвом. Ну, Соломійко, скоріше приводь себе в порядок та й ходімо снідати. А потім будемо колядувати. Христос родився!

А КВІТИ РОЗМОВЛЯЮТЬ

Внучата, набігавшись, присіли біля бабусі.

– Бабусю, розкажіть нам казку.

– Казку? Воно можна б і розказати. Так ви ж не повірите.

– А хіба в казку треба вірити?

– Неодмінно треба.

– Так це ж казка.

– То й що? В казку треба ну хоч трішки вірити, бо інакше буде зовсім нецікаво.

– А про що буде казка?

– Про квіти, котрі між собою розмовляють.

– Це, які квіти? Ті, що в квітнику?

– І ті, що в квітнику, і ті, що у вазонках ростуть.

– Розкажіть, бабусю. Це ж так цікаво.

– Тоді слухайте.

У світлій залі було чисто прибрано, як до свята. Ніде ні порошинки. Це кімната для гостей і для особливо урочистих подій. Найбільша гордість господині – це вазонки. Квіти росли на підвіконні, на столиках, на підставках для квітів, металевих і виплетених з лози. Господині подобалось, коли гості захолено вигукували:

– Ах, які у вас квіти! Яка краса!

– О, а це що? Тієї квітки я у вас ще не бачила.

Господиня пишалася, і сама розквітала, як та квітка. Якщо чесно признатися, господині було байдуже до всіх тих вазонків. Вона їх зовсім не любила. Але ж треба було похизуватися перед гостями. Хоч тим, якщо більше нічим. За квітами дивилася її служниця, котра, між іншим, теж квітів не любила, але доглядала їх, бо це входило в її обов'язки, а головне – їй за те платили.

Квіти росли в полив'яних з оздобою горщиках, у скриньках, в кошичках, а найбільший наймогутніший фікус ріс у невеличкій лакованій кадці. Він сердився на те лакування.

– Воно може й гарно, але не здорово, – казав фікус. – Найкраще – то живе дерево. Або глина.

Квітам тут багато світла, вони доглянуті, у них розпушена земля, вони підживлені, завжди политі, – словом, добре їм тут жилося. Та великий, розлогий щироколистий фікус зітхав і щось невдоволено бурмотів.

– Ти чого, старий буркотуне? – Це фіалка до нього. Вона тут недавно – і їй тут все подобається.

– Ай, фіалко, не чіпляйся. Ти ще молода. Поживеш з моє – тоді й знатимеш.

– Тобі все щось не так. Я просто хочу зрозуміти, чим ти не задоволений. Чисто, гарно, багато світла. Ну скажи, азаліє, хоч ти.

Азалія зітхнула і глянула на фіалку трохи зверхньо.

– Тобі й справді того не зрозуміти. Ти така ще юна. І я колись... Та що, те згадувати?..

– Але ж я хочу знати, – ніяк не могла заспокоїтися фіалка. А може їй просто хотілося поговорити.

– Ми доглянуті, господиня нас любить...

– І зовсім то не господиня, – гарикнув фікус.

– Це її служниця.

– Служниця? Та однак...

– І зовсім вона нас не любить, – сердито продовжував фікус. Вона нас доглядає – це так. Але не з любові. Просто з неї вимагають, за те їй платять. А де платять гроші, там про любов не йдеться. А я без любові жити

не можу. Пам'ятаю, коли я був ще зовсім малий, то жив в одній дівчинки. Вона любила мене. Завжди, коли вона мене підливала, то доторкалася своїми рученятами до моїх листків і лагідно питала:

– Ну, як ти тут, фікусе? Все добре? Нічого тобі не дошкуляє?

І я ріс. А тут...Тільки гроші. А там, де платять гроші, я вже сказав, любові нема. До тебе дійшло, панно фіалко?

– Який ти грубіян, фікусе, – невдоволено затремтіла фіалка кожним своїм листочком, кожною своєю квіточкою.

– Грубіян! А ти хто? Запахтіла тут все підвіконня. Дихати нічим.

– Ти дивися на нього! Вже мій аромат йому заважає! Всім подобається, а йому ні! Ти просто старий сварливий дід. Якби я мала колючки, я б тебе подряпала. Кактусе, подряпай його. Він собі забагато дозволяє.

Кактус прокашлявся і статечно сказав:

– Ти, фіалочко, дуже тендітна і юна. Не треба ображатися на фікуса. Він тут старожил і багато чого знає такого, чого не знаємо ми.

– Так, так, – погодилася фуксія, що розрослася ледве не на все вікно.

– Фікус дуже розумний. Ми всі його дуже шануємо.

– І слухаємось, – докинула горда пальма, що переселилася сюди з теплих країв.

– А я не хочу його слухатися, – сердито писнула фіалка. – І взагалі... Я тут найкраща і нікого не хочу слухатися.

– Ну... Вам, панно, таке зовсім не пасує, – зауважив статечний кактус. – Злість нікому не приносить користі: ні людям, ні квітам. Злість тільки псує вигляд того, хто злоститься.

– Не треба сваритися, – прошелестів мірт, що досі мовчав. – Ми завжди жили мирно. Кожен з нас має свої принади. Мене, скажімо, беруть на весілля. Але ж я не задаюся, хоча й пишаюся тим. Від прекрасної азалії люди очей не можуть відвести. Кажуть, що на неї дуже корисно просто дивитися.

– А з фікуса що за користь? Не цвіте і не пахне. Тільки й того, що листки великі.

– Ну, фіалко, це ти вже занадто розходилася, – дорікнула фуксія. – Фікус очищає повітря. І взагалі... Він просто красень. На нього приємно дивитися.

– Подумаєш, приємно, – пхикнула фіалка, – ні цвіту, ні плоду. Він навіть запаху не має. Тільки й того, що листом широкий. А приндиться! Куди там!

– Ні, фіалко, ти таки нестерпна, – спокійно, але гідно сказала фуксія. – Без тебе у нас тут мир і лад був. Навіщо ти так?

– Так завжди буває, – втрутилася азалія. – Один поганий бур'янець весь город засмітить.

– Це... Це я бур'янець? – Фіалка вся тремтіла від злості. – Та я тобі... Та я вам...

– Тихо, тихо. Господиня йде.

– Не господиня, а служниця.

– Однак... Нишкніть.

Увійшла служниця. Вона стала підливати квіти. Підійшла до фіалки.

– О, а фіалка чогось пожовкла.

– Від злості, – тихо прошелестів мірт. Ясна річ, служниця того не почувала. Розмову квітів чують і розуміють тільки ті, котрі їх люблять. Служниця якусь мить стояла і дивилася на фіалку.

– Так... Доведеться, мабуть, викинути її на смітник. Шкода, я за неї гроші заплатила, але...

– Мене? На смітник? Я ж...

І від таких емоцій фіалка пожовкла ще більше.

– Послухайте, пані...

Жінка оглянулася. Ніде нікого не було.

– Хто це говорить?

Ще раз оглянулася і зблідла.

– Не лякайтеся, пані. Це я, фікус.

– Фікус? А хіба фікуси розмовляють? Ой, це вже у мене якісь галюни.

– Ні, не галюни. Просто ви не знаєте, що ми, квіти, вміємо розмовляти. Ну, майже так, як люди. Хіба трішки тихіше.

– І... Чого ти хочеш, фікусе?

– Та, власне... Нічого особливого. Я хотів вас попросити, щоб ви не викидали фіалку. Пересадіть її у просторіший горщик і не заливайте так дуже водою. Фіалки того не люблять. І вона відживе. Бачите, як вона гарно цвіте? А пахне ж як. Жодна квітка так не пахне.

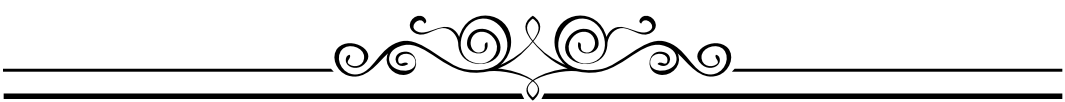
– І справді... добре, я її викидати не буду. Сьогодні ж пересажу. А то господиня гроші дала, я купила, а тепер що? Викинути? Господиня мені не повірить. Ще, чого доброго, сваритиме за марно потрачені гроші.

Та й пішла.

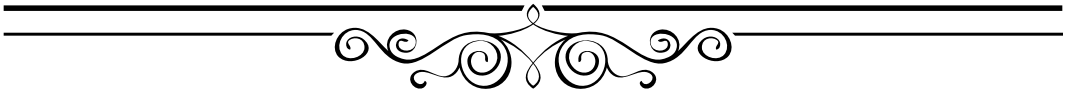
– Фікусе, – наполохано зойкнула фуксія. – Ти чарівник чи що? Як тобі вдалося зробити так, що людина, котра не любить квітів, почула твою мову?

– Дуже просто. Я доклав трохи зусиль. Це коштувало мені кількох листків. Але то пусте.

Квіти побачили, що біля лакованої кадки лежало кілька фікусових листків. Квіти здивовано мовчали. Тільки на листочках і на квітах фіалки блищали краплини... Ні, не роси. То були її сльози. Фіалка таки щось зрозуміла. З того часу між квітами знову запанувала злагода. Як колись. Як завжди.

ЗАЙЧИКОВІ ХИТРОЦІ

Якось вже так вийшло, що хатинка зайчика Вуханя стояла біля хатинки лисички Секлети. Для зайчика це було неприємне сусідство. А що зробиш? Не будеш же із-за того переставляти свою хатинку. Це і важко, і накладно. Тому Вухань залишався тут жити, з острахом поглядаючи на свою сусідку. А Секлета, стоячи на порозі своєї оселі, вдихала заячий запах і казала:

— Ах, як смачно пахне зайчиатиною. Ну, нічого. Я ще тим зайцем поласую. Неодмінно поласую. Хіба б я Секлетою не була. Я ж таки хитра. І де вже там зайцеві мене перехитрувати.

Якось, коли терпець у лисички урвався, вона підійшла під віконце зайчикової хатинки та й гукнула:

— Добридень, сусіде.

— І Вам доброго дня, лисичко-сестричко.

— А чи не могла б я розжитися у Вас борошном? Затіяла я млинці пекти, а борошна забракло.

— Чому ж ні? Можна. Є у мене борошно. Свіже, щойно з млина. Зараз винесу.

І довірливий зайчик виніс лисичці цілий підситок борошна. Чому ж не виручити по-сусідськи? А лисичка хап його за вуха та й понесла його додому. Несе та й каже:

– От і зайчати́на до моїх млинців. От я тебе, зайчику, і перехитрувала. Тепер ти від мене не втечеш, не вирвешся.

– Та де вже там мені вирватися. Тільки, якби я знав, що в тебе, лисичко, свіжі млинчики, то я б і дружину свою покликав. Чого їй там у хатинці самій сидіти?

«Гм, – хмикнула лисичка. – Два зайці – краще, ніж один. Це всякий знає».

– Ну добре, – сказала улесливо. Біжи та приведи свою дружину. А я вас тут почекаю. Тільки не затримуйся.

Пішов зайчик – і сліди за собою забрав. Зачинився у своїй хатинці та й посміхається. А лисичка чекала, чекала та й ні з чим додому пішла.

– Перехитрував мене куцохвостий. Ну, заєць, постривай. Буде тобі. Однак ти від мене не втечеш.

Наступного дня знову стоїть лисичка Секлета під вікном Вуханевої хатинки та й гукає:

– Доброго дня Вам, сусіде. А чи не могла б я у Вас розжитися шматочком масла? Затіяла я вареники, а масла забракло.

І знає вже зайчик підступну Секлетину вдачу, а все ж думає:

«А раптом їй і справді масла забракло? То як не виручити?»

Та й каже:

– Чому ж ні? Є у мене свіже масло. Вчора у корови купив. Зараз винесу.

Виніс зайчик лисиці масло, загорнуте у капустяний листок, а вона його хап за вуха та й несе. Несе та й приказує:

– Де вже тобі, зайчику, мене, лисичку, перехитрувати! Тепер тобі вже від мене не втекти.

– Та де вже там мені тебе перехитрувати. Та де вже там мені від тебе, Секлето, втекти. От тільки шкода, що я лапки не помив, вештався я по болотах, поживу шукаючи. Соромно мені з такими брудними лапками перед твої ясні очі стати.

– То правда, що соромно. Ще якби я сама, то це б нічого. А тож мої діти. Ось потічок. Біжи лишень та помий лапки. Та не барися. Не змушуй мене довго на тебе чекати.

Пішов зайчик – тільки лисичка його й бачила.

– Знову перехитрував мене той куцохвостий. Мене,Секлету, а таки перехитрував. Ну, заєць, постривай. Буде тобі.

Третього дня зраненька знову стоїть лисичка під віконцем зайчикової хатки. Стоїть та й гукає:

– Доброго ранку, сусіде.

– І Вам, сусідко, доброго ранку.

– А чи не розжилася б я у Вас капустиною на борщ? Діти борщику попросили. Заходилася я варити, кинулася – а капусти немає. Де ж і питати, як не у Вас?

– Є у мене капуста. Свіженька, щойно з города, ще роса на листочках. Так і хотілося сказати тому зайчикові:

– Та не вір ти їй, лукавій. Хіба ж ти не знаєш її хитрої вдачі?

Ніхто йому того не сказав, а сам він про таке й не подумав. Виніс зайчик лисичці капустину, а вона його хап за вуха та й понесла.

– Тепер тобі, Вуханьчику, від мене не втекти.

– Та де вже там мені, нерозумному, від тебе втекти.

От принесла його лисичка до хатки та й каже своїй старшій донечці:

– Пильнуй його, щоб не втік, а я піду дров принесу.

Та й пішла. А Вухань сидить та й метикує: як же йому врятуватися?

«Я стару хитру лисицю перехитрував. Та невже я не перехитрую ото лисеня?»

– Але ж у вас і хатинка чепурна, – каже зайчик. – І ти така гарна, така пишна, ще краща за свою маму.

Запишалася лиска: ще б пак! Вона ж таки гарна. А Вухань веде своє далі.

– Тихо. Хтось, либонь, кричить... Чи не твоя матінка часом? То таки вона. Либонь, на її слід мисливці з собаками напали. Побіжу лишень я та й вирятую її – відверну їхню увагу на себе.

Сказав так та й чкурнув на двір. Прийшла лисичка з хмизом, а зайчик побіг низом. Сів у свої хатинці та й сміється. А насміявшись, став думати-гадати, як би йому лисичку провчити. Набридло йому від неї викручуватись. Треба якось так зробити, щоб вона забула дорогу до його хатини. Думав, думав і таки придумав.

Був у Вуханя на селі приятель, пес Рябко. Скажете, такого не буває, щоб пес приятелював з зайцем? А от і буває. Всяке в житті буває. А тим паче в казці. Трапилося якось Рябкові врятувати зайця Вуханя від заповзятих собак. Просто так чомусь Рябко його порятував. Шкода стало.

А незабаром і Вухань Рябкові віддячився: коли господар старого Рябка здоху вигнав, а той, не маючи ніякого прихистку, до лісу подався, напала на нього зграя вовків. І, мабуть, що розтерзали вони старого собаку. Та де не взявся Вухань. Він поманив вовків за собою, а потім збив їх зі свого сліду та й утік. А переляканого Рябка в своїй хатинці переховав.

– Хоч тісно, – казав Вухань, – зате тепло і затишно. А головне – безпечно.

Довго не буду розказувати Рябкову історію. Скажу тільки, що зле стало господареві без старого вірного пса. Доки ще нового собі виховаєш, доки навчиш всіх собачих примудростей. І господар пішов Рябка шукати. Ходив по лісу, кликав, кликав – от Рябко і знайшовся. Зраділи вони один одному – і Рябко повернувся в село. Живе тепер у своїй власній буді, має власну миску та пам'ятає про зайчиська Вуханя і про те, як порятував заєць Рябка від напасти. От тепер пішов Вухань на село до Рябка, хоч дуже таки ризикував, бо на селі, це Вухань знав, напевно, не всі собаки такі мирні та добрі, як Рябко. Йшов Вухань, йшов, на городі капустою поласував, морквину про запас висмикнув та й таки добрався до Рябкової буди. Спершу пес спросоння загавкав, а потім опам'ятався і привітно закрутив хвостом.

– Тю! Та це ж Вухань! Здоров був, друже-брате! Радий тебе бачити. Вибачай, що загавкав. Служба моя така.

– Та я розумію.

– А що ж тебе до мене привело? Либонь, щось пильне .

– Та куди вже пильніше. Розумієш, лисиця до мене занадилася. Приходить та й приходить. Виманить мене з хати по глупоті моїй та й грозиться мене з'їсти. Ледве від неї викручуюся. Та боюся, що вона якось-таки мене вполює – і не будеш ти мати приятеля Вуханя. Подумаю – і так мені стане жаль себе та й тебе, друже, що хоч плач. То от прийшов до тебе за порадою. Ходи, Рябче, до мене. Нічого від тебе не треба. Лише гавкнеш раз чи два в моїй хатинці, коли лисиця прийде. Решту я їй сам поясню, що і як.

Рябко почував ліве вухо правою лапою.

– Та воно можна. Це не важко. Що ж тут такого? Одна біда: господар вже кілька ночей мене не відв'язує. А що йому скажеш? Він – господар. Як тільки відв'яже, мусить же він колись мене відв'язати, то я й чкурну. І відразу до тебе.

– А знайдеш?

– Ясна річ, що знайду. Хіба ж я не пес?

Тієї ж таки ночі Рябко був уже у Вуханя. А на ранок і лисичка тут як тут. Під вікном зайчикової хатки. Як вродилася.

– Доброго ранку, сусіде. Чи не можна у Вас...

– Гав, гав, – обізвався Рябко. – Хто там галас здійсмає та спати мені не дає? Гав, гав!

– Ой! Що це у Вас?

– Та це кум мій Рябко у гості забіг. Поживе трохи. Подихає свіжим повітрям. У нас жек тут, як на курорті.

– І тобі не страшно? Заєць і пес в одній хаті. Знаєш...

– Нічого. Живу ж я по-сусідству з лисицею.

– Гав, гав, – знову обізвався Рябко.

– Ой, аж мороз поза плечі.

– Ну що ти! Мороз поза плечі! У тебе таке хутро, що і взимку мороз не пройме.

– Знаєш, а від собачого гавкоту в мене перестрах.

– Та ні. Рябко – пес мирний. Що правда, до лисиць небайдужий. Таку колекція лисячих хвостів зібрав, що й мисливці дивуються.

– Ой! Пішла я вже.

– Чого так? Зайшли б, з моїм кумом познайомилися б. Ви щось, либонь, хотіли?

– Та це я так. Іншим разом, сусіде.

Та й гайнула геть, тільки хвіст замаяв. Прибігла додому та й вирішила:

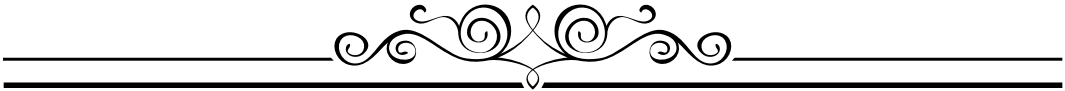
– Не треба мені такого сусідства. І сну собі не знайду через Вуханевого кума. Хай йому грець!

Та й перебралася жити на другий кінець лісу. Рябко і Вухань довго сміялися, як вони лисицю налякали.

– Дякую тобі, Рябче!

– Та що там! Дрібниці. Коли що – приходь. А зараз я вже побіг, бо мене, мабуть, господар шукає.

Приятелі попрощалися та й розбіглися по своїх справах.

ЯК ПЕРЕМОГТИ ЗЛО

В одному селі жила собі дівчинка Оленка. Не було в неї ні батька, ні матері, ні братика, ні сестрички. Сиротою росла. Маленьке дівчатко було, а таке роботяще, що всі дивувалися. Тому корову попасає, тому дитину побавить – отак і заробляла собі дівчинка на прожиток.

А ще Оленка дуже добра була. І йшла вона якось додому. Несла собі на вечерю кухоль молока і окраєць хліба – свій заробіток. Коли дивиться – а на узбіччі під кущиком двоє голодних кошенят плачуть. Маленькі, безпорадні. Чи їх викинув хто, чи мама киця загубила. Жаль стало дівчинці маленьких кошенят. Розмочила вона хліб у молоці та й нагодувала їх. Вони повеселішали, перестали плакати, вклялися на травичку та й замуркотіли.

А ще якось допомагала Оленка жінці поратися на городі. Вдячна господиня дала дитині кілька морквин. Несе Оленка свій здобуток додому, а назустріч їй зайчик біжить.

– Дівчинко, дівчинко, – каже куцохвостий. – Чи не дала б ти мені хоч одну морквину? Я вже три дні роздобути нічого не можу, а вдома у мене діти маленькі.

Віддала Оленка свій заробіток і пішла додому, радіючи, що маленькі зайченята не будуть голодні.

А то йшла якось дівчинка додому та й несла у хустинці кілька черствих пиріжків.

«Ото розмочу, – думала дівчинка, – та й повечеряю».

Коли дивиться – край дороги дідусь сидить. Старий-старий. На посох сперся, а очі в нього сумні-сумні, аж жаль дивитися. Підійшла, заговорила:

– Ви, дідусю... Може, у Вас що болить? Може я зможу чимось Вам допомогти?

– Ні, дитино, нічого в мене не болить. Просто я з учорашнього дня у роті і скибки не мав.

– Є у мене, дідусю, кілька пиріжків. Правда, вони черственькі. Але може якось розмочите та й з'їсте.

– Дякую тобі, добра дитино. А ти ж як?

– Та я, дідусю, нічого. Я обідала. Мені господиня вчорашнього борщу вділила. Виносила собакам – то й мені вділила.

– Нехай їй Бог заплатить. І тобі також. Бог вимірює людську доброту і кожному платить: хто що заслужив.

Все це не тепер було, а в давні часи. Напали на те село вороги краю нашого. Хто міг, боронився, аж доки не загинув. Хто старший і був при силі – втік, а Оленку впіймали та й поневолили. Везуть дівчинку горами, лісами та широкими степами. Плаче Оленка, та нема кому її порятувати. Заночували у долині біля потічка. Наплакавшись та натовмившись у дорозі, задрімала дівчинка. Коли чує, чиясь маленька лапка її за плече торсає. Спершу аж злякалася. А коли придивилася – аж то заєць.

– Я не простий заєць, а заячий король. Ти колись допомогла моїм підданам, а зараз я допоможу тобі. Ось на тобі хустину моєї матері. Як пов'яжеш собі на руку, то станеш невидима для ворогів. Так ти сховаєшся від своїх напасників і будеш на волі.

Подякувала Оленка і зробила так, як радив їй заячий король. А вранці нападники шукали, шукали дівчинку та так і не знайшли. Пересварилися вони, перебилися та й роз'їхалися. Спершу зраділа дівчинка, а потім сіла та й заплакала.

– Що з того, що я на волі, коли я так далеко від дому? Що я тут робитиму у тому широкому безлюдному степу? Що їстиму, що питиму? Де житиму?

Коли дивиться Оленка – аж котик біжить.

– Привіт, дівчинко, не плач. Я твоїй біді зараджу. Я – котячий король. Ти колись порятувала двоє маленьких кошенят, то я хочу тобі віддячитися. Візьми цей перстень. Одягнеш його на палець – і вдома будеш.

Через деякий час Оленка вже була у своєму селі, вдячна тим, хто їй допоміг. Тільки що з її села залишилося? Пожарища самі. І Оленчиної хатинки не було. Дівчинка заледве впізнала те місце, де вона колись жила. Подекуди в землянках старі самотні люди облаштувалися.

– А в мене навіть землянки немає. Зажурилася дівчинка та й заплакала. Коли дивиться – аж знайомий дідусь іде, на посох опирається. Зраділа Оленка, що його побачила, а разом і засмутилася, що немає чим дідуся нагодувати.

– Не сумуй, дитино. Відродиться твоє село. Зацвіте садами, заколоситься полями, виповниться дитячим сміхом. А я тут для того, щоб тобі допомогти. Послав мене Бог на землю, щоб людську доброту виміряти. Твоя доброта переважила.

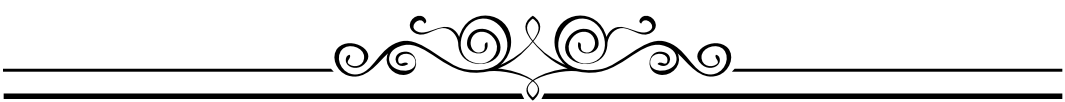
Стукнув старий посохом – джерело забило, криниця чистою водою заясніла. Стукнув удруге – нова хата, як вродилася. Невеличка, чепурна, вікнами до сонця посміхається. Стукнув утретє – кури на подвір'ї засокотали, корова замукала.

– А далі, думаю, ти собі раду дасиш. Навчилася вже по людях господарювати.

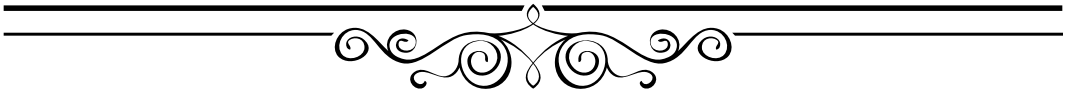
Повеселішала дівчинка та й ну просити діуся, щоб вже нікуди не йшов, а в неї оселився.

– Не можу, дитино. Мушу далі йти по землі – людську доброту вимірювати, хіба коли в гості зайду. Живи щасливо.

Та й пішов. А Оленка стала жити у своїй новій хаті. Жила, господарювала, добро творити не забувала. А там, де добро, зло не приживається. Добро його завжди перемагає.

СНІЖИНКА

Маленька біла сніжинка, як зірочка, майже влетіла до хати крізь відчинене вікно. Ні, не влетіла, а присіла на підвіконні, бо з хати війнуло таким теплом, що сніжинка не на жарт злякалася, що може розтанути, а їй би того не хотілося. Нічого собі! Розтанути якраз перед Новим Роком. Як можна розтанути напередодні Нового Року, коли всі святкуватимуть? А вона вже танцюватиме до запаморочення. Сніжинка була схожа на маленьку зірочку, тому Дідусь Мороз називав її Зірочкою. Зірочка сиділа собі на підвіконні, мріяла про свято, а її цікаві оченята вже були в хаті і роздивлялися, що там таке. А там була... Ялинка! Так, так, ялинка! А на ній виблискували золоті і срібні кулі. А ще... А ще на гілках сиділи якісь кумедні звірятка і пташки. Вони, здається, навіть співали.... Ні, це їй здалося. Маленьке Ангелятко посміхнулося їй.

– Ой, – тихенько сказала сніжинка і злякано озирнулася довкіл: чи не чув хто? Дідусь Мороз їй такого не дозволяє.

– Васильку, – гукнула жінка від плити. – Зачини вікно. Всю хату ви-холодиш.

– Зараз, мамо. Тут... Сніжинка!

– Сніжинка зараз не дивина. Зима цього року щедра на сніг.

– Ні, мамо. Це сніжинка незвичайна. Вона жива.

– Ну і фантазер ти, Васильку. Зачини вікно, бо застудишся.

– Я її зараз зловлю, – сказав хлопчик і кинувся до вікна.

– Ні, ні, мене не можна ловити, – писнула сніжинка-Зірочка. – Я в твоїх руках можу розтанути.

Але хлопчик її не чув і вже хотів зловити сніжинку, та вона вчасно полетіла геть.

– Шкода! – писнула Зірочка. – Я ще хотіла подивитися на ялинку. Вона така гарна.

Саме тут нагодився Дідусь Мороз.

– Ти що, пустунко?

– Я нічого. Але там у хаті я бачила крізь вікно дуже гарну ялинку. Найкращу в світі.

– Ну-ну, вже таки найкращу.

– Справді, дідусю. Шкода тільки, що хлопчик вікно зачинив. Я б показала.

– Гляди мені, Зіронько. Я вже тобі казав. Обминай відчинені вікна, бо ти ненароком влетиш у вікно і від хатнього тепла можеш легко розтанути. І все. І тебе більше не буде. Залишиться тільки маленька калюжка.

– Але, дідусю, я не звичайна сніжинка. Я жива! І хлопчик Василько так сказав.

– Який ще хлопчик?

– Ну, той, що вікно відчинив. Я чула, як його мама Васильком називала. Він ще хотів мене зловити, але я втекла.

– Це дуже небезпечно, Зірочко. Я тобі вже казав.

– Що небезпечно, дідусю?

– Ну... Все небезпечно: і у вікна заглядати, і з людськими дітьми водитися.

– Ні, дідусю, Василько хороший хлопчик. Він відразу зрозумів, що я незвичайна сніжинка, а жива. Так і мамі своїй сказав.

Дідусь Мороз посмикав себе за бороду.

– Ну що мені з тобою робити? Як тільки я залишу тебе одну, ти неодмінно ускочиш в якусь халепу. Але я, здається, придумав. Перед Новим роком я можу собі таке дозволити. Я наділю тебе такою казковою силою, що ти не розтанеш.

– І я зможу бавитися з Васильком?

– Зможеш.

- І на ялинці зможу посидіти?
- Зможеш. Ти не розтанеш аж до весни.
- А весною?
- Ну... До весни ще дуже далеко.
- Ой, дідусю!

І зірочка закружляла довкола Дідуса Мороза. А потім раптом при-
тихла, наче й не раділа вже більше.

– Що, пустунко? Чого знову засумувала?

– А що, коли той хлопчик... Ну, той Василько не відчинить вікно?
Тим паче, що йому мама не дозволяла, аби він не застудився.

– Овва! Не відчинить Василько, то другий хлопчик чи дівчинка
відчинить.

– Е, ні, дідусю. Я хочу туди, де Василько живе. Ах, яка там ялинка!
Мені так здається, що я там і весною не розтанула б.

– Хіба в морозильній камері, – засміявся дідусь.

– Добре, дідусю. То я полетіла.

– Куди полетіла?

– До Василькового вікна.

– Ну що мені з тобою робити? – забідкався дідусь. Але зірочки біля нього
вже не було. Вона припала до шибки Василькового вікна і тихо покликала:

– Васильку, Васильку! Не озивається. А може він вже спить? Ні, не
спить. Світло світиться. Він просто мене не чує. Голос у мене тихенький,
а вікно зачинене. Ото ще мені морока з тим вікном. От, якби отой срібний
дзвіночок на ялинці задзвенів, то може б Василько зрозумів. Дзвіночку,
срібний, задзвени. Я тебе прошу. Ти мене чуєш. Ти не можеш мене не
чути. скажи Василькові, що я тут, на вікні.

І зірочка почула, як задзвенів на ялинці срібний дзвіночок.

– Невже? – скрикнула сніжинка. І ще почула дзвінкий голос Василька.

– Мамо, мамо! Дзвіночок на ялинці задзвенів. Сам задзвенів.

– Ось не вигадуй.

– Ні, мамо, справді. Може це новорічне диво? Казка?

І тут хлопчикові здалося, що він почув якийсь шерхіт за вікном. Ва-
силько кинувся до вікна і миттю відчинив його. Сніжинка прожогом ки-
нулася до хати і вмостилася на гілці ялинки поряд з Ангелятком.

– Ой, нарешті, – тихо шепнула сніжинка. – Як добре, що я вже тут.
Маленьке Ангелятко їй посміхнулося і тихо шепнуло:

– Добре.

І тут почувся грізний голос мами:

– Ти знову відчинив вікно?

– Я вже зачиняю. Я тільки сніжинку до хати впустив. Вона просилася.

– Все це закінчиться тим, що ти застудишся і новорічні свята проведеш у ліжку. Тоді знатимеш.

– Ні, мамо, я не застуджуся. Я вже вікно зачинив. А сніжинка... Мамо, ось вона! У нас на ялинці! Подивіться, яка гарна!

Мама підійшла до ялинки, глянула.

– І справді гарна. А звідки вона тут взялася?

– Через вікно влетіла.

– Не вигадуй, Васильку.

– Я не вигадую. Вона справді влетіла через вікно. А ще вона вміє розмовляти.

– Ну це вже ти фантазуєш надміру.

– Зірочко, ну скажи щось моїй мамі, щоб вона мені повірила.

– З Новим Роком! – пропищала сніжинка.

– І справді розмовляє. Дивовижа та й годі. Це, мабуть, тобі подарунок від якогось доброго чарівника.

– Від Дідуса Мороза, – пропищала сніжинка.

– Ми дякуємо твоєму дідусеві за такий гарний подарунок.

На Новорічне свято збиралися дорослі і діти. У дітей був свій столик, суціль заставлений солодощами. Втіхи було – не передати. Але найперше всі діти звернули увагу на чудову сніжинку, що була на ялинці. Кожна дитина конче хотіла потримати її в руках і поговорити з нею. А ще кожна дитина подумала собі:

«От би мені таку сніжинку. Везе ж Василькові».

Біля ялинки бавилися діти. Вони ходили колом, співали, розказували віршики, відгадували загадки. Кожна дитина одержувала подарунки. Василькова мама вже подбала, щоб діти були задоволені. Дорослі посміхалися. Вони дивилися на дітей і тішилися за них.

І раптом Василько обімлів, аж зупинився у танку: кудись зникла сніжинка. Його сніжинка! Це найкраще, що було у нього на ялинці.

— А де сніжинка? — тихо, ледь не плачучи, запитав хлопчик. Підійшла мама. Вона побачила, що з сином щось не так.

— Що таке, Васильку? Що трапилося?

— Нема...Моеї сніжинки.

І хлопчик таки розплакався. Мама оглянула ялинку.

— І справді нема. Може вона впала?

— Ні, вона не могла впасти. Вона... Літала.

— То може вона полетіла кудись?

— Нікуди вона не полетіла. Їй подобалося бути на ялинці. Я знаю, вона казала.

Батьки з недовірою дивилися на хлопчика.

— Сніжинка? Казала?

— Так, казала. Бо вона жива, бо вона вміє розмовляти.

— І справді, — підтвердила Василькова мама. — Це незвичайна жива сніжинка, котра вміє розмовляти. Я не можу вам того пояснити, але я її сама тримала в руках. Я не знаю, звідки вона взялася на нашій ялинці. Василько каже, що через вікно влетіла. Я не можу йому не вірити. Мій син завжди каже правду.

— Та ми ж її бачили, — обізвалася Яринка. — Така маленька, біла-біла, схожа на зірочку.

— Вона і називається Зірочка, — сумно сказав Василько.

— А де ж вона?

І батьки, і діти кинулися шукати сніжинку. Вони нишпорили скрізь, в найнесподіваніших місцях, але Зірочки ніде не було. Ні, вона була, але там, де її ніхто не шукав. Зірочка сиділа у Петриковій кишені, міцно застібнута на блискавку. Вона пицала, кликала на допомогу Василька, але в загальному гармидері її тихенького голосочка ніхто не міг почути. А Петрик робив вигляд, що і він шукає сніжинку. Хлопчик дуже старався. Його щоки палали: але того ніхто не помітив.

Раптом вікно само по собі відчинилося. У хаті захурделило, завило. Відразу навіялися цілі кучугури снігу. Діти ошелешено на все це дивилися. Дорослі злякалися за дітей: вони ж роздягнені! Щоб часом не застудилися. Всі кинулися до вікна, щоб його зачинити. Та саме в цей час посеред кімнати став справжнісінький Дідусь Мороз. Всі остовпіли і тільки цокотіли зубами від холоду.

– Хто кривдить мою онуку сніжинку Зірочку? – сердито гукнув Дідусь Мороз. – Хто смів її кривдити?

Наперед вийшла Василькова мати.

– Не гнівайтесь Дідусю Морозе. Ми всі дуже раді Вас бачити. Я й не знала, що Зірочка – Ваша внучка. Вона дуже гарна. Ми тішилися нею. І дорослі, і діти. Але зараз її нема. Вона кудись зникла.

– Я подарував її хлопчикові Василькові. Зірочка так захотіла. А другий хлопчик вкрав Зірочку і сховав її в свою кишеню. Ще й кишеню на блискавку зачинив. Сніжинка там плаче, та її ніхто не чує, бо голосок у неї тихенький. Хіба ж так можна? Як бачите, я все знаю. То нехай той хлопчик перед всіма вийде і покаже всім, що він накоїв. Якщо йому буде соромно, то може ще з нього нормальна людина виросте, а якщо ні, то...

Кожна мати і кожен тато з тривогою дивилися на своїх дітей. Всі діти були чемні, хороші. Хто ж з них сховав у кишеню сніжинку? І раптом розпашілий Петрик вийшов наперед. Розплакався і розсунув блискавку на своїй кишенці. Звідти випурхнула Зірочка. Вона радісно посміхаалася і разом з тим витирала маленькими кулачками оченята.

– Дякую, дідусю, – пропищала вона і сіла на ялинку поряд з Ангеликом і срібним дзвіночком.

– Дідусю, треба зачинити вікно і прибрати сніг, бо діти можуть захворіти. Вони ж не сніжинки.

– Зірочко, може ти хочеш піти зі мною? Бачиш, які тут нечемні діти?

– Ні, дідусю, я зостануся з Васильком. А діти тут чемні. І Пертик чемний. Ну... Просто так вийшло. Ненароком. Я на Петрика не серджуся.

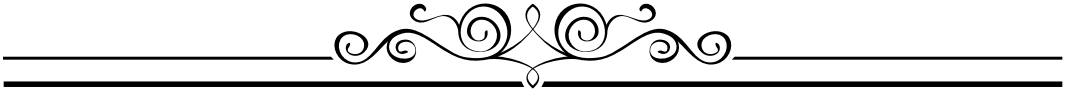
– Так, я ненароком, – мимрив Петрик, витираючи сльози. – Я більше не буду. Ніколи-ніколи.

– Ну, Зірочко, як хочеш, – сказав Дідусь Мороз і зник. Разом з ним зник і сніг, і вікно само собою зачинилося. Петрикові батьки вже збиралися, взявши сина, йтии додому. Їм було соромно. Та Василькова мама їх заспокоїла і умовила залишитися на святі.

– Новорічне свято лише раз у році, і не можна його псувати. Особливо дітям. Петрик все зрозумів, і більше ніколи такого робити не буде. Навіть Зірочка на нього не сердиться. Правда, Зірочко?

– Правда, не серджуся. У Новорічну ніч сердитися не можна. Давайте вже бавитися.

Свято тривало. І тривало воно довго-довго, аж доки всі не потомилися, а діти вже були зовсім сонні. Батьки повезли їх додому, щоб до них у сон прийшла Новорічна казка. А може комусь і сніжинка наснитися, весела сніжинка Зірочка.

ЧОМУ У ВЕДМЕДИКА СУМНІ ОЧІ

На вітрині стояли, сиділи і лежали м'які іграшки. Їх було так багато, що очі розбігалися не тільки у дітей, а й у дорослих. Сюди частенько заходив дядько Петро. Він заходив просто так. Його діти вже виросли, та чоловік дуже любив дивитися на м'які іграшки. Інколи він навіть брав їх у руки, пестив, розмовляв з ними, а потім знічено повертав їх продавцеві: нікому купувати.

Цього разу його увагу привернув ведмедик. Він був дуже симпатичний: пухнастий, рожевий, але...

– Скажіть, – звернувся дядько Петро до молодой продавчині, – а чому у того ведмедика такі сумні очі?

Дівчина знизала плечима.

– А звідки я знаю? Не подобається вам ведмедик – купіть собі зайчика чи песика. У нас великий вибір.

– Ні, мені не треба ні зайчика, ні песика. Я просто хотів знати...

– Чому у ведмедика сумні очі.

– Так.

Дівчина схибно засміялася.

– Знаєте, мужчина, вам до лікаря треба. Ви просто дивак. Не затримуйте чергу.

А далі підійшла дівчинка років дев'яти.

– Цей ведмедик...

– Двадцять гривень п'ятдесят копійок. Хіба не бачиш? Ціна висить. Дівчинка зітхнула і відійшла.

– Морочить тут голову. Що старі, що малі, – сердито буркотіла продавчиня. Дядько Петро знову підступив до прилавка.

– А ви знаєте, я зрозумів, чому у того ведмедика сумні очі.

– Ну?

– Бо тут працюють такі недобрі люди, як ви.

– Ідіть звідси! Бо зараз охорону покличу. Ти диви на нього. Псих!

– Що трапилося? – зацікавилися покупці з черги.

– Та тут... Ходять всякі шизики. Зіпсують тобі настрої на цілий день.

А ти працюй потім.

Дядько Петро пішов, а в черзі ще довго сперечалися, чи права продавчиня, чи ні.

Мами і бабусі не спішили купувати своїм дітям та онукам ведмедика з сумними очима. Бо їм було однаково, що купувати. А от дівчинка Олеся таки знову прийшла і знову дивилася на того ведмедика. Цього разу Олеся була певна, що зараз ведмедик буде її. Вона подала гроші продавчині, та їх перерахувала і суворо сказала:

– Ведмедик подорожчав. На 2 гривні і 10 копійок.

– А чому? – розгубилася дівчинка.

– Чому! Чому! Перед Миколоєм. Всі іграшки подорожчали. Вибирай щось інше.

– Я не хочу інше. Я хочу ведмедика.

– Ось цей ведмедик дешевший. Бери його.

– Ні, я хочу того, з сумними очима.

– Тоді іди і не морочи мені голову. Дозбираєш грошей – і тоді прийдеш.

Дівчинка відійшла. У неї на віях тремтіли сльози. Тут-таки стояв дядько Петро. Він не чув, що дівчинці казала продавчиня, але якось зрозумів, що дівчинка не купила те, що хотіла. Він поклав руку Олесі на плече. Та аж здригнулася.

– Ти...

- Ой!
- Не бійся. Чого ти? Я – дядько Петро.
- А я Олеся.
- Ти щось хотіла купити?
- Ведмедика. Того, що з сумними очима.
- І ти помітила, що у нього сумні очі?
- Це ж видно.
- А, як ти думаєш? Чому у нього сумні очі?
- Не знаю. Може тому, що його ніхто не купує?
- А ти хотіла його купити?
- Хотіла.
- А чому ж не купила?
- Бо він подорожчав.
- На скільки?
- На 2 гривні і 10 копійок.
- Знаєш що... На тобі ті гроші і купи того ведмедика.
- Ой! А, як я вам ті гроші віддам?
- А не треба віддавати. Це дуже мізерна сума.
- Однак мене мама сваритиме. Вона каже, що не можна брати чужих грошей. Тим паче у незнайомих людей.
- Твоя мама правильно каже. Але зараз це особливий випадок. Будемо вважати, що я ті гроші дав ведмедику. Бо я дуже хочу, щоб ти його купила.
- А чому?
- Не знаю. Може тому, що ти помітила, що в нього сумні очі. Я також це помітив. А от продавчиня того не помітила.
- Бо вона зла. А злі люди чужого смутку не бачать.
- Цікаво ти сказала. А може й так. Мабуть, що так. Ну, іди. Купи того ведмедика. Щоб хто не випередив.
- Ні, його ніхто не купить.
- Чому?
- Бо він сумний.
- Сказала так і поспішила до прилавка.
- Ну? Чого тобі?

- Ведмедика.
- Я ж сказала, що він подорожчав.
- Я вже... Маю гроші.
- Знайшла чи що?

Дівчинка промовчала, а продавчиня прикусила язика: нехай бере.

Ця іграшка і справді була якась непродажна. Нехай бере.

Щаслива дівчинка прощтовхалася до дядька Петра.

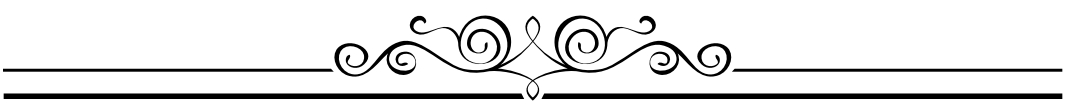
- Все. Купила. Дякую Вам.
- А ведмедик, здається, повеселішав.
- Він... Посміхнувся.
- От бачиш. Бережи його – і він принесе тобі втіху.
- Я берегтиму. Скажіть... А Ви часом не святий Миколай?

Чоловік посміхнувся.

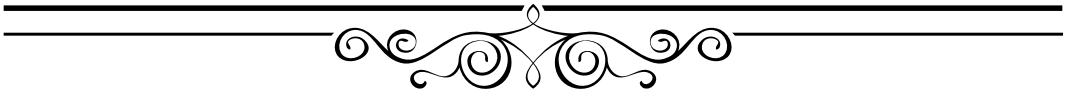
- Ні, я – грішний Петро.
- Так не буває.
- Чому не буває? Буває.

Вони вийшли з магазину. Дівчинка горнула до себе свого ведмедика.

Маленькій людині для щастя треба не так уже й багато. Ведмедикові також.

ПОДАРУНОК

Невже і справді людина колись приручила вовка і той вовк став собакою? А собака? Якщо людина його не захоче і прожене від себе, то, чи не може так статися, що тоді той собака знову стане вовком? Ні, не може такого бути. А власне, чому не може? Цілком може. І що? Наші Барсики, Тузики, Шарики стануть вовками? Невже вони забудуть добро, що їм робила людина? Якби ж тільки добро. А хіба ж людина не робила собаці ніякого зла? Робила. І всі те знають. То чому тоді пес має пам'ятати добро і забути зло? Ні, це було б несправедливо. Нехай пам'ятає все: і добро, і зло. А тоді нехай стає вовком. А тоді вже – що переважить – добро чи зло.

– Я собі песик. Звичайний маленький песик. Ще, можна сказати, цуценя. А може й не зовсім звичайний песик, бо хтось сказав, що я породистий. Тільки як називається моя порода – я тут-таки й забув. Отже, я маленький породистий песик. Що маленький – то пусте. Я довго маленьким не буду. Я неодмінно виросту, а тоді всім доведу, що я... Я ще не придумав, що я доведу, але це неодмінно буде. Так що я маленький – то пусте. А от що породистий – то я ще не знаю, чи це добре, чи зле. З розмов виходило, що наче добре, але я ще не знаю. Сьогодні в моєму житті відбулася перша справжня подія: мене подарували на день народження. Ось! Правда, я ще досі не чув, щоб на день народження комусь дарували справжнього живого песика.

Але я ще багато про що не чув. Може й дарують. Отже, мене подарували. Посадили в кошичок, вчепили розкішного банта і понесли. І тепер я тут. Моя господиня – доросла симпатична дівчина Оля. Я, правда, ще не визнав, чи любить Оля маленьких симпатичних песиків, таких, скажімо, як я. Може й не любить. Бо, коли їй мене подарували, вона, здається, зовсім не зраділа, а тільки здивувалася. Ні, я не певен, що це так, бо вона щиро дякувала за подарунок і посміхалася. От, хто зрадів, так це Олина молодша сестричка Ліда. Що Ліда зраділа – я це відразу зрозумів.

– Ой, песик! Який гарненький, – защебетала дівчинка. – А як його звати?

– Ще ніяк. Ім'я для нього придумає Оля, – сказала та, що мене принесла.

– А можна, щоб я для нього ім'я придумала?

– Не знаю. Спитаєш в Олі. Це її подарунок.

– Олю, Олю, – загукала Ліда, – а як ми назвемо песика?

– Відчепися. Потім.

– Але ж песик не може жити без імені.

– Нічого. Поживе.

– Ти просто його не любиш. А можна, я йому ім'я придумаю?

– Лідо, я ж сказала: відчепися. Ти що, не розумієш, що у мене гості?

І Ліда відійшла. Вона взяла мене на руки і тихо сказала:

– Краще б мені тебе подарували. Тоді я б тебе назвала... А як би я тебе назвала?.. Знаю, знаю. Барсик! Ось як! Тобі подобається ім'я Барсик?

Я не знав, чи мені подобається таке ім'я, і жалібно заскавчав.

– Невже не подобається?

Я помахав хвостиком і лизнув Ліду в носик. А, як я ще міг дівчинці сказати, що нічого не маю проти такого імені?

– Подобається! Я так і знала! – защебетала Ліда.

– Барсик! Це гарне ім'я. Ти звикнеш. Але ще треба, щоб Оля звикла. Вона ще може й не погодитись. Все-таки тебе подарували їй. Шкода, що не мені. Але ти поки що будеш Барсик. Добре?

Я погодився. Бо що я міг заперечити? Змучений всім, що мені сьогодні випало пережити, я заснув у Ліди на руках. Мені снилися мої братики.

Я, здається, навіть плакав у сні. Але руки у дівчинки були такі теплі і лагідні, що я незабаром заспокоївся і припинив.

Прокинувся я від того, що у мене чомусь засмоктало в животі. І що воно таке?.. А-а! Це я, напевно, їсти хочу. Ну так і є. Мене годували ще перед тим, як посадити в кошичок. А як про те сказати дівчинці – я не знав. І я став немилосердно жувати Лідину сукню. Дівчинка похопилася, коли я заслинив їй весь поділ.

– Барсик, фу! Ну навіщо ти пожмакав і заслинив мою сукню? Як тобі не соромно! Ну, як я тепер людям на очі покажуся? Доведеться переодягатися. Нечемний ти песик.

Я? Нечемний? Отаке! А я так старався бути хорошим... Дівчинка пішла до хати, а я лишився надворі і жалібно заскавчав. До мене підійшов півень. Він довго і сердито щось казав, але я його не розумів. Він хотів мене дзьобнути, але стара сердита курка заступилася за мене і прогнала півня. Півень відійшов і голосно закукурікав. Сердита курка обійшла довкола мене, а потім і собі відійшла і закудкудакала. Я подумав, що вона, хоч і стара, ще ніколи не бачила маленьких песиків. Я вже хотів задзявкотіти голосніше, але тут з хати вийшла Ліда.

– Барсик, – поклікала вона. Я згадав, що Барсик – це я, лизнув їй ногу і закрутився перед нею дзигою. Правда, я не знав, що таке дзиґа, але чув, що так кажуть.

– Бідненький! Ти, мабуть, їсти хочеш.

Здогадалася! Нарешті! Ясна річ, що хочу їсти. Ні, що не кажіть, а подарунком бути дуже зле.

І справді, чому мене не подарували Ліді? Це було б дуже добре. А так... Я ще не знаю, чи це добре, що мене подарували Олі, але думаю, що не дуже. Найперше те, що від неї дуже пахло духами. Просто нестерпно пахло духами. Мені довелося аж носик зморщити. Я ледве стримався, щоб не чхнути. Стримався, бо я ж песик вихований. Люди просто не знають, що собаки мають загострене відчуття запаху. А може й знають, але забувають про це. А Олі я не можу дорікнути, бо вона ж не знала, що їй подарують мене. А якщо б і знала, то що? Не знаю. І все-таки, мабуть, Оля не любить маленьких симпатичних песиків.

Потім я пив молоко з маленької симпатичної мисочки. Підозрюю, що це посуд Лідиною ляльки. Думаю, що лялька на мене не образиться. А потім я знову спав. Маленьким песикам багато треба спати, щоб вони росли. Ліда мені таке класне ліжечко влаштувала у своєму фотелі. М'яке, тепленьке, ще й зверху прикрила мене ковдрочкою.

А вранці я почув якесь таке неприємне слово – базар. Я не знаю чому, але чомусь це слово мені не сподобалося. А може тому, що плакала Ліда? Може. А Ліда плакала дуже гірко і голосно.

– Не дам, не дам Барсика. Хіба можна песика на базар?

Я зрозумів, що мова про мене, і почав скаржитися.

– О, Барсик прокинувся, – кинулася до мене Ліда. Вона посміхалася, а сльози в неї ще не висохли.

– Ти його швидше надвір неси, щоб потім прибирати не довелося, – сердито сказала Оля. Я образився. Як вона могла так сказати? Я хоч ще дуже маленький, але порядок знаю і такої пакості не роблю. Я песик вихований, не те, що другі. Але нехай собі каже. Я й так її не люблю і не хочу, щоб Оля була моєю господинею. От Ліда – то інша річ.

Ми з Лідою були вже надворі. Тут було тепло і розкішно. Дівчинка прогнала сердитого півня, що хотів мене клюнути, потім кота, котрий чомусь зашипів на мене. А чорна кицька не зашипіла, а підійшла і лизнула мене. Від неї пахло... молоком. Тільки Ліда все-таки чомусь була сумна. Я ніяк не міг зрозуміти, що трапилося. Вчора ми з нею так класно бавилися, а сьогодні...

– Уявляєш, Барсику, Оля хоче нести тебе на базар.

– У, у, – жалібно заскімлив я, хоч і не знав до ладу, що таке той базар.

– Я її так просила, так просила, а вона...

І Ліда знову заплакала. Тут з хати вийшла Оля. Від неї знову нестерпно пахло духами. Я таки чхнув, забувши про свою вихованість.

– Олю, – заплакала Ліда. – Ну не неси Барсика на базар. Він такий маленький і такий гарненький.

– Лідо, перестань, не канюч.

– Тобі ж його подарували.

– От-от. Мені подарували, а не тобі. От і не лізь не в своє діло.

– Але ж це не іграшка, а живий песик.

– Саме тому я й хочу його продати. Ну навіщо він мені? Його треба доглядати, годувати, прибирати за ним. Фу! Навіщо мені цей клопіт?

– Олю, я буду за ним доглядати. Я буду робити все, що треба. Я ще багато чого не знаю, але я розпитаю у людей і буду знати, як доглядати за песиками. Тільки не неси Барсика на базар.

– Барсик! Якесь рогульське ім'я. Фу!

– Чому рогульське? Гарне ім'я.

– Нехай собі буде хоч і Барсик. Це мене не обходить. Я однак його продам. І куплю собі... А що я собі куплю?

Оля замріяно глянула на песика.

– Що я собі куплю?.. Не знаю, що я за нього візьму. Якщо він і справді породистий, то...

– Олю!

Ліда плакала.

– Відчепися. Ти ж не маєш грошей, щоб купити у мене пса? Не маєш.

– Чекай. А може мені мама дасть?

– Ага! Дасть! У нашої мами ніколи нема грошей. Я недавно просила на бріджі. Так ти думаєш дала? Ага.

– Обійдешся, – каже, – нам треба котел купити. Отак! А ти кажеш...

– Так то ж бріджі, а то...

– Добре. Нехай до завтра ще поживе. А завтра...

Ліда взяла мене на руки і чмокнула в носик. Я встиг її лизнути.

– Дурна. У нього може й глисти є.

– Нема у нього ніяких глистів.

Але Оля вже пішла. У дворі ще довго пахло Олиними духами. Потім я грівся на сонечку, ловив свого хвостика, бігав за кошеням, аж доки Ліда мене не насварила, потім побіг за куркою, аж доки вона мене не клюнула. І я вирішив, що погано бути подарунком – всі тебе ображають. А може вони просто не знають, що я – подарунок? Потім Ліду покликала мама, а я тим часом знайшов дірку в паркані і вибрався на дорогу.

«От піду, загублюся, – і нехай знають» – вирішив я.

На дорозі було дуже цікаво, хоч і трохи страшно. По дорозі йшло щось таке велике, рогате.

– Корова, – здогадався я. Від неї пахло молоком.

— Му-у, — сказала корова. Я не знав, що це означає, і про всяк випадок сховався в ямку.

Те велике рогате, що коровою зветься, пройшло, а я ще довго не міг вилізти з тієї ямки, в яку я зі страху скотився. Ніби ж і невелика, а от не міг я з неї вилізти — хоч ти плач. А я й плакав, і скімлив, і Ліду кликав, щоб мене врятувала, та Ліда не чула, а більше врятувати мене було нікому. Дряпався я, дряпався і таки видряпався з тієї ями. А як видряпався, то так і впав у порошу. Я був безсилий, нещасний, та брудний. Бідний маленький бездомний песик. Та жаліти мене нікому було. А який сенс плакати, коли нікому жаліти? Ніякого. Всі те знають, і навіть маленькі діти. І я теж знав, а тому й плакати перестав та й покатулявся далі. Неподалік діти бавилися. Я подумав: може там Ліда? Але Ліди там не було, хоч і була одна дівчинка, схожа на Ліду. Вона взяла мене на руки і зраділа:

— О, песик! Який маленький! Ти загубився, песику?

Яка розумна дівчинка.

— У, у, — заскавчав я.

— Так, я загубився. І моя Ліда загубилася. І ми тепер ніяк не знайдемося.

Але того вже дівчинка ніяк не могла зрозуміти.

— Це буде мій песик, — сказала розумна дівчинка. Але це не всім сподобалося.

— А чого це твій?

— Бо я його перша побачила.

— Чого це ти перша? Я теж його побачив.

— А я його перша взяла.

— То й що, що перша? Я теж хочу мати такого песика.

Хлопчик був налаштований войовниче. Ось-ось почнеться бійка. Невже хлопчик може вдарити дівчинку? А може й вдарити. Він такий. І тут я, сидячи на руках отієї незнайомої дівчинки, ви не повірите, загавкав. Перший раз у своєму житті. Загавкав на того хлопчика-розбишаку, щоб він не ліз до тієї розумної дівчинки, що схожа на мою Ліду. Діти здивовано замовкли.

— Ти диви! Він вже й гавкати вміє.

А я й сам не знав, що я вже вмю гавкати. Просто так якось вийшло. Але вийшло добре, бо хлопчик відразу відступився від мене. А дівчинка сказала:

– Бачиш, він тебе не хоче. То буде мій песик. Тільки... Песику, як тебе звати?

А як я міг їй сказати, що я – Барсик? А може ще й не Барсик зовсім, бо моя господиня Оля могла ще передумати. Їй, здається, моє ім'я не сподобалося. Хоча... Чому мало б не сподобатися? Цілком пристойне ім'я. А головне – я вже до нього звик, і моя Ліда звикла. Але зараз діти навперебій вигукували собачі імена, намагаючись відгадати, як мене звати.

– Шарик!

– Бобик!

– Тузик!

– Бровко!

– Барсик!

Хто це сказав? Здається, той самий задирикуватий хлопчик. Я не втримався і знову загавкав. Це вже вдруге у своєму житті. Дівчинка все зрозуміла.

– Ти що, Барсик?

– У, у, – відповів я. І вона стала гладити мене, лагідно примовляючи:

– Барсик, маленький. Хто ж тебе загубив?

– У, у, – відповідав я. – Я сам загубився.

– Ну, нічого. Тепер ти будеш жити у мене.

– А тобі мама дозволить?

– Дозволить. Вона любить і котиків, і песиків.

Але задирикуватий хлопчик з тим погодитися не міг.

– Моя мама теж любить і котиків, і песиків. Це буде мій песик.

І він таки вдарив ту розумну дівчинку, що була схожа на мою Ліду, і забрав мене собі.

Це була неправда. Його мама нікого не любила – ні котиків, ні песиків. Вона сердито гарикнула на сина, коли він зі мною на руках прийшов до хати.

– Мамо...

Але вона не дала синові нічого сказати.

– Що це ти приніс, Гришо?

Голос сердитий такий.

«Ого, – подумав я, – це ще гірша господиня, ніж Оля. Значно гірша».

— Я песика приніс. Я його на дорозі знайшов. Породистий песик. Хай він живе у нас.

— Ще чого! Мені ще тільки песика бракувало. Я й так гавкаю цілий день. Чи ти хочеш, щоб я ще й завила?

«Ого! — подумав я. — То виходить, що ця жінка вміє гавкати?»

Я ще так мало знав. Нічого. Я виросту — і знатиму більше.

— Ну, мамо, — канючив хлопчик, і зараз він зовсім не був схожий на розбишаку.

— Ну добре, — нарешті погодила сердита мама.

— Тільки не в хаті.

— А де?

— Не знаю. Про мене, де хочеш, там його і тримай.

— Добре, — просвітлів хлопчик. — Я для нього буду змайструю. А поки що... Я його прив'яжу. Щоб він не втік.

— Звичайно. Нехай звикає. Собака має бути прив'язаний, а не в хаті його тримати.

І мене... О жах! Прив'язали. Який же я був дурний, що від Ліди пішов. Я дуже про те шкодував. Та що тепер? Тут мене Ліда ніколи не знайде. Я славчав, кликав Ліду, та Ліда мене не чула. Тепер вже я навіть не подарунок, а жалюгідний цуцик, якого прив'язали. Бідний малесенький я! Біля мене стояла якась стара миска з супом, від якого йшов неприємний запах. Я не хотів їсти того супу, хоч і був дуже голодний.

А тим часом Ліда кинулася мене шукати. Вона шукала мене, шукала, всіх дітей про мене розпитувала: чи не бачив хто часом? Чи не чув? І таки натрапила на ту розумну дівчинку, що була схожа на неї. Вона і привела Ліду до того хлопчика-розбишаки, а там Ліда вже й сама почула мій голос.

— Барсик! Мій Барсик! Хто ж тебе прив'язав? Маленький!

Ліда і та розумна дівчинка, що була схожа на неї, кинулися мене відв'язувати. Але тут з хати вискочив Гриша та й ну сваритися, та й ну кричати.

— Чого це ви до мого пса лізете? То мій пес.

— Як тобі не соромно! — і собі загукала Ліда. — Він ще такий маленький, а ти його прив'язав! От би тебе прив'язати — тоді знав би, як це добре.

– А тобі що до того?

– Бо то мій Барсик! От що!

Я вже був у Ліди на руках. Був хоробрий і відважний.

«Невже той розбишака спробує мою Ліду вдарити? – думав я. – Отоді я його по-справжньому покусаю. Не вірите? От побачите».

Та хлопчик битися не став. Може через те, що дівчаток було двоє, а може ще через щось, але він раптом посумирнішав і примирливо сказав:

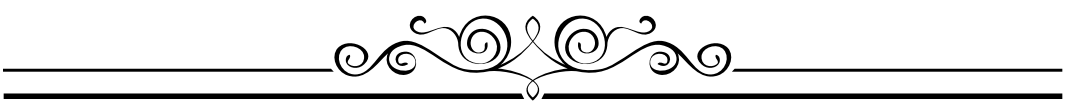
– Та забирай свого пса, якщо він і справді твій.

– А хіба ти не бачиш, як він до мене леститься?

– Мале, дурне – то й леститься.

– Сам ти дурний. Собаки дурними не бувають. Декотрі з них розумніші навіть від людей.

Ліда несла мене додому. Я був щасливий. А потім я довідався, що Лідина мама погодилася дати Олі гроші на бриджі, і Оля передумала нести мене на базар і віддала мене Ліді. Тепер вже Ліда була моя господиня – і це було прекрасно. Правда, мала Ліда зі мною повно клопоту, доки я не виріс і не порозумнішав. Та все це дрібниці. Головне те, що ми з Лідою були тепер разом. І Лідина мама любила мене. Пригощала смачними котлетками. Такі смачні котлети вміє готувати тільки Лідина мама. Повірте, ми, песики, в котлетах знаємо смак. Навіть Оля інколи гладить мене. Але мені це не подобається, бо від неї так нестерпно пахне духами.

ЛЯЛЬКА БЕЗ ІМЕНІ

Дівчинка Юля, котрій незабаром мало виповнитися 10 років, дуже любила ляльки. І було тих ляльок у неї без ліку. Найпершу ляльку Настуню, Юля це досі пам'ятає, їй подарувала хресна. Настуня вміла вимовляти «мама», «тато», вміла плакати, вміла сміятися. А ще, коли Настуні давали в ротик пляшечку з соскою, лялька з насолодою смоктала і навіть вдавала, що ковтає. Цікава лялька. Юля і досі її любить, хоч тепер тих ляльок у неї – і не полічиш. А що зробиш, коли дівчинці всі дарують ляльки? А ще святий Миколай приносить. Словом... Скаржитись не доводиться.

Та якось так сталося, Юля й сама не знає, як воно так вийшло, що одна лялька залишилася без імені. Зовсім без імені. Була просто лялька. Ніхто з того не робив ніяких проблем. Ніхто, окрім... Самої ляльки. Але тоді Юля ще про те не знала.

Якось Юлі не спалося. Не те, щоб зовсім не спалося. Вона заснула, та серед ночі раптом прокинулася. Виглядало так, що дівчинку щось збудило. Вона лежала тихенько в надії знову заснути. Лежала і мимоволі дослухалася. В кімнаті було тихо. Її братик Сергійко солодко спав і рівно дихав. А що ж Юлю все-таки збудило? Раптом у кутку, де були складені Юлині ляльки, почувся тихий ледь чутний писк.

«Миші, – з жахом подумала Юля. – А Мурчик? Чому він їх не половив? Треба неодмінно сказати батькам».

Але тут дівчинка почула не тільки писк, а й слова.

«Це ж ляльки розмовляють, – зрозуміла Юля. – От дива! Як у казці. Як розкажу, то ніхто й не повірить. Хіба що Сергійко повірить. Та ще Олеся. А батькам хоч і не розкажуй. Скажуть: «Вигадуєш ти все». Ой, що ж я? Треба слухати. Це ж так цікаво! Таке не завжди почуєш, щоб ляльки між собою розмовляли».

Одна лялька плакала. Подружки її заспокоювали.

– Ну чого ти, лялько? Ніхто тебе не скривдив.

– Тут у нас ніхто нікого не кривдить.

– То правда. Живемо ми дружно. Юля зі своїми іграшками порядок тримає.

– Бавиться з нами, розмовляє, ніколи нас не сварить.

– А недавно мені голову пришила, бо вона в мене відірвалася.

– Добре вам казати, – крізь сльози обізвалася лялька. – Я вже тут живу давно, а ще й досі не маю імені.

І лялька заридала.

– От і ви мене кличете просто «лялька». Ви думаєте, мені не прикро? Ще й як прикро. Ну чим я гірша від вас?

– Нічим не гірша.

– Не гірша.

– Не гірша, – защебетали ляльки.

– Тоді чому я не маю імені?

– І справді, чому вона не має імені?

– Просто... Просто Юля ще не придумала.

– Вам придумала, а для мене ні? Хіба ж це справедливо? Ні, не хочу я більше тут жити. Піду я звідси – от що я зроблю.

– Куди ж ти підеш, лялько. Зараз надворі зима, сніг, мороз. Куди ж ти підеш в таку холоднечу?

– Я так вирішила – і я піду. Нехай навіть замерзну. Юля й не помітить, що мене нема.

– Які дурниці! Юля всіх нас любить.

– Не всіх, не всіх. От мене не любить. Бо, чому вона мене і досі ніяк не назвала?

Юля мовчала. Вона лежала і тихо плакала. Намагалася не хлипати, щоб не привертати до себе уваги. Дівчинка ж не знала. Вона ніколи не думала, що ляльки живі. При ній вони так ніколи не розмовляли.

Раптом обізвався песик Пірат.

– Гав-гав! Лялько, перестань. Я тут для того, щоб наводити порядок. І я його наведу. Юлі просто треба нагадати, що одна з її ляльок не має імені – от і все. А ви тут розвели казна-що. Нас тут он як багато. А Юля ще маленька. То хіба ж дивина? Могла й забути.

– Ні, Пірате, ні. Юля не така вже й маленька. Незабаром їй виповниться 10 років. Як вона могла таке забути? Ні, я таки піду. І ніхто мене не зупинить. Навіть ти, Пірате.

І лялька тихенько вислизнула з кімнати.

«Як же вона піде? – думала Юля, – там все позачинювано. А надворі сніг, мороз».

– Пірате, Пірате, ти мусиш піти з нею. Як вона там сама?

– Ще чого! І не подумаю. Нікуди я звідси не піду.

– Пірате, ти ж друг ляльок. Ти ж благородний песик. Як ти допустиш, щоб лялька пішла сама? Ще й у ночі, у таку хурделицю.

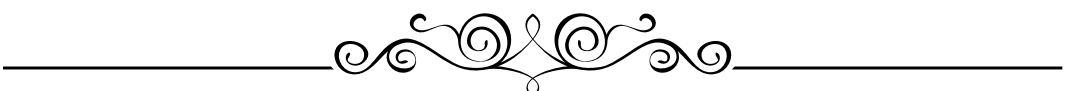
Пірат зітхнув і знехотя й собі поплентався за лялькою. Тут у Юлі терпець увірвався. Не може вона й справді отак лежати і чекати, доки її лялька без імені і песик Пірат підуть у зиму, на мороз.

«А казка? Що буде з казкою? Ляльки замовкнуть – і казка обірветься. То й нехай. Зате лялька залишиться зі мною. Я умовлю її залишитися. І Пірат нікуди не піде».

І Юля встала. Вона босоніж пройшла в коридор. Там під дверима стояла її лялька і Пірат. Вони міркували, як їм звідси вийти. Дівчинка взяла на руки ляльку і песика.

– Я все чула. Прокинулася – і все чула. Я не підслуховувала. Просто так вийшло. Ти не сердься на мене, лялько. Я придумала для тебе найкраще в світі ім'я. А знаєш яке? Катруся – от яке!

Лялька мовчала. Пірат також. Дівчинка поклала своїх улюбленців біля себе – і всі заснули солодким сном і проспали до самого ранку.

ЗИМА

Сергійків тато встав, виглянув у вікно і захоплено вигукнув:

– О-о, зима прийшла.

Сергійко також підхопився з ліжечка, наче й не спав зовсім.

– Де зима? Куди вона прийшла?

– До нас прийшла. Он подився у вікно.

Сергійко глянув, здивувався, а потім сказав:

– Сніг! Білий, пухнастий. А де ж зима?

– Це і є зима. Сніг, мороз, а ще може бути й хурделиця.

– А я думав, що зима це як старенька бабуся.

– Це у фільмах і в театрах так її показують. А насправді зима – це пора року, отака, як зараз. Вставай, снідай, одягайся та й підемо з тобою кататися.

– На санках?

– На санках.

– Оце добре. Мамо, – гукнув хлопчик. – Ми з татом кататися підемо.

– Та знаю, знаю.

– А ти з нами не підеш?

– Мені ніколи.

– І чому ті мами ніколи не мають часу?

– Професія у них така – бути мамою. А в тієї професії ніколи не буває вихідних. От я сьогодні вихідний, на роботу не йду. А у мами вихідних не буває. Вона кожного дня мусить годувати нас з тобою сніданком, обідом і вечерею.

– Шкода маму. І як вона так без вихідних?

– От виростеш великий – і будеш мамі допомагати. Може тоді у неї будуть вихідні.

– А ти мамі допомагаєш? Ти ж он який великий.

Батько знітився.

– Розумієш... Якщо чесно, то не дуже.

– А чому?

– Так вже якось виходить. То треба кудись піти, то кіно якесь по телевізору іде – хочеться подивитися, то ще що-небудь вирветься ...

– А мамі, певно, також кіно хочеться подивитися.

Батько розвихрив синові волосся і посміхнувся.

– Ах ти ж, мій розумнику. Ти маєш рацію. Занедбали ми з тобою нашу маму і не хочемо їй допомагати. От від сьогодні...

– Хлопці, снідати ходіть, – покликала мама. Батько по-змовницьки підморгнув синові.

– Ходімо снідати. І щоб не вередував. Бо мороз питає, що ти сьогодні їв.

– А як він питає? Хіба він вміє розмовляти?

– А отак і питає: нащипає щоки, за носа ущипне – та й відразу видно буде, чи ти добре поснідав. Бо коли слабенько, то відразу й замерзнеш.

– Тату, тату, а зима нікуди не піде від нас, доки ми будемо снідати?

– Ні, зима довго у нас гостюватиме. Аж до весни.

– Ого! А весна ще не скоро?

– Не скоро, Сергійко. Ну, їж.

– Їсти треба, бо мороз питає...

Але, як можна мовчки їсти, коли стільки запитань на язик проситься?

– А куди ми підемо кататися?

– На Погулянку.

– Ого! Там такі горбки. Ми візьмемо «чук і гек?»

– Звичайно. Бо інакше для чого тоді їх подарували?

– Мамо, ну ходімо з нами. Це ж недалеко. Ну, хоч трішечки. Зроби собі вихідний. Ну, хоч маленький.

Мама засміялася і поцілувала свою добру дитину.

– Ніколи, сину. Я хліб розчинила. Треба його спекти.

Сергійко ніколи й не задумувався: звідки у них все береться? І свіжий хліб, і булочки, і пиріжки, і смачний борщ. Дещо, ясна річ, можна купити в магазині. Але мамин борщ в магазині не купиш. І такі вареники, як робить мама, теж в магазині не купиш.

– Ну, Сергійко, ходімо. Прихопи ще трохи горіхів.

– А навіщо горіхи?

– Може, білочка до нас прийде, то ми її почастуємо.

– А як вона до нас прийде?

– А ми її покличемо.

– А як ми її покличемо?

– Дуже просто: постукаємо горішками – от вона й прийде. Якщо ніхто її не налякає.

– Ой! Вона прийде – а я її піймаю.

– Ні, Сергійку. Того робити не можна.

– А чому не можна?

– Бо білочкам не подобається, коли їх ловлять. І тобі таке не сподобалося б, якби тебе ловили. Правда?

– Мабуть, що так.

– От бачиш. Ну, ходімо вже.

Вони вийшли у зиму. Сніг рипів під їхніми ногами. Дерев а ж понахилялися під важкими сніговими шапками.

– Є мороз, – сказав тато.

– Чуєш, як сніг хрумтить? Це від морозу.

А на Погулянці море людей. І ніхто морозу не боїться. Галас, сміх, гармидер. Діти, і менші, і великі, катаються. І самі, і з батьками, і з дідусями та бабусями.

– Ну, поїхали і ми.

– А білочку коли покличемо?

– Думаю, що в такому гармидері білочка до нас не прийде. Побойться. Нехай потім. Знайдемо затишну місцину, де менше людей, тоді покли-

чемо. А зараз, Сергійку, ти менше говори, щоб не наковтатися холодного повітря та й не застудити горло.

Спершу вони каталися з невеликої гірки, потім з крутішої, а потім з такої, що ого! Про закритий рот не було й мови. Сміх, захоплені вигуки.

– Я й не знав, тату, що ти у нас такий сміливий.

– І ти теж не боягуз. А зараз, Сергійку, час нам трохи перепочити. Ходімо вже білочку кликати.

Знайшли затишну місцину, де майже нікого не було. Ходили тільки диваки з фотоапаратами. Їх було небагато.

– Отут добре, – сказав тато. – Зараз ми її покличемо.

– А як?

– А от зараз побачиш.

Тато взяв два горішки і став голосно стукати. Спершу ніхто до них не поспішав.

Не вірить нам білочка.

– А чому не вірить?

– Не знаю. Боїться, що ми її піймати хочемо. Ти, Сергійку, стань збоку і не ворухися. Не полохай білочку.

І тато ще постукав горішками. І раптом... це вже було зовсім, як у казці. Сергійко ледве втримався, щоб не вигукнути від захоплення. До них поспішала білочка. Справжня! З пухнастим хвостом і очима-намистинками. Очі-намистинки тривожно і цікаво дивилися довкола: і страшно їй до людей підходити, і горішків шкода. І все-таки бажання мати горішки перемогло. Зараз зима. Де взяти такі ласощі? У білочки в дуплі чималі запаси. Але ж там ще білченята. А до весни ще так далеко. От і вирішила рудохвоста ризикнути та й наблизилася до людей. Ще раз подивилася довкола оченятами-намистинками – ніби все спокійно. Нарешті вона зважилася, взяла горішок і чимдуж у безпечне місце.

– Втекла, – сумно сказав Сргійко.

– Нічого. Зараз вона віднесе горішок до сховку або з'їсть його, сидячи в безпечному місці, та й знову повернеться. Головне – білочка нам повірила.

І батько знову постукав горішком об горішок. І незабаром білочка і справді повернулася. А може, це вже інша білочка за гостинцем приманувала? Може. Хто зна. А може вони одна одній переказують:

– Поспішай, там біля старого дуба якісь диваки горішки роздають.
Ні-ні, не бійтеся. Це безпечно.

– Тату, а білочка – це теж зима?

– Ні, сину. Білочка – це природа. Ну... Ходімо вже додому. Ти на санчатах розігрівся, а тепер щоб не замерз.

– Я не замерз, тату, я добре снідав.

– Ходімо, ходімо. Ми ще сюди прийдемо. Зима ще довго буде.

І вони пішли, взявшись за руки, везучи за собою свої санчата. Пішли по снігу додому, де чекала на них мама, котра не мала вихідних і їй було ніколи покататися на санчатах і зблизька подивитися на зиму.

ЗМІСТ

Приказка	3
Найкраща в світі посмішка (замість передмови)	5
Чотири весілля.	7
Цвірконя, або різноперка	51
Про львівських левів	75
Як на вербі грушки виростуть	86
Русалчина дочка.	98
Місячна казка	129
Добром за добро	144
Три лусочки	154
Деревички	166
Як повернути любов принцесі	184
Чорний кіт мурко і дівчинка муруся.	202
Компик	221
Зернятка доброти (присвячується ганнусі, доньці лірника михайла хая).	231
Ліки для марічки	252
А квіти розмовляють	256
Зайчикові хитрощі.	261
Як перемогти зло	266
Сніжинка	269
Чому у ведмедика сумні очі.	276
Подарунок	280
Лялька без імені	289
Зима	292

Фролова Тетяна

**Казки
бабусі Тетяни**

Підписано до друку 00.00.0000 р.
Формат 00×00/0. Гарнітура Century Schoolbook.
Друк офсетний. Папір офсетний
Ум.-друк. арк. 00,00. Тираж 000 прим.
Видання №00. Замовлення №000

Видавець і виготовлювач
ПП “Видавництво “БОНА”
79060, Львів, Наукова, 5.
Свідоцтво держ. реєстру: ДК №4275.
тел.: (032) 254-02-74